

ปราสาทพระวิหาร: การเมืองวัฒนธรรมในกัมพูชายุคสังคมนิยม ค.ศ. 1955-1970

นายพงษ์พันธ์ ฟุ้งตน

ศูนย์วิทยพัทยาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

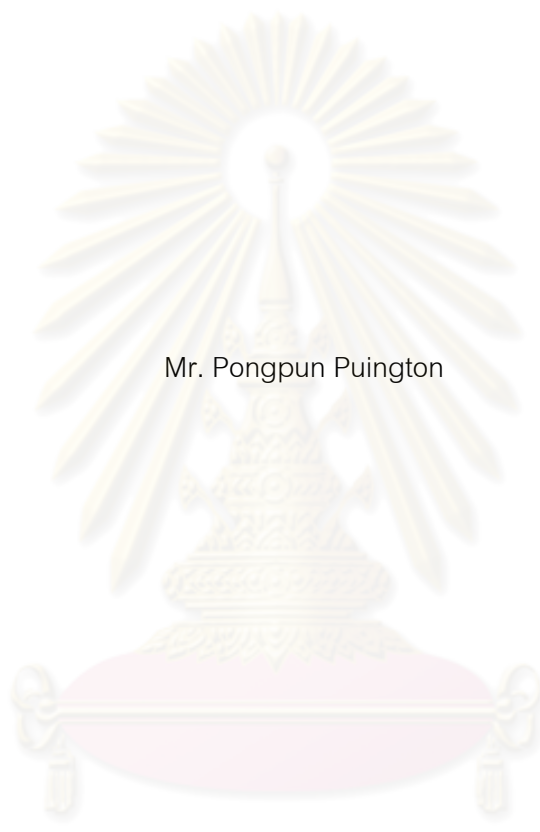
สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

PHRA VIHARN TEMPLE: THE CULTURAL POLITICS IN CAMBODIA
UNDER THE PEOPLE' S SOCIALIST COMMUNITY REGIME, 1955-1970

Mr. Pongpun Puington

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in History

Department of History

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ปราสาทพระวิหาร: การเมืองวัฒนธรรมในกัมพูชายุคสังคมนิยม ค.ศ. 1955-1970

โดย

นายพงษ์พันธ์ พึ่งตน

สาขาวิชา

ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

อาจารย์ ดร. ดินาร์ บุญธรรม

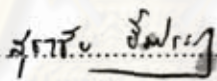
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

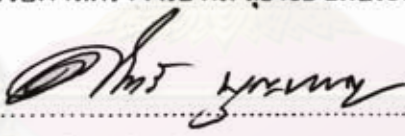
อาจารย์ ดร. ไกล่รุ่ง อามระดิษ

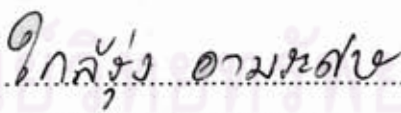
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้แนบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพนธ์ อักษรวิหการ)

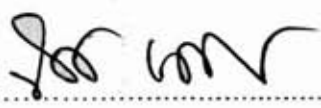
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุธัชชัย ยิ้มประเสริฐ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(อาจารย์ ดร. ดินาร์ บุญธรรม)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(อาจารย์ ดร. ไกล่รุ่ง อามระดิษ)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ถังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร. ปาวรรณ เรืองศิลป์)

พงษ์พันธ์ พึ่งตน : ปราสาทพระวิหาร: การเมืองวัฒนธรรมในกัมพูชายุคสังคมนิยม ค.ศ.1955-1970. PHRA VIHARN TEMPLE; THE CULTURAL POLITICS IN CAMBODIA UNDER THE PEOPLE' S SOCIALIST COMMUNITY REGIME, 1955-1970, อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: อ. ดร. ดินาร์ บุญธรรม, อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม: อ. ดร.โกศลรุ่ง อามระดิษ, 257หน้า.

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษากระบวนการสร้างความหมายและความสำคัญให้กับปราสาทพระวิหารในทัศนะและเงื่อนไขของชาวเขมรในยุคสังคมนิยม อันเป็นช่วงเวลาที่มีสมเด็จพระนโรดมสีหนุทรงดำรงตำแหน่งประมุขแห่งรัฐ สมเด็จพระนโรดมสีหนุมีพระดำริว่าประเทศไทยมีนโยบายและแผนการที่จะล้มล้างระบอบการปกครองของพระองค์ ด้วยเหตุนี้จึงทรงนำกรณีความขัดแย้งเรื่องปราสาทพระวิหารขึ้นสู่การพิจารณาตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

หลังจากที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพิพากษาให้ปราสาท"พระวิหาร"ตกเป็นสิทธิ์ของกัมพูชา สมเด็จพระนโรดมสีหนุทรงใช้กระบวนการต่างๆ เพื่อสร้างความหมายและความสำคัญให้กับศาสนสถานแห่งนี้ การเผยแพร่เอกสารประวัติศาสตร์เกี่ยวกับปราสาทหลังนี้ไม่เพียงแต่อ้างความชอบธรรมของกัมพูชาบนพื้นฐานคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ หากยังสร้างความสำคัญให้กับปราสาทพระวิหารผ่านการเผยแพร่อุดมการณ์ "สังคมนิยมพระพุทธศาสนา" ทั้งยังได้เชื่อมโยงปราสาทพระวิหารเข้าเป็นส่วนหนึ่งของความยิ่งใหญ่ของอารยธรรมเขมรสมัยเมืองพระนคร โดยมีเป้าหมายคือการสะท้อนภาพความมั่นคงของระบอบสังคมนิยมที่เน้นความสอดคล้องประสานกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองดังในสมัยเมืองพระนคร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา.....ประวัติศาสตร์..... ลายมือชื่อนิสิต *พงษ์พันธ์ พึ่งตน*
 สาขาวิชา.....ประวัติศาสตร์..... ลายมือชื่อ อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ *ดร.ดินาร์ บุญธรรม*
 ปีการศึกษา.....2552..... ลายมือชื่อ อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม *โกศลรุ่ง อามระดิษ*

4980166622 : MAJOR HISTORY

KEYWORDS : PEOPLE' S SOCIALIST COMMUNITY / BUDDHIST SOCAILISM /

PREAH VIHEAR TEMPLE / SIHANOUK / CHIEF OF STATE

PONGPUN PUINGTON: PHRA VIHARN TEMPLE: THE CULTURAL POLITICS IN
CAMBODIA UNDER PEOPLE' S SOCIALIST COMMUNITY REGIME, 1955-1970.

THESIS ADVISOR : DINAR BOONTHARM, Ph.D, THESIS CO-ADVISOR:

KLAIRUNG AMRATISHA, Ph.D, 257 pp.

This thesis aims to study Phra Viharn temple in Cambodia's conditions and point of views of Khmer under People's Socialist Community, These time the Chief of State Sihanouk is remained to believe that the Thai's policy coincided with her politician's enemy and had a plot to overthrow his regime . As a result, the Prince determined to raise an accusation to the International Court of Justice.

When the Court reached the final judgment, the right over temple Preah Vihear had been given to Cambodia. Therefore, Temple of Preah Vihear was then written in Cambodian history for support Sihanouk's ideal of Buddhist Socialism that the great Khmer's harmony between the rule and the ruled and for representing the great Khmer's civilization from Angkor.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Department : History

Field of Study : History

Academic Year : 2009

Student's Signature

Advisor's Signature

Co-Advisor's Signature

Pongpun Puington

Dinar Boontharm

Klairung Amraticha

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือและกำลังใจจากบุคคลหลายท่าน ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร. ดินาร์ บุญธรรมอาจารย์และ อาจารย์ ดร. โกศลรุ่ง อามาระดิษที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ทั้งสองท่านที่มีเมตตาช่วยให้คำแนะนำและทุ่มเทให้การตรวจแก้วิทยานิพนธ์จนแล้วเสร็จ ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อังรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์ และอาจารย์ ดร. ภาววรรณ เรื่องศิลป์ที่กรุณาให้คำชี้เพิ่มเติมจุดบกพร่องในวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณไปยังรองศาสตราจารย์ ดร. สุรชาติ บำรุงสุขและบรรดาอาจารย์ทุกท่านที่ภาควิชาประวัติศาสตร์ ทั้งที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสำหรับคำแนะนำในการพัฒนาหัวข้อวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณโครงการ SEASREP ที่มอบทุนให้ได้ไปเรียนภาษาและทำความเข้าใจวัฒนธรรมของเขมรเพิ่มเติมที่ประเทศกัมพูชา ขอขอบคุณอาจารย์เอและคุณจรรยา พี่โหน่งพี่โดนี่ คุณตาสมภพ พี่เยาว์ คุณมานพและคุณสมเพ็ญตลอดจนเพื่อนๆ ชาวเขมรที่ร้านบาหยัน ที่ช่วยเหลือเรื่องที่อยู่กินในกรุงพนมเปญให้เป็นไปอย่างสะดวกสบาย ขอขอบคุณคุณทา ไสกา คุณพอลล่า มี และพี่ติเรก อุทรทวิการ ณ อยุธยาที่ช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ที่มักมาอย่างคาดไม่ถึง ขอขอบคุณพี่จากคณะวิศวกรรมศาสตร์ มช. คือพี่สตีตชัย ศิริวารินทร์ และ ปัญญา สาริมาวงค์สำหรับเรื่องที่พักและการรับส่งในช่วงแรกที่มาถึงกรุงพนมเปญ ขอขอบคุณคุณคณาจารย์ที่สถาบันภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะรองศาสตราจารย์ ดร. ภูมิจิตร เรื่องเดช สำหรับทักษะและประสบการณ์การเรียนภาษาสำหรับชีวิตจริง ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ห้องสมุดทุกแห่งชาติในกรุงพนมเปญรวมถึงเจ้าหน้าที่บรรณารักษ์ในมหาวิทยาลัยทั้งในเมืองไทยสำหรับความสะดวกสบายในการค้นหาและทำสำเนาเอกสารต่างๆ ขอขอบคุณเพื่อนๆ และพี่ร่วมรุ่นที่ภาควิชาประวัติศาสตร์ทั้งที่กรุงเทพฯ โดยเฉพาะ พี่น็อตสำหรับการแนะนำให้รู้จักกับคุณธนพร พุฒตาลศรีที่ช่วยแปลเอกสารภาษาฝรั่งเศสขอขอบคุณคุณปาลิตา สุรชินวัฒน์ ที่ปรึกษาด้านภาษาต่างประเทศ ขอขอบคุณไปถึงไอซินผู้คอยเป็นกำลังใจและแรงใจตลอดจนรับฟังความฝันของผู้วิจัยด้วยความอดทนเรื่อยมา สุดท้ายที่สำคัญที่สุดขอขอบพระคุณไปยัง คุณพ่อคุณแม่ แม่ฮั่ว แม่ฮิว แม่ฮึด และพี่ป้าอาบรรดาญาติผู้ใหญ่ทั้งหลายที่ไม่อาจเอ่ยนามได้ครบสำหรับความรักและความเอาใจใส่ในเรื่องต่างๆ ตลอดจนกำลังใจ และแรงหนุนนำอันช่วยแรงผลักดันให้ผู้วิจัยผ่านอุปสรรคต่างๆ มาได้จนถึงวันนี้ ด้วยเลือดและเหล็ก

เมษาเด็อด สะพานควาย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำปัญหาของปราสาท “พระวิหาร”.....	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2. วิธีการศึกษา.....	7
1.3. วัตถุประสงค์.....	9
1.4. สมมติฐาน	9
1.5. ขอบเขตการศึกษา.....	10
1.6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
1.7. การถ่ายคำเขมรเป็นไทย	11
1.8. ข้อจำกัดของเอกสารการอ้างอิงในเอกสารภาษาเขมร.....	15
บทที่ 2 ปราสาท“พระวิหาร”ความขัดแย้งระหว่างประเทศและ“ชาตินิยม”.....	16
2.1.ประวัติของปราสาท“พระวิหาร”	18
2.2.สำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ.....	22
2.3. อิทธิพลของฝรั่งเศสต่อ “พระวิหาร”.....	23
2.4. ปราสาท “พระวิหาร” กับมุมมองกัมพูชา-ไทย	29
2.4.1 แผนที่ยุคใหม่กับการปักปัน เขตแดน ”พระวิหาร”.....	31
2.4.2 มูลเหตุความขัดแย้งในมุมมองของชาวเขมร.....	35
2.4.3 ความชอบธรรมในการสร้างความขัดแย้งตามทัศนะของไทย.....	39
2.5.สงครามมหาเอเชียบูรพากับโฆษณาชวนเชื่อของไทย.....	41

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
2.5.1 ความคิดต่อต้านไทย.....	46
2.5.2 ทักษะต่อต้านฝรั่งเศสในระยะแรก.....	49
2.6 ความเปลี่ยนแปลงในกัมพูชาในปลายทศวรรษที่1940.....	51
2.6.1 ปัญญาชนแบบจารีต (Traditional Intellectuals.....	56
2.6.2 การเรียกร้องเอกราชของสมเด็จพระเจ้าสีหนุ.....	59
2.7 สรุป.....	63
บทที่ 3 การเมืองแนว “กษัตริย์นิยม” ในกัมพูชายุคสังคมนิยม.....	65
3.1กำเนิดของสังคมนิยม.....	69
3.1.1.สมัชชาชาติ (National Congress).....	74
3.1.2 จุดจบของระบบพรรคการเมือง.....	75
3.2 เขมรสังคมนิยมปัญหาและทางออก.....	77
3.2.1 กลุ่มต่อต้าน.....	78
3.2.2 วิกฤตการณ์ในปี ค.ศ.1960.....	80
3.2.3 การปรับระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคม.....	83
3.2.4 อุดมคติเกี่ยวกับยุคเมืองพระนคร.....	88
3.3 ความสำเร็จของสังคมนิยม.....	90
3.3.1 สมเด็จพระเจ้าสีหนุและบทบาทในการนำ.....	93
3.3.2 ปราสาท”พระวิหาร”ในบริบทของสงครามเย็น.....	97
3.3.3 ความเป็นกลางระหว่างประเทศ.....	105
3.4สรุป.....	110
บทที่ 4 สังคมนิยมพระพุทธศาสนา: การสร้างวัฒนธรรมเพื่อการเมืองของ กัมพูชา.....	111
4.1”พระวิหาร” กับพระพุทธศาสนา.....	112
4.1.1 สังคมนิยมนิยมพระพุทธศาสนา (Buddhist socialism).....	122
4.1.2 ความคิดที่เปลี่ยนไปเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของชาวเขมร.....	130
4.1.3 สมเด็จพระเจ้าสีหนุกับการปรับพระพุทธศาสนามาใช้ในทาง “การเมือง”...133	133

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
4.2 สถาบันสงฆ์กับบทบาททางการศึกษาและการเมืองวัฒนธรรมสมัยใหม่....	143
4.2.1 บทบาทของพระสงฆ์ในทางวัฒนธรรม.....	149
4.2.2 บทบาทในการเผยแผ่ความเชื่อ.....	154
4.3 สรุป.....	161
บทที่ 5 ความเสื่อมของสังคมาษฏร์นิยมและปราสาท“พระวิหาร”.....	162
5.1ปราสาท“พระวิหาร”กับสมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्र	162
5.1.1 ปราสาท“พระวิหาร”และองค์กษัตริย์.....	163
5.1.2 ปราสาท“พระวิหาร”กับความชอบธรรมในระดับสากล.....	173
5.1.3 การต่อสู้ทางการเมืองผ่านทางวัฒนธรรมของสมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्र.....	180
5.2 ภาวะความเสื่อมของสังคมาษฏร์นิยม	188
5.2.1 ความเสื่อมทางเศรษฐกิจของกัมพูชา.....	189
5.2.2 ภาวะความเสื่อมทางสังคมในกัมพูชา.....	194
5.2.3 ภาวะความเสื่อมในทางการเมืองของสมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्र.....	200
5.3 สรุป.....	208
บทที่6สรุป.....	210
รายการอ้างอิง.....	216
ภาคผนวก.....	241
ภาคผนวก ก ระเบียบการของสังคมาษฏร์นิยม.....	242
ภาคผนวก ข ลำดับรัฐบาลกัมพูชาตามรัฐธรรมนูญค.ศ. 1947-1975.....	247
ภาคผนวก ค เอกสารเกี่ยวกับปราสาท “พระวิหาร”ของกัมพูชา.....	250
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	257

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 ภาพวาดลายเส้นปราสาท"พระวิหาร"โดยเอเตียง เอโมนิเยร์.....	16
2 แผนผังของปราสาท"พระวิหาร"โดยลูเนต์ เดอลาองกีเออร์.....	23
3 ภาพวาดปราสาทพระวิหารในจินตนาการแบบไทย.....	23
4 ปราสาท"พระวิหาร"ในแบบเรียนแผนที่	32
5 เอกราชในพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्र.....	62
6 สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रกับราษฎร.....	83
7 สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रกับ "ลูกๆ"ของพระองค์.....	83
8 ราษฎรชาวเขมรมาชุมนุมกันบริเวณพระมหाराชาวัง.....	119
9 การเฉลิมฉลองที่ปราสาท"พระวิหาร".....	114
10 สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रทรงประกอบพิธีสงฆ์บนปราสาท"พระวิหาร".....	114
11 ปราสาท - "พระ"- วิหาร.....	116
12 แผนที่ประเทศกัมพูชาก่อนตั้งจังหวัด"พระวิหาร".....	120
13 แผนที่แสดงการปกครองของประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน'.....	120
14 ธนบัตรรูปปราสาท"พระวิหาร"ที่ออกในยุคสังคมนาชากร์นิยม.....	178
15 สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रเสด็จเยือนปราสาท "พระวิหาร".....	179
16 ปราสาท"พระวิหาร" กำลังถูกโจมตีโดยผู้นำไทย.....	188

บทที่ 1

บทนำ: ปัญหาของปราสาท “พระวิหาร”

1.1 ความสำคัญของปัญหา

ชื่อปราสาทเบรียะฮิวีเอีย อาจเป็นชื่อที่ไม่คุ้นหูคนไทยมากนัก จนกระทั่งใน ค.ศ. 2008 เมื่อรัฐบาลกัมพูชาได้ขอให้องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) พิจารณาขึ้นทะเบียนปราสาทซึ่งตั้งอยู่ระหว่างเส้นพรมแดนของกัมพูชาและไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของโลก นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ชื่อปราสาทเบรียะฮิวีเอีย (Preah Vihear) ซึ่งเป็นชื่อในภาษาเขมรของปราสาทพระวิหาร (Prah Viharn) ที่คนไทยคุ้นเคยก็ได้รับความสนใจจากชาวไทย ด้วยความกังวลว่าการดำเนินการใดๆ ของรัฐบาลกัมพูชา เช่น การเสนอให้กำหนดบริเวณเขตกันชน (Buffer Zone) รอบๆ แหล่งมรดกโลกปราสาท “พระวิหาร” ว่าอาจกระทบกับอธิปไตยเหนือ “พื้นที่ทับซ้อน” ซึ่งไทยยังอ้างสิทธิ์ในการครอบครอง แม้ว่าคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice) ได้ตัดสินตามแผนที่ของฝ่ายกัมพูชาและกำหนดให้ปราสาทพระวิหารตั้งอยู่ในอาณาเขตของกัมพูชา¹ ชื่อปราสาทพระวิหารจึงไม่ได้เป็นชื่อที่สื่อความหมายตรง (Denotation) ถึงโบราณสถานอันสวยงามที่ตั้งอยู่บนยอดเขาเท่านั้น แต่ยังมี ความหมายแฝง (Connotation) ถึง “การสูญเสียดินแดน” ของราชอาณาจักรไทยตามคำตัดสินในปี ค.ศ. 1962 (พ.ศ. 2505) อีกด้วย² ความหมายอย่าง

¹ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ, คำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ คดีปราสาทพระวิหาร, แปลโดยกระทรวงการต่างประเทศ (พระนคร: สำนักธรรมเนียบนายกรัฐมนตรี้, 2505), หน้า 51.

² ตัวอย่างการผลิตซ้ำความเข้าใจในเรื่อง “การเสียดินแดน” ในกรณีปราสาทพระวิหารโปรดซึ่งถูกโยงเข้ากับเรื่องความขัดแย้งทางการเมืองของไทย โปรดดู ผู้จัดการ กองบรรณาธิการ, ปราสาทพระวิหารความจริงที่คนไทยต้องรู้, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์, 2552)

* ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะใช้คำว่า “พระวิหาร” ในความหมายเฉพาะที่หมายถึงมุมมองของฝ่ายกัมพูชาซึ่งแตกต่างจากพระวิหารที่จะหมายถึงความเห็นของคนไทย ตามหลักการการถอดคำเขมรดด้วยอักษรไทยเพียงเรียกโบราณสถานนี้ว่า เบรียะฮิวีเอียแต่เนื่องจากคำคำนี้เป็นส่วนหนึ่งในการต่อสู้ทาง “การเมืองวัฒนธรรม” ระหว่างทั้งสองฝ่ายคือไทยและกัมพูชาการเลือกใช้คำในแบบภาษาเขมรย่อมกระทบความสัมพันธ์เชิงอำนาจในหลายมิติโดยเฉพาะในฝั่งไทย ดังนั้นการเลือกใช้คำว่าพระวิหารในเครื่องหมายคำพูด (“พระวิหาร”) จึงเป็นสิ่งเหมาะสมที่จะใช้สื่อสารกับคนไทย

* * ตัวอย่างการศึกษาในแง่หนึ่งของ หม่อมราชวงศ์สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์พบว่าชื่อเขาพระวิหารมีที่มาจากการผสมระหว่างคำ 2 คำคือ วุณ (“Vnam-ภูเข”) และ “วร” (vara-ดงตามศักดิ์สิทธิ์) กับคำจากภาษาสันสกฤตว่า “วิหาร” (Vihara- ศาสนสถาน) ซึ่งแปลความหมายตามตัวว่าบรรพตแห่ง ศาสนสถานอันศักดิ์สิทธิ์ดูรายละเอียดใน มจร. สุริยวุฒิ

หลังนี้ไม่อาจอธิบายด้วยประวัติที่มาของคำว่าปราสาทพระวิหาร* * ได้เพราะชื่อของปราสาทพระวิหาร ไม่ได้เป็นเพียงชื่อที่ใช้เรียก ศาสนสถานอันศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏชื่อในจารึกว่า ศีขริศวร เท่านั้น หากแต่ชื่อนี้ยังเกี่ยวข้องกับมิติความสัมพันธ์ในด้านอื่นๆ ด้วย โดยเฉพาะในมิติของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ทั้งไทยกับกัมพูชา ต่างก็เคยแย่งชิงความเป็นเจ้าของตัวปราสาทหลังนี้ ทำให้แม้กระทั่งการเรียกชื่อปราสาทหลังนี้ด้วยภาษาใดภาษาหนึ่งก็ยังคงถูกเชื่อมโยงเข้ากับความรู้สึกเป็นเจ้าของโบราณสถานแห่งนี้ไปโดยปริยาย*

โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับฝ่ายไทยที่ ความชอบธรรมในการอ้างสิทธิครอบครองศาสนสถานแห่งนี้ดูจะมีหลักฐานรองรับเพียงสามประเด็นเท่านั้นคือ หนึ่ง การที่มี “สันปันน้ำ” อยู่ในฝั่งไทย ซึ่งศาลยุติธรรมระหว่างประเทศก็ไม่รับฟังเหตุผลนี้ของไทยจึงตัดสินให้กัมพูชาชนะคดี สอง การมีทางขึ้นของปราสาทอยู่ฝั่งไทย และสาม การที่กษัตริย์ไทยเคยมีอำนาจเหนือกษัตริย์แห่งกัมพูชาในช่วงเวลาหนึ่ง หลังจากที่ไทยตีอาณาจักรเขมรโบราณแตก จนถึงช่วงเวลาก่อนการเข้ามามีอิทธิพลของฝรั่งเศสในยุคอาณานิคมในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ด้วยความที่คนไทยจำนวนมากเห็นว่าประเทศกัมพูชาเคยเป็นรัฐบรรณาการของสยามและ ต่อมาไม่อาจปกป้องเอกราชของตนจนตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก (ในขณะที่ไทยยังเป็นเอกราช) ในเชิงเปรียบเทียบแล้วคนไทยจำนวนมากจึงมักคิดว่าคนเขมรมีสถานะในความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ “ต่ำ” กว่าตน³ ด้วยเหตุนี้ในทันทีที่ไทยเป็นฝ่ายแพ้คดีเขาพระวิหาร สื่อมวลชนของไทยจึงสื่อสารแก่นคนไทยโดยการเลือกภาพไปยตาตีมาขึ้นปกหนังสือคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศโดยบรรยายภาพไว้ว่า

“ไปยตาตี” เป็นตอนบนของเขาพระวิหาร แผ่นหินมหึมาชะงักงันอยู่บนหน้าผาสูงชัน หน้าผาออกไปที่มองเห็นดำมืดเป็นที่ราบต่ำของประเทศกัมพูชาซึ่งเต็มไปด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุขสวัสดิ์, ปราสาทเขาพระวิหาร ศาสนบรรพตที่โดดเด่นที่สุดในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2536), หน้า 27

* ตัวอย่างเช่น การเจรจาปัญหาชายแดนของคณะกรรมการเขตแดนไทย-กัมพูชา (JBC) ซึ่งประชุมที่เมืองเสียมเรียบประเทศกัมพูชาระหว่างวันที่ 10-12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 ต้องยุติลงเนื่องจากทางการกัมพูชาไม่พอใจฝ่ายไทยที่ไม่ยินยอมให้ใช้ชื่อตามหลักสากลว่าปราสาทเป็รียะฮิวีเอีย (Preah Vihear) ซึ่งเป็นภาษาเขมรที่บรรพบุรุษชาวเขมรใช้มาตั้งแต่ศตวรรษที่ 9-10 แต่ทางการไทยกลับให้ใช้ชื่อไทยว่าปราสาทพระวิหาร (Phra-Viharn) โปรดดูหนังสือพิมพ์มติชนรายวันฉบับวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 หน้า 15.

³ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “สำนึกเล็กและสำนึกใหญ่” มติชนสุดสัปดาห์ 29 (ตุลาคม 2551): 25.

ด้วยเหวและดงที่บ่ไม่มีทางใดที่พวกเขมรหรือที่ชาวพื้นเมืองเรียกว่า “เขมรต่ำ”...
จะมาได้เลย⁴

ภาพของเป็ยตาดีซึ่งเป็นส่วนของปลายชะง่อนผาอันเป็นที่ตั้งของปราสาทพระ
วิหารที่มีทางขึ้นอยู่ทางฝั่งไทยกับที่ราบต่ำในประเทศกัมพูชาได้ถูกนำมาใช้ โดยเน้นว่า
“เป็ยตาดี” เป็นเหมือนปราการธรรมชาติที่ขวางกันไม่ให้ “เขมรต่ำ” ซึ่งนอกจากจะหมายถึง
ลักษณะของภูมิประเทศเขมรที่อยู่ต่ำกว่าทางฝั่งประเทศไทยแล้วคำว่า “เขมรต่ำ” ยังสื่อ
ความหมายถึงคนในดินแดนเขมรที่ๆ ไทยมองว่ามีสถานะต่ำกว่าตนไม่สามารถจะขึ้นมา
ยังศาสนสถานของไทยต้องสูญเสียไปตามคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ จาก
คำอธิบายของหน้าปกหนังสือคำพิพากษาของศาลโลกคดีเขาพระวิหารชี้ให้เห็นว่า
นอกจากฝ่ายไทยจะไม่พอใจต่อคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศแล้ว ยังสะท้อน
ลักษณะความคิดที่ฝ่ายไทยเห็นว่าตนเองเหนือกว่าคนเขมรและประเทศกัมพูชาออกมา
ด้วย ปรากฏการณ์เช่นนี้ปรากฏขึ้นเด่นชัดมากขึ้น นับตั้งแต่ฝ่ายกัมพูชายื่นเรื่องให้ศาลโลก
พิจารณาคดีเขาพระวิหาร นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาความสนใจต่อโบราณสถานแห่งนี้ได้ทำ
ให้รัฐบาลและสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ของไทยหยิบยกเอาเรื่องราวในอดีตโดยเฉพาะ
เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์แบบพงศาวดารมายืนยันความเหนือกว่าของไทยต่อกัมพูชา
เช่น งานของสิริ เปรมจิตต์ เรื่องสงครามระหว่างไทยกับเขมรและเขาพระวิหารของไทย ซึ่ง
ได้เล่าถึงสงครามในประวัติศาสตร์ตามทัศนะของไทยแล้วสรุปความเห็นของผู้เขียนซึ่งเป็น
หนึ่งในทัศนะของคนไทยในช่วงที่เกิดความขัดแย้งเรื่องปราสาทเขาพระวิหารในปี ค.ศ.
1959 (พ.ศ. 2502) ว่า

“เหตุการณ์รุนแรงซึ่งเกิดขึ้นระหว่างไทยกับเขมรนั้น มักจะเกิดขึ้นจาก
กษัตริย์เขมรหรือผู้นำของเขมรได้ก่อกำขึ้นก่อนแทบทั้งสิ้นซึ่งทั้งนี้เราจะเห็นได้ว่า
กษัตริย์เขมรได้เป็นผู้ก่อเรื่องราวขึ้นก่อนเสมอ...การที่ไทยทำได้ทำสงครามกับ
เขมรหรือขอมในแต่ละครั้งนั้น ก็เนื่องมาจากกษัตริย์กัมพูชาได้รุกรานประเทศไทย
ก่อน⁵

ความเห็นของผู้เขียนผลงานประวัติศาสตร์ชิ้นนี้ นอกจากจะเป็นการสรุป
ความเห็นตามหลักฐานและทัศนคติของฝ่ายไทยแล้ว การประเมินพฤติกรรมของฝ่ายตรง
ข้ามว่าเป็น “ผู้ร้าย” หรือเป็นตัวการของความขัดแย้ง ยังสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของงาน

⁴ ศิริอักษรจำกัด, คำพิพากษาศาลโลกคดีเขาพระวิหาร, (กรุงเทพมหานคร: ศิริอักษร, 2505), ไม่ปรากฏ
เลขหน้า. (เน้นตามต้นฉบับ)

⁵ สิริ เปรมจิตต์, สงครามระหว่างไทยกับเขมรและเขาพระวิหารของไทย (พระนคร: แพร่พิทยา, 2502),
หน้า 101.

เขียนประเภทพงศาวดารที่มีต่อสังคมไทย พงศาวดารซึ่งเป็นเครื่องราชูปโภคที่เชิดชูความยิ่งใหญ่และบารมีของพระมหากษัตริย์ไทยจึงได้ถูกนำมาใช้ตีความให้เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบัน ด้วยสำนึกในประวัติศาสตร์เช่นนี้ สื่อมวลชนและคนไทยจำนวนมากนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจึงตัดสินรัฐบาลกัมพูชาที่มีสมเด็จพระนโรดมสีหนุเป็นประมุขแห่งรัฐว่าเป็นฝ่ายผิดหรือเป็น “ขอมแปรพักตร์” * ตามอย่างที่ปรากฏในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ราชสำนักไทยเขียนขึ้น

การเลือกใช้ชื่อปราสาทพระวิหารของไทยหรือปราสาท เปรียะฮวิเฮียของกัมพูชาต่างแฝงอคติบางประการทั้งของไทยและกัมพูชาไว้ เฉพาะทางฝั่งไทย ภาษาไทยมีความสำคัญทางการเมือง หรือมีความสำคัญต่ออำนาจของชนชั้นนำมาหลายร้อยปี โดยเฉพาะเมื่อเกิดรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นต้นมา การปลุกฝั่งให้คนทั่วประเทศใช้ภาษาไทยและตัวอักษรเริ่มพร้อมกับการจัดระบบการศึกษาภาคบังคับ⁶ นโยบายนี้ไม่เพียงแต่จะเป็นการสร้างมาตรฐานการศึกษาให้เป็นระบบเดียวกันทั่วประเทศเพื่อประโยชน์ในการติดต่อสื่อสารระหว่างคนในประเทศเดียวกันเท่านั้น แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ด้วยเหตุนี้ ชื่อมณฑลที่ตั้งขึ้นเพื่อการปกครองรูปแบบใหม่ของรัฐสยามที่เดิมถูกเรียกด้วยชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ของคนในพื้นที่ เช่น ลาวกาว ลาวเฉียงหรือ เขมร จึงถูกเปลี่ยนชื่อเป็น “มณฑลตะวันออก” ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2442⁷ ชื่อมณฑลตะวันออกอันหมายถึงส่วนหนึ่งของรัฐของคนไทยจึงเป็นหนึ่งในความพยายามที่จะควบคุมความรู้สึกนึกคิด ทำให้คนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศถูกกำกับโดยภาษาไทย และทำให้คนเหล่านั้นเข้ามาร่วมอยู่ภายใต้โลกทัศน์อุดมการณ์ ค่านิยม รสนิยม ภายใต้ความหมายที่ “ภาษาไทยมาตรฐาน” กำหนดเอาไว้⁸

ตามคำให้การของรัฐบาลไทยต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศไทยอ้างว่า ชื่อปราสาทพระวิหารนั้นเป็นที่รู้จักของคนไทยภายหลังการเสด็จประพาสของพระเจ้าบรม

⁶ นุชจรี ใจเก่ง, “ระลึกชาติในแบบเรียนภาษาไทย,” อาน 1 (กรกฎาคม-กันยายน 2551): 19-54.

* คำว่า “ขอมแปรพักตร์” มีความหมาย 2 นัยคือหนึ่งเป็นชื่อทางภูมิศาสตร์ ที่สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวใช้เรียกดินแดนเขมรซึ่งเคยเป็นของไทย ความหมายที่สองปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาที่บรรยายถึงเหตุการณ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่กษัตริย์เขมรซึ่งเป็นหนึ่งในเมืองประเทศราชของอยุธยาที่หันไปร่วมมือกับ “ศัตรู” และตั้งใจที่จะยกมาตีกรุงศรีอยุธยาโปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ราชบัณฑิตยสถาน, **สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถานเล่มที่ 3 กาลิทธา-ขอมแปรพักตร์** (พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรือง, 2502), หน้า 894-896.

⁷ ธีรศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, **สยามประเทศไทยกับ “ดินแดน” ในกัมพูชาและลาว** (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2552), หน้า 71.

⁸ ชาญล สัตยานุรักษ์, “ประวัติศาสตร์การบัญญัติศัพท์: การเมืองวัฒนธรรมก่อนและหลังการปฏิวัติ พ.ศ. 2475” **เสวนาทางวิชาการภาควิชาประวัติศาสตร์** เสนอที่ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 20 สิงหาคม 2551 หน้า 1-2.

วงศ์เธอกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์⁹ การเสด็จประพาสของพระราชโอรสพระองค์ที่ 11 ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งทรงดำรงตำแหน่งเป็นข้าหลวงต่างประเทศ ประจําณฑลลาวท้าว ใน พ.ศ. 2442 (ค.ศ.1899) จึงได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นประวัติศาสตร์ของปราสาทพระวิหารที่เขียนขึ้นโดยชาวไทยที่พยายามเชื่อมตนเองเข้ากับปราสาทพระวิหารซึ่งตั้งอยู่ชายขอบของราชอาณาจักร หนังสือเกี่ยวกับปราสาทพระวิหารหลายเล่มของไทยจึงนิยมเริ่มต้นประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของปราสาทพระวิหารด้วยการค้นพบของเจ้านายในราชวงศ์ของไทย เช่นในหนังสือเรื่องปราสาทพระวิหาร ความจริงที่คนไทยต้องรู้ ได้อ้างว่า การเสด็จประพาสของกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ เป็นการค้นพบปราสาทพระวิหารสำหรับยุคปัจจุบัน¹⁰

ด้วยเหตุนี้ ในขณะที่ทางฝ่ายไทยพยายามที่จะอธิบายประวัติศาสตร์ของปราสาทพระวิหารโดยเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์แบบพงศาวดารหรือเล่าเรื่องปราสาทพระวิหารโดยเชื่อมโยงกับพระมหากษัตริย์และราชวงศ์ของตนเพื่อแสดงความชอบธรรมในการเป็นเจ้าของปราสาทพระวิหาร ฝ่ายกัมพูชากลับเลือกที่จะหยิบยืมเอาความรู้ประวัติศาสตร์โบราณจากยุคอาณานิคมที่ฝรั่งเศสวางรากฐานไว้ขึ้นมาเขียนเป็นประวัติศาสตร์ของเบียร์ยะฮิวีเอียหรือ“พระวิหาร” ในมุมมองของตนเพื่อเป้าหมายสามประเด็นคือ หนึ่ง เพื่อตอบโต้ประวัติศาสตร์ปราสาทพระวิหารแบบไทย สองเพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้ชาวเขมร สามเพื่อใช้เรื่องปราสาท “พระวิหาร” เครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมืองในกัมพูชาเอง ดังนั้นจึงพบหลักฐาน ที่ปัญญาชนชาวเขมรและสมเด็จพระนโรดมโสมเด็จสีหนุทรงพระนิพนธ์ลงในหนังสือพิมพ์ทั้งในและนอกประเทศ โดยทรงประกาศจุดยืนของพระองค์ในฐานะผู้นำประเทศเพื่อ กระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกร่วมของประชาชนชาวเขมร ให้เห็นด้วยกับนโยบายต่างๆ ของรัฐบาลกัมพูชา ตัวอย่างเช่นใน ค.ศ. 1959 หลังจากที่ทางรัฐบาลกัมพูชายื่นคดีเรื่องปราสาท เบียร์ยะฮิวีเอีย ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลยุติธรรม-ระหว่างประเทศจนทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์จากประชาชนและสื่อมวลชนทั้งฝั่งไทยและกัมพูชา ซาน ยุน (San Yun) นักการเมืองซึ่งเป็นที่ไว้วางใจจากสมเด็จพระนโรดมโสมเด็จสีหนุจนได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีสืบ

⁹ เสนีย์ ปราโมช. มรว, **คดีเขาพระวิหาร**, (พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2505), หน้า

¹⁰ ผู้จัดการ กองบรรณาธิการ, **ปราสาทพระวิหารความจริงที่คนไทยต้องรู้**, หน้า 117.

ต่อจากพระองค์เจ้าสีสุวัณที มุณีวงศ์ คู่แข่งทางการเมืองของสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี แห่งประเทศไทยระหว่างปี ค.ศ. 1956-1957¹¹ ได้เขียนบทความเพื่อตอบโต้ทำที่ของสื่อมวลชนและรัฐบาลไทย ว่า

การให้ข้อมูลอันวากวนและบิดเบือนในเรื่องอันแปลกประหลาดที่ว่าขอมไม่ใช่เขมร และไม่ใช่บรรพบุรุษของชาวกัมพูชาทั้งหมดเป็นการปลุกปั่นอย่างเบาปัญญาวันต่อวันของสื่อมวลชนของไทย ซึ่งพวกเราต้องเรียกร้องความเสมอภาคด้วยพวกเราไม่อาจทนต่อความเจ็บปวดใจจากการบิดเบือน ด้วยเหตุผลที่ว่าประเทศไทยในปัจจุบันไม่อาจยอมรับความจริงที่ว่า พวกเขาเคยตกอยู่ใต้อำนาจของบรรพบุรุษของเรา พวกเขาจึงได้แต่งเรื่องไม่จริงทางประวัติศาสตร์ที่ว่า ชาวกัมพูชาเป็นลูกผสมระหว่างพวกเขาชาวไทยกับเชื้อชาติอันน่าพิศวงที่พวกเขาเรียกว่าขอม (Khom) ด้วยข้อสันนิษฐานเช่นนี้ทำให้พวกเขาอ้างว่าปราสาท “พระวิหาร” เป็นของประเทศไทย และด้วยเหตุผลเดียวกันกัมพูชาจึงเป็นส่วนหนึ่งของ “แคว้นที่เสียไป” ให้แก่จักรวรรดินิยมฝรั่งเศส¹²

ภายหลังคำตัดสินของศาลโลกใน ค.ศ. 1962 ปราสาทเขาพระวิหารหรือเปรียะฮ์วีเยียได้กลายเป็นศาสนสถานที่ตั้งอยู่ในจังหวัดเปรียะฮ์วีเยีย (Preah Vihear) ในประเทศกัมพูชา แต่ศาสนสถานแห่งนี้ก็ยังเป็นสัญลักษณ์ของความสัมพันธ์เชิงลบระหว่างไทยและกัมพูชา เพราะปราสาทแห่งนี้ยังคงตั้งอยู่ใกล้บริเวณพื้นที่ “ทับซ้อน” ซึ่งทั้งสองประเทศต่างยังคงอ้างสิทธิ์ความเป็นเจ้าของ ดังนั้นจึงมีงานเขียนทางประวัติศาสตร์ของไทยเกี่ยวกับกรณีพิพาทข้างต้นออกมาเป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่ได้สร้างความเข้าใจใหม่ๆ ให้กับคนไทยนัก เนื่องจากส่วนใหญ่ยังเป็นเขียนขึ้นโดยอาศัยข้อมูลหลักฐานที่เป็นมุมมองและทัศนะของฝ่ายไทยเป็นสำคัญ มีเพียงส่วนน้อยที่ให้ความสำคัญกับข้อมูลฝั่งกัมพูชาซึ่งก็ยังคงติดอยู่กับการกล่าวโจมตีบทบาทของสมเด็จพระนโรดมสีหนุ ว่าทรงหักหาญน้ำใจของชาวไทย คำอธิบายเหล่านี้ปรากฏขึ้นนับตั้งแต่คดีความระหว่างไทยกับกัมพูชายังอยู่ระหว่างการตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ จนกระทั่งมีคำพิพากษาคดีออกมาให้ไทยเป็นฝ่ายแพ้คดีด้วยคะแนน 3 ต่อ 9 แนวการอธิบายกรณีความขัดแย้งก็ยังคงตกอยู่ภายใต้ข้อจำกัดการตั้งคำถามและตอบตามแนวทางเดิมๆ ซึ่งวนเวียนอยู่กับการเสียสิทธิ์เหนือปราสาทเขาพระวิหารของไทย เช่น ความพยายามอธิบายผลกระทบของกรณีเขา

¹¹ ถูย ตา, *เฝ้าชนวนตี ๗ ผู้กตเวทิตายอสูรกาย ๗ พะเนล ๗ เสรีสฤทธิ์บุษกรุญ* (กุฎถุญ: ๗ฐึเฐุ, ๒๐๐๖), ๗๓-๗๕-๗๖. [ปยุ เกีย, การทำความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐบาลหนึ่ง ๆ ของประเทศกัมพูชาในช่วงระยะเวลา ๖ ทศวรรษหลัง (พนมเปญ: ปน เลือ แชมร, ๒๐๐๖), หน้า ๕๖-๕๗].

¹² San Yun, “Preah Vihear who is behaving properly?” *Cambodian Commentary* 3(December 1959): 13.

พระวิหารในมุมมองของชาวไทยในจังหวัดศรีสะเกษ แทบจะไม่มีอะไรใหม่จากการอธิบายเมื่อสี่สิบปีก่อน เพราะจำกัดการใช้หลักฐานเฉพาะภาษาไทยเท่านั้น ทำให้มุมมองของชาวบ้านที่มีต่อกรณีเขาพระวิหารไม่เป็นอิสระจากอิทธิพลของหลักฐานข้อมูลที่รัฐบาลและสื่อมวลชนในกรุงเทพฯ เคยใช้เพื่อ อธิบาย “การสูญเสียดินแดน” ของไทย ตามทัศนะของผู้วิจัยการอธิบายปราสาทพระวิหารในมุมมองของคนไทยเพียงด้านเดียวนั้น ไม่อาจช่วยให้เข้าใจประวัติศาสตร์มากไปกว่าการสร้างความบาดหมางระหว่างชาติ จนอาจกล่าวได้ว่าชื่อของปราสาทพระวิหารได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของความทรงจำที่ไม่สร้างสรรค์ของคนไทยที่มีต่อประเทศเพื่อนบ้าน

ตรงกันข้าม การศึกษาโดยใช้หลักฐานและมุมมองของกัมพูชาเป็นศูนย์กลางในการศึกษา(Khmer centric)นั้น อาจช่วยให้คนไทยมีความเข้าใจชาวเขมรและประเทศกัมพูชามากกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งจะส่งผลดีในการแก้ปัญหาความบาดหมางระหว่างคนไทยและคนเขมร ทั้งในกรณีปราสาทพระวิหารและปัญหาอื่นๆ นอกจากนี้ในระดับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านยังอาจช่วยให้ประเทศไทยและประเทศกัมพูชาสามารถพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันให้ดำเนินไปในทิศทางที่สร้างสรรค์ อันจะช่วยส่งเสริมความแข็งแกร่งให้แก่สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asia Nations ASEAN) ซึ่งทั้งประเทศไทยและประเทศกัมพูชาต่างก็เป็นสมาชิกขององค์การนี้

1.2 วิธีการศึกษา

นักประวัติศาสตร์จำนวนหนึ่ง เชื่อว่าประวัติศาสตร์เป็นเพียงความพยายามที่จะประมาณความจริง ที่ผ่านมาแล้วในอดีต¹³ โดยเมื่อก้าวถึงอดีต นักประวัติศาสตร์กลุ่มนี้เห็นว่าเป็นเพียงสิ่งที่มนุษย์นี้ก่อก่อแล้วเลือกสรรมาประสมกัน ในภาษาอังกฤษ อดีต (past) หมายถึงเหตุการณ์ที่เรารวบรวมได้จากการนึกคิด อดีตนั้นดำรงอยู่โดยสัมพันธ์กับประสบการณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปของภาษา จากมโนภาพของมนุษย์เองโดยเชื่อว่ามันเป็น “ความจริง” ดังนั้นประวัติศาสตร์ในฐานะแขนงวิชาหนึ่ง จึงเป็นการแสดงวาทกรรม

¹³ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ประวัติศาสตร์และการวิจัยทางประวัติศาสตร์,” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง การวิจัยสาขามนุษยศาสตร์ ของสภาวิจัยแห่งชาติ ณ ศูนย์สารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 22-24 สิงหาคม 2523.

เกี่ยวกับอดีต¹⁴ ในแง่นี้ประวัติศาสตร์จึงได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างจินตนาการถึงอดีตร่วมกันในสังคมซึ่งมักถูกควบคุมโดยรัฐ ประวัติศาสตร์จึงมักเกิดขึ้นจากการให้ความหมายโดยผู้กุมอำนาจรัฐเป็นสำคัญ เรื่องในประวัติศาสตร์เองก็มักจะเป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่ผู้กุมอำนาจรัฐ หรือเป็นประวัติศาสตร์ที่เขียนเพื่อใช้สนับสนุนความชอบธรรมของการอยู่ในอำนาจของผู้ที่กุมอำนาจรัฐนั้น ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นการสถาปนา “ความจริง” เพื่อครอบงำให้เกิดความสมยอมโดยสมัครใจไม่ใช่การใช้กำลังบังคับ

อย่างไรก็ดีประวัติศาสตร์ก็ไม่ใช่สิ่งที่ผู้กุมอำนาจรัฐหนึ่งๆ จะสามารถควบคุมได้โดยเด็ดขาดแต่ก็มักเกิดการสร้างงานประวัติศาสตร์ฉบับที่ต่างออกไปด้วย เช่นในกรณีเรื่องปราสาท “พระวิหาร” หรือพระวิหารก็เป็นกรณการต่อสู้ทางการเมืองในบริบทของวัฒนธรรมหรือเป็นการเมืองวัฒนธรรม (Cultural politics) ของการเขียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชาและไทย โดยเฉพาะเมื่อปราสาท “พระวิหาร” เองก็เป็นหนึ่งในกระบวนการสร้างความทรงจำในอดีตเพื่อรับใช้ปัจจุบันของรัฐบาลกัมพูชา ดังนั้นจึงพบหลักฐานที่สมเด็จพระนโรดมสีหนุทรงพระนิพนธ์ลงในหนังสือพิมพ์ ทั้งในและนอกประเทศ โดยทรงประกาศจุดยืนของพระองค์ในฐานะผู้นำประเทศเพื่อ กระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกร่วมของประชาชนชาวเขมร ให้เห็นด้วยกับนโยบายต่างๆ ของพระองค์ด้านหนึ่งของปราสาทเปรียะฮิวีเซีย หรือปราสาท “พระวิหาร” ในมุมมองที่ยึดกัมพูชาเป็นศูนย์กลางในการวิจัยจึงเกี่ยวพันอย่างยิ่งกับสมเด็จพระนโรดมสีหนุและสังคมกัมพูชาในยุคที่เรียกว่ายุคสังคมนิยม (Sangkum Reastre Niyum) การจะทำความเข้าใจปราสาทเปรียะฮิวีเซียจึงต้องให้ความสนใจไปที่การเมืองวัฒนธรรม ในยุคสังคมนิยมด้วย การทำความเข้าใจเรื่องปราสาท “พระวิหาร” ในงานวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาตามแนวทางการเมืองของวัฒนธรรมที่ให้ความสนใจศึกษาวัฒนธรรมประชานิยม (Popular culture) ในฐานะสิ่งที่สะท้อนความหมาย การแสดงออกทางวัฒนธรรม อันเป็นสิ่งที่สามารถพบเห็นได้ในวิถีชีวิตของสามัญชนทั่วไป ไม่ใช่เพียงในงานศิลปะหรือสถาบันการศึกษาชั้นสูงแต่วัฒนธรรมคือรูปแบบของการแสดงออกหรือสะท้อนความหมายที่หลั่งไหลออกมาจากประสบการณ์ต่างๆ ของผู้คน¹⁵ โดยผู้เริ่มต้นการศึกษาแนวนี้คือ สจิวต ฮอลล์ (Stuart Hall) ได้ปรับเอาแนวคิดการศึกษาภาษาศาสตร์เชิงโครงสร้าง (structural linguistics) ของแฟร์

¹⁴ Thongchai Winichakul, *Siam mapped: A history of the geo-body of the nation* (Chiang Mai: Silkworm Book, 1994), p.140.

ดิองด์ เดอ ซาซูร์ (Ferdinand de Saussure) มาใช้กับการศึกษาสังคมโดยมองว่า ความหมายของการกระทำของมนุษย์ไม่ได้เกิดขึ้นเอง หากเป็นการกระทำของมนุษย์ใน มิติทางสังคม จึงต้องศึกษาความหมายของการกระทำของมนุษย์นั้นๆ ในบริบทของสังคม มากกว่าศึกษาเฉพาะตัวพฤติกรรมอย่างวิธีหาความรู้แบบประจักษ์นิยมกระทำ โดย ได้ชี้ให้เห็นเพิ่มเติมว่าความหมายของสรรพสิ่งไม่ได้ดำรงอยู่ในตัวของสิ่งนั้น แต่อยู่ที่ ความสัมพันธ์ของสิ่งนั้นกับสิ่งอื่นๆ ภายใต้อระบบเดียวกัน¹⁶ แนวคิดเรื่องการเมือง วัฒนธรรมจะให้ความสำคัญกับ “โครงสร้างส่วนบน” (Super structure) ในฐานะพื้นที่ (terrain) ของความคิดหรือจิตสำนึกในสังคมที่ทำให้เกิดการกระทำขึ้น¹⁷ โครงสร้าง ส่วนบนจะประกอบด้วย อุดมการณ์ โลกทัศน์ วิธีชีวิต และการเมืองวัฒนธรรมนี้เองเป็นสิ่งที่งานวิจัยเรื่องมุ่งที่จะศึกษาโดยผู้วิจัยจะใช้หลักฐานร่วมสมัยอันเป็นเครื่องมือของรัฐในการเผยแพร่อุดมการณ์ของรัฐไปสู่ชาวเขมร เช่น วารสารกัมพูชาสุริยา ซึ่งเป็นวารสารที่ออก ประจำทุกเดือนในยุคสังคมนิยม และเอกสารในหอจดหมายเหตุแห่งชาติกัมพูชา ซึ่งได้รวบรวมเป็นเอกสารทางราชการของกัมพูชามาเป็นเอกสารหลักในการศึกษา

1.3 วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา:

1. ภูมิหลังและพัฒนาการของการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับปราสาท “พระวิหาร” ในกัมพูชายุคอาณานิคมจนถึงยุคสังคมนิยม
2. ความสำคัญและผลกระทบของปราสาท “พระวิหาร” ในบริบทความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศของกัมพูชาและไทย
3. กระบวนการสร้างความหมายและ ความสำคัญให้กับ ปราสาท “พระวิหาร” เชิงการเมืองวัฒนธรรมของกัมพูชาในยุคสังคมนิยม พ.ศ. 2498-2513

1.4 สมมติฐาน

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับปราสาท “พระวิหาร” (Preah Vihear) อันเกิดจากการชุด ค้นทางโบราณคดีและ การสร้างผลงานทางประวัติศาสตร์ของนักวิชาการในยุคอาณา

¹⁶ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, *สัตยวิทยา โครงสร้างนิยมและหลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร: วิชาษา, 2545), หน้า10.

¹⁷ มนต์ ปิยะกุลชัยเดช, “อุดมการณ์แบบกริมซี เมื่ออุดมการณ์ต้องถูกวิพากษ์ หลายมิติของอุดมการณ์และ ความสัมพันธ์กับการครองความเป็นใหญ่” *รัฐศาสตร์สาร* 27(2549): 105.

นิคมได้สร้างความภาคภูมิใจและ เป็นแรงบันดาลใจให้ปัญญาชนชาวเขมร ในการดำเนินนโยบายทางการเมืองเพื่อยืนยันว่ากัมพูชาเป็นเจ้าของปราสาท “พระวิหาร” ซึ่งตั้งอยู่ในดินแดนอันเป็นส่วนหนึ่งของอารยธรรมเขมร

2. นโยบายของรัฐบาลไทย ที่เกี่ยวข้องกับการอ้างสิทธิ์เหนือปราสาท“พระวิหาร” ระหว่างพ.ศ.2492-2502 เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลกัมพูชาต่อประเทศไทย

3. การจัดตั้งระบอบสังคมนิยม (Sangkum Reastre Niyum) ขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2498-2513 มีส่วนสำคัญในการครอบงำและ ควบคุมพฤติกรรมและความคิดเชิงการเมืองวัฒนธรรม ว่าด้วยการเป็นเจ้าของปราสาท “พระวิหาร”ของชาวกัมพูชา โดยที่ปัญญาชนและรัฐบาลกัมพูชาได้ผนวกองค์ความรู้นี้เข้าเป็นส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์แห่งชาติ

1.5 ขอบเขตการศึกษา

ในการทำวิจัยเรื่อง พระวิหาร: การเมืองวัฒนธรรมในกัมพูชายุคสังคมนิยม ค.ศ. 1955-1970 ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตระยะเวลาการศึกษา โดยถือเอาการขึ้นมามีอำนาจอย่างเป็นทางการของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดชเป็นกรอบกว้างๆ ในการการศึกษาสังคมนิยมภายใต้ระบอบการเมืองที่เรียกว่าสังคมนิยม (Sangkum Reastre Niyum Regime) ภายใต้ระบอบนี้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอทรงใช้ขบวนการทางการเมืองที่ทรงดำริให้จัดตั้งขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ทรงมีอำนาจทั้งในทางการเมืองอย่างเป็นทางการและทรงสามารถควบคุมอำนาจความชอบธรรมทางวัฒนธรรมอย่างค่อนข้างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด โดยเฉพาะตลอดช่วงเวลาที่เกิดกรณีพิพาทระหว่างกัมพูชากับไทยในระหว่าง ค.ศ. 1959-1962 ความคาบเกี่ยวกันของช่วงเวลาและพระราชอำนาจนี้ทำให้ตามขอบเขตการศึกษาจะพบว่าประเด็นเรื่องปราสาท“พระวิหาร” เป็นเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์หนึ่งซึ่งเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของระบอบสังคมนิยม

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.เข้าใจความเป็นมาและความสำคัญขององค์ความรู้เกี่ยวกับปราสาท “พระวิหาร” ในเชิงการเมืองวัฒนธรรมของกัมพูชา

2. เข้าใจท่าทีและนโยบายของรัฐบาลกัมพูชาและรัฐบาลไทยต่อดินแดนอันเป็นที่ตั้งของปราสาทและการอ้างสิทธิ์เหนือปราสาท “พระวิหาร”

3. เข้าใจการดำเนินการที่หลากหลายของปัญญาชนและรัฐบาลกัมพูชาในยุคสังคมนิยมที่เกี่ยวข้องกับการผนวกปราสาท “พระวิหาร” เข้าเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์แห่งชาติของกัมพูชาซึ่งดำรงอยู่จากอดีตถึงปัจจุบัน

1.7 การถ่ายคำเขมรเป็นไทย

รูปอักษรภาษาเขมรสามารถถ่ายเป็นคำในรูปอักษรไทยได้อย่างสะดวก เพราะต่างได้รับอิทธิพลมาจากตัวอักษรอินเดียได้ อีกทั้งรูปอักษรเขมรและ การจัดเรียงรูปอักษรทั้งสระและพยัญชนะก็คล้ายกับของไทย¹⁸ แต่การออกเสียงพยัญชนะและสระภาษาเขมรกลับมีความแตกต่างจากภาษาไทยอย่างมาก การถ่ายคำเขมรเป็นไทย โดยหลักการแล้ว การถ่ายอักษรเขมรเป็นอักษรไทยสามารถทำได้ทั้งการถ่ายถอดตัวอักษร และการถ่ายถอดเสียงหากแต่วิธีถ่ายถอดทั้งสองแบบต่างก็เป็นปัญหาดังกัน กล่าวคือ

1. อักษรเขมรไม่ได้มีรูปตรงกับอักษรไทยทุกรูป ถ้าเขียนตามรูปเขมรก็อาจเข้าใจผิดได้¹⁹ ที่สำคัญคือการถ่ายถอดตัวอักษรไม่ช่วยให้ผู้อ่านสามารถอ่านคำคำนั้นได้ถูกต้อง การเขียนสัทอักษรจึงจะเป็นประโยชน์ก็ต่อผู้ที่รู้ภาษาเขมรอยู่ก่อนแล้วเท่านั้น

2. การถ่ายถอดเสียงมีข้อจำกัดคือ เสียงหลายเสียงในภาษาเขมรไม่มีอยู่ในระบบเสียงของภาษาไทย²⁰ การถ่ายถอดเสียงด้วยอักษรไทยจึงไม่สามารถถ่ายเสียงสระภาษาเขมรได้ทั้งหมด²¹ โดยเฉพาะเสียงพยัญชนะประสมในภาษาเขมรที่มีมากกว่าในภาษาไทย

โดยทั่วไปนักวิชาการด้านเขมรศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านภาษาและจารึกเลือกที่จะถอดเสียงคำเขมรโดยใช้สัทอักษร (phonetic alphabet) แต่ในทัศนะของผู้วิจัยแล้วผู้ที่ไม่มีพื้นความรู้ด้านอักษรศาสตร์ในระดับที่สามารถอ่านสัทอักษรได้จะไม่สามารถ

¹⁸ ไกล่รุ่ง อามระดิษ, “คำอธิบายการถ่ายคำเขมรเป็นไทย,” ใน เขียน ธีระวิทย์ และสุภณีย์ ผาสุข, **กัมพูชา: ประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ** (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า อ.

¹⁹ บรรจบ พันธุเมธา, “คำอธิบายการใช้พจนานุกรมภาษาเขมร-ไทย,” ใน **พจนานุกรมเขมร-ไทยฉบับทุนพระยาอนุমানราชชน เล่ม 1 ก-ด** (กรุงเทพฯ: ทุนพระยาอนุমানราชชน, 2517), หน้า (8).

²⁰ ไกล่รุ่ง อามระดิษ, “คำอธิบายการถ่ายคำเขมรเป็นไทย,” หน้า ฉ.

²¹ นัยนา ไปรุ่งรุระ, **ภาษาเขมรสำหรับนักท่องเที่ยว** (กรุงเทพมหานคร: ธีระลี้งานพระราชทานเพลิงศพ อาจารย์นัยนา ไปรุ่งรุระ วันที่ 9 ธันวาคม 2544, 2544), หน้า 3.

อ่านออกเสียงได้ ดังนั้นการถ่ายคำเขมรเป็นคำไทยในวิทยานิพนธ์นี้จะยึดตามข้อตกลง
ดังนี้

1. วิทยานิพนธ์นี้จะถ่ายถอดเสียงคำเขมรเป็นคำไทยโดยใช้อักษรไทย แม้ว่า
รูปอักษรไทยที่ใช้จะไม่สามารถแทนเสียงภาษาเขมรได้ครบสมบูรณ์ทั้งหมดก็ตาม แต่วิธี
ถ่ายถอดเสียงโดยใช้รูปอักษรไทยจะเป็นวิธีที่สะดวกสำหรับผู้อ่านทั่วไปที่ไม่มีพื้นฐานความรู้
ภาษาเขมร หรือไม่สามารถอ่านสัทอักษรได้ เช่น ชื่อเมือง บัทตัมบง (Battambang) จะ
ถอดเสียงเป็นเสียงอ่านในภาษาเขมรว่า บัตตือมบอง ซึ่งตรงกับความหมายในภาษาเขมร
ว่า กระบองที่หายไป ไม่ใช่ พระตะบองตามอย่างที่ทางการไทยและสื่อมวลชนไทยนิยมใช้
ส่วนคำอื่นๆที่ ผู้วิจัยจะนำมาจากหลักฐานชั้นต้นภาษาเขมรผู้วิจัยจะใช้หลักการถ่ายคำ
เขมรเป็นคำไทย ด้วยเห็นว่าเป็นวิธีที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานความรู้ภาษาเขมร
หรือไม่รู้วิธีการอ่านสัทอักษรก็สามารถคาดเดาถึงคำออกเสียงที่ใกล้เคียงกับภาษาเขมร
ได้ โดยในกรณีที่บางคำที่แปลจากจากภาษาเขมรมีความหมายไม่ชัดเจนสำหรับคนไทย
จะถอดเป็นอักษรไทยพร้อมคำอธิบายไว้ในวงเล็บต่อท้าย ตัวอย่าง เช่น ธรูเมณาย ตนเล
เมณาม (แม่น้ำเจ้าพระยา) เป็นต้น

2. ชื่อบุคคลและชื่อสถานที่สำคัญ ซึ่งเป็นที่รู้จักของคนไทย เช่น สมเด็จพระ
นโรดมสีหนุ หรือ พอล พต ผู้วิจัยจะใช้การสะกดตามอย่างการสะกดที่นิยมใช้การถอด
เสียงคำเขมรเป็นไทยโดยอักษรไทย ตัวอย่างเช่น ชื่อ บุณ ฤท จะเขียนว่า พอลพตโดยใน
ส่วนของผู้ที่ไม่รู้จักจะเป็นที่รู้จักของชาวไทยผู้วิจัยจะใช้การถอดเสียงคำเขมรเป็นคำไทยโดย
ใช้อักษรไทย โดยนำชื่อสกุลไว้หน้าชื่อตัว ตามธรรมเนียมปฏิบัติของเขมร เช่น รัส
ชฎาบุฤท จะถอดเป็นอักษรไทยว่า รัสชฎ จันตราบตโดยชื่อแรกเป็นนามสกุลส่วนชื่อหลังชื่อ
แรกเป็นชื่อตัวของผู้ที่ถูกอ้างถึง

3. ในกรณีที่ผู้ที่ถูกอ้างถึงมีคำนำหน้านาม อันได้แก่พระราชอิสริยยศ พระ
อิสริยยศ บรรดาศักดิ์ ราชนินนาม สมณศักดิ์หรือฉายาสำหรับพระสงฆ์ ที่มีที่มาจาก
ภาษาบาลีสันสกฤตนั้นผู้วิจัยจะใช้การสะกดตามหลักอย่างภาษาไทย โดยไม่ถอดตาม
เสียงอ่านภาษาเขมร เช่นเดียวกับคำไทยที่มีที่มาจากภาษาเขมร เช่น คำว่า พนมผู้วิจัยจะ
ยึดการสะกดแบบไทยไม่ถ่ายเสียงเป็นภาษาเขมร

4. สำหรับรูปอักษรที่ใช้สำหรับถ่ายเสียงผู้วิจัยได้แสดงไว้

ในตารางที่ 1 เทียบพยัญชนะเขมร-ไทย

ตารางที่ 2 เทียบสระลอยเขมร-ไทย

ตารางที่ 3 เทียบสระจม เขมร-ไทย

ตารางที่ 1 เทียบพยัญชนะเขมร-ไทย

รูป พยัญชนะ เขมร	เสียง อ่าน	เทียบรูป พยัญชนะ ไทย	รูป พยัญชนะ ไทยที่ใช้ ถ่ายเสียง	รูป พยัญชนะ เขมร	เสียง อ่าน	เทียบรูป พยัญชนะ ไทย	รูป พยัญชนะ ไทยที่ใช้ ถ่ายเสียง
ก	กอ	ก	ก	ง	โต	ท	ด
ข	คอ	ข	ค	ฉ	โท	ธ	ธ
ค	โก	ค	ก	ช	โน	น	น
ด	โค	ฌ	ฌ	ช	บอ	บ	บ
ด	งอ	ง	ง	ฌ	พอ	ผ	พ
จ	จอ	จ	จ	ต	โป	พ	ป
ช	ชอ	ฉ	ช	ท	โพ	ภ	ภ
ฌ	โจ	ช	จ	ย	โม	ม	ม
ฌ	โช	ฌ	ฌ	ย	โย	ย	ย
ญ	โญ	ญ	ญ	ร	โร	ร	ร
ฎ	คอ	ฎ	ฎ	ล	โล	ล	ล
บ	ทอ	ฐ	ฒ	ว	โว	ว	ว
ข	โค	ท	ท	ส	ซอ	ส	ซ
ฌ	โท	ฌ	ฌ	ហ	ฮอ	ห	ฮ
ណ	ณอ	ณ	ณ	ឡ	ลอ	ฬ	ฬ
ត	ตอ	ต	ต	អ	ฮอ	อ	อ
ថ	ทอ	ถ	ท				

ที่มา: ไกลี่รุ่ง อามระดิษ, “คำอธิบายการถ่ายคำเขมรเป็นไทย,” ใน เขียน ธีระวิทย์ และ สุณัย ผาสุข, กัมพูชา: ประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า ๗.

ตารางที่ 2 เทียบสระจมเขมร-ไทย

รูปสระ เขมร	เทียบรูป สระไทย	เสียงเมื่อผสม กับพยัญชนะ อโฆษะ	เสียงเมื่อผสม กับพยัญชนะ โฆษะ	รูป สระ เขมร	เทียบ รูปสระ ไทย	เสียงเมื่อผสม กับพยัญชนะ อโฆษะ	เสียงเมื่อผสม กับพยัญชนะ โฆษะ
ា	(อ) า	อา	เอีย	ៃ	แ (อ)	แอ	แอ
ា	(อ) ิ	เอะ	อิ	ៃ	ไ (อ)	ไอ	เอีย
ា	(อ) ึ	เอีย	อี	ៃ	โ (อ)	โอ	โอ
ា	(อ) ึ	เออะ	อึ	ៃ	เ (อ) า	เอา	อึว
ា	(อ) ึ	เออ	อึอ	ៃ	(อ) ุ	อม	อุม
ា	(อ) ุ	โอะ	อู	ៃ	(อ) ุ	อ็อม	อ็วม
ា	(อ) ุ	โอ	อู	ៃ	(อ) ุ ာ	อ๋า	เอือม
ា	(อ) ุ	อัว	อัว	ៃ	(อ) ะ	อะส	เอียะส
ៃ	เ (อ) ุ	เออ	เออ	ៃ	(อ) ะ	เออะส	อิส
ៃ	เ (อ) ึ	เอือ	เอือ	ៃ	(อ) ุ	โอะส	อุส
ៃ	เ (อ) ึ	เอีย	เอีย	ៃ	(อ) ะ	อะส	เอะส
ៃ	เ (อ)	เอ	เอ	ៃ	โ (อ) ะ	เอะย	อัวะส

ที่มา; ไกล่รุ่ง อามระดิษ, “คำอธิบายการถ่ายคำเขมรเป็นไทย,” ในเขียน วีระวิทย์ และสุณัย ผาสุข,
 กัมพูชา: ประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ
 (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า ๗

ตารางที่ 3 เทียบสระลอย เขมร-ไทย

รูปสระเขมร	เทียบรูปสระ ไทย	เสียง	รูปสระ เขมร	เทียบรูปสระ ไทย	เสียง
ឺ	(อ) ิ	อิ	ឺ	โ (อ)	อ
ឺ	(อ) ึ	อี	ឺ	เ (อ) า	เอา
ឺ	(อ) ุ	อู	ឺ	ฤ	รือ
ឺ	(อ) ุ	อู	ឺ	ฤ	รือ
ឺ	ไ (อ)	ไอ	ឺ	ภา	ลือ
ឺ	เ (อ)	เอ	ឺ	ภา	ลือ

ที่มา; ไกล่รุ่ง อามระดิษ, “คำอธิบายการถ่ายคำเขมรเป็นไทย,” ใน เขียน วีระวิทย์ และสุณัย ผาสุข,
 กัมพูชา: ประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ
 (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า ๗.

1.8 ข้อจำกัดของเอกสารและการอ้างอิงในเอกสารภาษาเขมร

ในการทำวิจัยเรื่อง พระวิหาร: การเมืองวัฒนธรรมในกัมพูชายุคสังคมนิยม ค.ศ. 1955-1970 เป็นการศึกษาปราสาท “พระวิหาร” ในยุคที่ปัญญาชนและสื่อมวลชนร่วมสมัยต่างตกอยู่ภายใต้ การควบคุมและตกอยู่ใต้อิทธิพลของสมเด็จพระประมุขแห่งรัฐ (Chief of State) ทำให้หลักฐานร่วมสมัยที่ปรากฏถูกบังคับให้นำเสนอไปในแนวทางที่สอดคล้องกับพระดำริของสมเด็จพระเจ้าสีหนุและอุดมการณ์ของสังคมนิยม แม้ในภายหลังจากที่สมเด็จพระเจ้าสีหนุถูกโค่นล้มจากอำนาจ หลักฐานร่วมสมัยจำนวนมากถูกทำลายลงไปในช่วงเวลาที่ประเทศกัมพูชาตกอยู่ภายใต้อำนาจของกลุ่มเขมรแดง (Khmer Rouge) แต่ต่อมาเมื่อสมเด็จพระเจ้าสีหนุทรงหวนกลับมาดำรงตำแหน่งกษัตริย์แห่งพระราชอาณาจักรกัมพูชา (Kingdom of Cambodia) ใน ค.ศ. 1993 หลักฐานร่วมสมัยสังคมนิยมจำนวนหนึ่งก็ได้ถูกบรรดาข้าราชการบริหารในสมเด็จพระเจ้าสีหนุและบรรดาผู้ที่นิยมในพระราชกรณียกิจของคิงกลับมาเผยแพร่อีกครั้ง ดังนั้นคำอธิบายที่ปรากฏในงานวิจัยเรื่องนี้จึงเป็นการอธิบายเรื่องปราสาท “พระวิหาร” ในมุมมองของกัมพูชาภายใต้เงื่อนไขที่สมเด็จพระเจ้าสีหนุมีบทบาทครอบงำสื่อมวลชนและสังคมนิยม

สำหรับการอ้างอิงในหลักฐานภาษาเขมรนั้นผู้วิจัยจะยึดตามข้อมูลที่ปรากฏในข้อมูลของหอจดหมายเหตุแห่งชาติกัมพูชา (National Archive of Cambodia) เป็นหลัก เนื่องจากธรรมเนียมการพิมพ์หนังสือในกัมพูชายังไม่เป็นระบบสากลมากนัก ข้อมูลที่พบในตัวต้นฉบับ โดยเฉพาะเรื่องเมืองที่พิมพ์ สถานที่พิมพ์ ปีที่พิมพ์ และครั้งที่พิมพ์ มักไม่ได้ระบุไว้ในต้นฉบับของหลักฐานที่ใช้ โดยในกรณีที่พบว่าเอกสารนั้นมีข้อมูลที่ทางหอจดหมายเหตุแห่งชาติกัมพูชาได้ทำการไว้ก็จะใช้ข้อมูลที่ปรากฏในหลักฐานที่หอจดหมายเหตุกัมพูชาอ้างอิงเป็นหลัก แต่ในกรณีที่ทางหอจดหมายเหตุแห่งชาติไม่ได้ทำข้อมูลไว้ผู้วิจัยจะขออนุญาตใช้ข้อมูลการพิมพ์เท่าที่ปรากฏในตัวเอกสารในการอ้างอิง สำหรับการอ้างอิงข้อมูลในวารสารกัมพูชาผู้วิจัยจะอ้างอิงโดยข้อมูลทางบรรณานุกรม โดยยึดเลขหน้าที่ปรากฏในวารสารกัมพูชาฉบับรวมเล่มของห้องสมุดฮุน เซน (Hun Sen Library) อันเป็นห้องสมุดประจำมหาวิทยาลัยภูมิรินทร์พนมเปญ

ตามลักษณะทางกายภาพของตัวอาคาร ซึ่งตั้งตระหง่านอยู่บนภูเขาสูงยากต่อการเข้าถึงของผู้คนแล้ว จะเห็นว่าวิหารแห่งนี้มีลักษณะเป็นศาสนสถานสำหรับนักบวชหรือผู้แสวงบุญที่ต้องการความสงบในการประกอบศาสนพิธีหรือการบูชาเทพเจ้ามากกว่าการที่จะเป็นปราสาทราชวังอันเป็นที่ประทับของกษัตริย์อันเป็น “สัญลักษณ์” ความชอบธรรมของอำนาจในทางการเมืองของกษัตริย์ผู้ปกครองอาณาจักรแบบโบราณ แต่กระนั้นตามคำอธิบายของเอกสารฝ่ายเขมร ปราสาท “พระวิหาร” นั้นก็สัมพันธ์กับ “ปราสาท” ในความหมายว่าเป็นที่ประทับของกษัตริย์หรือผู้ปกครองของพระราชอาณาจักรเขมร⁴ มากกว่าคำว่า “เขาพระวิหาร” ซึ่งเป็นความหมายที่แสดงถึงที่ตั้งที่เป็นภูเขาคือที่ประกอบพิธีทางศาสนาหรือภูเขาอันเป็นที่ตั้งของศาสนสถานอันศักดิ์สิทธิ์ร่วมกันของประชาชนทั้งสองประเทศตามที่นักวิชาการฝ่ายไทยพยายามเสนอในช่วงหลัง*

ดังนั้นเรื่องประวัติความเป็นมาของศาสนสถานแห่งนี้ จึงมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองวัฒนธรรมระหว่างประเทศอย่างมาก กล่าวคือในแง่หนึ่งการค้นพบศาสนสถานแห่งนี้หลังจากถูกทิ้งร้างไว้กลางป่าหลังการเสื่อมอำนาจของอาณาจักรเขมร (Khmer Empire) ในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 13-14 นั้นเป็นผลมาจากความต้องการที่จะขยายอำนาจทางการเมือง และเศรษฐกิจของฝรั่งเศสในช่วงศตวรรษที่ 19 ซึ่งการเดินทางเพื่อสำรวจดินแดนของชาวฝรั่งเศสนำไปสู่การค้นพบศาสนสถานโบราณแห่งนี้ เมื่อผนวกกับกระบวนการสร้างองค์ความรู้ความเข้าใจประวัติศาสตร์ด้วยหลักฐานประเภทศิลาจารึกและสถาปัตยกรรมที่หลงเหลือมาจากอดีต ในที่สุดฝรั่งเศสก็สามารถเขียนประวัติศาสตร์ของอาณาจักรเขมรขึ้นว่า ชาวเขมรเป็นเจ้าของอารยธรรม/วัฒนธรรมที่เคยปกครองผู้คนในดินแดนที่ปัจจุบันคือ ประเทศไทย ลาวและกัมพูชา⁵ ความคิดเช่นนี้ เป็นผลมาจากการ

⁴ ตัวอย่างเช่น ปาฐกถาของวง โสเธียรา ภิธ สุธาภ, “บูรพทิศแห่งอัญญาสฤตราชอารยธรรม” **มหกรรมสารอุบหลุสสุภวิทย์ ๓๖ ไร่ธิภณูตีโฏสาถะวาทาร เสาธิกฤษฎาเห ๒๕๑๕ ๒๕๒๕ ๓๓** 1962-2008 (n.d.) (n.p.). ๒๓ ๑-4. [วง โสเธียรา, “ประวัติสังเขปของปราสาท”พระวิหาร” ใน เอกสารเผยแพร่ในโอกาสเฉลิมฉลองปีที่ 46 ระลึกชัยชนะคดี คดี “พระวิหาร” ณ เสก วันที่ 15เดือนมิถุนายน1962-2008 (ม.ป.ป.) , (ม.ป.ท.) หน้า 1-4]

* อเล็กซานดรา เดนนิส (Alexandra Denes) เรียกแนวทางการเขียนประวัติศาสตร์ของนักวิชาการชาวไทยที่ตอบโต้ความคิดของนักวิชาการชาวฝรั่งเศสในยุคอาณานิคมว่าเป็น “ลัทธิแก้” โปรดดู อเล็กซานดรา เดนนิส, “วัฒนธรรมศึกษากับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในสุรินทร์” **เอกสารประกอบการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 7 เรื่อง “ยกเครื่องเรื่องวัฒนธรรมศึกษา”** (กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2551),

⁵ ตัวอย่างเช่นผลงานของนักวิชาการชาวฝรั่งเศสที่อธิบายความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรเขมรโบราณในลักษณะข้างต้นที่ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยเช่น ยอร์ช เซเดส์, **ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ถึง พ.ศ. 2000** แปลโดยหม่อมเจ้า สุภัททิศ ดิศกุล, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: สามลดา, 2549) หรือตัวอย่างงานของยอร์ช เซเดส์ ที่ได้รับการแปลเป็นภาษาเขมร เช่น ហ្សក ស៊ែស, **កំលូលេចក្រុងកម្ពុជាជ័យវ្រឹទី 7** ប្រេចេញវាសាខ្មែរដោយជុំ

นำเอาความรู้ทางศิลปะและโบราณคดีไปใช้เป็นประโยชน์ในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองซึ่งฝรั่งเศสเข้ามายึดครองในยุคลอาณานิคม และด้วยความที่พื้นฐานองค์ความรู้โบราณคดีและประวัติศาสตร์ศิลปะของไทยนั้นก็รับอิทธิพลการศึกษาที่ฝรั่งเศสวางรากฐานไว้มาใช้ในการเรียนการสอน⁶ ด้วยเหตุนี้คำอธิบายของนักประวัติศาสตร์แบบตำนาน* จึงไม่ได้รับการยอมรับและทำให้นักวิชาการและคนไทยจำนวนมากยอมรับคำอธิบายของนักวิชาการชาวฝรั่งเศสที่ว่ากษัตริย์เขมรเป็นผู้สร้างปราสาทหลังนี้ขึ้นมา⁷ สำหรับรัฐบาลกัมพูชาและชาวเขมรในยุคสังคมนิยมซึ่งมีการแข่งขันความเป็นเจ้าของปราสาท”พระวิหาร”กับไทยแล้ว การนำเอาประวัติของปราสาท ”พระวิหาร” ตามอย่างที่ฝรั่งเศสทำการศึกษาและวางรากฐานมาใช้อธิบายถึงสิทธิอันชอบธรรมของตน ปราสาทหลักนี้จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและน่าหนักในการอธิบายความเป็นเจ้าของโบราณสถานที่ถูกเรียกว่า “ปราสาท” ** หลังนี้

2.1 ประวัติของปราสาท”พระวิหาร”

ในปี ค.ศ. 1962 วารสาร Cambodia Commentary เป็นวารสารภาษาอังกฤษที่ออกโดยกระทรวงข้อมูลข่าวสารของกัมพูชา ที่ออกเผยแพร่รายเดือนตั้งแต่ปี ค.ศ. 1959

เย่ (ภู่อัญญา; ภู่อัญญา บัญญา, 1935) [ฮอก เซอแอกซ์, กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งกัมพูชา พระบาทชัชวรมันที่ 7 แปลโดยจุม เมอ (พนมเปญ: พระราชบรรณาลัย, 1935). ดูรายละเอียดข้างหน้า

⁶ กรณรงค์ เจริญธรรม. “อำนาจความรู้ในวาทกรรมงานทางประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีเขมรในประเทศไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; 2545, หน้า 54-55.

* ศรัศกร์ วลัยโกดม อ้างว่านับตั้งแต่ยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์มาอิทธิพลแนวคิดแบบประวัติศาสตร์ชาตินิยมและแนวคิดประวัติศาสตร์สกุลดำรงราชานุภาพทำให้แนวคิดของนักประวัติศาสตร์ไทยที่เชื่อว่าปราสาทพระวิหารมีตำนานที่บอกและสัมพันธ์กับผีหรือคนในท้องถิ่นรอบๆปราสาทพระวิหารหมดพลังในการอธิบายเมื่อเทียบกับคำอธิบายของฝรั่งเศสศรัศกร์ วลัยโกดม, “เขาพระวิหาร: ระเบิดเวลาจากยุคอาณานิคม” ใน ศรัศกร์ วลัยโกดม และคนอื่นๆ, เขาพระวิหาร: ระเบิดเวลาจากยุคอาณานิคม (กรุงเทพฯ: มติชน, 2551), หน้า 15-16.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

** ในภาษาเขมร คำว่าปราสาท [ប្រាសាទ] ได้ถูกให้ความหมายว่าอาคารพระบรมมหาราชตำหนักหรือที่พักที่มียอดสูงแม้สูงเพียงสองชั้นก็เรียกว่าปราสาท ในขณะที่เดียวกันหากวิหารหรือศาลาที่มียอดไม่พึงเรียกว่าปราสาทเลย ฤทธิสาส์นธณัติฎ, **โศภนุญญายุ โศภนุญญายุ ภาคที่ 1 ภาคที่ 2** เฑาะฤทธิญญายุ 5 (ภู่อัญญา; ฤทธิสาส์นธณัติฎ, 1968) 679. [พุทธศาสนบัณฑิตย, พจนานุกรมเขมรภาคที่ 1 ภาคที่ 2 พิมพ์ครั้งที่ 5 (พนมเปญ: พุทธศาสนบัณฑิตย, 1968) หน้า 679]

เป็นต้นมาโดยมีเป้าหมายข้อหนึ่งเพื่อให้ชาวเขมรได้ศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษาต่างประเทศที่รัฐบาลกัมพูชายุคสังคมนิยมให้ความสำคัญ ได้ลงบทความเรื่อง กรณีย์ "พระวิหาร" จากเบื้องหลังสู่ความขัดแย้งได้กล่าวถึงประวัติของปราสาท"พระวิหาร"ว่า

"พระวิหาร"สร้างขึ้นในระหว่างปลายคริสต์ศตวรรษที่ 9 ถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 12 เมื่อคราวที่อาณาจักรเขมรมีอำนาจสูงสุด ในส่วนของตัวปราสาทสร้างขึ้นในปี ค.ศ. 889-900 โดยพระเจ้า ยโสวรมันที่ 1 ผู้สร้างเมืองพระนคร ในเวลาต่อมาปราสาทหลังนี้ถูกปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 (ค.ศ. 1002-1050) กษัตริย์พระองค์นี้เป็นเจ้าชายที่มีภูมิกำเนิดจากที่ราบลุ่มสามเหลี่ยมปากแม่น้ำทรงเป็นกษัตริย์ผู้พิชิตบ้านเมืองในเขตที่ราบทะเลสาบเขมรจนถึงที่ราบ แอ่งโคราชต่อมาปราสาทหลังนี้ได้ถูกสร้างขึ้นเพิ่มเติมโดยพระเจ้าชัยวรมันที่ 6 (ค.ศ. 1080-1107) กษัตริย์พระองค์นี้ทรงตั้งราชวงศ์ใหม่ขึ้นมา ปราสาท "พระวิหาร"สร้างเสร็จสมบูรณ์ในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 (ค.ศ. 1113-1145) ในรัชสมัยซึ่งมีการสร้างปราสาทนครวัดขึ้นมาเพื่อเป็นสุสานของพระองค์นั้นสิ่งนี้เป็นความสำเร็จสุดยอดทางสถาปัตยกรรมของชาวเขมรและทำให้แผนผังของปราสาท "พระวิหาร" สะท้อนความคิดอันยอดเยี่ยมที่สัมพันธ์กับความยิ่งใหญ่ของมหาวิหารแห่งเมืองพระนคร ...⁸

จากข้อความที่เผยแพร่ในยุคสังคมนิยมข้างต้นจะพบว่าผู้เขียนให้ความสำคัญกับตัวกษัตริย์ผู้สร้างปราสาทมากกว่าจะบอกว่าสิ่งนี้เป็นศาสนสถานใน ค.ศ. 1863 ในขณะที่ฝรั่งเศสสามารถสถาปนาความเป็นผู้อารักขารัฐกัมพูชาได้นั้น อังกฤษก็สามารถควบคุมดินแดนทางตอนใต้ของพม่า และยังมีอิทธิพลต่อราชสำนักไทย สิ่งนี้ทำให้ข้าราชการชาวฝรั่งเศสซึ่งมีฐานที่มั่นอยู่ในไซ่ง่อน จำต้องเร่งดำเนินการจัดคณะสำรวจแม่น้ำโขง (Mekong Exploration) และหวังว่าเส้นทางน้ำนี้จะสามารถเชื่อมเส้นทางการค้ากับจีนทางตอนใต้ โดยหวังผลเรื่องการแข่งขันอำนาจและการค้ากับอังกฤษเป็นสำคัญ และมีผลพลอยได้คือ การได้โฆษณาความสำเร็จของตน ผลจากการสำรวจเส้นทางเดิน เช่น ภาพวาด การบรรยายการเดินทางตลอดจนการนำเอาโบราณวัตถุจากดินแดนที่รกร้างภายใต้ควบคุมอย่างหลวมๆ มาจัดแสดงที่กรุงปารีสและทำให้โลก (ตะวันตก) ในยุคนั้นได้สัมผัสถึงความยิ่งใหญ่ทางศิลปะจากเมืองพระนคร⁹

⁸ "Preah Vihear case background to dispute" *Cambodian Commentary* 3(March 1962): 19.

⁹ Michael D Coe, *Angkor and the Khmer civilization* (Singapore: Thames and Hudson, 2003), p.

สำหรับนักสำรวจและข้าราชการชาวฝรั่งเศสแล้ว ในช่วงก่อนหน้าที่พวกเขาจะเดินทางมายังอินโดจีนนั้น ในฝรั่งเศสยังเป็นช่วงเวลามีแนวคิดเกี่ยวกับชาติของ เออเนส เรน็อง (Ernest Renan) แพทย์หลายอยู่ ซึ่งตามความคิดของเขา วัฒนธรรมของชาติมีปราสาทศาสนสถานและประเพณีเป็นสิ่งที่กำหนดลักษณะเฉพาะของจิตวิญญาณอันยิ่งใหญ่ของแต่ละชาติขึ้นมา แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดนักประวัติศาสตร์กลุ่มโรแมนติคนิยม (Romanticism) ของ จูลส์ มิเชเลต์ (Jules Michelet) ผู้เขียนหนังสือเรื่องประวัติศาสตร์ของฝรั่งเศสที่กล่าวว่า “ศาสนสถานและประเพณีก็เช่นเดียวกับดินแดนและเชื้อชาติ คือล้วนเป็นสิ่งที่ช่วยเพาะบ่มสำนึกใหม่เกี่ยวกับความสำคัญของชาติและอดีตที่ผ่านมา¹⁰ ด้วยเหตุที่ชาวฝรั่งเศสในช่วงนั้นเชื่อมโยงเรื่องของชาติและปราสาทเข้าด้วยกัน ดังนั้นเมื่อนักสำรวจดินแดนและเจ้าหน้าที่ผู้บริหารชาวฝรั่งเศสสำหรับการอธิบายถึงประเทศกัมพูชาจึงได้ผนวกความหมายของชาติกับกษัตริย์ว่าส่วนหนึ่งขององค์อธิปัตย์ (Sovereignty)¹¹ ดังนั้นเมื่อเอเตียง เอโมนิเยร์ อธิบายถึงประเทศกัมพูชาจึงได้กล่าวว่า

ชาวกัมพูชามีความคิดที่คุ้นเคยมาอย่างยาวนานจนไม่อาจแยกวิถีชีวิตหรือประเพณีของพวกเขาออกจากพระบรมมหาราชวัง (สำหรับพวกเขา) พระมหากษัตริย์คือผู้เสด็จจวตารลงมาใช้ชีวิตอย่างควรค่าแก่การเคารพยำเกรงและถูกยกให้เป็นตัวแทนของความเป็นชาติ¹²

ในอีกด้านหนึ่งหน้าที่ของนักวิชาการชาวฝรั่งเศสเช่น เอเตียง เอโมนิเยร์ และลูเนต์ เดอลาจองกีเออร์ (Lunet de la Jonquiere) ตลอดจนสมาชิกของสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ (Ecole Française d ' Extrême Orient) ในช่วงเริ่มต้นของการเข้าไปตั้งถิ่นฐานของชาวฝรั่งเศสในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบัน คือการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิภาคและผู้คนที่ยอาศัยอยู่ในดินแดนนี้เพื่อช่วยให้ชาวฝรั่งเศสสามารถบรรลุเป้าหมายในการยกระดับความเจริญทางอารยธรรมให้แก่ชาวพื้นเมือง¹³ ด้วยเหตุนี้ทั้งคู่จึงรับหน้าที่สำคัญในการสำรวจดินแดนที่ชาวฝรั่งเศสยังไม่รู้จัก โดยที่ เอเตียง เอโมนิเยร์ เดินทางสำรวจเส้นทางและรวบรวมข้อมูลประเภทศิลาจารึกและข้อมูลโบราณสถาน

¹⁰Penny Edwards, *Cambodge: The Cultivation of A nation1860-1945*, (Ph.D. Thesis, Monash University, 1999), p.12.

¹¹ David Robinson, *A Dictionary of Modern Politic 3th* (Lon don and New York: Europa publication,2002), p.454.

¹² Etienne Aymonier, *Le Cambodge Tome I* (Paris: Ernest Leroux, 1901), cited in Penny Edwards, *Cambodge: The cultivation of A nation1860-1945*, p.12.

¹³ Milton E Osborne, *The French presence in Cochin China and Cambodia*. (Bangkok: White lotus, 1997), p. 37.

ต่างๆ ในพื้นที่ซึ่งเป็นภาคอีสานของประเทศไทยและดินแดนในประเทศลาวปัจจุบันในระหว่างปี ค.ศ. 1882-1883 โดยหลังจากสำรวจข้อมูลไม่นานบันทึกการเดินทางและข้อมูลต่างๆ ของนักสำรวจชาวฝรั่งเศสก็ถูกนำออกตีพิมพ์เผยแพร่ที่นาสนใจ คือในปีเดียวกันนั้นเอเตียง เอโมนิเยร์ที่เดินทางสำรวจและพบศาสนสถานที่ต้องมารู้จักกันในปัจจุบันชื่อปราสาทพระวิหารนั้น ก็ได้ตีพิมพ์บทความของตนลงในวารสาร ซึ่งระบุว่าโบราณสถานแห่งนี้มีชื่อที่ปรากฏในศิลาจารึกว่า "ศรีศิขริศวร" หรือ "บรรพตภูบาล"¹⁴ ในเวลาต่อมาในปีค.ศ. 1901 ผลงานการศึกษาปราสาทพระวิหารทั้งในแง่สถาปัตยกรรมและจารึกของเอเตียง เอโมนิเยร์ ก็ได้ถูกเผยแพร่ในภาษาฝรั่งเศส โดย เอโมนิเยร์สรุปความสำคัญของโบราณสถานแห่งนี้ตามข้อความที่ปรากฏในศิลาจารึกในสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 และ สุริยวรมันที่ 2 ว่า

พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 โปรดให้สร้างอนุสรณ์สถานปราสาท"พระวิหาร" ขึ้นในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 10 ในนามของศรีศิขริศวรหรือผู้เป็นใหญ่ในชุมชนเขาโดยพบจารึกขอ กษัตริย์องค์เดียวกันกระจายอยู่ทั่วไปในจังหวัดศรีสะเกษ...ต่อมาพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ทรงโปรดให้สร้างโคปุระหลังกลางขึ้นเป็นที่ประทับส่วนพระองค์ขึ้น โดยข้อความในจารึกที่ปรากฏซึ่งมีความแบบเดียวกับที่ปรากฏที่พนมสันต์กระบุถึงการประกาศเฉลิมฉลองการสร้างศาสนสถานครั้งสำคัญของยุคโดยจารึกหลักสุดท้ายที่พบซึ่งถูกจารขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 11 ยังกล่าวถึงการขยายตัวของการสร้างศาสนสถานซึ่งสร้างอุทิศแด่อานาจักรของชาวกัมพูชา¹⁵

ความคิดที่ปรากฏในช่วงแรกๆ ของการศึกษาโบราณสถานของนักวิชาการชาวฝรั่งเศสในช่วงแรกนั้นจึงสัมพันธ์กันสองส่วนคือ หนึ่งคือโบราณสถานกับสองคือกษัตริย์ที่ปรากฏพระนามนามหรือข้อความในจารึกว่าเกี่ยวข้องกับศาสนา โดยนักสำรวจชาวฝรั่งเศสยังขยายความต่อไปอีกว่า ศาสนสถานเหล่านี้เกี่ยวข้องกับขยายตัวของอาณาจักรโบราณที่มีชนที่เรียกตัวเองว่ากัมพูชา (Kambuja) ด้วยการเชื่อมโยงในลักษณะนี้ สิ่งที่เรียกว่าโบราณสถานจึงสิ่งหนึ่งที่แสดงออกซึ่งอำนาจของกษัตริย์ อันเป็นผลมาจากพัฒนาการทางความคิดที่เริ่มต้นในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ความคิดที่ว่าโบราณสถานเป็นเครื่องแสดงอำนาจของกษัตริย์หรือผู้ปกครองจึงเป็นผลมาจากพัฒนาการทาง

¹⁴ Etienne Aymonier, *Journal Asiatique* (April-Jaune 1883) : 451. อ้างใน สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, **ปราสาทเขาพระวิหารศาสนบรรพตที่โดดเด่นที่สุดในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์** (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2536), หน้า 55.

¹⁵ Etienne Aymonier, *Khmer heritage in Thailand: with special emphasis on temples, inscriptions, and etymology* Trans by E. J. Tip (Bangkok: White lotus, 1999), pp. 256-257.

ความคิดที่เริ่มต้นในฝรั่งเศสก่อนที่จะพัฒนาเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับศาสนสถานในด้านอื่นๆ ในช่วงเวลาที่ฝรั่งเศสเข้ามายึดครองในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งสำหรับกรณีของปราสาทพระวิหารเองในช่วงแรกนั้น ศาสนาสถานที่เข้าใจกันในปัจจุบันเองก็ถูกเรียกว่า โบราณสถาน (Monument site) ในช่วงแรกๆ จึง มีชื่อเรียกแปลกๆ ในบันทึกการเดินทางว่า ปิรามิด (Pyramid)¹⁶ ซึ่งหมายถึงที่ประทับในบั้นปลายหรือสุสานของกษัตริย์โดยมีนักวิชาการที่สังกัดกลุ่มสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศเป็นผู้สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโบราณสถานนี้ขึ้นมาใหม่

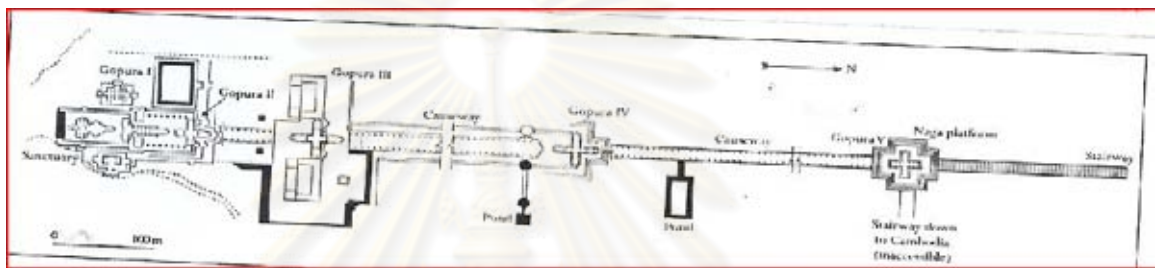
2.2 สำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ

ใน ค.ศ.1898 ฝรั่งเศสได้ตั้งคณะสำรวจทางโบราณคดีแห่งอินโดจีน (Mission archéologique de l'Indochine) ขึ้น คณะสำรวจนี้เปลี่ยนฐานะเป็น สำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ (Ecole française d'Extrême-Orient – EFEO) ใน ค.ศ.1901 และออกวารสารเผยแพร่ผลงานชื่อว่า วารสารของสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ (Bulletin de l'École française d'Extrême-Orient – BEFEO) ในปีเดียวกันนั้น สำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ (Ecole Française d' Extrême-Orient) เป็นหน่วยงานศึกษาที่สำคัญที่ทำให้ชื่อปราสาทพระวิหาร กลายเป็นที่รู้จักในปัจจุบัน ด้วยผลงานของนักอินเดียศึกษาชาวฝรั่งเศสจำนวนหนึ่ง และนักภูมิศาสตร์ที่ต่อมาได้เป็นข้าหลวงใหญ่ของฝรั่งเศสคือพอล ดูเมอร์ (Paul Dumer) ได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ ขึ้นเพื่อศึกษาและสร้างความรู้เพื่อทำความเข้าใจและเพื่อประโยชน์ในการปกครองชนกลุ่มต่างๆ ในดินแดนอินโดจีนได้แก่ เวียดนาม ลาว และเขมรทั้งในฐานะที่เป็นหน่วยในการปกครองและพื้นที่ศึกษาเดียวกัน¹⁷ นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1870 ที่นักภาษาศาสตร์ชาวดัตช์ เฮนดริก แครน (Hendrik Kern) สามารถอ่านและแปลข้อความในจารึกภาษาสันสกฤตที่พบในประเทศกัมพูชาได้เป็นครั้งแรก ก็ทำให้มีผลงานการอ่านและแปลจารึกภาษาสันสกฤตและเขมรออกมาเป็นจำนวนมาก เช่นใน ค.ศ. 1885 ออกุส บาร์ท (Auguste Barth) ได้พิมพ์หนังสือรวมศิลาจารึกภาค 1 ออกมาในนามของสารบัณฑิตสภาด้านศิลาจารึกและ

¹⁶ Francis Garnier, *Travels in Cambodia and part of Laos: the Mekong exploration commission report 1866-1868 volume 1* translated by Walter E. J. Tips (Bangkok: White Lotus Press, 1996), pp. 220-221.

¹⁷ B. P. Groslier, *Indochina* Trans by John Hogarth. (Nagel Publisher: Geneva, 1966), p.157.

อักษรศาสตร์¹⁸ ใน ค.ศ.1905 อองรี มาร์แชล (Henri Marchal) ก็ตั้งสมาคมมิตรพระนคร (Friends of Angkor) ขึ้นเพื่อศึกษาและหาทางบูรณะปราสาทในกลุ่มเมืองพระนครให้สมกับเป็นแหล่งโบราณสถานที่มีความสำคัญ¹⁹ ความสำเร็จของนักวิชาการชาวตะวันตกในช่วงต้นซึ่งผสมผสานกับความคลั่งไคล้ในโบราณสถานกลุ่มเมืองพระนครได้ทำให้ประวัติศาสตร์กัมพูชายุคต้นมีที่มาจาก การอ่านจารึกและงานโบราณคดี ซึ่งเน้นไปที่เรื่องของกษัตริย์และเมืองพระนครเป็นสำคัญ²⁰ ก่อนที่จะขยายความสนใจไปยังโบราณสถานแห่งอื่นๆ เช่นปราสาท“พระวิหาร” ถูกสำรวจและขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของฝรั่งเศสในอินโดจีนโดยลูเน็ต เดอลาจองกีเอร์ (Lunet de la jonquier) ในปีค.ศ. 1907²¹

ภาพที่ 2 แผนผังของปราสาท “พระวิหาร” ร่างโดยลูเน็ต เดอลาจองกีเอร์²²

2.3 อิทธิพลของฝรั่งเศสต่อ “พระวิหาร”

ภาพที่ 3 ปราสาทพระวิหารในมุมมองแบบไทย²³

¹⁸ บัญก สี่ไผ่ส, **เผชิญพลศาสตร์ไทยสมัยใหม่** ใ้บสรุ่ลเฉยษุ่ญ สวี่ (n.p.), 1999., ธี่ร่14. [สสท เซอแญช, **เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับอังกอร์(เมืองพระนคร)**, แปลโดยไมล ชวี่ (ม.ป.ท.), 1999), หน้า14].

¹⁹ John Tully, Cambodia under the tricolour: King Sisowath and the 'mission civilisatrice' **1904-1927** (Victoria: Monash Asia Institute, Monash University, 1996), p.223.

²⁰ Michael. D. Coe, **Angkor and the Khmer civilization.** (n.p.), Thomas and Hudson, 2003), P. 17.

²¹ อ้างอิงตามข้อมูลคำฟ้องของกัมพูชาใน เสนีย์ ปราโมช. ม.ร.ว., **คดีเขาพระวิหาร**, (พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2505), หน้า 32.

²² Claude Jacques Philippe Lafond, **The Khmer Empire cites and sanctuaries 5th-13th century**, p. 150.

ในช่วงต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 20 นี้เองที่ฝรั่งเศสสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปราสาท"พระวิหาร"ขึ้นมาใหม่ โดยที่ปัญญาชนชาวสยาม ในขณะนั้นเองก็ยอมรับเอาคำอธิบายของนักวิชาการชาวฝรั่งเศสมาเผยแพร่ต่อ ดังปรากฏข้อความการอธิบายโบราณสถานแห่งนี้เมื่อครั้งที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ อภิรัฐมนตรีและนายกราชบัณฑิตยสภาพร้อมด้วยพระธิดาคือหม่อมเจ้า พัฒนายุ ดิศกุล หม่อมเจ้าไพไลเลขา ดิศกุลและ หม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิศกุล เสด็จพร้อมด้วยข้าราชการฝ่ายสยามเดินทางไปสำรวจโบราณสถานในมณฑลนครราชสีมาในปี พ.ศ. 2472 ข้าหลวงฝรั่งเศส (Resident Superior) และผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดีนาย อองรี ปาร์มองติเออร์ (Henri Parmentier) ได้รับเสด็จและนำเสด็จทอดพระเนตรโบราณสถานแห่งนี้ โดยหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์บันทึกคำกราบทูลอธิบายของปาร์มองติเออร์ไว้ว่า

พระวิหารนี้พระเจ้าแผ่นดินเขมรองค์ที่สร้างนครวัดและนครธมเป็นผู้สร้างขึ้นในสมัยเดียวกับนครวัดและนครธมนั้น เดิมเป็นวังที่ประทับเครื่องบนเป็นไม้แล้วเปลี่ยนเป็นหินรู้ได้โดยห้องแคบเกินส่วนเสียขนาด หลังคาบางตอนแก้เป็นมุขอิฐก็มีแล้วอุทิศเป็นเทวสถานเป็นปราสาทหินขนาดใหญ่ตั้งอยู่บนเงื้อมผา มีถึง 5 ปรากฏ ปรากฏใหญ่อยู่ชั้นที่ 5 มีคตรอบหลังปรากฏใหญ่ออกไปเป็นหน้าผาแลเห็นเขมรต่ำคล้ายกับมองลงจากเครื่องบิน และแลเห็นลงไปยังพื้นล่างได้ทุกแง่ฝีมือสลักลวดลายงามมากตรงที่สร้างจะหาปราสาทหินแห่งใดงามถึงเป็นไม่มี²⁴

คำอธิบายของผู้เชี่ยวชาญชาวฝรั่งเศสที่กราบทูลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพนั้นในด้านหนึ่งเป็นการแสดงออกถึงการต้อนรับแขกผู้มาเยือนอย่างดีของผู้เชี่ยวชาญชาวฝรั่งเศสซึ่งตามหลักฐานการฟ้องคดีความของฝ่ายกัมพูชาอ้างว่านาย ปาร์มองติเออร์เป็นหนึ่งในเจ้าหน้าที่ของฝรั่งเศสที่ดูแลรักษาโบราณสถานแห่งนี้²⁵ คำอธิบายของนาย ปาร์มองติเออร์ในแง่หนึ่งยังสะท้อนสิ่งที่ผู้เชี่ยวชาญชาวฝรั่งเศสซึ่งทำงานเกี่ยวโบราณสถานแห่งนี้ในช่วงทศวรรษที่ 1930 ซึ่งชี้ให้เห็นว่าตามการรับรู้ของฝรั่งเศสในขณะนั้นให้ความสำคัญ

²³ สำเนาภาพจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติอ้างใน สมใจ นิมเล็ก, "มหาวิทยาลัยศิลปากรกับปราสาทพระวิหาร" ศิลปวัฒนธรรม 30 (มิถุนายน 2552):123.

²⁴ บริบาลบุรีภัณฑ์, ขุน, จดหมายเหตุการณ์เสด็จตรวจโบราณวัตถุสถานมณฑลนครราชสีมาของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ พ.ศ. 2472 (กรุงเทพฯ: อัมรินทร์, 2531), หน้า 47-41(สะกดตามต้นฉบับ).

²⁵ เสนีย์ ปราโมช, มรว., คดีเขาพระวิหาร, (พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2505), หน้า 123.แต่ที่น่าเศร้าคือในเวลาต่อมาหนึ่งในผู้พิพากษาคดีเขาพระวิหารจากอังกฤษเซอร์ ฟิตซ์ มอริส (sir Fitz maurice) ได้ตัดสินจากหลักฐานการเสด็จเยือนปราสาทพระวิหารนี้เท่ากับทรงยอมรับในอธิปไตยเหนือปราสาทพระวิหารว่าอยู่ในกำกับของฝรั่งเศส โปรดดู International court of justice, Case concerning the temple of Preah Vihear (Netherlands: Hague, 1962), p. 60.

กับเรื่องสถาปัตยกรรมของโบราณสถานเป็นสำคัญ และด้วยลักษณะความยิ่งใหญ่ทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานแห่งนี้จึงเป็นไปได้ว่าที่นี่เคยเป็นที่ประทับของกษัตริย์เขมรก่อนที่จะถูกปรับให้เป็นเทวสถานอย่างที่เข้าใจกันในปัจจุบัน ความเห็นในข้างต้นของของผู้เชี่ยวชาญชาวฝรั่งเศสได้ถูกนำมาเผยแพร่ต่อโดยปัญญาชนชาวไทย อาทิเช่น สมเด็จพระยามดาราจรานานุภาพเองก็ทรงนำความเข้าใจส่วนพระองค์ในข้างต้นมาเผยแพร่ในช่วงอีกหลายปีต่อมาโดยทรงพระนิพนธ์ว่า

ปราสาทหินพระวิหารแปลกกับปราสาทหินแห่งอื่น ๆ หมด ทั้งในแดนเขมร และใน แดนไทยไม่มีที่ไหนเหมือน ที่แปลกนั้นเป็น 2 สถานคือสถานหนึ่งทำรูปทรงเหมือนอย่างพลับพลาต่อติดกันไปหลายหลัง หลังคามีสื่อฟ้าใบระกาตามมุขคล้าย หลังคามีสื่อฟ้าใบระกาตามมุขคล้ายกับบันลมเรือนฝากระดานไม่มีปราสาท ไม่มีพระระเบียง แลดูเหมือนเป็นราชมณเฑียรที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินยิ่งกว่าเทวสถาน ²⁶

ตามพระนิพนธ์เกี่ยวกับพระวิหารข้างต้น สมเด็จพระยามดาราจรานานุภาพทรงเน้นไปที่การอธิบายถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถาน แล้วนำไปสู่คำอธิบายที่ว่า โบราณสถานนี้มีความเกี่ยวข้องกับปราสาทราชวัง มากกว่าเป็นเทวสถาน ซึ่งพระดำรินี้มีความใกล้เคียงกับคำอธิบายของผู้เชี่ยวชาญชาวฝรั่งเศสที่อธิบายให้พระองค์เมื่อสี่สิบปีก่อนเมื่อครั้งที่เสด็จขึ้นไปบน เขาพระวิหาร ในปี ค.ศ. 1930 เทียบกับเวลาที่ทรงพระนิพนธ์หนังสือนิทานโบราณคดีคือในปี ค.ศ. 1944 จะเห็นว่าคำอธิบายเกี่ยวกับโบราณสถานแห่งนี้ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนักโดยทางฝั่งนักวิชาการชาวฝรั่งเศส เมื่อยอร์ช โกรส์ลิเยร์ (Gorges Goslier) นักโบราณคดีชาวฝรั่งเศสเขียนบทความเรื่อง "พระวิหาร" (Prak Vihêar) เพื่อเผยแพร่ในหนังสือความรู้ในอินโดจีน (Connaissance de L' Indochina) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากผู้อำนวยการหน่วยการศึกษาทั่วไปในอินโดจีน (Public Education of Indochina) โกรส์ลิเยร์ก็ได้เพียงแต่อธิบายถึงสถาปัตยกรรมของ "พระวิหาร" และความงดงามของปราสาทหลังนี้ว่า

ปราสาทหลังนี้มีที่ตั้งอยู่ราวกับวังของนกกินที่รีบยอดเขาพนมดงรัก โดยมีบันไดช่วงละ 25 ขั้นเป็นเครื่องนำทางชาวเขมรเข้าไปยังโบราณสถานความ

²⁶ ดำรงราชานุภาพ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ, นิทานโบราณคดี พิมพ์ครั้งที่ 13 (กรุงเทพฯ: รุ่งวัฒนา, 2513), หน้า 350.

ยิ่งใหญ่ของโบราณวัตถุสถานจะทำให้ผู้อ่านตกตะลึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อได้ทราบว่ปราสาทหลังใหญ่เช่นนี้ผู้สร้างใช้เพียงมือเปล่าและสิ่ว²⁷

ความคิด ความเข้าใจและวิธีการอธิบายของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งได้ทรงรับอิทธิพลมาจากคำอธิบายของผู้เชี่ยวชาญชาวฝรั่งเศสร่วมสมัยกับพระองค์นั้น มีความใกล้เคียงกันอย่างมากทั้งในเรื่องวิธีการอธิบายและตีความได้ว่าโบราณสถานแห่งนี้ เป็นเครื่องแสดงอำนาจทางการเมืองของกษัตริย์เขมร แนวทางการอธิบายนี้อาจถือได้ว่าเป็นแนวคิดกระแสหลักของฝรั่งเศสในอินโดจีน ซึ่งคำอธิบายเช่นนี้ถูกยอร์ช เซเดส์ (Gorges Codes) วิจัยรณว่าเป็นพวกบุชชาลัทธิโรแมนติก (Romanticism) เพราะมีรสนิยมค่อนข้างโรแมนติกกับซากโบราณสถานทีลึกลับมักจะถูกเชื่อท้งๆ ที่มีหลักฐานที่ตรงกันข้ามกับความเชื่อของตน²⁸ สำหรับเซเดส์แล้วคำอธิบายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของโบราณสถานตามแนวทางที่เรียกว่าลัทธิโรแมนติกเป็นสิ่งที่ไม่สมเหตุสมผลกับหลักฐานที่มีนัก หากแต่ครั้งที่ต้องดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการของสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ (Ecole Française d ' Extrême Orient) นั้น เซเดส์เองก็ไม่มีทางเลือกมากนักจึงจำต้องเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ตามแนวทางที่รัฐบาลวิชี (Vichy) ซึ่งขึ้นมาี่อำนาจหลังจากที่รัฐบาลสาธารณรัฐที่ 3 พ่ายแพ้แก่เยอรมนี รัฐบาลวิชีต้องการลดความคิดแบบรวมศูนย์ของตนเองด้วยการเผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับความยิ่งใหญ่ของชนพื้นเมืองแต่ละกลุ่มโดยหวังว่าแนวทางนี้จะช่วยลดอิทธิพลความคิดในการปฏิวัติของชาวยุโรปและญี่ปุ่น โดยเซเดส์ให้เหตุผลที่ต้องนำเอาข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถือนั้นมาใช้ว่า

แม้ว่าจะมีข้อบกพร่องอยู่หลายประการ แต่เอกสารประวัติศาสตร์ของเขมรก็ยังคงเป็นที่มาของข้อมูลซึ่งมีความสำคัญที่สุดในการเขียนประวัติศาสตร์ของชาติซึ่งจดหมายเหตุบันทึกการเดินทางของชาวจีนหรือชาติตะวันตกอื่นๆ ที่แม้มีความน่าเชื่อถือมากกว่าแต่งานเขียนของชาวเขมรกลับให้ข้อมูลความต่อเนื่องของเรื่องราวมากกว่า²⁹

ยอร์ช เซเดส์เป็นหนึ่งในคณะผู้มีความชำนาญการด้านวัฒนธรรม (High erudite cultural team) ซึ่งรับนโยบายของรัฐบาลวิชีมาปรับใช้กับชาวพื้นเมืองโดยลดทอนความคิดในการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง (Centralization) แบบที่รัฐบาลสาธารณรัฐที่ 3

²⁷ Georges Groslier, "Prak Vihêar" In Marguerite Triaire, *Indochina through text* (Hanoi: Gioi publishers, 2000), p.161.

²⁸ ยอร์ช เซเดส์, *เมืองพระนคร นครวัฒนธรรมพิมพ์ครั้งที่ 8* แปลโดยปรานี วงษ์เทศ (กรุงเทพฯ: มติชน, 2546), หน้า 21.

²⁹ George Coedès, " Essai de classification des documents historiques conservées à la Bibliothèque de Ecole Française d ' Extrême Orient " BEFEO18 (1918): 15.

แห่งฝรั่งเศสเคยใช้แล้วหันมาใช้แนวนโยบายที่ให้ชาวพื้นเมืองมีอิสระมากขึ้นในการเผยแพร่เรื่องราวตำนานพื้นเมือง³⁰ เช่นได้ปลูกฝังเรื่องราวตำนานต่อต้านการรุกรานของจีนของพี่น้องตระกูลเตี๋ยง (Trang) ในเวียดนามส่วนในกัมพูชาตำนานการต่อต้านการรุกรานของสยามและความยิ่งใหญ่ของพระบาทชัชวรมันที่ 7 โดยเรื่องราวความยิ่งใหญ่ของกษัตริย์แห่งกัมพูชาพระองค์นี้ซึ่งเป็นผลงานการเขียนของเซเดส์ได้ถูกแปลเผยแพร่เป็นภาษาเขมรตั้งแต่ปี ค.ศ. 1935 โดยหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการเผยแพร่เรื่องราวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมอย่างราชบรรณालัยประจำพระนคร (Bibliothèque Royale) ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นพุทธศาสนบัณฑิตยสถานทำหน้าที่แปลผลงานของเซเดส์ โดยในตอนหนึ่งของผลงานแปลระบุว่า

การศึกษาในช่วง 30 ปีให้หลังนี้ ได้สร้างความเข้าใจที่ชัดเจนสมบูรณ์ขึ้นในเรื่องราวของพระมหากษัตริย์ที่ปรากฏพระนามเพียงในพงศาวดารว่าซึ่งเขียนในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ว่าเป็นกษัตริย์ ในตอนนี้เราทราบว่าพระองค์เป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดใน เมืองเขมรโดยทรงขยายพระราชอาณาเขตพรมแดนของพระนครออกไปอย่างกว้างขวางในคราวนี้ทรงได้ครอบครองเมืองจามและทรงดำริให้สร้างปราสาทขนาดใหญ่สร้างความสำเร็จรุ่งเรืองแก่พระนครอย่างไม่มีกษัตริย์องค์ใดเคยปฏิบัติ³¹

ความยิ่งใหญ่ของพระบาทชัชวรมันที่ 7 ตามที่เซเดส์อธิบายเป็นข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการตีความข้อความที่ปรากฏอยู่บนศิลาจารึกต่างๆ ที่พบในประเทศกัมพูชาโดยเมื่อผนวกกับแนวคิดที่เซเดส์เองก็โจมตีว่าเป็นแบบโรแมนติก (Romanticism) หรือ ลัทธิโรแมนติกแบบฝรั่งเศส (French Romanticism) ซึ่งได้แก่ ความคิดที่ให้ความสำคัญกับอดีต เพราะเห็นคุณค่าของอดีตไม่เพียงแต่ในฐานะที่เป็นสิ่งที่น่าศึกษาเท่านั้นหากแต่เห็นคุณค่าอดีตแฝงไว้ซึ่งความดีงามบางอย่างที่ดำรงความเป็นชาติของตนไว้ พร้อมไปกับการพรรณนาอดีต งานเขียนประวัติศาสตร์สกุลนี้จึงสร้างความรู้สึทางชาตินิยมอย่างรุนแรงไปด้วย³² ด้วยแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังการตีความเช่นนี้ ข้อความที่ปรากฏในจารึกซึ่งเป็นการ

³⁰Penny Edwards, *Cambodge the cultivation of a nation, 1860-1945*. (Bangkok: Silkworm Books, 2008), p. 231.

³¹ สัมฤทธิ์ สัมฤทธิ์, **กัญญาเสวตกรุณกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ 7** ไบเบอเทอญภาสาโอเอรเดายผู้ เยา (กรุงเทพฯ: ประณีตบรรณาลัย, 1935) อีพี 5-6. [ยอร์ช เซเดส์, กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งกัมพูชา พระบาทชัชวรมันที่ 7 แปลโดยจุม เมา (พนมเปญ: พระราชบรรณาลัย, 1935), หน้า 5-6].

³² นิธิ เอียวศรีวงศ์, **ประวัติศาสตร์นิพนธ์ตะวันตก** พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2525), หน้า 87.

ประกาศถึงความยิ่งใหญ่ของกษัตริย์ผู้ทรงดำริให้จารึกข้อความนั้นไว้จึงได้รับการอธิบายว่าเป็นเรื่องของการขยายอำนาจทางการเมืองของพระมหากษัตริย์แห่งอาณาจักรเขมร (Khmer Empire) ในปี ค.ศ. 1944 หนังสือเรื่องรัฐที่รับอิทธิพลวัฒนธรรมฮินดูในอินโดจีนและอินโดนีเซีย (Les Etats hindouisés d' Indochine et d' Indonésie) ซึ่งเป็นหนังสือที่เซเดส์ประมวลความรู้ผลงานค้นคว้าของนักวิจัยชาวฝรั่งเศสร่วมสมัยของตนไว้ นั้นเซเดส์จึงสรุปถึงการพบจารึกของพระบาทชัยวรมันที่ 7 ในสถานที่ต่างๆ กัน ว่า

พระบาทชัยวรมันที่ 7 ทรงขยายอำนาจการปกครองออกไปอย่างกว้างใหญ่จนทางเหนือขยายไปถึงประเทศเวียดนามและลาว ทางตะวันตกทรงขยายอำนาจของกัมพูชากลับไปครอบครองพื้นที่บริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาอีกครั้ง ในสมัยของพระองค์ เขตแดนของกัมพูชาที่ขยายออกไปมีขนาดใหญ่เท่าอาณาจักรเขมรของอาณาจักรพูนัน³³

คำว่า “พูนัน” ซึ่งเป็นคำที่ปรากฏอยู่ในบันทึกของจีนเมื่อกล่าวถึงอาณาจักรของชนภายนอกที่ราชสำนักจีนทำการติดต่อด้วยได้ถูกยอร์ช เซเดส์อธิบายด้วยหลักนิรุกติศาสตร์ว่าหมายถึงคำว่าพนม (bnam) ในภาษาเขมรโบราณอันหมายถึงเนินเขาเตี้ยๆ ของเมืองบาพนมที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของกัมพูชา³⁴ ทำให้ประวัติศาสตร์กัมพูชาตามทัศนะที่ยอร์ช เซเดส์อธิบายนั้นมีทั้งความยิ่งใหญ่และสืบเนื่องยาวนานมาตั้งแต่ช่วงต้นคริสตศตวรรษ อีกทั้งมีความยิ่งใหญ่ทางการเมืองในระดับที่บันทึกของจีนเรียกว่าเป็น “อาณาจักร” ซึ่งในเวลาต่อมาคำอธิบายเช่นนี้สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชาวเขมรอย่างมาก ในสมัยต่อมาเมื่อฝรั่งเศสมอบเอกราชให้กัมพูชาแล้วแนวคิดที่ฝรั่งเศสวางรากฐานไว้ก็ยังคงถูกนักประวัติศาสตร์กัมพูชานำมาใช้ เช่นในหนังสือแบบเรียนวิชาพงศาวดารสำหรับสอบแข่งขันในยุคสังคมนิยมกล่าวถึงอดีตของประเทศไว้ว่า

ในสมัยอดีตกาลประเทศกัมพูชาเป็นประเทศในโลกตะวันออกประเทศหนึ่งที่มีความมั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติและอำนาจ พระมหากษัตริย์เขมรได้สร้างปราสาทหินที่มีความวิจิตรสวยงามไว้มากมายดังปรากฏอยู่ทั่วพระราชอาณาจักรจนถึงทุกวันนี้ตามกำแพงผนังของปราสาททั้งหลายนั้นยังพบว่ามีอักษรเขมรโบราณหรือภาษาบาลีสันสกฤตสลักไว้ ข้อความที่บันทึกไว้นี้ผู้บันทึกล้วนทำขึ้น

³³ George Coedès, *The making of Southeast Asia* Trans by H.M. Wright (California: University of California, 1966), p. 107.

³⁴ George Coedès, *Indianization of Southeast Asia* (Honolulu: (n.d.), 1968), p. 61.

ตามพระราชประสงค์ขององค์พระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ผู้ทรงต้องการแสดงพระบรมเดชานุภาพประกาศความเป็นเจ้าของแผ่นดิน³⁵

2.4 ปราสาท “พระวิหาร” กับมุมมองกัมพูชา-ไทย

ฝรั่งเศสไม่ได้เพียงสร้างให้ชาวเขมรรู้สึกถึงความยิ่งใหญ่ของโบราณสถานที่หลงเหลือซากมาจนถึงปัจจุบันเท่านั้น หากแต่ยังได้อธิบายให้ชาวเขมรในขณะนั้นเข้าใจว่าตนเองเป็นทายาทผู้สืบทอดความยิ่งใหญ่จากอาณาจักรเขมรโบราณโดยที่มิชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาช่วงศตวรรษที่ 19-20 เป็นผู้เข้ามาช่วยฟื้นฟูความยิ่งใหญ่ให้ฟื้นคืนหลังจากสิ้นสุดยุคเมืองพระนคร³⁶ โดยเซเดส์ ได้อ้างถึงข้อความที่ปรากฏในจารึกหลักต่างๆว่าเป็นสิ่งที่เชื่อมอดีตอันยิ่งใหญ่ของอาณาจักรกัมพูชาให้เป็นที่ปรากฏเป็นที่รับรู้แก่ชาวเขมร เช่นการตีความศิลาจารึกหลักที่ K. 381 ซึ่งพบบริเวณโคปุระด้านทิศตะวันตกของปราสาท “พระวิหาร” ว่ากษัตริย์เขมรได้โปรดให้จารึกเกียรติยศของราชตระกูลและชัยชนะในการศึกสงครามของพระองค์โดยทรงให้พราหมณ์ปุโรหิตจารึกข้อความซึ่งประกาศเกียรติยศของพระองค์และประกาศนามของไว้ ณ กัมรเตง ชคัต ศรีศิขริศวร³⁷

ชื่อ “พระวิหาร” ที่รู้จักกันในปัจจุบันจึงเป็นชื่อเรียกแบบใหม่ในปัจจุบันและแฝงความหมายซึ่งเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์กัมพูชาตามแบบที่ฝรั่งเศสอธิบายไว้ ตัวอย่างของความพยายามของฝรั่งเศสที่จะเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในต่อเมืองพระนครแบบที่ฝรั่งเศสค้นคว้าให้เป็นที่รับรู้และแพร่หลายในหมู่ชาวเขมรโดยผนวกปราสาท “พระวิหาร” ไว้ในคำอธิบายประวัติศาสตร์นั้นด้วย ด้วยเหตุนี้ในปี ค.ศ.1927 ในหนังสือแนะนำเที่ยวเมืองพระนคร (Guide d' Angkor) ที่นักวิชาการชาวฝรั่งเศสที่มีออร์ซเซเดส์เป็นแกนนำในการเผยแพร่จึงได้ร่วมมือกับสถาบันพุทธศาสนาบัณฑิต (Buddhist Institute) ทำการแปลความรู้เกี่ยวกับเมืองพระนครที่ฝรั่งเศสค้นคว้าไว้เป็นภาษาเขมร โดยในปี ค.ศ. 1957 หลังจากกัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสได้มีการแปลหนังสือแนะนำเที่ยวเมืองพระนครขึ้นเป็นครั้งที่ 2 โดยใน หน้า 37 ได้ระบุว่าถึงเป็นปราสาท “พระวิหาร” เป็นปราสาทที่สร้างขึ้นด้วยวิทยาการที่มีความก้าวหน้าทางสถาปัตยกรรมจึงสามารถสร้างปราสาทบนภูเขาได้

³⁵ ร. เถาวีธ. **ใฝ่เจ็สเสอเบอชญาทว้บรูเสสกุญ์ฉำลั้บักบักบรูเสอเบอชญา** (กรุงเทพฯ: สุช ณีเอ, 1959), อีถั้ อ. [โร โกวิท, แบบเรียนสังเขปพงศาวดารสำหรับการสอบต่างๆ (พนมเปญ: ทุจฉีท, 1959), หน้า ๗].

³⁶ David P. Chandler, *A history of Cambodia 2nd* (Chiang Mai: Silkworm Books, 1993), pp.10-11.

³⁷ George Coedès, *Inscriptions du Cambodge VI* (Paris: BEFEO, 1954): 261.

โดยในส่วนคำนำของการพิมพ์ครั้งใหม่ภายใต้การปกครองรัฐบาลสังคมนิยม ก๊กขุ
ปาง ขัต ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่มีบทบาททางการเมืองมาตั้งแต่ยุคอาณานิคมได้กล่าวถึง
เป้าหมายในการพิมพ์หนังสือครั้งใหม่ในคำนำของหนังสือว่า

ปรารถนาให้ชาติเขมรตื่นขึ้น ให้มีความมูมานะในการแสวงหาความรู้
เพื่อให้เกิดความเจริญและมีอารยธรรมเหมือนกับสมัยพระนคร ... เมื่อ (เยาวชน)
ได้ไปเยือนเมืองพระนครขอให้รู้สึกเสมอว่า ไปบูชาปูชนียสถานที่บรรจุอัฐิของบรรพ
บุรุษเราพึงบูชาบรรพบุรุษอยู่เสมอด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ ผลที่เราจะได้จากการบูชา
คือการทำให้จำเรื่องปราสาทขนาดใหญ่เหล่านี้ได้โดยสิ่งนี้ยังเป็นพลังในการ
สร้างความมุ่งมั่นในการเรียนและการทำกิจการต่างๆ ให้สำเร็จให้มีความ
เจริญเหมือนสมัยพระนคร³⁸

คำอธิบายของเซเดส์และนักวิชาการชาวฝรั่งเศสแม้จะถูกวิจารณ์จากนักวิชาการ
ในยุคหลังทั้งในแง่ของการใช้หลักฐานที่ยึดถือความเห็นของชนชาติจีนที่นิยมให้
ความสำคัญกับชนชาติที่ตนติดต่อทางการค้าด้วยอย่างเกินเลยจากความเป็นจริง³⁹
จนกระทั่งตีความหลักฐานประเภทจารึกโดยไม่เข้าใจธรรมชาติของหลักฐานประเภทนี้ ที่มี
ลักษณะเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่ษัตริย์ใช้เป็นเพื่อประกาศความยิ่งใหญ่และ
ความชอบธรรมในการปกครองของพระองค์หรือราชวงศ์ ในสมัยโบราณ ข้อความที่ปรากฏ
บนบนแผ่นศิลาจารึกที่ปรากฏอยู่ในสถานที่ต่างๆ จึงยังคงมีอิทธิพลต่องานเขียน
ประวัติศาสตร์ของกัมพูชาในช่วงเวลาต่อมา แม้ว่ากัมพูชาจะได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส
แล้ว โดยคำอธิบายเช่นนี้จะสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ปัญญาชนชาวเขมรที่กำลังเผชิญ
กับความท้าทายใหม่ เช่นภัยการคุกคามตามแนวของประเทศเพื่อนบ้านทั้งเวียดนามและ
ไทย โดยเฉพาะไทยที่อ้างสิทธิเข้าครอบครองปราสาท “พระวิหาร” ดังนั้นจึงพบว่ามี
ทางการกัมพูชากับไทยมีความขัดแย้งกันขึ้นในเอกสารที่เผยแพร่โดยหน่วยงานของรัฐบาล
กัมพูชาจึงเผยแพร่ข้อความซึ่งระบุถึงอาณาบริเวณของปราสาท “พระวิหาร” ว่า

ซากปรักหักพังของปราสาทแห่งเบรียะฮ์วิเฮียร์ อันศักดิ์สิทธิ์และน่าเลื่อม
ใสตั้งอยู่บนเทือกเขาภูองแร็กอันเป็นจุดภูมิศาสตร์ที่เป็นศูนย์กลางของอาณาจักร
เขมรตั้งตระหง่านอยู่ริมของทางทิศใต้ของทิวเขาอันเป็นส่วนปลายของอาณาเขต
ของอาณาจักรทางตะวันตก⁴⁰

³⁸ ปัทม ออต, **ยุทธศาสตร์** ตา: ฤๅษีเบ็คกี 2 (กรุงเทพฯ: ฤๅษีเบ็คกี, 1957) อ็อต อ-
ค. [ปาง ขัต, **มรดกของพระนคร พิมพ์ครั้งที่ ๒** (พนมเปญ: พุทธศาสนบัณฑิต, 1957) หน้า ข-ค].

³⁹ Michael Vickery, *History of Cambodia* (Phnom Penh: Pre Angkor study society, 2002), pp.1-2.

⁴⁰ “Preah Vihear case background to dispute” *Cambodian Commentary* 3 (March 1962): 18.

ด้วยความเข้าใจตรงกันระหว่างนักวิชาการชาวฝรั่งเศสและชาวเขมรที่ว่าปราสาท หมายถึงศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองการปกครองของอาณาจักรแบบโบราณของเขมรที่มีศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองอยู่ที่เมืองพระนครหรืออังกอร์ ในช่วงเวลาที่คดีความเรื่อง“เขาพระวิหาร” อยู่ในการพิจารณาไต่สวนของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเรื่อง “ปราสาท” จึงได้กลายเป็นปัญหาข้อพิพาทเรื่องอธิปไตยเหนือดินแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา ความคิดความเข้าใจที่ว่าปราสาทหรือซากโบราณสถานเป็นสิ่งที่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับอำนาจทางการเมืองได้กลายเป็นแรงกระตุ้นให้นักเขียนปัญญาชนของเขมรและไทยต่างเกิดการหยิบข้อมูลหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ตนมีมาใช้เพื่อโฆษณาชวนเชื่อเพื่อสร้างความชอบธรรมในการครอบครองอธิปไตยเหนือดินแดนแห่งนี้ เช่น ฝ่ายกัมพูชาได้อ้างถึงศิลาจารึกซึ่งพบบริเวณที่ตั้งของปราสาท“พระวิหาร” มายืนยันความชอบธรรมในการครอบครองปราสาทแห่งนี้ว่าเพราะปราสาทสร้างขึ้นโดยกษัตริย์เขมรแห่งเมืองพระนครดังนั้นปราสาทหลังนี้จึงควรเป็นของประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน

ในเรื่องของจารึกที่เขียนขึ้นที่นี้ทั้งหมดพบว่าเป็นภาษาเขมรกับภาษาสันสกฤตซึ่งถูกเขียนขึ้นตามคำริของพระมหากษัตริย์เขมรหรือขุนนางชนชั้นสูงทั้งหลายตั้งแต่สมัยของพระบาทยศวรรมันที่ 1 ผู้สร้างเมืองพระนครจนถึงพระบาทศุริยวรรมันที่ 2 ผู้ดำริให้สร้างปราสาทนครวัด (นอกจากนี้) ยังมีจารึกที่มีประโยชน์อย่างมากต่อประวัติศาสตร์กัมพูชาคือจารึกของทิวากรบัณฑิตผู้เป็นราชครูของพระมหากษัตริย์ทั้งหลายผู้ทรงครองราชย์สืบสันตติวงศ์ตั้งแต่พระบาทศุริยวรรมันจนถึงพระบาทศุริยวรรมันที่ 7 เรื่องทั้งหลายนี้สรุปได้ว่า “พระวิหาร” มีความเชื่อมโยงกับปราสาทนครวัด⁴¹

2.4.1 แผนที่ยุคใหม่และการปักปันเขตแดน “พระวิหาร”

การนำเอาองค์ความรู้เกี่ยวกับปราสาท“พระวิหาร”มาใช้ในการสร้างความชอบธรรมในคำฟ้องของรัฐบาลกัมพูชาด้านหนึ่งเป็นการนำเอาความรู้ความเข้าใจแบบสมัยใหม่กลับไปอธิบายเรื่องราวในอดีต กล่าวคือ ความสำเร็จในการสำรวจทำแผนที่และการขยายดินแดนเข้ามาในภูมิภาคของฝรั่งเศสทำให้ชาวเขมรในยุคต่อมาปรับเอาการใช้

⁴¹ ศณะเบสทกษุหิธี [สุเรย์นัธเบสทกษุหิธี] บรูซอัสเสสทกษุหิธี [บรูซอัสเสสทกษุหิธี] บรูซอัสเสสทกษุหิธี [บรูซอัสเสสทกษุหิธี]

แผนที่ในยุโรปมาใช้ โดยการมองโลกด้วยทัศนคติแบบแผนที่สมัยใหม่ที่ฝรั่งเศสนำเข้ามานี้เองได้ทำให้ชาวเขมรเริ่มให้ความสำคัญกับการครอบครองเป็นเจ้าของดินแดน โดยมองว่าในอดีตกาลอันรุ่งโรจน์ของอาณาจักรเขมร ชนชาวเขมรมีความยิ่งใหญ่ ดังนั้นชาวเขมรในปัจจุบันเองซึ่งเป็นบุตรหลาน จึงมีความชอบธรรมที่จะอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนหรือพื้นที่หนึ่งๆ ที่มีหลักฐาน เช่น ศิลาจารึกหรือซากของโบราณสถาน ปรากฏอยู่ เป็นสมัยที่แสดงถึงการมีอำนาจอยู่ของบรรพบุรุษของตน

ในยุคที่ฝรั่งเศสเข้ามาขยายอำนาจในกัมพูชาฝรั่งเศสเองก็ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางความคิดเดียวกันนี้ ดังนั้นเมื่อนักวิชาการชาวฝรั่งเศสเขียนถึงประวัติศาสตร์ของอาณาจักรที่มีหลักฐานยืนยันว่าเป็นอักษรเขมรจึงเท่ากับว่าได้สร้างความเข้าใจชุดหนึ่ง ที่เชื่อมโยงชาวเขมรในยุคหลังให้จินตนาการถึงอดีตแบบหนึ่งร่วมกัน ด้วยเหตุนี้การขยายดินแดนในอาณานิคมจึงช่วยผสมผสานความคิดเรื่อง เชื้อชาติ (Race) และอาณาเขตของดินแดน (Territory) เข้าด้วยกันจนเกิดเป็นการสร้างอัตลักษณ์ (Identity) หรือบุคลิกร่วมกันของคนใน "ชาติ" ซึ่งรวมถึงชนชาติเขมร ในฐานะส่วนหนึ่งของฝรั่งเศสในอินโดจีนขึ้นมา⁴² โดยกระบวนการสร้างอัตลักษณ์นี้ถูกรัฐบาลกัมพูชาหลังได้รับเอกราชดำเนินการต่อผ่านเครื่องมือต่างๆ เช่น หลักสูตรการศึกษาหนังสือแบบเรียน และวารสารตัวอย่างเช่นวารสารสำหรับผู้สอนหนังสือในยุคสังคมนิยมชื่อวารสาร "ครูบ่อเงิน" ซึ่งพิมพ์เผยแพร่โดยกระทรวงศึกษาธิการในยุคสังคมนิยมเพื่อให้เป็นแนวทางในการสอนหนังสือของครูชาวเขมรภายหลังจากที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้ตัดสินให้กัมพูชาได้ครอบครองปราสาท "พระวิหาร" ได้มีการตีพิมพ์ภาพปราสาท "พระวิหาร" ไว้ในแผนที่ของประเทศกัมพูชาและสอนให้เด็กหัดวาดแผนที่นี้ในชั่วโมงวิชาภูมิศาสตร์⁴³

ภาพที่ 4 ปราสาท "พระวิหาร" ซึ่งถูกใช้ในวิชาภูมิศาสตร์⁴⁴

ด้วยวิทยาการของการทำแผนที่ ทำให้ชาวยุโรปประสบความสำเร็จในการกำหนดความหมายของพื้นที่ได้สร้างผลกระทบให้กับดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แผนที่ได้

⁴² Penny Edwards, *Cambodge: The Cultivation of a Nation, 1860-1945*, pp.48-49.

⁴³ “ภาคภูมิศาสตร์” *ครูบ่อเงิน* 17 (กุมภาพันธ์ 1963): 22-23.

[“แผนภูมิศาสตร์” *ครูบ่อเงิน* 16 (กันยายน 1963): 22-23].

⁴⁴ ภาพจากห้องสมุดแห่งชาติกรุงพนมเปญ ถ่ายโดยผู้วิจัย 21 กันยายน ค.ศ. 2008.

กลายเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงให้คนจินตนาการถึงพื้นที่ในความหมายเดียวกัน ซึ่งช่วยสร้างความสะดวกสบายในการทำงานในระบบราชการซึ่งรวมไปถึง การวางระบบการศึกษาแบบใหม่ แผนที่ได้กลายเป็นเครื่องมือทางการทหารสำหรับขยายอาณาเขตของชาติตะวันตก แผนที่ที่เป็นเครื่องมือซึ่งทรงพลังในการนิยามคุณค่าให้กับดินแดนที่ยังไม่มีใครอ้างความเป็นเจ้าของมาก่อน ชัยชนะสำคัญของแผนที่สมัยใหม่คือการทำลายความเชื่อหรือระบบภูมิศาสตร์แบบจารีตที่ยึดโยงจินตนาการว่าด้วยจักรวาลและศาสนาเข้าด้วยกัน ทำให้ดินแดนในโลกตะวันออกกลายเป็นเพียง “พื้นที่” (Space) หรือเป็นเพียงที่รกร้างว่างเปล่าซึ่งรัฐบาลหรือผู้ทรงอำนาจจากตะวันตกสามารถเข้าไปจับจอง⁴⁵ ตลอดจนสร้างความจงรักภักดีให้กับผู้คนท้องถิ่นเพื่อให้ชาวอาณานิคมยอมรับในการปกครองแบบใหม่ของตน สำหรับกัมพูชาแล้วแผนที่สมัยใหม่ฉบับแรกของประเทศกัมพูชาถูกฝรั่งเศสร่างขึ้นในปี ค.ศ. 1863 โดยมีชาสเซลอูป โลบาต์ (Chasseloup Laubat) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอาณานิคมเป็นผู้ดำเนินการจัดทำโดยมีรายละเอียดสองส่วนสำคัญเฉพาะปราสาทนครวัดและตนเลสาบ(ทะเลสาบเขมร)⁴⁶

หลักฐานการศึกษาพื้นที่ในเชิงวิทยาศาสตร์อันนำไปสู่การกำหนดแผนที่ ดินแดนอาณานิคมของฝรั่งเศสผนวกกับความรู้สึกเป็นเจ้าของปราสาท “พระวิหาร” ทำให้เมื่อเกิดกรณีพิพาทระหว่างกัมพูชากับไทย ฝ่ายกัมพูชาจึงอ้างถึงรายละเอียดในคำฟ้องว่า การค้นพบปราสาทแห่งนี้เป็นผลงานของคณะสำรวจชาวฝรั่งเศสที่มีนายเอเตียงเอโมนีเยร์ และ นายลูเนต์ เดอลาจองกีเออร์ ซึ่งเดินทางมาสำรวจดินแดนลาวในเขตไทยในระหว่างปี 1883-1884 โดยมีการพบจารึก “พระวิหาร” และมีการแปลจารึกออกเป็นภาษาฝรั่งเศสและพิมพ์เผยแพร่ในปี 1898⁴⁷ องค์ความรู้เกี่ยวกับตัวปราสาท “พระวิหาร” หรืออมตะศิลปะตามคำฟ้องของกัมพูชาจึงเป็นสิ่งที่ชาวกัมพูชาได้รับการถ่ายทอดมาจากฝรั่งเศส นับแต่ยุคที่กัมพูชายังอยู่ใต้การปกครองของฝรั่งเศส เมื่อฝรั่งเศสให้เอกราชแก่กัมพูชาใน ค.ศ. 1953 กัมพูชาจึงยังคงสืบทอดการอ้างสิทธิ์ความเป็นเจ้าของเหนือปราสาท “พระวิหาร” ตามเส้นอาณาเขตและ อ้างอธิปไตยเหนือดินแดนตามข้อตกลงที่ฝรั่งเศสและไทย

⁴⁵ Thongchai Winichakul, *Siam mapped: A history of the geo-body of the nation* (Chiang Mai: Silkworm Book, 1994), p.140.

⁴⁶ “Exposé de la situation de l'Empire” *Revue Martine* (January 1863): 166 Cited in Penny Edwards, *Cambodge: The Cultivation of a Nation, 1860-1945*, p.33.

⁴⁷ การต่างประเทศ, กระทรวง, *เขาพระวิหารคำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ*, (พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2505), หน้า 32.

ทางการไทยลงสัตยาบันว่าจะไม่รุกรานกันและกันในระหว่างที่ฝรั่งเศสกำลังมีสงครามติดพันกับเยอรมนีและฝ่ายอักษะในยุโรป⁵¹

2.4.2 สาเหตุความขัดแย้งในมุมมองของชาวเขมร

ในขณะที่ตามทัศนะของนักเขียนและสื่อมวลชนชาวไทยนั้นเห็นว่า รัฐบาลกัมพูชาที่นำโดยสมเด็จเจ็ญหนุเป็นตัวการที่ทำให้ความขัดแย้งระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชาปะทุขึ้น แต่สำหรับนักเขียนปัญญาชนชาวเขมรกลับเห็นไปในทิศทางตรงกันข้าม คือมองว่าฝ่ายไทยเป็นต้นเหตุของความขัดแย้ง โดยเฉพาะการย้อนกลับไปโจมตีข้ออ้างของฝ่ายไทยที่ต้องการปรับปรุงเส้นพรมแดนให้ถูกต้องตามสนธิสัญญาที่ทำกับฝรั่งเศสว่าเป็นสาเหตุของความขัดแย้ง โดยประเด็นนี้เองเป็นสิ่งเดียวกับที่ปัญญาชนชาวเขมรในยุคสังคมนิยมนำมาโจมตีไทยโดยให้ความสำคัญในด้านมิติของจริยธรรมเป็นพิเศษ กล่าวคือโจมตีทำที่นโยบายของรัฐบาลไทยที่ต้องการปรับปรุงเส้นพรมแดนระหว่างกันให้ถูกต้องว่าเป็นเรื่องของความ “ละโมภ” และสิ่งนี้เป็นจุดเริ่มต้นของความพยายามที่จะขยายอำนาจเข้ามาในกัมพูชาครั้งใหม่ จนส่งผลให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในกรณีปราสาทพระวิหารระหว่างไทยและกัมพูชาขึ้น⁵² ความคิดเช่นนี้ยังได้ถูกปลูกฝังแก่เยาวชนชาวเขมร ดังคำอธิบายที่พบในแบบเรียนที่กำหนดให้ใช้ในยุคสังคมนิยมซึ่งได้ระบุสาเหตุของปัญหาความขัดแย้งที่นำไปสู่การพิจารณาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศว่าเกิดจากความโลภของประเทศไทย

สยามได้ยกทัพเข้ามายึดครองปราสาทของเราด้วยความโลภจนเมื่อวันที่ 15 มิถุนายนปีค.ศ.1962ตุลาการประจำศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้ตัดสินให้ปราสาทหลังนี้กลับมาอยู่ภายใต้กำกับของเขมรอีกครั้งหนึ่ง⁵³

⁵¹ ชาลูนวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติการเมืองไทยสยาม พ.ศ. 2575-2500 พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2551), หน้า 265.

⁵² ตัวอย่างงานฝ่ายกัมพูชาเล่มสำคัญที่เห็นว่ากรณีสงครามอินโดจีนเป็นมูลเหตุเริ่มต้นของความขัดแย้งเรื่องปราสาท "พระวิหาร" คือ งานของแปน นุต บีธึ ธุทิ. **เบรุตติสาสน์สุสเหฐบมัติธิตถักอธองไฮ-เสย** (กรุงเทพฯ: ฆบฏภ, 1997), [แปน นุต, ประวัติศาสตร์สังเขปเกี่ยวกับความสัมพันธ์เขมร-สยาม (พนมเปญ: อบชรา, 1997)].

⁵³ ฐา มูษ โฉมไฉฉง โสภษมูษ. **เบรุตติสาสน์สุสเบรเฮสภคยฐา ฐักอธี 9 ฐักอธี 8 ฐักอธี 7**. (n.p.): IRC printing, 1992. ธีถึ 182. [ชาอวม ไทเพง โชมอุม, ประวัติศาสตร์ของประเทศกัมพูชาชั้นที่ 9 ชั้นที่ 8 ชั้นที่ 7(ม.ป.ท.): IRC printing, 1992), หน้า 182].

การอธิบายถึงท่าทีของรัฐบาลไทยด้วยมิติทางจริยธรรมเช่นนี้ สอดคล้องกับทัศนะของปัญญาชนชาวเขมร เช่น กรณีงานเขียนของ ศาสตราจารย์ ดร. รัวระซ์ จันตราบุตร อดีตครูที่สอนหนังสืออยู่ในยุคสังคมนิยมซึ่งปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองประธานราชบัณฑิตสภาของกัมพูชา ซึ่งได้เขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์ ก็อมปุเจียทเมย (กัมพูชาใหม่) ในช่วงที่ความขัดแย้งระหว่างกัมพูชากับไทยปะทุขึ้นในปี ค.ศ. 2008 ว่าจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งในกรณีปราสาท “พระวิหาร” นั้นเกิดจากทัศนคติของของฝ่ายไทยที่มีนโยบายขยายดินแดนของไทย

คณะนักการทหารผู้กุมอำนาจทางการเมืองของสยามได้ปลุกกระแสความคิดเรื่องการ ขยายดินแดนขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1937 โดยเชื่อกันว่าแนวทางนี้ จะได้รับการสนับสนุนจากประชาชน นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาความคิดการขยายดินแดนของสยามก็ได้รับการตอบรับเรื่อยมาในที่สุดไทยก็ได้ดำเนินการรุกรานประเทศรอบข้างในปีค.ศ. 1941 ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ. 1939-1945) ประเทศสยามได้ตกลงเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น โดยอาศัยสถานการณ์ที่กองทัพญี่ปุ่นมีชัยชนะเหนือฝรั่งเศสสยามได้บังคับฝรั่งเศสให้ส่งมอบดินแดนทางภาคเหนือของเขมรให้แก่ตน คราวนี้เองที่สยามได้ครอบครองปราสาท “พระวิหาร” อันเป็นที่สักระตั้งแต่ปี ค.ศ. 1941 ถึงปี 1946⁵⁴

การย้อนกลับไปทำความเข้าใจ สถานการณ์ที่เป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งทั้งในมุมมองของไทยและกัมพูชา จึงจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในจุดร่วมของเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างกัน ซึ่งในปัจจุบันเมื่อความขัดแย้งเรื่องปราสาทพระวิหารระหว่างสองประเทศปะทุขึ้นอีกครั้งหนึ่งในปีค.ศ. 2008 ก็ยังปรากฏว่าทัศนะของปัญญาชนชาวไทยและชาวเขมร นั้นยังสอดคล้องกับเหตุการณ์ในครั้งอดีต กล่าวคือต่างมองย้อนกลับไปในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อเล่าย้อนถึงมูลเหตุของปัญหาปราสาทพระวิหารในมุมมองของตน ตัวอย่างเช่น หนังสือเรื่องสงครามอินโดจีนและสนธิสัญญาที่ทำให้ไทยต้องเสียเขาพระวิหารของ ทศนา ทศนมิตรบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ชาวไทยในช่วงที่เกิดความขัดแย้งเรื่องปราสาทพระวิหารครั้งแรกในระหว่างปี พ.ศ. 2502-2505 โดยผู้เขียนได้อธิบายสาเหตุที่ไทยต้องเสียดินแดน โดยเล่าย้อนกลับไปในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งไทยต้องการปรับปรุงดินแดนที่เสียไปให้ฝรั่งเศส⁵⁵ ซึ่งไม่แตกต่างนักกับฝ่ายกัมพูชาในปัจจุบัน

⁵⁴ รัส ฐธัญบุต, “สเวทาทยภักตธีริยภบสัไธ” **กฤษฎาฐี** (9 ตุลาคม 2008); ก3.

[รัวระซ์ จันตราบุตร, “นโยบายการขยายดินแดนของไทย” **ก็อมปุเจียทเมย** [9 ตุลาคม 2008: ก3].

⁵⁵ ดูรายละเอียดใน ทศนา ทศนมิตร, **สงครามอินโดจีน และสนธิสัญญาที่ทำให้ไทยต้องเสียเขาพระวิหาร** (กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2552)

ที่ยังคงคำอธิบายมูลเหตุของความขัดแย้งไม่แตกต่างจากสมัยสังคมนิยมนักด้วยมีการถ่ายทอดคำอธิบายที่ว่าไทยต้องการเขียนแผนที่ระหว่างประเทศขึ้นใหม่ว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกัน โดยความเห็นเช่นนี้ก็ปรากฏในแบบเรียนของกัมพูชาในปัจจุบันโดยได้ระบุว่า

ประเทศไทยได้ยกทัพเข้ามายังปราสาท "พระวิหาร" ซึ่งเป็นผลงานทางศิลปะของเขมรที่ตั้งอยู่บนพนมเบรียะวิเชีย การกระทำของไทยนี้คือความพยายามขโมยมรดกในประวัติศาสตร์ของเขมรและพยายามที่จะเขียนแผนที่ของตัวเองขึ้นมาใหม่ ประเทศกัมพูชาจึงร้องเรียนไปยังศาลยุติธรรมระหว่างประเทศที่กรุงเฮก หลังการพิจารณาคดีการะยะหนึ่ง ศาลโลกก็ได้ออกคำสั่งในวันที่ 15 มิถุนายน 1962 ให้ไทยถอนกำลังทหารออกจากตัวปราสาท⁵⁶

ข้อเท็จจริงที่ว่าไทยเป็นฝ่ายเริ่มต้นรุกรานประเทศเพื่อนบ้านโดยอาศัยข้ออ้างเรื่องการดำเนินการเพื่อการปรับปรุงเส้นเขตแดนกับฝรั่งเศสในแง่หนึ่ง ย่อมเป็นคำอธิบายที่กระทบกับความคิดที่ว่าไทยเป็นชาติที่รักสงบ แต่เมื่อพิจารณาบริบททางการเมืองระหว่างประเทศในสมัยที่เจ้าอาณานิคมตะวันตกเข้ามาแสวงหาดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมาจนทำให้ราชอาณาจักรสยามต้องยอมรับสภาพความพ่ายแพ้ต่อ การขยายอำนาจในภูมิภาค จนทำให้ต้องสูญเสียอำนาจอธิปไตยและความชอบธรรมเหนือดินแดนหลายๆ ส่วนด้วยความจำยอมโดยได้สละอำนาจในการปกครองเหนือดินแดนบางแห่ง เช่น หัวเมืองต่างๆ ในมณฑลบูรพา ซึ่งแม้ว่าทางรัฐบาลสยามในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะได้จัดให้มีการปฏิรูปการปกครองให้ทันสมัยขึ้นแต่ก็ไม่อาจ ยับยั้งความต้องการของฝรั่งเศสที่ต้องการดินแดนในส่วนนี้ได้ ในช่วงหลังจากปี พ.ศ. 2445 (ค.ศ. 1902) หลังจากการเจรจาปัญหาเรื่องคนในบังคับระหว่างไทย-ฝรั่งเศสไม่ประสบผลสำเร็จทางการไทยก็เลิกให้ความสนใจกับการปรับปรุงการปกครองในมณฑลบูรพาและถอนกำลังทหารออกจากเขต 25 กิโลเมตร⁵⁷ เมื่อครั้งที่ไทยเสียพระตะบองและมณฑลบูรพา ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์บันทึกของ

⁵⁶ ศณะกษุภกรธิดธ, *สัทภษณ* 12 *ใญ่กฐี 1 ฤทธิบรุตฤธิยา บรุตฤธิยา* เษษฤทธิเยี กฐี 5

(ภูเญ; ฤทธิษณบับ 2007), ฐี 159. [คณะกรรมกรแต่ง, *ศึภษณสังคณแผนกที่ 1 ฤทธิษณศตรประวัติศตร* พิมทครั้งที่ 5 (พนมเบญ: ฤทธิษณศึภษณศึภษณ, 2007), หน้ 159].

⁵⁷ สุพัฒศรี วรศษณธ์ "การปกครองแบบเทศาภิบาลมณฑลบูรพา" ใน *นุฒิสัย มูลศึภ* สมชติ ชองศกุล, *มณฑลเทศาภิบาลการศึกษาเปรียบเทียบมณฑลเทศาภิบาล: วิเคราะห์เปรียบเทียบ* (กรุงเทพฯ: สมคณศังคณศตรแห่งประเทศไทย, 2524), หน้ 251.

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพแสดงออกได้อย่างดีถึงทัศนคติของชนชั้นนำไทยมีต่อหัวเมืองเขมรว่าเป็นการยอมเสียดินแดนที่ไม่ใช่ของตนและสามารถสละได้เพื่อรักษาดินแดนส่วนใหญ่ของราชอาณาจักรไว้ โดยบันทึกกล่าวว่า

จริงอยู่ที่ไทยต้องเสียดินแดนไปบ้างแต่ดินแดนที่เสียไปไม่เคยเป็นของไทยจริงๆ แต่โบราณมาและ ช้ำร้ายเป็นดินแดนที่มีเชื้อโรคภัย ถ้ายังติดอยู่กับร่างกาย คือประเทศไทยต่อไป พาให้ต้องเป็นโรคเรื้อรังต้องเยียวยารักษาเสียทรัพย์สิน เปลืองชีวิตเปลืองกำลัง...จึงควรตัดเชื้อโรคร้ายให้สูญหายไปไม่ให้ติดต่อลูกหลานถึงอวัยวะร่างกายและบ้านเมือง⁵⁸

ในเวลาต่อมาในปีพ.ศ. 2468 เมื่อคณะกรรมการเฉลิมฉลอง 15 ปีในการครองราชย์สมบัติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวคณะกรรมการจัดงานซึ่งก็คือข้าราชการสำนักได้รวบรวมพระราชดำรัสของล้นเกล้ารัชกาลที่ 6 ออกเผยแพร่โดยมีข้อความตอนหนึ่งที่ทรงกล่าวถึงการทำสนธิสัญญากับฝรั่งเศสในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่า

โดยหลักสัมพันธไมตรีแต่นั้นต่อมา ความเป็นประเทศระหว่างสยามกับฝรั่งเศสก็เริ่มสนิทกันและเจริญขึ้นเป็นลำดับ สยามได้ทำสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีกับฝรั่งเศสต่อมาอีก 2 ฉบับคือเมื่อ พ.ศ.2447 และ พ.ศ. 2450 ฉบับหนึ่งสัญญาทั้งสองฉบับนี้ให้ประโยชน์แก่สยาม คือสยามมีสิทธิที่จะชำระคดีใดๆ ที่เกิดขึ้นด้วยชาวฝรั่งเศสหรือคนในบังคับของฝรั่งเศสภาคตะวันออก แต่เดิมขณะที่ยังไม่ได้ทำสัญญาต่อกันนั้น ชาติฝรั่งเศสหรือคนในบังคับของฝรั่งเศสมิได้ขึ้นศาลไทย และเพนเพื่อแลกเปลี่ยนกับฝรั่งเศสในสัญญาฉบับนี้ ฝ่ายสยามจึงได้ยอมยกเมืองพระตะบอง ซึ่งเดิมเป็นของเขมรและมาอยู่ในความปกครองของสยามเมื่อ พ.ศ. 2352 นั้น ให้แก่ฝรั่งเศส และนอกจากนี้ ฉบับแรกได้กล่าวเกี่ยวกับการถอนกองกำลังทหารฝรั่งเศสออกไปจากเขตเมืองจันทบุรีด้วย⁵⁹

จากข้อความที่ยกมาข้างต้นจะเห็นว่าตามทัศนคติของข้าราชการสำนักที่รวบรวมพระราชดำรัสข้างต้นไม่ได้แสดงออกซึ่งความเจ็บช้ำน้ำใจในกรณีที่สยามมอบดินแดนเขมรส่วนในให้แก่ฝรั่งเศสโดยในทัศนคติของพระองค์สิ่งนี้ดูจะเป็นความสำเร็จเพราะช่วยให้สยามมีอำนาจทางการศาลมากขึ้น ตามหลักฐานชิ้นนี้ทำให้ชาญวิทย์ เกษตรศิริสรุปว่า

⁵⁸ ประพัฒน์ ตีรณรงค์, พระชีวประวัติและผลงานของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ(กรุงเทพฯ: (ม.ป.พ.), 2518), หน้า 339—340

⁵⁹ ที่ระลึกสยามรัฐพิธีอภิเษก สอนลมพินิพระพุทศักราช 2468 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 54(สะกดตามต้นฉบับ)

ก่อนยุคสยามสมัยใหม่นั้นจึงยังไม่เกิดความคิดเรื่อง “การเสียดินแดน” ให้กับฝรั่งเศสหรือ “ประวัติศาสตร์บาดแผล” ขึ้นอย่างใด โดยเฉพาะเมื่อมองถึงดินแดนที่เรียกมณฑลบูรพาเสียมราชู พระตะบองศรีโสภณ นั้นน้ำเสียงของข้าราชการสำนักช่างไกลจากเรื่องการ”เสียดินแดน”อย่างสิ้นเชิง⁶⁰

2.4.3 ความชอบธรรมในการสร้างความขัดแย้งตามทัศนะของไทย

ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญใน พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) โดยทั่วไปในแง่ความรู้สึกผู้นำใหม่ ของไทยนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 การ”เสียดินแดน” ให้ฝรั่งเศสเป็นการ “เสียเกียรติภูมิ” ของประเทศชาติ จึงเป็นหน้าที่ของผู้นำใหม่ที่จะต้องกู้เกียรติอันนี้กลับคืนมา⁶¹ กลุ่มคณะราษฎรจึงเริ่มดำเนินการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นชาติเอเชียที่เติบโตเป็นมหาอำนาจภายหลังจากที่สามารถรบชนะสงครามกับรัสเซีย (Russo-Japanese War) ในปี ค.ศ. 1905 ด้วยต้องการที่จะดึงญี่ปุ่น ซึ่งกำลังก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจใหม่ในเอเชีย ให้เข้ามาคานอำนาจกับมหาอำนาจเดิมไม่ว่าจะเป็นอังกฤษหรือฝรั่งเศส⁶² ในครั้งนั้นเมื่อคณะราษฎรก้าวขึ้นมามีอำนาจจึงได้ส่งพระยาอภิบาลราชไมตรีให้ไปเป็นอัครราชทูตประจำสถานกงสุลที่ประเทศญี่ปุ่น เพื่อดำเนินกลวิธีทางการทูตในการกระชับความสัมพันธ์กับผู้นำของญี่ปุ่น⁶³ ดังนั้นเมื่อองค์การสันนิบาตชาติ (League of Nations) ได้ลงมติประณามการรุกรานและยึดครองแมนจูเรียของญี่ปุ่น ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476 (ค.ศ. 1933) ประเทศไทยก็เป็นเพียงประเทศเดียวในจำนวน 42 ประเทศที่งดออกเสียงประณามการกระทำของญี่ปุ่น⁶⁴ การกระทำของไทยในครั้งนั้นสร้างความพึงพอใจให้กับรัฐบาลญี่ปุ่นอย่างมาก จึงพบว่าทันทีที่การลงมติสิ้นสุดลง ตัวแทนประจำองค์การสันนิบาตชาติของญี่ปุ่น ได้เข้ามาแสดงความ

⁶⁰ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ “ ลัทธิชาตินิยมไทย-สยามกับกัมพูชาข้อพิพาทปราสาทพระวิหาร (กลับมาเยือน) เอกสารประกอบการแสดงปาฐกถาพิเศษ ป่วย อึ้งภากรณ์ครั้งที่ 11 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2552 ณ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 93.(สะกดตามต้นฉบับ)

⁶¹ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติการเมืองไทยสยาม พ.ศ. 2575-2500, หน้า 263

⁶² Sulak Sivaraksa, Thai thoughts on the one hundredth anniversary of diplomatic relations between Japan and Siam (Bangkok: Pridi Bonomyong Intitute, 1987), p. 9.

⁶³ โทชิฮารุ โยชิคาว่า, สัญญาไมตรีญี่ปุ่น-ไทยสมัยสงครามโลก แปลโดยอาทรพึ้ง ธรรมสาร (กรุงเทพฯ: มติชน, 2550), หน้า 9.

⁶⁴ Toshiharu, Yoshikawa, Field Marshall Pibulsonggram's Government and The Pacific War. (Bangkok : Foundation for the Promotion of Text Books on Social Sciences and Humanities, 1985), p. 3.

ขอบคุณต่อตัวแทนของไทย และสัญญาว่า “ญี่ปุ่นยินดีจะให้ความช่วยเหลือแก่ไทย หากไทยต้องการขจัดอิทธิพลของประเทศตะวันตกในไทย”⁶⁵

การแสดงออกของรัฐบาลไทยส่งผลให้สื่อมวลชนของญี่ปุ่นก็ได้เสนอข่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างมาก โดยได้กล่าวชมเชยว่าไทยเป็นมิตรที่ดีต่อญี่ปุ่น ในเวลาเดียวกันนั้นภายในประเทศของไทยเองได้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองภายในกลุ่มคณะราษฎร ส่งผลให้เมื่อพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา พันตรีหลวงพิบูลสงคราม (ยศในขณะนั้น) และเหล่าทหารบกหลายท่านได้ก่อรัฐประหารรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2476 (ค.ศ. 1933) โดยกลุ่มพันตรีหลวงพิบูลสงครามได้ขอความช่วยเหลือด้านยุทธโศปกรณ์อย่างลับๆ จากกงสุลญี่ปุ่นประจำประเทศไทย ฝ่ายญี่ปุ่นจึงเสนอให้แต่งตั้งพระยาอภิบาลราชไมตรี ซึ่งเป็นฝ่ายนิยมญี่ปุ่น ขึ้นเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ เป็นข้อแลกเปลี่ยน⁶⁶

นับตั้งแต่นั้นมาญี่ปุ่นก็ได้เริ่มขยายอิทธิพลภายในประเทศไทยมากขึ้นเรื่อยๆ กล่าวคือหลังจากการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2476 (ค.ศ. 1933) บริษัทญี่ปุ่นหลายบริษัท อาทิ เช่น บริษัทมิตซูฮู (Mitsui Bussan Kabushi Gaisha) บริษัทมิตซูบิชิ (Mitsubishi Shoji Kabushiki) บริษัทโยโกฮามา (Yokohama Seikin Kinnko) ก็ได้เข้ามาตั้งสาขาที่กรุงเทพฯ จนกระทั่งสามารถส่งสินค้ามาขายในประเทศไทยได้เป็นอันดับหนึ่งคือร้อยละ 29.31 ของสินค้าต่างชาติที่เข้ามาขายในไทย ในปี พ.ศ. 2479 (ค.ศ. 1936) ซึ่งการเข้ามาลงทุนทำการค้าในไทยของญี่ปุ่นในช่วงต้นในด้านของญี่ปุ่นเป็นผลหลังจากเหตุการณ์ที่ญี่ปุ่นโจมตีประเทศจีน ด้วยเกรงว่าญี่ปุ่นจะขึ้นมาเป็นชาติมหาอำนาจชาติใหม่ ประเทศญี่ปุ่นจึงให้ถูกโดดเดี่ยวจากกลุ่มประเทศตะวันตกมากขึ้นเรื่อยๆ ทางฝ่ายญี่ปุ่นเมื่อเผชิญกับแรงต้านจากชาติตะวันตกก็ได้มุ่งความสนใจไปที่ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากยิ่งขึ้น ซึ่งความสำคัญของภูมิภาคนี้ตามทัศนะของญี่ปุ่นจะเห็นได้จากคำประกาศของญี่ปุ่นที่ว่า “ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง เป็นเขตผลประโยชน์ที่ญี่ปุ่นจะเข้ามารับผิดชอบเป็นพิเศษ”⁶⁷

กรณีพิพาทระหว่างไทย-ฝรั่งเศสเกี่ยวกับเรื่องอินโดจีนนั้นในด้านหนึ่ง จึงเป็นผลมาจากการที่กลุ่มคณะผู้นำทางการเมืองของไทยซึ่งก้าวขึ้นมาใช้อำนาจในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 มีความคิดทางการเมืองแบบทหารนิยม ตลอดจนการมีความสัมพันธ์

⁶⁵ Flood, Thadeus E, *Japan's Relations with Thailand: 1928-41*. (Ph.D. Thesis University of Washington, 1967), p. 26.

⁶⁶ โยชิฮารุ โยชิการาวา, *สัญญาไมตรีญี่ปุ่น-ไทยสมัยสงครามโลก*, หน้า 8.

⁶⁷ ไชยวัฒน์ คำชู, (บรรณารักษ์), *ญี่ปุ่นศึกษา* (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาฯ, 2530), หน้า 8-12.

อันดีกับญี่ปุ่นซึ่งเป็นชาติมหาอำนาจชาติเอเชียที่ต้องการขยายอำนาจมายังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในสถานการณ์เช่นนี้รัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงครามจึงได้ใช้โอกาสที่ญี่ปุ่นขยายอำนาจเข้ามาในภูมิภาคอินโดจีนของเพื่อประโยชน์ภายในประเทศไทย กล่าวคือทางรัฐบาลไทยในขณะนั้นได้โฆษณาชวนเชื่อถึงความยิ่งใหญ่ของเชื้อชาติไทยและความเป็นพี่น้องระหว่างคนไทยในเอเชียอาคเนย์ภาคพื้นทวีปเพื่อระดมแรงสนับสนุนจากประชาชน จนเกิดการผลักดันให้เกิดมติมหาชนให้รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามประกาศเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส โดยหวังว่าความบอบช้ำของฝรั่งเศสที่ติดพันสงครามอยู่ในยุโรปจะทำให้ไทยสามารถเรียกร้องดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงที่ “สูญเสีย” ให้ฝรั่งเศสตามสนธิสัญญาปี ค.ศ. 1904 และปี ค.ศ. 1907 กลับคืนมา⁶⁸ ความสอดคล้องของแนวคิดของผู้นำทางการเมืองของไทยและญี่ปุ่นในช่วงต้นทำให้เกิดการตกลงทำสัญญาร่วมมือทางการทหารกับญี่ปุ่นในวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2484 โดยในส่วนต้นของกติกาสัญญาพันธไมตรีระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นระบุว่า

รัฐบาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งประเทศไทยและรัฐบาลสมเด็จพระจักรพรรดิแห่งประเทศญี่ปุ่นเชื่อตระหนักว่าการสถาปนาระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นทางเดียวที่จะประสิทธิภาพความไพบูรณ์ในวงเขตนี้และเป็นเงื่อนไขอันจำเป็นในอันจะยังสันติภาพแห่งโลกให้คืนดีและมั่นคงแข็งแรงและมีเจตนาตระหนักแน่วแน่ที่จะกำจัดบันดาอิทธิพลร้ายซึ่งเป็นอุปสรรคต่อความมุ่งหมายนี้เสียให้สิ้นเชิง⁶⁹

2.5 สงครามมหาเอเชียบูรพากับโฆษณาชวนเชื่อของไทย

ความรู้สึกเป็นเจ้าของดินแดนที่คนไทยที่เชื่อว่าเป็นของตนก็ได้ขยายตัวขึ้นพร้อมๆ กับนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามที่ต้องการที่จะขยายดินแดนไปยังส่วนต่างๆ ที่เชื่อว่ามีคนเชื้อชาติไทยอาศัยอยู่ โดยหวังว่าเมื่อรวมคนเชื้อชาติไทยให้เป็นหนึ่งประเทศไทยจะกลายเป็นมหาประเทศ⁷⁰ ดังนั้นจึงพบว่ามีการรณรงค์เรื่องความเป็นพี่น้องระหว่างคนไทยในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ขึ้นในช่วงเวลานั้น โดยฝ่ายไทยยังได้เรียกร้อง

⁶⁸ Thongchai Winichakul, Siam Mapped: A History of the Geo-Body of the nation, p.150.

⁶⁹ “ประกาศใช้กติกาสัญญาพันธไมตรีระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น”, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 58 ภาคที่ 2(21 ธันวาคม 2484)หน้า 1824. อ้างในเทียมจันทร์ อุ่นแหวน, บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป.พิบูลสงคราม พ.ศ. 2475 - พ.ศ. 2487 (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 261.

⁷⁰ สาขชล สัตยานุรักษ์ . ความเปลี่ยนแปลงในการสร้างชาติไทยและความเป็นไทยโดยหลวงวิจิตรวาทการ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2545) หน้า 31.

ให้ฝรั่งเศสร่วมทำสนธิสัญญาไม่รุกรานกันระหว่างไทยกับฝรั่งเศส พ.ศ. 2483 โดยในเนื้อหาในสนธิสัญญาระบุว่า ฝรั่งเศสต้องยอมรับในอธิปไตยของไทยเหนือดินแดนบางส่วนของฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ตามหลักการพรมแดนธรรมชาติและร่องน้ำลึก⁷¹ ซึ่งสำหรับฝ่ายไทยแล้วถือหากมีการลงนามในครั้งนี้จะเป็นชัยชนะทางการทูตครั้งยิ่งใหญ่ เพราะมีค่าเท่ากับการได้ดินแดนที่เสียไปให้แก่ฝรั่งเศสคืนกลับมา อย่างไรก็ตามในเวลาเพียงห้าวันต่อมา คือในวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2483 (ค.ศ. 1940) รัฐบาลฝรั่งเศสก็ได้ประกาศยอมจำนนต่อเยอรมนี ทำให้ข้อตกลงก่อนหน้านั้นที่ทำไว้กับไทยเป็นโมฆะไปด้วย โดยรัฐบาลหุ่นที่เมืองวิชชี (Vichy) ที่เยอรมนีตั้งขึ้นได้ปฏิเสธสนธิสัญญาเดิม ด้านญี่ปุ่นเมื่อเห็นว่าฝรั่งเศสในอินโดจีนตกอยู่ในสถานการณ์เปลี้ยพล้ำจึงได้ใช้โอกาสนี้เคลื่อนกำลังเข้าสู่อินโดจีนโดยเข้ายึดครองไซ่ง่อนและฮานอยในปีเดียวกัน⁷²

สำหรับฝ่ายไทยแล้วด้วยเหตุที่มีความสัมพันธ์อันดีกับประเทศญี่ปุ่น ผนวกกับกระแสความคิดชาตินิยมของไทย ของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ต้องการขยายราชอาณาจักรไทยให้มีอาณาเขตกว้างไกลออกไป ซึ่งในกรณีนี้คงไม่ได้เป็นเพียงความเห็นของพลตรีหลวงพิบูลสงครามเท่านั้น ที่เห็นความจำเป็นในการขยายดินแดนเข้าไปในอินโดจีนทั้งเพื่อการขยายดินแดนเพิ่มไปในทางตะวันออกเพื่อเพิ่มความมั่นคงและสร้างความมั่งคั่งให้กับประเทศ โดยแนวคิดนี้ได้รับความเห็นชอบจากบุคคลอื่น ๆ เช่น พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ผู้มีบทบาททางด้านการศึกษาต่างประเทศ⁷³ ในช่วงเวลานั้นเองที่ปราสาทพระวิหารซึ่งตั้งอยู่ชายแดนของสองประเทศได้รับความสนใจจาก เจ้าพนักงานทำแผนที่ของราชอาณาจักรไทยโดยปรากฏว่าได้มีการสำรวจเส้นเขตแดนซึ่งมีการตีพิมพ์เป็นแผนที่ออกเผยแพร่ ในปี ค.ศ. 2483 (ค.ศ. 1940)⁷⁴

รัฐบาลไทยที่มีจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีและมีหลวงวิจิตรวาทการเป็นอธิบดีกรมศิลปากรได้สำรวจโบราณสถานตามพรมแดนด้านที่ติดกับฝรั่งเศส โดยพบว่าเส้นเขตแดนในแผนฉบับ พ.ศ. 2447 (ค.ศ. 1910) เมื่อเทียบระหว่างข้อตกลงกับฝรั่งเศสที่ทำไว้ในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชกับลักษณะภูมิศาสตร์ที่เป็นจริงนั้นปรากฏว่าไม่สอดคล้องกัน เพราะการกำหนดเส้นเขตแดนระหว่างสยามกับฝรั่งเศสนั้นไม่ได้ยึด “สัน

⁷¹ ไชยวัฒน์ คำชู, (บรรณาธิการ), *ญี่ปุ่นศึกษา*, หน้า 773-776.

⁷² อ้างแล้ว, หน้า 128.

⁷³ กอบแก้ว สุวรรณทัต-เพียร, *นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลพิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487* (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532), หน้า 60.

⁷⁴ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ หม่อมราชวงศ์, *ปราสาทเขาพระวิหาร ศาสนบรรพตที่โดดเด่นที่สุดในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์* (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2536), หน้า 683.

ปันน้ำ” และร่องน้ำลึก ตามหลักสากลในการวางแผนที่ ดั่งนั้นรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงเรียกร้องไปยังรัฐบาลฝรั่งเศสเพื่อขอให้มีการประชุมตกลงกำหนดเส้นเขตแดนร่วมกันขึ้นใหม่ แต่ไม่ทันที่จะได้ทำสัญญากันเพราะรัฐบาลฝรั่งเศสในอินโดจีนอ้างว่าตนเองไม่สิทธิในการตัดสินใจด้วยเหตุนี้รัฐบาลไทย จึงได้ใช้กำลังทหารเข้ายึดครองดินแดนสามจังหวัด คือ บัตต์ด้อมบอง (พระตะบอง) เซะเรียไซพ็วน (ศรีโสภณ) และ เขียมเรียบ (เสียมเรียบ) จากอินโดจีนของฝรั่งเศสในโอกาสนี้เองกรมกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนปราสาทเขาพระวิหารเป็น “โบราณสถานแห่งชาติ” ตามพระราชกฤษฎีกาของวันที่ 11 ตุลาคม 2484⁷⁵ จากการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาตินี้ แสดงว่าราชอาณาจักรไทยได้ประกาศเป็นทางการและเข้าครอบครองปราสาทเขาพระวิหารอย่างเปิดเผยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2484 (ค.ศ. 1941) พร้อมๆ กับดินแดนอื่นที่ได้มาในสงครามครั้งเดียวกัน

การสู้รบทางบกของกองกำลังฝรั่งเศสซึ่งมีอาวุธยุทโธปกรณ์ไม่เพียงพอจึงต้องพ่ายแพ้ต่อฝ่ายไทยหลายครั้งตรงข้ามกับการสู้รบทางเรือและอากาศที่ฝรั่งเศสได้ชัยชนะ โดยเฉพาะชัยชนะต่อกองทัพเรือของไทยในเดือนมกราคมปี ค.ศ. 1941 ฝ่ายญี่ปุ่นซึ่งเกรงว่าฝ่ายไทยอาจต้องเสียหน้ามากไปกว่านี้จึงบังคับให้ฝรั่งเศสไปตกลงเจรจาที่กรุงโตเกียว ผลการเจรจาทําให้ฝรั่งเศสต้องยกดินแดนบัตต์ด้อมบอง และ เขียมเรียบทั้งหมดและบางส่วนของลาวซึ่งเป็นพื้นที่กว่า 65,000 ตารางกิโลเมตรให้แก่ไทยเพื่อแลกกับเงินจำนวนเพียง 6 ล้านเปียด โดยฝรั่งเศสได้พยายามเจรจาทําให้ไทยคงเมืองพระนครไว้เพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการพิทักษ์ชาวกำพูชา⁷⁶ ระหว่างที่ไทยเข้ายึดเมืองบัตต์ด้อมบอง ได้มีการเปลี่ยนชื่อจังหวัดให้เป็นภาษาไทยว่า “พระตะบอง” และมีการจัดการเลือกตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1946 โดยผู้แทนราษฎรหนึ่งในสองคนคือนายชวลิต อภัยวงศ์บุตรชายของพระยาศุภชรรณินทร ข้าราชการฝ่ายไทยคนสุดท้ายที่ปกครองเมืองนี้ก่อนที่จะเสียเขมรส่วนในหรือมณฑลบูรพาให้ฝรั่งเศส⁷⁷ ซึ่งช่วงเวลานี้เองที่ปก คุณ (Poc Khun) ชาวเขมรผู้เคยทำงานให้ฝรั่งเศสและเป็นน้องเขยของนายชวลิต อภัยวงศ์ได้อาศัยบ้านสกุลอภัยวงศ์เป็นที่รวบรวมชาวเขมรเพื่อต่อต้านการปกครองของฝรั่งเศสในนามของกลุ่มเขมรอิสระ (Free

⁷⁵ ขรรพรัช ธรรมรส, “ผลกระทบต่อจังหวัดศรีสะเกษในกรณีพิพาทระหว่างไทยกับกำพูชาเรื่องปราสาทเขาพระวิหาร พ.ศ. 2502 – 2505” วิทยานิพนธ์ปริญญา ภาควิชาประวัติศาสตร์ อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2546, หน้า 32.

⁷⁶ David P. Chandler, A history of Cambodia, 2nd (Chiang Mai: Silkworm Books, 1993), p166.

⁷⁷ ธาตุวิทย์ เกษตรศิริ “ลัทธิชาตินิยมไทย-สยามกับกำพูชาข้อพิพาทปราสาทเขาพระวิหาร (กลับมาเยือน) เอกสารประกอบการแสดงปาฐกถาพิเศษ ป่วย อึ้งภากรณ์ครั้งที่ 11 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2552 ณ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Khmer)⁷⁸ ขึ้นโดยการให้ความช่วยเหลือของรัฐบาลทหารและพลเรือนของไทย ซึ่งด้านหนึ่งต้องการที่จะทำให้ตนเองมีอิทธิพลหรือบุญคุณต่อนักชาตินิยมที่ต่อต้านฝรั่งเศส⁷⁹ และเป็นไปตามแนวนโยบายคำโฆษณาชวนเชื่อของรัฐบาลไทย ที่ได้รับอิทธิพลแบบเชื้อชาตินิยมของหลวงวิจิตรวาทการ อธิบดีกรมศิลปากรในช่วงเวลาระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยแนวคิดนี้เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายขยายดินแดนที่ฝ่ายไทยเรียกว่าแพนไทย (PAN THAI Movement) ซึ่งเริ่มดำเนินการในระหว่างที่รัฐบาลไทยรณรงค์ให้ประชาชนสนับสนุนแนวทางการต่อสู้ เพื่อเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ซึ่งมีการรณรงค์ว่า

ที่นั่นมีเลือดเนื้อเชื้อไทยเราอยู่ 24 ล้านคนซึ่งยังถือตนเป็นคนไทยพูดภาษาไทยมีชีวิตจิตใจเป็นไทย...ในไม่ช้าเราจะเป็นประเทศที่มีดินแดนราว 9,000,000 ตารางกิโลเมตรและมีพลเมืองไม่น้อยกว่า 40 ล้านคนเราจะเป็นมหาประเทศ⁸⁰

ในระหว่างที่รัฐบาลไทยซึ่งนำโดยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เสริมสร้างความเป็นเจ้าของดินแดนที่ตนเองได้มาระหว่างสงครามและปราสาทเขาพระวิหารนั้น ทางฝ่ายกัมพูชาก็กำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านผู้ปกครองอีกครั้ง เมื่อญี่ปุ่นบีบบังคับไม่ให้รัฐบาลของฝรั่งเศสในอินโดจีนสามารถติดต่อกับประเทศแม่ในยุโรปได้ ส่งผลทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปกครองในกัมพูชาต้องหาทางทำให้ชาวพื้นเมืองยอมรับอำนาจการปกครองของฝรั่งเศสที่เสื่อมอำนาจในทางการทหารลง ในทางหนึ่งฝรั่งเศสเลือกที่จะแต่งตั้งเจ้าชายนโรดม สีหนุ ผู้ไม่เป็นที่รู้จักมากนัก และ กำลังศึกษาอยู่ในไซ่ง่อนขึ้นเป็นกษัตริย์แห่งกัมพูชา โดยหวังว่ายุวกษัตริย์ที่ตนเลือกขึ้นมาเป็นกษัตริย์ของชาวเขมร นี้จะช่วยปกป้องอำนาจของฝรั่งเศส ด้วยเหตุนี้ฝรั่งเศสจึงสนับสนุนให้สมเด็จพระเจ้าสีหนุเสด็จออกพบปะเยี่ยมเยียนราษฎรตามชนบท เพื่อให้ทรงเป็นที่ชื่นชมของราษฎรปกปิดความอ่อนแอของฝรั่งเศสที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของญี่ปุ่น⁸¹

⁷⁸ Etude sur les mouvement rebelles au Cambodge 1942-1952 อ้างในชุมพล เลิศศรีฐการ, บทบาทเจ้าสีหนุ สงครามและสันติภาพกัมพูชาในการเมืองโลก (กรุงเทพฯ: ธีญาพัชลิเคชั่น, 2534), หน้า 75.

⁷⁹ David P Chandler, The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945 (Chiang Mai: Silkworm Books, 1991), p. 24

⁸⁰ วิจิตรวาทการ หลวง, "ปาฐกถาเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศสวันที่ 17 ตุลาคม 2493" อ้างใน สำนักธรรมเนียบรัฐบาล, วิจิตอนุสรณ์ คณะรัฐมนตรีพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 16 สิงหาคม 2505 (กรุงเทพฯ: สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2505), หน้า 158.

⁸¹ Milton E Osborne, Sihanouk: Prince of light prince of darkness (Chiang Mai: Silkworm Books, 1994), pp.30-31.

ในส่วนกิจการภายในประเทศกัมพูชาฝรั่งเศสยังได้เลือกที่จะขยาย-สร้าง “องค์ความรู้” ว่าด้วยความยิ่งใหญ่ของอารยธรรมพระนครอันมีนครวัดและนครธมเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญให้กับชาวกัมพูชา⁸² นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาชาวเขมรก็เริ่มถูกปลูกฝังความคิดที่ว่า “สยามกุ๊ก” ภาพแกะสลักนูนต่ำที่ปรากฏอยู่ที่ระเบียงปราสาทนครวัดคือภาพของชาวสยามหรือเสียมที่ถูกกษัตริย์แห่งกัมพูชาเกณฑ์มาเป็นไพร่พลในการทำสงครามกับพวกจาม ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงความเหนือกว่าของชาว สิ่งนี้ถูกสร้างขึ้นและมีการเผยแพร่อย่างกว้างขวางในกัมพูชา การที่ฝรั่งเศสสร้างความเข้าใจให้แก่ชาวเขมรก็เพื่อให้อยอมรับการปกครองของฝรั่งเศส ในฐานะผู้ปลุกชาวเขมรให้รับรู้ถึงความยิ่งใหญ่ของตนในฐานะทายาทของผู้สร้างเมืองพระนคร โดยฝรั่งเศสได้อ้างอิงว่าภายหลังจากความ “เสื่อม” ของอาณาจักรพระนครนั้น ชาวเขมรไม่อาจปกครองตนเองได้⁸³

ด้วยเหตุนี้ฝรั่งเศสจึงเป็นทั้งผู้ที่เข้ามาฟื้นฟูประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่ให้แก่ชาวเขมร และ ผู้ที่เข้ามาปกป้องชาวเขมรหลังจากเมืองพระนครล่มสลาย จากการรุกรานของประเทศเพื่อนบ้านทั้งไทยและเวียดนาม โดยในหนังสือเรื่องคำสอนของตาเมียะฮ์ ซึ่งถูกพิมพ์เผยแพร่โดยการสนับสนุนของฝรั่งเศสในยุคอาณานิคม⁸⁴ เป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดให้เห็นถึงบทบาทความสำคัญของฝรั่งเศสต่อชาวเขมร โดยตาเมียะฮ์ผู้มีชีวิตอยู่ในช่วงที่สยามและเวียดนามแข่งขันกันมีอำนาจเหนือกัมพูชาว่าเต็มไปด้วย ความวุ่นวายเดือดร้อนในสังคมเขมร ตาเมียะฮ์ได้กล่าวถึงเป้าหมายในการแต่งหนังสือเล่มนี้ขึ้นว่า เพราะฝรั่งเศสนั้นช่วยปราบปรามความไม่สงบทั้งการกบฏภายในและการรุกรานจากภายนอก ดังนั้นลูกหลานชาวเขมรจึงควรรักและนับถือฝรั่งเศสซึ่งเป็นครูและมิตรที่พึงพาได้⁸⁵ ในหนังสือของตาเมียะฮ์ ยังสะท้อนความคิดของชาวเขมรปัญญาชนผู้รู้หนังสือและ มีความใกล้ชิดกับฝรั่งเศสในยุคอาณานิคมออกมาว่า

ตั้งแต่รัชกาลของสมเด็จพระนโรดมมาจนถึงบัดนี้ในเมืองเขมรทางด้าน
วิชาความรู้มีความเจริญและรุ่งเรืองขึ้นมากกว่าเดิมด้วยไม่มีศัตรูมาเบียดเบียน

⁸² ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน Penny Edwards, *Cambodia the Cultivation of a Nation, 1860-1945*. (Bangkok: Silkworm Books, 2008),

⁸³ David P. Chandler, “The burden of Cambodia’s part” In: Frederick Z. Brown and David G. Timberman (eds.), *Cambodia and the international community: the quest for Peace, Development, and Democracy* (Singapore: Asia Society Institute of Southeast Asian Studies, 1999), p. 37.

⁸⁴ บ็อง บุกซี, **ยานีบอสมกุณฺสลิญฺ์ไซฺรฺสตรฺฤๅ** 20 (กรุงเทพฯ: มหฺมฺ, 2002), ๕๕-54.
[จึง สกทฺ, **บฺยปมาลาารณกรรมเขมรคริสต์ศตวรรษที่ 20** (พนมเปญ: อองโกร์, 2002), หน้า 54]

⁸⁵ ยาส, **บณฺฑิตยาส** เาะฤๅษฺฏยฺเฒาย บ็อง บุกซี, (กรุงเทพฯ: มหฺมฺ, 2007), ๕๕-54.
[เมียะฮ์, **คำสอนของตาเมียะฮ์** พิมพ์เผยแพร่โดยจึง สกทฺ (พนมเปญ: อองโกร์, 2007), หน้า 32].

เพราะผู้มีบุญ (คือฝรั่งเศส) ซึ่งให้ความคุ้มครองแก่เรานั้นก็ได้ปกครองพวกญวน และสยามเองก็ไม่กล้ามาเบียดเบียนเรา⁸⁶

2.5.1 ความคิดต่อต้านไทย

ในช่วงเวลาเดียวกันที่ความขัดแย้งตามชายแดนของทั้งสองประเทศกำลังปะทุอยู่นั้นเองพระองค์เจ้ายุทธวงศ์ (Prince Yuthevong) หนึ่งในปัญญาชนชาวเขมรในฝรั่งเศสที่จะมีบทบาททางการเมืองในฐานะนักชาตินิยมได้นิพนธ์บทความเพื่อโต้ตอบการโฆษณาชวนเชื่อของฝ่ายไทยระหว่างปี ค.ศ. 1940 ที่ระบุว่าปราสาทนครวัดเป็นส่วนหนึ่งเป็นมรดกของไทย โดยทรงยืนยันความคิดของฝรั่งเศสที่ว่า ชาวเขมรเป็นผู้สร้างนครวัดขึ้น ซึ่งต่อมาอาณาจักรถูกทำให้เสื่อมอำนาจลงไป แล้วคนไทยก็ขึ้นมาอำนาจแทนที่ หลังจากที่เกิดความขึ้นนี้ได้ถูกเผยแพร่ออกไป ต่อมาในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1941 ชาวเขมรในนามยุวชนอินโดจีน ฝรั่งเศส (Franco Indochinese Youth) ราวหนึ่งหมื่นห้าพันคน ได้มารวมตัวกันในกรุงพนมเปญโดยในเวลาต่อมาเยาวชนกลุ่มนี้ได้เข้าร่วมกับฝรั่งเศสในสงครามกับไทยในระหว่างปี ค.ศ. 1940-1941⁸⁷ นวน เชน (Nuon Khoeun) นักประวัติศาสตร์ชาวเขมรผู้มีชีวิตในช่วงที่ไทยเข้ายึดครองจังหวัดเสียมเรียบและต้องพลัดพรากจากบิดาในเหตุการณ์ครั้งนั้นได้บรรยายความรู้สึกว่า

ประเทศกัมพูชาต้องสูญเสียดินแดนจำนวนหนึ่งประมาณ 60000 ตารางกิโลเมตรคือราว 1 ใน 3 ของดินแดนในปัจจุบันนี้ อันได้แก่จังหวัดบัตตอมบอง และสตริงเตรงทั้งหมดบางส่วนของจังหวัดเสียมเรียบ(ยกเว้นนครวัด)และทางเหนือของเขตดงป่าปงธมคือบริเวณสระกุพำกสถานดูและเสบ บรรดาชนชาวเขมรกว่าครึ่งล้านคนต้องตกอยู่ใต้อำนาจของพวกเสียม(ประเทศไทย)จนถึงปี 1946 ... ดินแดนในภูมิภาคตามที่หลวงวิจิตรวาทการได้วาดภาพไว้จึงได้กลายเป็นของรัฐบาลไทยแต่นักประวัติศาสตร์ย่อมตั้งคำถามว่าหากปราศจากซึ่งความช่วยเหลือด้านการเมืองของญี่ปุ่นที่มีอำนาจเหนือรัฐบาลของฝรั่งเศส แล้วกำลังอันน้อยนิดของไทยจะทำการใหญ่เช่นนี้ได้หรือไม่⁸⁸

⁸⁶ Ibid., p. 24. (ข้อความในวงเล็บเป็นของผู้วิจัย)

⁸⁷ Penny Edwards, *Cambodge the Cultivation of a Nation, 1860-1945*. (Bangkok: Silkworm Books, 2008), pp. 232-233.

⁸⁸ ฐธ เวย์ส, *វិជ្ជប្រហារ 1932 ពី សៀម ទៅ ថៃ* (กรุงเทพฯ: (n.p.) 1971), ទំព័រ 115-117. [นวน เชน, *รัฐประหาร 1932 จากเสียมเป็นไทยแลนด์* (พนมเปญ: (ม.ป.ท.), 1971), หน้า 115-117].

การโฆษณาชวนเชื่อและขยายอำนาจเข้ามาในดินแดนกัมพูชาของรัฐบาลไทยในครั้งนั้นยังกระตุ้นให้นักเขียนชาวเขมรในยุคอาณานิคมและสังคมนิยมนิยมเหยียดสถานการณ์ในครั้งนั้นมาแต่งเป็นนวนิยายเพื่อบรรยายถึงความรู้สึกหวงแหนในดินแดนที่ถูกไทยผนวกไป นู หาจ นักเขียนชาวเขมรผู้มีภูมิลำเนาอยู่ใน จังหวัดบัตต์ด้อมบอง และผ่านเหตุการณ์ที่ไทยเข้ายึดครองในครั้งนั้นได้ใช้แต่งนวนิยายเรื่องผกาชรอปน(ดอกไม้เฉา)ขึ้น งานของนู หาจแม้จะไม่โจมตีไทยอย่างรุนแรง หากแต่ก็แสดงออก ถึงความโหยหาอดีตในวัยเด็กและความผูกพันกับเพื่อนร่วมถิ่นเกิด ผ่านการบรรยายถึงเมืองบัตต์ด้อมบอง⁸⁹ที่ปรากฏในนิยายเรื่องนี้เป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงออกซึ่งความรู้สึกของชาวเขมรที่เป็นเจ้าของดินแดนในช่วงนั้นได้ดี และดูจะสอดคล้องกับบริบทในยุคสังคมนิยมด้วย เมื่อความขัดแย้งเรื่องปราสาท “พระวิหาร” ระหว่างไทยและกัมพูชาปะทุขึ้น งานของนู หาจ ที่กำลังพิมพ์จำหน่ายก็ได้รับความนิยมอย่างสูง ทั้งยังได้รับคัดเลือกให้เป็นหนังสืออ่านประกอบสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา⁹⁰

ในช่วงเวลาที่ไทยกับฝรั่งเศสทำสงครามกันอยู่นั้น สมเด็จพระนโรดมสีหนุซึ่งได้รับการสถาปนาเป็นกษัตริย์พระองค์ใหม่ของกัมพูชาทรงมีท่าทีตรงข้ามกับปัญญาชนชาวเขมรคนอื่น ๆ ที่ต้องการเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเองจากฝรั่งเศส ด้วยเหตุที่ต้องทรงอยู่ภายใต้การควบคุมอย่างเคร่งครัดของฝรั่งเศส ทำให้ไม่ทรงมีบทบาททางการเมืองอย่างชัดเจน พระองค์มิได้ทรงแสดงความเห็นใดๆ ต่อสาธารณชน ด้วยหากทรงแสดงทัศนะใดๆ ออกมาก็จะทำให้ฝรั่งเศสที่คุ้มครองและสถาปนาพระองค์ขึ้นเป็นกษัตริย์เกิดความไม่พอใจ สิ่งนี้น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พระองค์ทรงนิ่งเฉยกับการรุกรานของไทยและมีได้ทรงแสดงบทบาทใดๆ รวมทั้งในเหตุการณ์ที่ไทยรุกรานประเทศของพระองค์ดังนั้นในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1941-1953 การตกลงหรือดำเนินการใดๆ เรื่องปราสาทพระวิหารจึงเป็นเรื่องระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลฝรั่งเศส การต่อสู้เพื่อรักษาสิทธิในการครอบครองปราสาท “พระวิหาร” ของกัมพูชาในช่วงก่อนได้รับเอกราชจึงเป็นบทบาทของฝรั่งเศสที่ประท้วงการที่รัฐบาลไทยได้ส่งกำลังทหารและตำรวจเข้าไปยังบริเวณปราสาท

⁸⁹ ชรัส สามี, *เบญจเบญจบุษย์สุพรรณสุนิษา* สันนิบาตอักษรวิบูลย์ สารนิพนธ์ฉบับพิเศษ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิบูลย์กิจ, 2003), ๒๒๒-๒๒๓ [บุญ ชารี, *เปรียบเทียบเรื่องผกาชรอปน กับเรื่องบุญ วีระเสนย* (พนมเปญ: มหาวิทยาลัยกัมพูชา, 2003), หน้า 2].

⁹⁰ ยี่สิบ ฤกษ์, *ชาติของกัมพูชาสมัยใหม่* 20 ๒๒๒-๒๒๓. [ฉิ่ง ฮกชี่, *บุษยามาอาวรณ์กรรมเขมรคริสต์ศตวรรษที่ 20* (พนมเปญ: อองโกร์, 2002), หน้า 131]

กลับมาเป็นชนวนสร้างความไม่พอใจและความรู้สึก โกรธเกลียด ประเทศไทย “ผู้ลี้ภัยดินแดนเขมร” ให้แก่ชาวเขมร โดยในครั้งนั้น ทรงอ้างว่าเพราะฝ่ายไทยไม่ยอมรับข้อเท็จจริงที่ว่าไทยในสมัยโบราณเคยตกอยู่ใต้อำนาจของบรรพบุรุษของชาวเขมร ชาวไทยจึงได้แต่งเรื่องโกหกขึ้นว่าชาวกัมพูชาเป็นลูกผสมระหว่างชาวไทยกับชาวขอม (Khom) เพื่อให้ตนเองสามารถอ้างสิทธิในการครอบครองดินแดนของเขมร โดยทรงพระนิพนธ์ไว้ตอนหนึ่งว่า

ความคิดที่หลวงวิจิตรวาทการสร้างไว้เมื่อครั้งที่ไทยผนวกดินแดนของเราในปี ค.ศ. 1941 ทั้งสองประการยังคงอยู่ในจิตใจของคนไทย หนึ่งในนั้นคือความคิดที่ว่ากัมพูชาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยจนถึงปี ค.ศ. 1863 สอง พวกเขาได้อ้างว่าชาวเขมร/กัมพูชาไม่ใช่ชนกลุ่มเดียวกับกับขอม โดยที่ชาวกัมพูชาทุกวันนี้มีเลือดไทยอยู่ถึง 90 เปอร์เซ็นต์ ด้วยความคิดทั้งสองประการนี้นำไปสู่ความคิดของพวกเขาที่ว่ากัมพูชาคือดินแดนที่พวกเขาเสียไปซึ่งไม่อาจลบเลือนได้ จนกว่าพวกเขา (คนไทย) จะได้อินแดนกลับคืน⁹⁴

2.5.2 ทศนะต่อต้านฝรั่งเศสในระยะแรก

ช่วงปลายทศวรรษที่ 1940 ฝรั่งเศสยังคงปกครองประชาชนชาวกัมพูชาตามแนวทางที่เคยเป็นมาเมื่อหลายสิบปีก่อนหน้านั้น ฝรั่งเศสแทบไม่ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมหรือก่อผลกระทบต่อสถาบันดั้งเดิมคือพุทธศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์⁹⁵ ในทางการเมืองตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงและระดับกลางของระบอบอาณานิคมยังคงเป็นของชาวฝรั่งเศสและชาวเวียดนาม ชาวกัมพูชาไม่ได้รับการฝึกฝนหรือแม้แต่ได้รับการสนับสนุนให้ขึ้นมาทำหน้าที่ปกครองประเทศของตน ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทยังต้องก้มหน้ารับชะตากรรมของตนเองในฐานะผู้ถูกปกครองต่อไป

สิ่งที่เปลี่ยนไปจากเดิมคือในทศวรรษที่ 1940 เกิดกลุ่มผู้มีการศึกษาซึ่งมีความรู้สึกชาตินิยม พร้อมทั้งจะแสดงความไม่เห็นด้วย และปรารถนาจะกำจัดความอยุติธรรมในระบบการปกครองอาณานิคม โดยเฉพาะนโยบายและการดำเนินการต่างๆของ

⁹⁴ Norodom Sihanouk, “The eaters of Khmer Earth” *Kambuja* 9 (December 1965): 15.

⁹⁵ David P. Chandler, *A history of Cambodia*, p.138.

ฝรั่งเศสที่พระสงฆ์ซึ่งเป็นปัญญาชนกลุ่มหนึ่งในเขมรเห็นว่าขัดต่อวัฒนธรรมอันดีของชาติ ดังเช่น เหตุการณ์ต่อต้านร่างพระราชกำหนดสองฉบับที่ฝรั่งเศสร่างขึ้นในระหว่าง สงครามโลกครั้งที่ 2 ได้แก่

1. การที่ฝรั่งเศสต้องการที่จะยกเลิกการใช้อักษรเขมรแล้วเปลี่ยนไปใช้อักษรโรมัน (Romanization) ในการเขียนภาษาเขมรที่ใช้ในการติดต่อราชการ
2. การยกเลิกการใช้ปฏิทินจันทรคติตามแบบพุทธศาสนาแล้วหันไปใช้ปฏิทินแบบ เกรกอเรียน (Gregorian)

ร่างพระราชกำหนดทั้งสองฉบับที่ฝรั่งเศสเสนอก็คัดค้านจากปัญญาชนชาวเขมร ในขณะนั้น โดยสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีได้รับสถาปนาเป็นกษัตริย์ใน ค.ศ. 1941 และทรงปฏิบัติ พระราชกรณียกิจตามนโยบายของฝรั่งเศสมาอย่างยาวนาน ทรงได้รับการสนับสนุนจากที่ บริกรชาชาวญี่ปุ่นให้ทรงประกาศเอกราชจากฝรั่งเศสในวันที่ 13 มีนาคม ค.ศ. 1945 ใน ครั้งนั้นทรงเปลี่ยนคำเรียกชื่อประเทศจากสำเนียงที่ถอดเสียงจากภาษาฝรั่งเศสว่า กัมโบช (Cambodge) มาใช้คำว่ากัมพูเจีย (Kampuchea)⁹⁶ และทรงแสดงพระองค์อย่างเปิดเผย ว่า ไม่ทรงเห็นด้วยกับฝรั่งเศส โดยทรงประกาศยกเลิกร่างพระราชกำหนดข้างต้นของ ฝรั่งเศส ในการนี้มีพระราชดำรัสต่อประชาชนชาวเขมรว่า

“พวกเราผู้เป็นชาวเขมรรู้สึกภาคภูมิใจในขนบธรรมเนียมประเพณีจากยุค
อดีต แต่พระราชบัญญัติที่ฝรั่งเศสจะนำมาใช้จะเป็นสิ่งทำลายขนบธรรมเนียม
ประเพณีและประวัติศาสตร์ของเรา”⁹⁷

ความเคลื่อนไหวทางภาษาและอักษรศาสตร์ซึ่งเกิดขึ้นเพื่อตอบโต้นโยบายทาง วัฒนธรรมของฝรั่งเศสมีส่วนสำคัญที่นำไปสู่ความเคลื่อนไหวทางการเมืองของพระสงฆ์ และกลุ่มปัญญาชนคือการเดินขบวนในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1942 ที่รู้จักกันในภายหลัง ว่า สงครามร่ม (Umbrella War) เกิดขึ้นเนื่องมาจากการจับกุมพระภิกษุแฮม เจียว ใน

⁹⁶ John Tully, France on the Mekong a History of the Protectorate in Cambodia 1863-1953 (Maryland: University press, 2002), p.389.

⁹⁷ David P Chandler, The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945, p.15.

ข้อหาวางแผนรัฐประหารโดยที่ฝรั่งเศสไม่อนุญาตให้พระภิกษุแสม เจียว ลาสิกขาเสียก่อน⁹⁸ ฝรั่งเศสใช้กำลังเข้าสลายการเดินขบวนที่มีผู้เข้าร่วมมากกว่า 1,000 คน และสามารถจับกุมแกนนำบางคนเอาไว้ได้ แต่แกนนำคนสำคัญอย่าง เจริญ จ๊อก ทัณ สามารถหลบหนีการจับกุมไปได้ และลี้ภัยไปยังประเทศญี่ปุ่น การต่อต้านการปกครองของฝรั่งเศสของชาวเขมรในช่วงต้นทศวรรษที่ 40 และการรุกรานดินแดนอินโดจีนของฝรั่งเศสของรัฐบาลไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ล้วนเป็นปัจจัยที่สร้างผลกระทบต่อสังคมกัมพูชาในช่วงปลายทศวรรษหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

2.6 ความเปลี่ยนแปลงในกัมพูชาในปลายทศวรรษที่ 1940

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศกัมพูชาประสบกับปัญหาจากจัดสรรอำนาจใหม่ภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญ⁹⁹ ปัญหาใหม่ๆ ที่ชาวกัมพูชาต้องเผชิญจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ คือการแข่งขันกันขยายอิทธิพลระหว่างกลุ่มประเทศที่ยึดถือในอุดมการณ์เสรีนิยมที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำ กับ กลุ่มประเทศที่ยึดแนวคิดสังคมนิยมที่มีสหภาพโซเวียต และสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นแกนนำ¹⁰⁰ ปัจจัยภายนอกนี้ยังส่งผลกระทบต่อถึงการแย่งชิงอำนาจในการบริหารประเทศระหว่างนักการเมืองที่มีความคิดทางแตกต่างกัน ระหว่างฝ่ายนักการเมืองหัวก้าวหน้า (Radical) ที่ได้รับอิทธิพลความคิดทางการเมืองจากภายนอก และต้องการอำนาจทางการเมืองผ่านระบบรัฐสภา กับกลุ่มนักการเมืองหัวอนุรักษนิยมที่ประกอบด้วยพระราชวงศ์ชั้นสูงและข้าราชการ เจ้าของที่ดินขนาดใหญ่ในพนมเปญและหัวเมืองต่างๆ ที่ยังมีอำนาจในสภาที่ปรึกษาแห่ง

⁹⁸ Penny Edwards, *Cambodge: the Cultivation of a Nation, 1860-1945*, p. 8.

⁹⁹ ใ้บ สุติน, **สฎุย สึขสฎุยทศกษุฎุย กฎุขทึบอ์ขสฎุยทศกษุฎุย** 1955-1991. (ฎุขฎุย: สฎุยฎุย, 2005), อ์ฎุย 34-35. [ฎุยบ สฎุยทศ, **สฎุยทศกษุฎุยทศกษุฎุยทศกษุฎุยทศกษุฎุย** (พนมฎุย: สฎุยฎุย, 2005), น้ฎุย 34-35.].

¹⁰⁰ ใ้บ สุติน, **รบสขสฎุยทศกษุฎุยทศกษุฎุยทศกษุฎุย** 1955-1970 (ฎุขฎุย: สฎุยฎุย, 2005), อ์ฎุย 79. [ฎุยบ สฎุยทศ, **รบสขสฎุยทศกษุฎุยทศกษุฎุยทศกษุฎุย** (พนมฎุย: สฎุยฎุย, 2005), น้ฎุย 79].

ราชอาณาจักร (Council of Kingdom) กลุ่มหลังนี้ยังคงมีบารมีสูงและได้รับความนิยมาจากราษฎรในชนบทมากกว่านักการเมืองที่นิยมแนวทางเสรีนิยมประชาธิปไตย (Liberal Democracy)¹⁰¹

ความบอบช้ำจากสงครามและการตระหนักรู้ถึงพัฒนาการทางการเมืองของชาวเขมรทำให้ฝรั่งเศสเปิดโอกาสให้ชาวเขมรมีส่วนในการปกครองตนเองมากขึ้น ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับค.ศ.1947 ฝรั่งเศสเปิดโอกาสให้ชาวเขมรสามารถร่วมกลุ่มทางการเมืองเพื่อปกครองตนเองได้ ความตื่นตัวทางการเมืองนี้เกิดขึ้นอย่างช้าๆ ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ในกลุ่มผู้มีการศึกษาทั้งแบบสมัยใหม่ ซึ่งมีวิทยาลัยสีสุวดี (Lycée Sisowath) เป็นศูนย์กลางการศึกษาเมื่อสภโอกาสที่รัฐธรรมนูญเปิดช่องไว้ จึงมีปัญญาชนที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองในแนวทางต่างๆ ได้จัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นเพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งที่กำลังเกิดขึ้น¹⁰² วี เอ็ม เรดดี (V.M. Reddi) กล่าวถึงพรรคการเมืองที่สร้างขึ้นในช่วงนี้ว่า แต่ละพรรคล้วนมีหัวหน้าที่เป็นเชื้อพระวงศ์ ที่มีความหวาดระแวงเพื่อนบ้านและทุกพระองค์อ้างถึงความจงรักภักดีต่อกษัตริย์¹⁰³ ตัวอย่าง เช่น พรรคประชาธิปไตยที่มาจากการรวมตัวของปัญญาชนที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยสีสุวดี และปรารถนาที่จะเรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศสโดยเร่งด่วน ได้เลือกใช้สัญลักษณ์รูปหัวช้างและดอกบัวสามดอกซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนราษฎร ศาสนา และราชบัลลังก์ เป็นตราสัญลักษณ์ของพรรค¹⁰⁴ โดยในครั้งแรกที่มีการเลือกตั้งนั้น มีตัวแทนจากพรรคการเมืองสามพรรค คือพรรคจำเรียมชาติเขมร (Khrom Chamroen Chiet Khmer) ซึ่งมีเจ้านโรดมมუნตานาอดีตรัฐมนตรีชั้นสูงเป็นผู้ก่อตั้ง พรรคเสรีนิยม (Liberal party) ซึ่งก่อตั้งโดยเจ้านโรดมรินทร์เดช ซึ่งนิยมแนวทางทุนนิยมและต้องการรักษาผลประโยชน์ของชนชั้นเจ้าที่ดินที่ร่ำรวยและขุนนางเป็นแกนนำจัดตั้ง และพรรคประชาธิปไตย (Khrom

¹⁰¹ Ibid.,

¹⁰² Frederick P Munson (ed.), *Area Handbook for Cambodia* (Washington: the American University Foreign Area Studies, 1963), p.25.

¹⁰³ V.M. Reddi, *A history of Cambodian independence movement 1863-1955* ((n.p.): tirupaing, 1971), p.124. Cited in David P Chandler, *A Cambodia history*, p.174.

¹⁰⁴ Peter Gyally Pap, "Reconstructing the Cambodian policy Buddhism, kingship and the quest for legitimacy" In Ian Harris, *Buddhism, Power and Political order* (New York: Routledge, 2007), p. 84.

Prachathipatay) ที่มีเจ้าสีสุวดีทิยทวงศ์ (Sisowath Yuthevong) และ เชนง จ็อกทัญเป็น
แกนนำจัดตั้ง¹⁰⁵

พรรคประชาธิปไตยเป็นพรรคเดียวที่ประสบความสำเร็จและ สามารถรักษา
บทบาทของพรรคได้อย่างยาวนานโดยอาศัยนโยบายที่อ้างอิงกับความคิดชาตินิยมที่
ต้องการเรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศสโดยเร็วที่สุดและชูนโยบายสนับสนุนให้กัมพูชามีการ
ปกครองแบบประชาธิปไตย อันเป็นแนวคิดสมัยใหม่ที่สอดคล้องกับอุดมการณ์สากล
ตามที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ “นครวัต” (Nagara vatta) การที่มีผู้นำเช่น เชนง จ็อกทัญอดี
บรรณาธิการหนังสือพิมพ์และผู้ต่อสู้เรียกร้องเพื่อเอกราชของกัมพูชา ในช่วงต้นทศวรรษที่
1940 ทำให้พรรคประชาธิปไตยได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งครั้งแรก เพราะพรรคสามารถ
สื่อสารกับปัญญาชนทั้งแบบจารีต เช่น พระสงฆ์ และปัญญาชนรุ่นใหม่คือ เจ้าหน้าที่ของ
รัฐที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจลงคะแนนของประชาชนชาวเขมร¹⁰⁶ ผลการเลือกตั้งทั่วไป
ในวันที่ 1 กันยายน 1946 พรรคประชาธิปไตยที่ เชนง จ็อกทัญ เป็นแกนนำได้รับเลือกตั้ง
เข้ามา 50 ที่นั่ง จากจำนวนสมาชิก 69 ที่นั่ง หรือคิดเป็นกว่าร้อยละ 60 ของที่นั่งในสภา
ทั้งหมด ในขณะที่พรรคเสรีนิยมและผู้สมัครอิสระได้รับเลือกตั้งเข้ามา 19 ที่นั่ง¹⁰⁷

ผลการเลือกตั้งที่ออกมาแสดงถึงความนิยมที่พรรคประชาธิปไตยได้รับ วี เอ็ม
เร็ดดี ประเมินการออกเสียงเลือกตั้งครั้งแรกของกัมพูชาว่า “ชาวนาออกเสียงตามคำสั่ง
ของผู้ที่เขาต้องพึ่งมาแล้วอย่างชินชา”¹⁰⁸ ผลการเลือกตั้งจึงไม่ได้สะท้อนความต้องการของ
ประชาชนที่แท้จริงเพราะอำนาจในการบริหารปกครองประเทศกว่าครึ่งหนึ่งยังอยู่ในมือ
ของชนชั้นนำตามจารีตคือขุนนางและกษัตริย์ โดยเฉพาะบทบาทของสภาที่ปรึกษาแห่ง
ราชอาณาจักร ที่ได้รับการคัดเลือกมาจากข้าราชการและเชื้อพระวงศ์ชั้นสูงที่ยังมีอำนาจ

¹⁰⁵ ชุมพล เลิศรัฐการ, *บทบาทเจ้าสีหนุ สงครามและสันติภาพกัมพูชาในการเมืองโลก* (กรุงเทพฯ:
ธัญญาพับลิเคชัน, 2534), หน้า 82.

¹⁰⁶ David P. Chandler, *The tragedy of Cambodian history: politics, war and revolution since 1945*
p. 31.

¹⁰⁷ Long Tbol, *กัมพูชา (Cambodia) an annotated chronology of event from the French
protectorate: 1863-1953*(n.p.),(n.d.), p. 71.

¹⁰⁸ V.M. Reddi, *A History of Cambodian independence movement 1863-1955*,
อังกิน เดวิด แชนด์เลอร์, *ประวัติศาสตร์กัมพูชา* พิมพ์ครั้งที่ 3 แปลโดยพรธมนาม เเงาธรรมสาร, สดใส ชันติวรวงศ์,
วงเดือน นาราวัจจ์ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์แห่งประและมนุษยศาสตร์, 2546), หน้า 129.

ในทางการเมืองอยู่ เพราะทั้งฝรั่งเศสและสมเด็จพระเจ้าสีหนุ ต่างไม่ต้องการให้นักการเมืองหัวก้าวหน้าที่มีบทบาทมาตั้งแต่การร่างรัฐธรรมนูญมีบทบาทมากเกินไป¹⁰⁹ การร่วมมือกันระหว่าง สมเด็จพระนโรดมสีหนุและฝรั่งเศส เมื่อครั้งร่างรัฐธรรมนูญทำให้บทบาทของกษัตริย์ยังคงมีอยู่สูงโดยระบุ ถึงพระราชอำนาจของกษัตริย์ในการยุบสภาและชี้ขาดข้อพิพาทในสภา

หลังการเลือกตั้งพรรคการเมืองที่ชนะการเลือกตั้งจึงประสบปัญหาในการขึ้นดำรงตำแหน่ง เนื่องจากสมาชิกของสภาที่ปรึกษาแห่งราชอาณาจักรบางส่วน ซึ่งดำรงตำแหน่งในรัฐบาลเดิมที่นำโดยเจ้าสีสุวตธิ์มนิเรส (Sisowath Monireth) ไม่ยอมออกจากตำแหน่ง ฝ่ายพรรคประชาชนที่ได้รับชัยชนะจากการเลือกตั้งเข้ามาบริหารประเทศและมีเสียงมากที่สุด ในสภานิติบัญญัติจึงคิดจะปรับโครงสร้างของรัฐสภาให้มีลักษณะคล้ายคลึงกับสาธารณรัฐที่ 4 ของฝรั่งเศสคือ ลดทอนพระราชอำนาจของกษัตริย์และอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติของสภาสูงลง โดยพรรคประชาธิปไตยเห็นว่าทั้งสองสิ่งนี้เป็นอุปสรรคในการบริหารประเทศ¹¹⁰

ตามบันทึกของสมเด็จพระเจ้าสีหนุ นั้น ทรงเห็นว่าแก่นนำของพรรคประชาธิปไตยนั้นเห็นว่าพระองค์เป็นเพียงหุ่นเชิดของฝรั่งเศส ด้วยทรงต้องการที่จะเจรจากับฝรั่งเศสเพื่อเอกราชของกัมพูชาด้วยสันติวิธี มากกว่าแนวทางการต่อสู้เพื่อเรียกร้องเอกราชของพรรคประชาธิปไตยที่ทรงเรียกว่า “การต่อสู้เพื่อเอกราชที่ต้องอาศัยการเผาบ้าน เผาโรงเรียน”¹¹¹ เมื่อพรรคประชาธิปไตยชนะการเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงท่วมท้น ทำให้สมเด็จพระนโรดมสีหนุไม่พอพระทัยอย่างยิ่ง ทรงกล่าวว่าเท่ากับเป็นการปฏิเสศพระองค์¹¹² จึงเกิดการประลองกำลังกันขึ้นในสภาระหว่างฝ่ายหัวก้าวหน้าคือ พรรคประชาธิปไตยกับฝ่ายนักการเมืองฝ่ายอนุรักษนิยมที่สนับสนุนสมเด็จพระเจ้าสีหนุและนิยมฝรั่งเศส ผลของความขัดแย้งยุติลงเมื่อรัฐบาลชุดแรกของพรรคประชาธิปไตยที่มี นาย เฉียม วาน (Chheam Van) เป็นหัวหน้า ไม่สามารถทำให้สภาผ่านความเห็นชอบญัตติที่ขอเปลี่ยนแปลงโครงสร้างรัฐสภา

¹⁰⁹ Frederick P. Munson (ed.), *Area Handbook for Cambodia*, p. 161.

¹¹⁰ Marie Alexandrine Martin, *Cambodia: A Shattered Society*, Translated by Mark W. McLeod (Berkeley: University of California Press, 1994), p.55.

¹¹¹ John P. Armstrong, *Sihanouk Speaks* (New York: Walker and Company, 1964), pp. 56-57.

¹¹² เดวิด พี. แชนด์เลอร์, *ประวัติศาสตร์กัมพูชา*, หน้า 276.

เพื่อลดอำนาจของสภาที่ปรึกษาแห่งราชอาณาจักร เนื่องจากฝ่ายนิยมฝรั่งเศสและสมเด็จพระสังฆราชร่วมมือกัน ในโอกาสที่สมเด็จพระสังฆราชได้ทรงใช้พระราชอำนาจตามรัฐธรรมนูญประกาศยุบสภาเพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่¹¹³ เมื่อพิจารณาความเคลื่อนไหวทางการเมืองในกัมพูชาในระยะแรกจะพบว่าเกิดปัญหาเพราะมีการแย่งชิงอำนาจกันระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติที่ประกอบด้วยสภาแห่งชาติ (Nation Assembly) และสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งราชอาณาจักร กับฝ่ายบริหารคือตัวแทนของพรรคการเมืองที่ชนะการเลือกตั้งและได้รับการแต่งตั้งจากสมเด็จพระสังฆราช¹¹⁴

ความพ่ายแพ้ของพรรคประชาธิปไตยในรัฐสภา ทำให้ต้องมีการจัดการเลือกตั้งเพื่อให้ได้รัฐบาลที่เกิดจากการประนีประนอมกันระหว่างนักการเมืองหัวก้าวหน้าจากพรรคประชาธิปไตยกับนักการเมืองหัวอนุรักษนิยม ดังตัวอย่างจากเหตุการณ์ในหลายๆ ครั้ง เช่น การลาออกของนาย เขียม วาม เนื่องจากการกดดันของสมเด็จพระสังฆราช เพื่อให้สมเด็จพระสังฆราช (Penn Nouth) คนสนิทของพระองค์ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1948¹¹⁵ หรือในกรณีเหตุการณ์เดือนมกราคม ค.ศ. 1948 ที่รัฐบาลของสมเด็จพระสังฆราช เขียม นุต มีอันต้องลาออกจากตำแหน่ง เพื่อให้รัฐบาลที่ใกล้ชิดกับสมเด็จพระสังฆราชของนายแยม ส้อมโบร์ (Yem Sambour) ผู้แทนจากพรรคประชาธิปไตยที่มีแนวนโยบายไม่แข็งกร้าวต่อฝรั่งเศสขึ้นมาใช้อำนาจ การเปิดโอกาสให้รัฐบาลของแยม ส้อม โบร์ ที่สมเด็จพระสังฆราชเห็นว่าเป็นนักการเมืองที่ควบคุมง่าย¹¹⁶ ขึ้นดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทั้งๆ ที่แยม ส้อมโบร์เป็นนักการเมืองที่กำลังมีปัญหาเรื่องการเงิน ทำให้ทั้งแยม ส้อมโบร์ และสมเด็จพระสังฆราชได้รับการต่อต้านจากประชาชนและนักการเมืองฝ่ายตรงข้ามที่ใช้โอกาสนี้ในการโจมตีบทบาททางการเมืองของสมเด็จพระสังฆราชผ่านหนังสือพิมพ์ที่ได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมือง

¹¹³ สาทู สาทิต, **สุกโฮว กามิวุทธิธยธาสยาทยา** (กรุงเทพฯ: มหภูมิ 2000), igit 326. [ชากู ซาเมิต, **ประเทศเขมร พัฒนาการการของขบวนการทางการเมือง** (พนมเปญ: องโกวิตต, 2000), หน้า 326].

¹¹⁴ วิทยา สุจริตธนาวิรัช "สังฆ-การนำประชาธิปไตยมาสู่กัมพูชาและบทบาทของสังฆราชในการพัฒนาการเมือง: การศึกษาเบื้องต้น", **วารสารสังคมศาสตร์** 2, (เมษายน 2514): 105. ข้อความในวงเล็บเป็นของผู้วิจัย

¹¹⁵ David P Chandler, *A History of Cambodia*. 2nd (Chiang Mai: Silkworm Books, 1993), p.39.

¹¹⁶ David P Chandler, *The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945*, p. 91.

2.6.1 ปัญญาชนแบบจารีต (Traditional Intellectuals)*

นักเดินทางชาวจีน โจว ตากวน บันทึกถึงการศึกษาของชาวเขมรในสมัยเมืองพระนคร เมื่อครั้งที่เขาเดินทางมาพร้อมกับคณะทูตจีนใน ค.ศ. 1295 ว่า “เด็ก ๆ ลูกชาวเมืองที่ต้องการเรียนหนังสือ ต้องไปอยู่เรียนกับพระสงฆ์แล้วบวชเป็นสงฆ์ด้วย ครั้นอายุมากขึ้นก็กลับคืนมาถือชีวิตเป็นคนธรรมดา”¹¹⁷ แม้จะเป็นการบันทึกเรื่องราวที่ถูกคัดลอกต่อกันมาเป็นทอดๆ และแม้จะเป็นยุคที่อาณาจักรเริ่มเสื่อมอำนาจและเผชิญกับการคุกคามจากศัตรูรอบข้างแล้ว บันทึกของ โจว ตากวนยังคงช่วยยืนยันความสำคัญของคณะสงฆ์ที่มีต่อการศึกษาของชาวเขมร ซึ่งได้รับการกล่าวอ้างในภายหลัง¹¹⁸ การที่การศึกษาของเขมรมีความใกล้ชิดกับศาสนาทำให้อำนาจที่เรียนหนังสือและเป็นที่ยอมรับของสังคมวิชาการต่างๆ ของกัมพูชา โดยเฉพาะในช่วงก่อนที่ฝรั่งเศสจะเข้ามาจัดระบบการศึกษาแผนใหม่ในกัมพูชา ทั้งยังแสดงให้เห็นว่ากัมพูชาสมัยจารีตมีวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาเช่นเดียวกับรัฐพุทธเถรวาทอย่างไทย และลาว¹¹⁹

ในอีกมุมหนึ่ง คำอธิบายนี้แสดงให้เห็นจุดมุ่งหมายของการศึกษาแบบดั้งเดิมตามวิถีพุทธที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการแสวงหาความรู้ทางโลก แต่มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีจริยธรรมอันงาม ดำรงตนอยู่ในศีลในธรรม เป็นการสั่งสมบุญกุศล เพื่อจุดมุ่งหมายสูงสุดในชีวิตคือบรรลुพระนิพพานและเพื่อต่ออายุพระศาสนาให้คงอยู่สืบไป ผู้ได้รับการศึกษาในลักษณะนี้จึงจัดว่าเป็นปัญญาชนตามแบบจารีต (Traditional Intellectuals) โดยเจ้านายเชื้อพระวงศ์มักจะศึกษากับพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ส่วนสามัญชนเรียนพระธรรมวินัยและพระไตรปิฎกจากพระภิกษุทั่วไป นอกจากนี้ เจ้านายเชื้อพระวงศ์ตลอดจน

* ตามความหมายของกรัมสกี (Antonio Gramsci) ปัญญาชนคือผู้ที่ทำหน้าที่ไม่เพียงแต่ทางการผลิตแต่ยังรวมไปถึงการเป็นนักจัดตั้งจิตสำนึกหรืออุดมการณ์เพื่อรวมมวลชนเข้าด้วยกัน เช่น ปัญญาชนกลุ่มเก่า (Traditional intellectual) อย่างพระ นักปราชญ์ราชบัณฑิต ย่อมมีหน้าที่จรรโลงโครงสร้างการครอบงำของตนไว้ ดูรายละเอียดใน เจ โรม คาราเบล *ความขัดแย้งของการปฏิบัติ : อันโตนิโอ กรัมสกีกับปัญหาของปัญญาชน* แปลโดย สมบัติ พิศ สะอาด (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2525),

¹¹⁷ นีร์ตาฐาร์, *กัมพูชาสมัยจารีต: ทัศนะจากเอกสารโบราณ* 24. [ฉิว ตากวน, *จดหมายเหตุของโจว ตากวนเกี่ยวกับประเพณีของชาวเมืองเจนฬา* หน้า24]

¹¹⁸ ตัวอย่าง เช่น Klairung Amratisha, *The Cambodian Novel: A study of Its emergence and development* (Ph.D. Thesis, University of London, 1998), p.50. และ David M. Ayres, *Anatomy of a crisis: Education, Development, and the State in Cambodia 1953-1998* (Honolulu: University of Hawaii Press, 2000), p.12.

¹¹⁹ David M. Ayres, *Anatomy of a crisis: education, Development, and the State in Cambodia 1953-1998*, p.12.

พระภิกษุเขมรที่ต้องการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมยังนิยมเดินทางมาศึกษาเพิ่มเติมที่ กรุงเทพฯ¹²⁰ ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะผู้ลี้ภัยการเมืองหรือตัวประกันก็ตาม เจ้านายเขมรจะได้เล่าเรียนอักษรสมัยและศิลปศาสตร์ตามอย่างราชสำนักกรุงเทพฯ ธรรมเนียมการศึกษาเช่นนี้ปรากฏให้เห็นจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 20 จนสร้างความหวาดวิตกให้แก่ข้าราชการผู้บริหารชาวฝรั่งเศส จึงทำให้ฝรั่งเศสต้องหาทางลดทอนอิทธิพลของการศึกษาและอิทธิพลของพุทธศาสนาของไทย ตลอดจนพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบวัฒนธรรมความ เชื่อทางพุทธศาสนาสำหรับชาวเขมร¹²¹

ด้วยเหตุนี้จึงมีการจัดตั้งสถาบันด้านวัฒนธรรมขึ้นในประเทศกัมพูชา จากความคิดริเริ่มของรัฐบาลฝรั่งเศสในอินโดจีนที่ไม่ต้องการให้พระสงฆ์เขมรเดินทางไปศึกษาภาษาบาลีและ พระพุทธศาสนาที่กรุงเทพฯ โดยในปี ค.ศ. ๑๙๐๙ โรงเรียนสอนภาษาบาลีแห่งหนึ่งจึงถูกสร้างขึ้นในเสียมเรียบ ในขณะที่รัฐบาลฝรั่งเศสในอินโดจีนเชื่อว่าภาษาบาลี อันเป็นต้นกำเนิดของภาษาเขมรนั้นคือภาษาของนักปราชญ์ และด้วยการที่จำแนกภาษาบาลีเป็นภาษาตระกูลอินโดยุโรป ภาษาบาลีจึงเป็นเครื่องมือที่ต่ออย่างหนึ่งในการจัดการศึกษาแผนใหม่ ด้วยมีความเชื่อมโยงกับอารยธรรมของโลกตะวันตก หากทำให้ชาวเขมรทั้งประเทศรู้ภาษาบาลีแล้วการเรียนภาษาฝรั่งเศสต่อไปก็จะกลายเป็นเรื่องง่าย¹²²

สามทศวรรษต่อมาหลังจากที่ฝรั่งเศสดำเนินการเปิดการเรียนการสอนพุทธศาสนาแบบสมัยใหม่ขึ้นในกัมพูชา ปัญญาชนชาวเขมรสามคนคือ เชนง จ็อกทัญ (Son

¹²⁰ รายละเอียดของการศึกษาตามแบบจารีตของสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนา ดู สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส “พระประวัติตรัสเล่า” ใน พระประวัติสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส (กรุงเทพฯ: มุขนิรมิตามกุฎราชวิทยาลัย, 2514), หน้า 5-7.

¹²¹ Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power: Colonialism, Nationalism, and Communism in Cambodia, 1930-1975* (Lon Don: Verso, 1985), p.7.

¹²² บีห์ บุกซี, *ยาณีบอหมกุญญ์อุไรสตรฤธิ์* 20 (กรุงเทพฯ: มหุรุ, 2002.), ๒๒๒-๒๓๐ [ฉิง สกชี่, *บุษปมาลารรณกรรมเขมรคริสต์ศตวรรษที่ 20* (พนมเปญ: อองโกร, 2002) หน้า 29-30]

¹²³ คำอธิบายเกี่ยวกับ “การตื่นขึ้น” ของปัญญาชนชาวเขมรซึ่งเชื่อกันว่าเป็นจุดกำเนิดของความคิด “ชาตินิยม” ในเขมรใน David P. Chandler, *A History of Cambodia*, pp.163-164. คำอธิบายนี้ยังเป็นที่ถกเถียงของบรรดานักวิชาการด้านเขมรศึกษาเช่น คำอธิบายที่ว่าปรากฏการณ์นี้เป็นเพียงสิ่งที่กระตุ้นให้บรรดาผู้มีความคิด “ชาตินิยม” ที่เกิดขึ้นแล้วให้ขยายการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องเอกราชต่อไป ดูคำอธิบายต่อปรากฏการณ์นี้ที่แตกต่างไปของ เพนนี่ เอ็ดเวิร์ด ใน Penny Edwards, “Introduction,” *Cambodge the cultivation of a nation, 1860-1945*, pp.1-23. .

Ngoc Thanh) เข็ม วา (Sim Var) และปากจ ฌ็อน (Pach Chhoeun) ในฐานะสมาชิกของ พุทธศาสนับถนิตย ซึ่งเป็นแหล่งรวมและเผยแพร่ผลงานของผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการ เคลื่อนไหวด้านภาษาและอักษรศาสตร์เขมร ได้ร่วมกันตั้งหนังสือพิมพ์ โนกรวีวุด [นคร วัด] นับเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่เด่นชัด และมักได้รับการกล่าวถึงว่าเป็นจุดกำเนิดของ ความคิดชาตินิยมเขมร หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ โนกรวีวุด [นครวัด] ได้รับยกย่องให้เป็น เครื่องหมายที่สำคัญของ “การปลุก” ชาวกัมพูชาให้พ้นจากภาวะกึ่งหลับกึ่งตื่น¹²³

แม้ว่าในช่วงต้นของการออกหนังสือพิมพ์โนกรวีวุดนั้นคณะผู้จัดทำเพียงแต่ ต้องการเรียกร้องสิทธิในการทำงานของชาวเขมรจากฝรั่งเศสแทนการนำเอาชาวเวียดนาม เข้ามารับตำแหน่งในกัมพูชา ไม่ได้มีท่าทีในการปลุกระดมให้ชาวเขมรลุกขึ้นมาต่อต้าน การปกครองของฝรั่งเศสอย่างเปิดเผย¹²⁴ แต่ด้วยเหตุที่หนังสือพิมพ์มียอดพิมพ์จำหน่ายใน ปี ค.ศ. 1937 กว่า 5000 ฉบับ สิ่งนี้ได้กลายเป็นสื่อกลางที่ช่วยสร้างเครือข่ายของผู้อ่านให้ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ที่ราชบรรณาลัยประจำพระนคร (Royal Library) ในกรุงพนมเปญ นั้นมีจำนวนผู้ขอใช้บริการอ่านหนังสือพิมพ์นี้เพิ่มมากขึ้นจำนวนกว่า 5,000คน¹²⁵ โดย อาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานที่ฝรั่งเศสตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1928 การออกหนังสือพิมพ์นี้ เป็นเครื่องนำทางความคิดให้ชาวเขมรมีความคิดไปในทิศทางเดียวกัน การเกิดขึ้นของ สถาบันทางสังคมแห่งใหม่ๆและจำนวนปัญญาชนที่ได้รับการศึกษาแบบตะวันตก* รวมทั้งการศึกษาในโรงเรียนวัดที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ได้ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความ

¹²³ คำอธิบายเกี่ยวกับ “การตื่นขึ้น” ของปัญญาชนชาวเขมรซึ่งเชื่อกันว่าเป็นจุดกำเนิดของความคิด “ชาตินิยม”ในเขมรใน David P. Chandler, *A History of Cambodia*, pp.163-164. คำอธิบายนี้ยังเป็นที่ถกเถียงของ บรรดานักวิชาการด้านเขมรศึกษาเช่น คำอธิบายที่ว่าปรากฏการณ์นี้เป็นเพียงสิ่งที่กระตุ้นให้บรรดาผู้มีความคิด “ชาตินิยม”ที่เกิดขึ้นแล้วให้ขยายการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องเอกราชต่อไป ดูคำอธิบายต่อปรากฏการณ์นี้ที่แตกต่างไป ของ เพนนี่ เอ็ดเวิร์ด ใน Penny Edwards, “Introduction,” *Cambodge the cultivation of a nation, 1860-1945*, pp.1-23. .

¹²⁴ David P. Chandler, *Brother Number One: A Political Biography of Pol Pot* (Bouldr: Westview Press, 1992), p.163.

¹²⁶ Penny Edwards. *Cambodge the cultivate of a nation, 1860-1945*, p. 308

* ที่สำคัญคือวิทยาลัยสิวัตต์ลี(Lyceé Sisowath) ซึ่งเป็นโรงเรียนที่เปิดสอนในกรุงพนมเปญเป็นที่ศึกษา ของบรรดานักการเมืองและปัญญาชนอีกกลุ่มที่มีบทบาทอย่างสูงในการตั้งพรรคประชาธิปไตย ขึ้น Marie Alexandrine Martin, *Cambodia: A Shattered Society*, pp. 44-47.

คิดเห็นและความรู้สึกเกี่ยวกับ “ชาติ” เพิ่มมากขึ้น¹²⁶ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งจากการออกหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ คือการที่คณะผู้จัดทำหนังสือพิมพ์ชาวเขมรเลือกตั้งชื่อของหนังสือพิมพ์ว่า โนกอร์วีวุด เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของเมืองพระนครหรือนครวัดที่เพิ่มสูงขึ้นในหมู่ปัญญาชนเขมร

2.6.2 การเรียกร้องเอกราชของสมเด็จพระเจ้าสีหนุ

ในขณะที่ปัญหาความวุ่นวายภายในประเทศดำเนินไปอย่างร้อนแรง สมเด็จพระเจ้าสีหนุได้ทรงใช้โอกาสนี้เสด็จนำตัวแทนรัฐบาลกัมพูชาภายใต้การนำของแยม สีมโบร ไปเจรจากับรัฐบาลฝรั่งเศส โดยทรงเสนอให้รัฐบาลกัมพูชารับข้อเสนองของฝรั่งเศสที่ต้องการให้กัมพูชามีสถานะอธิปไตยภายใต้สหภาพฝรั่งเศส (French Union) ทรงเห็นว่าการทำสัญญานี้จะทำให้รัฐบาลสามารถติดต่อกับต่างประเทศได้โดยตรง ซึ่งเท่ากับได้เอกราช 50 เปอร์เซนต์¹²⁷ แต่เมื่อรัฐบาลนำเรื่องนี้เข้าที่ประชุมสภาที่กรุงพนมเปญ ข้อเสนอนี้ก็กลับสร้างความไม่พอใจให้กับพรรคประชาธิปไตยที่เห็นว่าเอกราช 50 เปอร์เซนต์ เป็นเพียงการโฆษณาชวนเชื่อของรัฐบาลและจะยิ่งทำให้โอกาสที่จะได้เอกราชโดยสมบูรณ์ของกัมพูชายิ่งห่างไกลออกไป เหล่านักเรียนซึ่งสนับสนุนแนวทางของพรรคประชาธิปไตยจึงได้ประท้วงการกระทำของรัฐบาลที่หันไปเจรจากับฝรั่งเศสแทนที่จะต่อสู้ด้วยกำลัง¹²⁸ การต่อต้านของกลุ่มประชาชนหัวก้าวหน้าและพรรคประชาธิปไตยกดดันให้รัฐบาลของแยม สีมโบร ที่นิยมฝรั่งเศสต้องออกจากตำแหน่ง นักวิชาการร่วมสมัยวิเคราะห์ว่า เหตุการณ์ความวุ่นวายทางการเมืองหลังจากที่อำนาจการปกครองได้มาอยู่ในมือของชาวเขมรนั้น นอกจากการต่อสู้เพื่อให้ได้อำนาจการปกครองในประเทศแล้ว การแย่งชิง

¹²⁶ ธิบตี บัวคำศรี, *ประวัติศาสตร์กัมพูชา* (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2547), หน้า 82.

¹²⁷ *ហ្វែងស៊ូរ ប៊ុងសូដី, ប្រវត្តិសង្គ្រោះប្រទេសកម្ពុជា* (Phnom Penh: ccc,2006), ទំព័រ 52.

[ฟรอง ไซค์ ปอนสร์, *ประวัติสังเขปในประเทศกัมพูชา* (พนมเปญ: CCC, 2006), หน้า 52].

¹²⁸ Long Tbol, *กัมพูชา (Cambodia) an annotated Chronology of event from the French*

Pprotectorate: 1863-1953, p. 84.

บทบาทนำในการเรียกร้องเอกราชก็เป็นสิ่งสำคัญด้วย โดยต่างฝ่ายต่างก็ไม่ต้องการเห็นฝ่ายตรงข้ามมีผลงานมากกว่าตน¹²⁹

ผลจากความวุ่นวายทางการเมืองในระบบรัฐสภาที่มาจากการเลือกตั้ง ทำให้สมเด็จพระนโรดมสีหนุเลือกที่จะทรงใช้พระราชากิสิทธิ์ของพระองค์ในการยุบสภา โดยทรงแถลงในเดือนกรกฎาคมว่า “ทุกอย่างหาระเบียบไม่ได้ ไม่มีการปกครอง ไม่มีการใช้สติปัญญาอย่างมีเหตุผล”¹³⁰ ด้วยเหตุนี้จึงทรงยุบสภาแห่งชาติ ทรงแต่งตั้งสภาที่ปรึกษาและทรงขึ้นดำรงตำแหน่งทางการเมืองในฐานะนายกรัฐมนตรี และครองราชย์สมบัติในฐานะพระเจ้ากรุงกัมพูชาไปพร้อมๆ กัน ระหว่างเดือนมิถุนายนปี ค.ศ. 1952 ถึงเดือนพฤศจิกายนปี ค.ศ. 1955 ซึ่งเรียกว่าเป็นช่วงการปกครองด้วยพระราชกฤษฎีกา (Royal Mandate)¹³¹ สมเด็จพระนโรดมทรงออกกฤษฎีกาแทนการใช้อำนาจในระบบรัฐสภาที่ทรงเห็นว่าเป็นสาเหตุของความวุ่นวายทางการเมือง ในฐานะนายกรัฐมนตรี ได้ทรงแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีและทรงขอฉันทามติรับรองจากราษฎร โดยทรงอ้างถึงความล้มเหลวของนักการเมืองที่ไม่สามารถนำเอกราชโดยสมบูรณ์มาสู่กัมพูชา ทรงสัญญาว่าจะนำเอกราชอย่างสมบูรณ์มาสู่กัมพูชาภายในสามปี¹³² ทรงดำเนินกรเรียกร้องเอกราชให้กับกัมพูชาภายใต้แนวทางที่ทรงเรียกว่า “ราชสงครามภาพเพื่อเอกราช”(Royal crusade for independence) คือการเจรจาขอความเห็นใจจากนานาชาติ อันประกอบด้วยกลุ่มประเทศในยุโรปและ อเมริกา ให้แสดงความเห็นอกเห็นใจชาวกัมพูชาที่ต้องตกอยู่ในฐานะ “เมืองขึ้นของฝรั่งเศส” พร้อมทั้ง “ชู” ให้ชาติเสรีนิยมเหล่านั้นเห็นว่าความทุกข์ยากที่ชาวเขมรต้องเผชิญอยู่ในทุกวันนี้จะทำให้แนวทางการต่อสู้ของคอมมิวนิสต์ประสบผลสำเร็จในปีค.ศ. 1953 ได้เสด็จเยือนสหรัฐอเมริกาและประธานาธิบดีเดวิด เอ็ม. เกล็นดีนในอเมริกาถึงความทุกข์ยากของชาวกัมพูชาว่า

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹²⁹ Roger M Smith, *Cambodia's Foreign Policy* (Ph.D. Thesis, Cornell University, 1964), p.39.

¹³⁰ Robert Oliver, “Le protectorat Francais au Cambodge (Ph.D. Thesis, University of Paris, 1969), pp. 333-334. อ้างใน เดวิด พี แชลด์เดอร์, *ประวัติศาสตร์กัมพูชา*, หน้า 289.

¹³¹ Frederick P Munson (ed.), *Area Handbook for Cambodia* p. 25.

¹³² **ประกาศใช้ปฏิญญาเอกราชของกัมพูชา** (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) (พ.ศ. 2500). กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง, 2500. [พระราชพิธีในพระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุอุปราชอดีตเจ้ากรุงกัมพูชา (พนมเปญ: กระทรวงข้อมูลข่าวสาร, 1959), หน้า 4].

การกระทำของฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกาจะยิ่งบ่อนทำลายรัฐบาลที่สนับสนุนแนวทางเสรีนิยมและจะทำให้ประชาชนของเขมรหันไปเข้ากับฝ่ายคอมมิวนิสต์และเวียดมินห์¹³³

ท่าทีของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าฯ ในระยะแรกทรงดำเนินนโยบายประนีประนอม โดยทรงส่งพระราชสาส์นไปยังประธานาธิบดี แวงซองต์ โอิริโอล (Vincet Auriol) แจ้งว่า พระองค์ยังทรงปรารถนาที่จะเป็นผู้นำของชาวเขมรที่อยู่ใต้การปกครองของสหภาพฝรั่งเศส¹³⁴ ในพระราชสาส์นฉบับนั้นได้ทรงเน้นย้ำถึงความสัมพันธ์อันดีของพระองค์กับฝรั่งเศสแต่ขณะเดียวกันก็ทรงเตือนผู้นำฝรั่งเศสเช่นกันว่า

ถ้าคอมมิวนิสต์รุกรานกัมพูชา พระองค์ไม่อาจรับประกันได้ว่าประชาชนจะกระทำการเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของฝรั่งเศส¹³⁵

ท่าทีดังกล่าวของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าฯ ทำให้ฝรั่งเศสยอมเจรจากับ ฯพณฯ เปน นุต นายกรัฐมนตรีกัมพูชา โดยฝรั่งเศสได้ลงนามในหนังสือโดยสัญญาว่ายินดีจะมอบอำนาจที่สำคัญๆ ในการตัดสินใจให้รัฐบาลกัมพูชา การเจรจาระหว่างสองชาติเรียกร่องเอกราชดำเนินไปด้วยดีแต่เหตุการณ์กลับเปลี่ยนแปลงเมื่อฝรั่งเศสไม่ได้ดำเนินการตามที่ได้สัญญาไว้กับสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าฯ พระองค์จึงเสด็จมายังประเทศไทย โดยหวังจะใช้ประเทศไทยเป็นฐานในการแสวงหาเวียก๊กซึ่งตกลงที่ทำไว้กับฝรั่งเศส ความต้องการของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าฯ ไม่ได้รับการตอบรับทั้งจากฝรั่งเศสและจากไทย เนื่องจากรัฐบาลไทยในขณะนั้นไม่ต้องการสร้างความขัดแย้งกับรัฐบาลฝรั่งเศส จึงรับเสด็จสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าฯ อาคันตุกะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สิ่งนี้สร้างความไม่พอใจให้กับสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าฯ มาก มีรับสั่งในภายหลังว่าไม่เคยทรงลืมการปฏิบัติของรัฐบาลไทยในครั้งนั้น¹³⁶

¹³³ Michael James “A Conversation with Norodom Sihanouk” (New York Times , April 19, 1953), Cited in Norodom Sihanouk, *The royal action for independence of Cambodia*, p. 30.

¹³⁴ Ibid., 25.

¹³⁵ **ปฏิญญาแห่งสหประชาชาติ** (ปฏิญญา)
แม่ทัพบุษยามณีวัน 1956) 5. [ประวัติสังขนาการเดินทางต่อสู้เพื่อเอกราชสำหรับประเทศกัมพูชา (พนมเปญ: โรงพิมพ์พระบรมราชวัง, 1956) หน้า 5].

¹³⁶ Marie Alexandrine Martin, *Cambodia: a shattered society* p. 62. ตรงกันข้ามตามความเห็นของพลโท บุศรินทร ภัคดีกุล ผู้ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นราชองครักษ์ประจำสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าฯ ในระหว่างเสด็จเยือนไทย ระบุว่า การรับเสด็จเป็นไปอย่างสมพระเกียรติ ในครั้งนั้น สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าฯ ทรงรับดาบเพชรฆาตจากอธิบดีกรมตำรวจไทยเป็นของที่ระลึก พลโท บุศรินทร ตั้งข้อสังเกตว่า การที่ทรงรับดาบเพชรฆาต โดยไม่ได้แก้เคล็ดด้วยการพระราชทานเงินกันถุงตอบแทนเป็นกลางบอกเหตุว่าไทยจะเป็นฝ่ายแพ้คดีเขาพระวิหาร (ดู บุศรินทร ภัคดีกุล “ การรับรองพระเจ้าบรมมหาราชวังแห่งกัมพูชา ” ศิลปวัฒนธรรม 27 (กรกฎาคม 2549): 66-73

เมื่อไม่ทรงประสบความสำเร็จในประเทศไทยสมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रวงศาธิบดีก็มุ่งเสด็จกลับกัมพูชา โดยทรงเลือกที่จะไปประทับอยู่ที่เมืองเซียมเรียม ซึ่งเป็นเขตปลดปล่อยทางการทหารของกัมพูชา โดยทรงใช้สิทธิทางการทหารที่กัมพูชาได้รับจากฝรั่งเศสในจังหวัดเซียมเรียมและแรงสนับสนุนจากรัฐบาลกัมพูชาที่พนมเปญ¹³⁷ ทรงจัดตั้งกองกำลังปลดปล่อยกัมพูชาจากฝรั่งเศส โดยมีการรับสมัครอาสาสมัครชีวพล (Chivapol) และนารีก้าหาญ (Neary Khahan) คือราษฎรชายหญิงชาวเขมรที่ร่วมต่อสู้กับฝรั่งเศสขึ้น¹³⁸

ภาพที่ 5 เอกราชในพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रวงศาธิบดี¹³⁹

ในที่สุดฝรั่งเศสได้ยอมทำสัญญาให้เอกราชแก่กัมพูชา สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रวงศาธิบดีเสด็จกลับมาจากเซียมเรียม โดยตลอดระยะทางกว่า 300 กิโลเมตร มีประชาชนตามรายทางที่เสด็จพระราชดำเนินผ่านต่างออกมาเฝ้าแห่รับเสด็จอย่างเนืองแน่นและใน 2 สัปดาห์ต่อมาสถานการณ์บัญญัติได้ประกาศค่าแกลงที่ สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रวงศาธิบดีทรงร่างด้วยพระองค์เองประกาศให้พระองค์เป็นวีรบุรุษของประเทศ¹⁴⁰ การเผยแพร่ข่าวสารที่สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रวงศาธิบดีนิพนธ์ ผนวกกับกระบวนการทำลายการให้ข้อมูลจากฝ่ายตรงข้ามด้วยการจับกุมและปิดสำนักพิมพ์ทำให้อำนาจได้เพียงของฝ่ายตรงข้ามทั้งในและนอกพรรคประชาธิปไตยไม่ได้รับการเผยแพร่

¹³⁷ **ประวัติสมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रวงศาธิบดี** โดยกรมวัฒนธรรม, กรุงเทพฯ, 2531, หน้า 9.
[ประวัติสังเขปในการต่อสู้เพื่อเอกราชสำหรับประเทศกัมพูชา, หน้า 9].

¹³⁸ Francois Ponchaud , A Short History of Cambodia (Phnom Penh: CCC, 2007) p.48

¹³⁹ ฝึบ สุติน, **ระบบชนชั้นกษัตริย์สมัยรัตนโกสินทร์** (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2005). [เดียบ โสพิศล, ระบบสังคมราชกรัณียมาจากมหาชัยชนะถึงความทุกข์ยากของประชาชนและการล่มสลาย 1955-1970, (พนมเปญ: สุชาลา, 2005), ไม่มีเลขหน้า].

¹⁴⁰ David P. Chandler, *The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945*, p. 71.

ท้ายที่สุดทำให้มีการสดุดีสมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रวรมหาราชเป็น “พระบิดาแห่งเอกราช” หรือ สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्र (Samdech Euv) ของประชาชนชาวเขมรอย่างสมบูรณ์ นับตั้งแต่วันที่ได้ทรงชักนำให้ประชาชนกัมพูชาหันมาสนับสนุนแนวทางทางการเมืองของพระองค์ แทนการสนับสนุนพรรคการเมืองในระบบประชาธิปไตยที่ไม่อาจนำเอกราชอันสมบูรณ์มาสู่ประเทศได้ ความสำเร็จของการนำเอกราชมาสู่กัมพูชาของสมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रได้รับการประกาศออกไปอย่างกว้างขวางผ่านหน่วยราชการและเครือข่ายสื่อมวลชนของพระองค์ สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रเสด็จกลับประเทศกัมพูชาเพื่อทรงเยี่ยมเยียนประชาชนและประกาศความเป็นเอกราชของกัมพูชาให้ประชาชนรับรู้ มีการรับเสด็จพระองค์อย่างยิ่งใหญ่ ซึ่งเพิ่มความนิยมในตัวของพระองค์ในหมู่ประชาชน โดยเฉพาะเมื่อภาพบรรยากาศนี้ถูกเผยแพร่ออกไปโดยสื่อต่างๆ ของรัฐ เช่นวารสาร สิ่งพิมพ์โฆษณา รวมไปถึงการสร้างสิ่งอนุสรณ์ที่ระลึก เช่น งานสถาปัตยกรรมอย่าง วิมานเอกราช ซึ่งสร้างขึ้นใน ค.ศ. 1957 ที่มีการจารึกข้อความ ณ สถานที่นั้นว่า

“วิมานนี้ได้สร้างขึ้นเพื่อระลึกเอกราชในพระราชอาณาจักรกัมพูชา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุได้ทำให้เกิดขึ้นโดยสมบูรณ์ในวันที่ 9 พฤศจิกายน 1953”¹⁴¹

2.7 สรุป

เอกราชที่กัมพูชาได้มาแม้ไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดจากพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रเพียงประการเดียวแต่ด้วยความสามารถในการควบคุมและการจัดฝ่ายตรงข้ามของพระองค์ไม่ให้เห็นแสดงบทบาททางการเมืองได้อย่างอิสระตลอดทั้งการแทรกแซงควบคุมสื่อต่างๆ ของสมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रได้ส่งผลให้ในทางบทบาทของผู้ต่อสู้เพื่อเอกราชชาวเขมรคนอื่นๆ โดยเฉพาะเชิง จีอกทัตถูกกดบทบาทลงไป¹⁴² ในด้านหนึ่งเอกราชที่กัมพูชาได้มาจากฝรั่งเศสนั้นย่อมเป็นผลจากความคิดต้องการเป็นอิสระจากการถูกปกครองจากต่างชาติหรือการรุกรานของคนต่างชาติสิ่งที่แตกต่างกันออกไปจากเหตุการณ์อื่นๆ การต่อต้านชาวต่างชาติคือไทยในกรณีที่ไทยรุกรานดินแดนที่ไทยอ้างว่าเป็น “ดินแดน” ที่ไทยสูญเสียไปในระหว่างปีค.ศ. 1940-1941 นอกจากนี้จะได้สร้างความไม่พอใจให้แก่ปัญญาชนผู้ที่

¹⁴¹ อิบตี บัวคำศรี, “เอกสารมหาบุรุษเขมร” การศึกษาทางประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของกัมพูชา, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 68.

¹⁴² ธนาสนธิ์ สตะเวทิน, “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาระหว่าง พ.ศ. 2496-2504”, (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), หน้า 38-39.

ได้รับความรู้แบบที่ฝรั่งเศสวางรากฐานคำอธิบายไว้ ความคิดแบบสมัยใหม่และเทคโนโลยีการพิมพ์ที่ฝรั่งเศสนำเข้ามาได้กระตุ้นให้ปัญญาชนชาวเขมรผู้อ่านหนังสือพิมพ์ภาษาเขมรจำนวนหนึ่งรู้สึกถึงความเป็น “ชาติ” ร่วมกัน สามารถเชื่อมโยงเรื่องการเข้ายึดครองดินแดนไทยเข้ากับความรู้สึก “สูญเสีย” โบราณสถานจากยุคเมืองพระนครซึ่งปัญญาชนชาวเขมรจำนวนหนึ่งเชื่อว่าเป็นส่วนหนึ่งของอารยธรรมในประวัติศาสตร์ของชาติตน ดังนั้นในระหว่างการยึดครองของไทยความคิดต่อต้านไทยที่อ้างสิทธิ์เข้าครอบครองดินแดนและโบราณสถานจากยุคพระนครอันมีประสาท “พระวิหาร” เป็นส่วนหนึ่งในอารยธรรมความยิ่งใหญ่ของบรรพบุรุษและวีรกษัตริย์ชาวเขมรตามอย่างการอธิบายของนักวิชาการชาวฝรั่งเศสที่มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองพระนครจึงได้ขยายไปสู่ความคิดต่อต้านไทยและขยายความรับรู้ความรู้สึกห่วงแหนขยายออกไปยังปราสาท “พระวิหาร” การขยายอำนาจเข้ายึดครองดินแดนกัมพูชาของไทยจึงเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ปัญญาชนชาวเขมรส่วนหนึ่งรับรู้ถึงการมีอยู่ของโบราณสถานแห่งพนมเปรียะฮิวีเสียก่อนที่กัมพูชาจะได้เอกราชจากฝรั่งเศส

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

การเมืองแนว “กษัตริย์นิยม” ในกัมพูชายุคสังคมนิยม

แม้ว่าสมเด็จพระเจ้าสีหนุจะทรงนำเอกราชมาสู่กัมพูชาได้ระยะหนึ่ง แต่อิปไตยที่ได้มามียังไม่สมบูรณ์นัก เนื่องจากยังปรากฏว่ามีกองกำลังของต่างชาติคือเวียดนามเข้าควบคุมพื้นที่ในชนบทของกัมพูชามาตั้งแต่ปีค.ศ. 1945¹ และกองกำลังเขมรอิสระ (Isarak) ที่มีเชิงรุกกักตุน ศัตรู ตัวฉกจากทางการเมืองของสมเด็จพระเจ้าสีหนุผู้ได้รับแรงสนับสนุนจากรัฐบาลไทยให้ต่อสู้ในบริเวณชายแดนพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา² ทำให้สมเด็จพระเจ้าสีหนุทรงวางแผนที่จะปราบปรามกองกำลังเหล่านี้ โดยใช้แผนปฏิบัติการที่ชื่อว่า “สามัคคี (Samakki)” ซึ่งแตกต่างจากปฏิบัติการทางทหารครั้งก่อนเพราะในครั้งนี้พระมหากษัตริย์ทรงบัญชาการรบด้วยพระองค์เอง³ ปฏิบัติการครั้งนี้สมเด็จพระเจ้าสีหนุเน้นเสด็จไปกับกองทหารเพื่อปราบปรามกบฏ และมีการพิมพ์ผลการปฏิบัติการในรูปของวารสารภาพ Cambodia Commentary Magazine ฉบับพิเศษ ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1954 ในวารสารมีพระฉายาลักษณ์ของสมเด็จพระเจ้าสีหนุในพระอิริยาบถต่างๆ ระหว่างเสด็จร่วมปฏิบัติการประกอบกับรายงานผลการปฏิบัติการที่ระบุว่าฝ่ายตรงข้ามเสียชีวิต 67 ศพ ฝ่ายรัฐสูญเสีย 3 ศพ⁴ รายงานข่าวที่ได้รับการเผยแพร่ในข้างต้นได้ถูกปฏิเสธ เมื่อสมเด็จพระเจ้าสีหนุทรงถูกปฏิวัติใน ค.ศ. 1970 ต่อมาในการประท้วงสัมภาษณ์แก่นาย ช็อง ลากูตูร์ (Jean Lacouture) เมื่อปี ค.ศ. 1971 ทรงอ้างว่าเมื่อกองทัพภายใต้การบังคับบัญชาของพระองค์ไปถึง พวกกบฏก็ได้หนีไปจนหมด ปฏิบัติการทางทหารครั้งนี้จึงเป็นเพียงแผนการหนึ่งที่ใช้ เป็นหลักฐานสรรเสริญพระปรีชาสามารถทางยุทธศาสตร์ของสมเด็จพระเจ้าสีหนุ โดยคณะนายทหารที่ต้องการประจบเอาใจพระองค์ เช่น ลอน นอล (Lon Nol) เป็นแกนนำสำคัญในการจัดฉากขึ้น⁵

¹ Justin Corfield, *Khmer stand up a History of the Cambodian Government 1970-1975*

(Victoria: Center of Southeast Asian Study Monash University, 1994), p. 16.

² David J' Sternberg, *Cambodia its people its society its culture* (New Heaven: HRAF press, 1959) p.103.

³ *กฤษณ์เดชาวาสธากา, กษัตริย์นิยม* (ไอชกม: 1954), ธีร์ 24. [กระทรวงโฆษณาการ, *กัมพูเจีย* ฉบับพิเศษ (มกราคม: 1954), หน้า 24].

⁴ Norodom Sihanouk, “Press conference held on the war effort of the royal Cambodian army and operation Samakki” Cited in *Cambodia Commentary magazine special* (January 1954: 29).

⁵ David P Chandler, *The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945*, (Chiang Mai: Silkworm Books, 1991), p. 71.

กลุ่มกบฏในทางตะวันออกเฉียงเหนือที่ทรงนำกองทัพไปปราบนั้น ส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มชาวเขมรที่ได้รับการสนับสนุนจากเวียดนามที่เคลื่อนไหวยุติในกัมพูชา เพื่อหวังที่จะให้โฮจิมินห์มีอำนาจต่อรองในการเจรจากับชาติมหาอำนาจในการประชุมที่เจนีวา ในปี ค.ศ. 1954 การประชุมนี้เกิดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในดินแดนอินโดจีนของฝรั่งเศส โดยมีชาติมหาอำนาจกว่า 19 ประเทศเข้าร่วมเจรจา ผลจากการเจรจานั้นสร้างความพอใจให้กับสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศ์เป็นอย่างมากเพราะรัฐบาลกัมพูชาเป็นฝ่ายได้ประโยชน์จากการเจรจามากที่สุด ในขณะที่ฝ่ายเขมรอิสระและเขมรเวียดนามที่เป็นกองกำลังติดอาวุธไม่มีสิทธิ์เข้าร่วมประชุมและจำต้องถอนกำลังออกจากดินแดนของประเทศกัมพูชาตามมติที่ประชุม⁶

ความสำเร็จในการเรียกร้องเอกราชโดยสมบูรณ์จากฝรั่งเศส และ ความสำเร็จจากการผลักดันกองกำลังฝ่ายตรงข้ามออกจากกัมพูชาได้ ทำให้ความนิยมในตัวสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศ์เพิ่มขึ้น ในช่วงต้นปี ค.ศ. 1955 สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศ์มีพระดำริให้ทำประชามติว่าการดำเนินงานต่อสู้เพื่อเอกราชอย่างสมบูรณ์ของพระองค์ประสบความสำเร็จดังที่ทรงให้คำมั่นสัญญาไว้ใน ค.ศ. 1952 หรือไม่ ในครั้งนี้ทรงใช้ “การจูงใจ” เป็นหลักในการกำหนดผลการลงประชามติของประชาชน ด้วยการที่ทรงมีประสบการณ์ในการจัดการปัญหาความยุ่งยากอย่างชำนาญขึ้น เช่น การเผยแพร่เอกสารชวนเชื่อในการลงประชามติว่า “การกากบาท “ไม่ยอมรับ” ว่าสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศ์ประสบความสำเร็จในการต่อสู้เพื่อเอกราชโดยสมบูรณ์ของกัมพูชาเท่ากับเป็นการ “หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ”⁷ การโฆษณาชวนเชื่อร่วมทั้งการปิดกั้นสื่อของฝ่ายตรงข้ามด้วยกำลังตำรวจเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผลการลงประชามติออกมาตามที่สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศ์ปรารถนา เอกสารที่ใช้เผยแพร่พระราชประวัติของพระองค์ในสมัยสังคมนิยมได้รายงานผลการลงประชามติอย่างละเอียดว่า จากจำนวนผู้มีสิทธิลงประชามติ 927,646 คนมีผู้ลงมติเห็นด้วยกับ “ชัยชนะของพระราชอา” จำนวน 925,812 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 99.80 ของประชาชนทั้งหมด⁸ ผลการลงประชามติครั้งนั้นนอกจากแสดงให้เห็นว่า การต่อสู้เพื่อเอกราชของสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศ์ประสบความสำเร็จ

⁶ ฝู๋ซุ่ย สุธัน, **สหประชาชาติและอิทธิพลต่อกัมพูชา** กฤตบดินทร์กุล, 1955-1991 (กรุงเทพฯ: สุธัน, 2005), ๕๓-๕๔. [เดียน โสซ็อล, **สงครามกับสันติภาพในกัมพูชาปัจจุบันภายใต้ภูมิภาคนโยบายระดับสากล**, (พนมเปญ: สุธัน, 2005), หน้า 40].

⁷ Long Tbol, **กัมพูชา (Cambodia) an annotated Chronology of event from the French protectorate: 1863-1953**, n.p., (n.d.), pp. 127-129.

⁸ **ประวัติศาสตร์ของกัมพูชา** (Cambodia) **ประวัติศาสตร์ของกัมพูชา** ฉบับที่ 5 [ประวัติศาสตร์สังเขปในการเดินทางต่อสู้เพื่อเอกราชสำหรับประเทศกัมพูชา หน้า 5].

ยาวนานได้พบกับทางออก¹² การสละราชสมบัติทำให้ทรงสามารถแสดงบทบาททางการเมืองได้อย่างเต็มที่ใน “ฐานะสามัญชน”* โดยมอบสิทธิธรรมเหนือราชบัลลังก์ให้กับพระบิดาและพระมารดาส่งผลให้ทรงสามารถปรับความสัมพันธ์ของพระองค์กับประชาชนให้ใกล้ชิดกันมากขึ้น¹³ ดังข้อความที่ทรงประกาศเมื่อครั้งสละราชย์บัลลังก์ว่า

“ถ้าหากข้าพเจ้ายังอยู่ในราชบัลลังก์ถูกขังอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ข้าพเจ้าจะไม่มีวันรู้ถึงสถานการณ์ที่แท้จริงไม่ทราบถึงการใช้อำนาจผิดๆของนักการเมืองที่ประชาชนต้องตกเป็นเหยื่อ...นี่เป็นสาเหตุให้ข้าพเจ้าได้ตัดสินใจอย่างเด็ดขาดที่จะสละราชบัลลังก์และสิ่งหรูหราฟุ่มเฟือยทั้งหลายเพื่อใช้กำลังทั้งหลายและเวลาทั้งหมดในตัวข้าพเจ้า เพื่อรับใช้ประชาชน¹⁴

หลังจากที่ทรงปล่อยให้เหล่านักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งมีบทบาททางการเมืองในกัมพูชาในช่วงเวลาสั้นๆ ระหว่างปีค.ศ. 1947 ถึงปี ค.ศ. 1952 สมเด็จพระสันตปาปาอธิบายว่าไม่อาจที่จะทรงปล่อยให้บรรดานักการเมืองเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองและพวกพ้อง และไม่อาจปล่อยให้เหล่านักการเมืองนำประเทศไปสู่ความเสียหาย เช่นที่ผ่านมามีเหตุนี้ จึงทรงประกาศแก่ราษฎรหลังจากทรงตั้งขบวนการสังคมนิยมว่า

ด้วยเหตุที่มีราษฎรหลายแสนคนไม่อาจยอมรับการมอบอำนาจให้พรรคการเมืองได้อีกต่อไป แต่เพราะว่ายังคงเคารพในความคิดของระบอบประชาธิปไตย ยังคงเคารพในสิทธิของพลรัฐอยู่ แต่(เนื่องจาก) ตัวแทนของราษฎรเหล่านี้กลับไม่ทุ่มเทในการทำงานตามหน้าที่ของตน คนเหล่านี้จึงได้ขอให้ข้าพเจ้าหาทางออกกฎหมายพิเศษมาเพิ่มเติมกฎหมายเก่าตามรัฐธรรมนูญของเรา เพื่อให้อำนาจ

¹² Ibid., p. 55.

* ลอง ทบอล รับราชการเป็นครูในยุคสังคมนิยม อ้างว่าสมเด็จพระสันตปาปาเรียกพระองค์หลังสละราชย์สมบัติว่า “พลเมืองสีหนุ” โปรดดู Long Tbol, **กัมพูชา** (Cambodia) an annotated chronology of event from the French protectorate: 1863-1953, ((S.I.), (S.N.)) p. 130.

¹³ David P Chandler, *The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945*, p. 78.

¹⁴ Julio Jeldres (ed.), *Shadows of Angkor memoirs of HM King Norodom Sihanouk of Cambodia volumes one*, (Phnom Penh: Monument Books, 2005), p. 50.

ศาสนาอันบริสุทธิ์ ภายใต้ความเชื่ออย่างเดียวกันโดยไม่ยอมให้เกิดความ
แตกแยกกัน¹⁷

สมเด็จพระนโรดมสีหนุเองก็ทรงประกาศต่อประชาชนถึงที่มาของสังคมราษฎรนิยมว่ามีที่มาจาก
การที่ราษฎรจำนวนหนึ่งได้ถวายฎีกาถึงพระองค์¹⁸ ที่มาของขบวนการสังคมราษฎร
นิยมจึงอ้างอิงกับแนวคิดที่ “สอดคล้อง” กับลัทธิประชาธิปไตย ในแง่ที่ว่าให้ความสำคัญ
กับ ราษฎรหรือประชาชน จึงอาจกล่าวได้ว่า อำนาจในการเมืองของสังคมยุคใหม่นั้นมี
ที่มาจากประชาชน สมเด็จพระนโรดมสีหนุเองก็ทรงอ้างอิงถึงที่มาของสิทธิธรรมของพระองค์
(และราชวงศ์) ในลักษณะข้างต้น เช่นกัน โดยทรงกล่าวถึงตำนานของกษัตริย์เขมรหลังยุค
พระนครที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนให้ขึ้นเป็นกษัตริย์ คือ เรื่อง ตำนานเรื่องพระ
บาทตรอกซ็อกแอม (พระเจ้าแดงหวาน) โดยในความทรงจำของชาย โบรี (Say Bory)
อดีต ผู้ว่าราชการประจำเขตเสียมเรียบในยุคสังคมราษฎรนิยมอ้างว่า สมเด็จพระนโรดมสี
หนุทรงสนพระทัยในหลักการนี้ และทรงนำหลักการนี้มาอ้างอิงถึง

“พระราชอำนาจแห่งราชวงศ์ไม่ได้มีที่มาจากมาจากพลังความศักดิ์สิทธิ์
อย่างเทพเจ้า หากแต่มาจากราษฎรสามัญ... ในการต่อสู้ทางการเมืองสมัยใหม่
สมเด็จพระนโรดมสีหนุทรงอ้างอิงอยู่กับ ความคิดแบบใหม่ดังกล่าวนี้เพื่อพิสูจน์
ว่า พระองค์มาจากราษฎรสามัญ, อีกทั้งราชวงศ์เขมรใหม่นั้นเป็นประชาธิปไตย
และได้รับการยอมรับ (จากประชาชน)”¹⁹

¹⁷ ญุสา สธ บณฺฑิตฺย, **วธธสุทฺธยไชว ภาคธี 1 ภาคธี 2** เตะฤฎฐเณ็ทฐี 5 (ฐุ้เตะฐ:
ญุสา สธ บณฺฑิตฺย, 1968), ฐีเฏ็ 1239. [พุททศศนบณฺฑิตฺย, พจนนกรมภาษาเขมรภาค1 ภาค 2 พิมพ์คั้งที่ 5
(พนมเปญ: พุททศศนบณฺฑิตฺย, 1958), หนา 1239]

¹⁸ ธเกฏฐย สี่บาสู สสุเอฐเฏฐ, **เสฐฐึบวิทายหึทหฐบรเฑาณธี่สหลุยกสุณฺธิยษ**
ไสสสุเอฐเฏฐยวถฉฐยบรีกุก ((n.p.), [กุสุงฆเฑาสธนการณฎฐี 1955), [นโรดมสีหนุ, สมเด็จพระ,
คำอธิบายเกี่ยวกับเรื่องอรรถประโยชน์ในสังคมราษฎรนิยมของสมเด็จพระนโรดมสีหนุที่ปรึกษาชั้นสูง ((ม.ป.ท.):
กระทรวงโฆษณาการชาติ, 1955), คุรายละเอียดข้างหน้า]

¹⁹ Say Bory, *L'administration rurale au Cambodge et ses projets de réforme* (Thèse pour le
doctorate en sciences administratives, Université de Paris II, 1974), p.24. Cited in Marie Alexandrine Martin,
Cambodia: A shattered society, Trans. by Mark W. McLeod (Berkeley: University of California Press, 1994),
p.63.

โดยเหตุที่อุดมการณ์ของสมัชชาสังคมนิยมซึ่งสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 19 ทรงให้ความสำคัญกับประชาชนในฐานะที่เป็นที่หนึ่งของอำนาจความชอบธรรมดั่งนั้นเมื่อ เอง สด เรียบเรียงเอกสารมหาบุรุษเขมรซึ่งเป็นเรื่องประวัติศาสตร์เขมรที่ถูกต้องพิถีพิถันเผยแพร่ผ่านวารสารในช่วงเวลานี้ ดำเนินเรื่องพระเจ้าแห่งดวงจันทร์ซึ่งเดิมมีฐานะเป็นสามัญชนแต่ได้รับความยินยอมพร้อมใจจากขุนนางราชกรูให้ได้ขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้ากรุงกัมพูชาและเป็นต้นวงศ์กษัตริย์ที่ทรงราชย์จึงถูกนำมาใช้เริ่มต้นประวัติศาสตร์กรุงกัมพูชาหลังยุคพระนครโดยเอง สดบรรยายถึงเหตุการณ์ตอนที่พระบาทองค์เจ้ายู่ปลุกดวงจันทร์ได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ว่า

บัดนี้กษัตริย์องค์ก่อนไม่มีพระราชโอรสที่จะขึ้นสืบสันตติวงศ์ที่ประชุมจึงเห็นว่า พญาเจ็ยและพระยาไชยเป็นผู้ที่มีอายุยืนยาว และมีอายุ (หอก) ที่แหลมคมยิ่งกว่าผู้ใด ทรงเป็นราชตระกูลที่ประชาราษฎร์ให้ความจงรักภักดีขอพึ่งพิงอาศัยเป็นจำนวนมากจึงเห็นสมควรอัญเชิญพระองค์ขึ้นครองราชย์ต่อไป²⁰

ภายหลังจากการรณรงค์ให้ราษฎรมาลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่นักการเมืองจากพรรคอื่น ๆ ต้องแข่งขันกับอดีตกษัตริย์ที่ทรงสละราชบัลลังก์ลงมาเข้าสู่การเลือกตั้งที่จัดขึ้นใน ปีค.ศ. 1955 ได้ทำให้สังคมนิยมได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งอย่างท่วมท้น โดยได้รับเสียงสนับสนุนจากประชาชนกว่า ร้อยละ 83 ขบวนการสังคมนิยมสามารถกวาดที่นั่งในสภาได้ทั้งหมด ส่งผลให้เกิดการจัดตั้งรัฐบาลที่มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งส่งผลให้ชาวเขมรในช่วงนั้นเรียกยุคสมัยนั้นอย่างสั้น ๆ ว่าระบอบสังคม (Sangkum)²¹ ภายหลังจากการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 1955 สมเด็จพระสังฆราชเสนอให้สมาชิกสังคมนิยมที่ได้รับคะแนนเสียงอย่างท่วมท้นในสภาแห่งชาติพิจารณาแก้ไขรัฐธรรมนูญ²² การแก้ไขรัฐธรรมนูญที่ผ่านการเห็นชอบจากสภาในค.ศ. 1955 นั้นเป็นการแก้ไขที่เพิ่มอำนาจในการบริหารให้แก่สมเด็จพระนโรดม สีรามิตตพระราชบิดาของพระองค์เป็นอย่างมากด้วยบทบัญญัติที่ว่า

²⁰ เหมง สุต, **ประณตฤทธิการอุบายมหาบุรุษ** (กรุงเทพฯ: (n.p.), 2008) igit 6. [เอง สด, **พงศาวดารเขมรมหาบุรุษเขมร** (พนมเปญ; (ม.ป.ป.), 2008), หน้า 6]. ความในวงเล็บเป็นของผู้วิจัย

²¹ สาทู สาทิต, **สุกโข การวิฤทธิธลธธธธ** (กรุงเทพฯ: มหภูมิ 2000), igit 326-327. [ซาตู ซาเมิต, **ประเทศเขมร พัฒนาการของขบวนการทางการเมือง** (พนมเปญ: อองโกวิท, 2000), หน้า 326-327].

²² David P. Chandler, **The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945**, p 85.

กษัตริย์มีอำนาจในการคัดเลือกผู้ดำรงตำแหน่งในรัฐบาล...ทรงมีอำนาจในการชี้ขาดในกรณีที่เกิดความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการตีความบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ (ยกเว้นในมาตรา 101)* แต่ตามความเป็นจริงแล้วรัฐธรรมนูญคือของขวัญที่กษัตริย์ทรงพระราชทานให้กับราษฎรตั้งนั้นเมื่อเกิดปัญหาจึงควรคืนพระราชอำนาจในการตัดสินพระทัยให้พระองค์²³

โดยการตั้งสังคมราษฎรนิยมขึ้นนั้นในแง่หนึ่งทรงอ้างอิงว่าเป็นหนึ่งกระบวนการทำให้ประเทศกัมพูชาก้าวสู่ความทันสมัยขึ้นโดยสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอแห่งสยามและสมเด็จพระราชินีนาถศจีแห่งสยามได้ทรงเห็นว่าการแก้ไขรัฐธรรมนูญในครั้งนี้ก็เพื่อเปิดโอกาสให้สตรีชาวเขมรมีสិทธิในการเลือกตั้ง²⁴ ทรงใช้โอกาสนี้ปรับปรุงการบริหารระบบราชการของกัมพูชาโดยทรงให้มีการจัดตั้งรัฐบาลของราษฎรประจำจังหวัด (Provincial Government) เพื่อให้ประชาชนมีอำนาจในการควบคุมตรวจสอบอำนาจของรัฐและนักการเมืองที่ทรงเห็นว่าทุจริต โดยพระองค์ให้เหตุผลว่าพระองค์มีพระเนตรเพียงสองข้าง ไม่อาจดูแลราษฎรได้ทั่วถึงทรงแถลงต่อหน้าประชาชนที่มาชุมนุมกันหน้าพระบรมมหาราชวังว่า

ราษฎรต้องมีอำนาจในการตรวจสอบการกระทำผิดของข้าราชการรัฐธรรมนูญฉบับที่จะแก้ไขจึงให้อาวุธใหม่นี้แก่ตัวแทนของราษฎรในแต่ละจังหวัดเพื่อเป็นตา ตรวจสอบการทำงานของข้าราชการในทุกพื้นที่ทุกเวลา²⁵

การแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อ ให้มีการจัดตั้งสภาผู้แทนราษฎรระดับจังหวัดที่สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอแห่งสยามและสมเด็จพระราชินีนาถศจีแห่งสยามได้ทรงเห็นว่าการเพิ่มอำนาจการตรวจสอบการทำงานของข้าราชการนั้น ได้ถูก

* มาตรา 101 ในรัฐธรรมนูญของกัมพูชาระบุว่า การลงมติพิจารณาความเห็นของคณะรัฐมนตรีต้องดำเนินการอภิปรายภายใต้ความเห็นชอบของประธานสภาแห่งชาติและได้รับความเห็นชอบด้วยคะแนนเสียงส่วนใหญ่ของสภา ในกรณีที่สภามีมติไม่เห็นชอบจะส่งผลให้คณะรัฐมนตรีต้องพ้นจากตำแหน่ง โปรดดู Raoul M Jenner, *The Cambodian Constitutions 1953-1993*, (Bangkok: White Lotus, 1995), p. 52.

²³ Norodom Sihanouk, "Etude corrective de la constitution du Cambodge Octroyée le roi en 1947" *France-Asie* 108(November 1955): 659, 661 Cited in Marie Alexandrine Martin, *Cambodia: A Shattered Society* p. 64.

²⁴ บันทึกความทรงจำเล่มหลังสุดของสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอแห่งสยามและสมเด็จพระราชินีนาถศจีแห่งสยามได้ทรงเห็นว่าการแก้ไขรัฐธรรมนูญในปีค.ศ. 1955 เพื่อจัดตั้งสังคมราษฎรนิยมดู Julio Jeldres (ed.), *Shadows of Angkor memoirs of HM King Norodom Sihanouk of Cambodia volumes one*, pp. 58.

²⁵ ธนาถุส สืบสุ สุธะธนะ, **เสด็จวิเวกพิภพมหิตลบูรพาณีสสังคยาสุณิย**
โธสสุธะสุรภณณสุณิย อีถึ 41. [นโรดมสีหนุ, สมเด็จพระ, คำอธิบายเกี่ยวกับเรื่องอรรถประโยชน์ในสังคมราษฎรนิยมของสมเด็จพระยวราชที่ปรึกษาชั้นสูง, หน้า 41].

โจมตีจากพรรคประชาธิปัตย์และผู้สนับสนุนพรรคที่ประกอบด้วย นิสิตนักศึกษาและข้าราชการที่ได้รับการศึกษาแบบสมัยใหม่ โดยคนกลุ่มนี้แสดงความไม่เห็นด้วย โดยคนกลุ่มนี้เห็นว่าการดำเนินการของในการแก้ไขรัฐธรรมนูญทำให้สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอที่ทรงมีอำนาจมากขึ้นเกินขอบเขตของระบอบประชาธิปไตย และจะเปิดโอกาสให้ทรงสามารถควบคุมการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี และทรงสามารถควบคุมการทำงานของสมาชิกสภาจังหวัดได้โดยง่าย เพราะ สมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสมัชชาโดยมากเป็นพ่อค้าจากชนบทที่ต้องการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ แต่ขาดประสบการณ์ทางการเมืองจึงง่ายที่จะถูกสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอที่ทรงมีอำนาจ

นักเรียนและครูจำนวนหนึ่งในพนมเปญจึงได้หยุดเรียนเพื่อประท้วงความพยายามที่จะแก้ไขรัฐธรรมนูญของสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ โดยมีเหตุการณ์ที่ตำรวจจับกุม เกง วันสัก (Keng Vannsak) อดีตครูประจำวิทยาลัยสิสุวัตติ ที่ต่อมาได้เป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์และเป็นแกนนำการประท้วง เป็นตัวจุดชนวนความรุนแรง โดยหนังสือพิมพ์ที่พรรคประชาธิปัตย์ให้การสนับสนุนยังได้โจมตีการที่สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอที่ทรงมีอำนาจขึ้นมาก โดยกล่าวว่าทรงมีแนวทางนิยมอเมริกา²⁶ แต่การต่อต้านนี้ก็ได้ทำให้สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอที่ทรงมีอำนาจของสภาไว้ในพระหัตถ์ในทันที หากยังเป็นการยั่วยุให้พระองค์ทรงแถลงต่อหน้ารัฐสภาเพื่อโจมตีการกระทำของนักเรียนและครูเหล่านั้นว่าสนับสนุนการทำผิดกฎหมายและทรงไม่ยอมให้ผู้ทำผิดกฎหมายใช้การข่มขู่เพื่อต่อกรกับรัฐบาล ทรงตอบโต้การนัดหยุดเรียนของนักเรียนจากวิทยาลัยสิสุวัตติ โดยทรงชี้ว่า หากนักเรียนเหล่านี้ไม่ยอมกลับเข้าเรียนจะทรงนำเอานักเรียนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลซึ่งต้องการการศึกษาที่ดีมาเรียนแทนและจะจัดหาคนครูใหม่มาทำงานแทนครูที่ต่อต้านรัฐบาล²⁷

²⁶ David J. Sternberg, *Cambodia its People its Society its Culture* (New Heaven: HRAF press, 1959), p. 97.

²⁷ ณาถุญ สิบสุ สุเชษฐา, **เสด็จผู้ทรงพระอภิไศยเสด็จสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอที่ทรงมีอำนาจ**
กาลที่ ๒ ๒๕๕ 1955 ((n.p.), (n.d.)) TMB&r12. [นโรดม สีหนุ สมเด็จพระเจ้าผู้ทรงพระอภิไศยเสด็จสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอที่ทรงมีอำนาจ คำแถลงการณ์ต่อรัฐสภาของสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอที่ทรงมีอำนาจ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 1955 (ม.ป.ท.), (ม.ป.ป.) หน้า 12].

3.1.1 สภาชาติ* (National Congress)

ตามรัฐธรรมนูญที่แก้ไขใน ค.ศ. 1955 นอกจากจะมีบทบัญญัติที่รองรับการใช้อำนาจของสภามหาชนแล้ว ยังเปิดโอกาสให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอในฐานะประธานของสภามหาชนมีให้ทรงมีอำนาจโดยตรง ในการควบคุม แต่งตั้งคณะรัฐมนตรี (Council of Ministers) โดยทรงสามารถคัดเลือกจากสมาชิกทั้งในสภาผู้แทนราษฎร หรือจากภายนอกสภาในจำนวนไม่เกิน 16 คนให้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งต่างๆ ในรัฐมนตรี และเพื่อให้การบริหารของสภามหาชนดำเนินไปอย่างเต็มประสิทธิภาพรัฐธรรมนูญฉบับที่แก้ไขใหม่ยังให้อำนาจแก่ สภาชาติในการทำหน้าที่ปรึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับรัฐและกลไกการทำงานของรัฐบาล ให้การรับรองกฎหมายที่ผ่านการเห็นชอบจากสภาผู้แทนแห่งชาติ ควบคุมการทำงานของธนาคารแห่งชาติกัมพูชาซึ่งดูแลอัตราการแลกเปลี่ยนเงินตราระหว่างประเทศและ จัดการควบคุมรายรับรายจ่ายงบประมาณและนโยบายการคลังของประเทศ²⁸ ขบวนการสภามหาชนจึงบทบาทอย่างสูง ในการควบคุมรัฐสภาผ่านสมาชิกสภามหาชนซึ่งดำรงตำแหน่งต่างๆ ในรัฐบาลที่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอแต่งตั้งขึ้น

ในเดือนธันวาคมปี ค.ศ. 1955 หลังการแก้ไขรัฐธรรมนูญผ่านการรับรองของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (National assembly) สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอจึงทรงดำริได้ให้จัดตั้งสภาสภาชาติ ขึ้นเพื่อให้เป็นเวทีสำหรับให้สมาชิกของ สภามหาชนได้แสดงความคิดเห็น²⁹ โดยสภาชาติจะเป็นตัวแทนของราษฎรประจำสภ (คือตำบล) ต่างๆ ทั่วประเทศที่ได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการของกลุ่มสภามหาชนประจำจังหวัด เพื่อให้ราษฎรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมประชุมที่ลานเวียลเมอ (Veal Men) ในบริเวณพระบรมมหาราชวังปีละ 2 ครั้ง โดย สำหรับการจัดตั้งสภาสภาชาติขึ้นนี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอซึ่งทรงสามารถใช้สภาแห่งนี้ที่ทรงจัดตั้งขึ้นเพื่อการกระตุ้น และระดมราษฎรจำนวนมากให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ส่งเสริม สิทธิ เสรีภาพของ

* คำว่า “สภาชาติ” เป็นชื่อเฉพาะในภาษาเขมรที่ปรากฏในหลักฐานชั้นต้น ซึ่งมีความหมายในภาษาบาลีสันสกฤตว่า การรวมกันของคนในชาติ ในภาษาอังกฤษคำนี้ถูกแปลว่า National Congress ซึ่งมีความหมายว่า “สภาแห่งชาติ” ในภาษาไทย แต่คำนี้จะสื่อความหมายไม่ตรงกับความเป็นจริงนัก ดังที่สภาแห่งนี้มักโดนวิจารณ์ว่าเป็นเพียงสภาตรายางของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ผู้ปกครองอย่างเผด็จการ โปรดดู **ผูกตักศิณ** 12 (ตุลาคม 1970): 7. [นักชาตินิยม 12(ตุลาคม 1970): 7].

²⁸ Frederick P Munson (ed.), *Area Handbook for Cambodia*, p. 164.

²⁹ *Ibid.*, p. 169.

ราษฎรในระบบสังคมราษฎรนิยม³⁰ ภายใต้การชี้นำหรือ เสนอแนะของพระองค์ ซึ่งในเวลา นี้เองไม่มีนักการเมืองหรือสมาชิกที่ เข้าร่วมประชุมคนใดที่หาญกล้า ได้แย้งพระราชดำริ ของสมเด็จพระสังฆราชที่มีความหมายเท่ากับการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ นอกจากนี้บารมี ส่วนพระองค์ในฐานะอดีตองค์กษัตริย์ยังทำให้ทรงได้รับความเชื่อถืออย่างมากจากราษฎร จากชนบทอันห่างไกลที่เข้ามาร่วมประชุม³¹

3.1.2 จุดจบของระบบพรรคการเมือง

สมเด็จพระสังฆราชใช้ความได้เปรียบในข้างต้นนี้เรียกตัวนักการเมืองฝ่ายตรงข้ามมา อภิปรายต่อสมัชชาชาติในหลายต่อหลายกรณี เช่น เดือนกันยายน ค.ศ. 1957 ทรงประกาศ ว่า พรรคประชาธิปัตย์เป็นอันตรายต่อนโยบายของพระองค์และทรงเรียกหัวหน้าพรรคทั้ง 5 คนมาร่วมกันอภิปรายในเขตพระบรมมหาราชวังในกรุงเทพมหานคร การดำเนินการ อภิปรายได้รับการถ่ายทอดผ่านเครื่องขยายเสียงสู่ ผู้ชนจำนวนมากที่มารวมตัวกันใน บริเวณใกล้เคียงกับพระบรมมหาราชวัง เนื่องจากหวาดกลัวผู้ชน แกนนำจากพรรค ประชาธิปัตย์จึงไม่อาจแสดงความคิดเห็นได้อย่างชัดเจน พวกเขาถูกสมเด็จพระสังฆราชและพวก โจมตีอยู่ประมาณสามชั่วโมง หลังจากนั้นจึงได้รับอนุญาตให้ออกจากที่นั่นได้ แต่ขณะ กำลังเคลื่อนย้ายออกจากบริเวณกำแพงพระบรมมหาราชวัง พวกเขาก็ถูกทหารและ ตำรวจทูปตี มีสมาชิกคนหนึ่งบาดเจ็บถึงกับต้องส่งโรงพยาบาล สามวันถัดมา ประชาชน ประมาณสามหรือสี่สิบคนที่ถูกสงสัยว่าเข้าข้างพรรคประชาธิปัตย์ก็ถูกทำร้ายใน พนมเปญอีก ก่อนที่สมเด็จพระสังฆราชจะเสด็จไปพักผ่อนยังต่างประเทศ ได้ทรงประทานเหรียญ ตราให้กับนายทหารบางคนที่มีส่วนในการทูปตีประชาชนในพระบรมมหาราชวังครั้งนั้น อย่างลับๆ³²

หลังจากนั้นไม่นานพรรคประชาธิปัตย์ก็ได้สลายตัวเองและหายสาบสูญไปจาก วงการเมืองกัมพูชา สภาผู้แทนราษฎรหรือสภานิติบัญญัติ (National Assembly) ที่มา จากการเลือกตั้งและเป็นที่ยอมรับของนักการเมืองที่มีประสบการณ์มาอย่างยาวนานได้

³⁰ “สังคมนิยม” กฤษฎา 40-41 (ธกภ 1956): 51. [“สังคมนิยม “ กัมพูเจีย 40-41 (มกราคม); 51].

³¹ บัณฑิต ธานานะ, “ การปกครองของเจ้าสีหนุฯ “ (ปริญญาวิทยานิพนธ์ สาขารัฐศาสตร์การปกครอง บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 90.

³² เดวิด พี แซนด์เลอร์, ประวัติศาสตร์กัมพูชา, พิมพ์ครั้งที่ 3 แปลโดยพรธนาม เถาธรรมสาร, สดใส ชั้นดี วรพงศ์, วงเดือน นาราจักร์ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์แห่งพระและมนุษยศาสตร์, 2546), หน้า 300.

กลายเป็นอดีตไปเพราะจำเป็นต้องย้ายไปพร้อมกับสังคมนิยม³³ พรรคการเมืองเดียวที่ยังคงรักษารูปแบบความเป็นพรรคไว้ท่ามกลางกระแสของสังคมนิยมคือพรรคประชาชน (Preacheachon) ซึ่งเป็นกลุ่มผู้นิยมแนวคิดคอมมิวนิสต์ที่ดำเนินการใต้ดินและแทบไม่มีบทบาทในสภา สมาชิกของสังคมนิยมและสภาสมาคมชาติจึงได้กลายเป็นรูปแบบใหม่ของการปกครองกัมพูชาซึ่งอาจจัดได้ว่าเป็นรูปแบบของประชาธิปไตยทางตรง (Direct democracy) ภายใต้การชี้นำของสมเด็จพระสันตปาปาได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของการบัญญัติกฎหมายใหม่ๆ สมเด็จพระสันตปาปามีบทบาทสำคัญในการดำเนินงาน ด้วยพระอัจฉริยภาพของพระองค์ที่ผนวกกับการที่ทรงดำเนินการประชุมสมาคมชาติในฐานะประธานการประชุมอย่างเป็นทางการและเป็นกันเองและเปิดเผยกับราษฎร ทำให้รัฐบาลรับทราบปัญหาของราษฎรและเป็นช่องทางการสื่อสารของราษฎรกับรัฐบาล³⁴ อำนาจทางการเมืองของสมเด็จพระสันตปาปา ถูกนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ที่ศึกษาระบบการเมืองของชาติต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคหลังประเมินว่า

ทรงใช้องค์การนี้ทำหน้าที่เหมือนเวทีการเมืองซึ่งจัดการประชุมแห่งชาติเป็นประจำอย่างเปิดเผย เพื่อที่พระองค์จะได้แสดงการเหยียดหยามรัฐธรรมนูญของพระองค์และสมาชิกสภาแห่งชาติต่อหน้าประชาชนในเมือง ซึ่งเห็นว่าโอกาสนี้สร้างความรื่นเริงใจมาก³⁵

ตามข้อมูลการวิจัยของปุย เคียทำการศึกษา ตลอดช่วงระยะเวลา 16 ปีที่ระบอบสังคมนิยมถูกสร้างขึ้น (ค.ศ. 1955-1970) มีรัฐบาลที่เข้ามาดำรงตำแหน่งถึง 25 ชุด โดยเฉลี่ยแล้วจะพบว่าระยะเวลาที่รัฐบาลแต่ละชุดดำรงตำแหน่งคือ 153 วัน โดยมีเพียงรัฐบาลของสมเด็จพระสันตปาปาและรัฐบาลของ นโรดม กันตุล เท่านั้นที่สามารถดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินกว่าหนึ่งปี โดยรัฐบาลของนโรดม กันตุล นั้นเป็นการดำรงตำแหน่งติดต่อกัน 3 สมัยระหว่างเดือนตุลาคมปี ค.ศ. 1962 ถึงเดือนตุลาคม ปี ค.ศ. 1966 ในช่วง 25 รัฐบาลที่เข้ามากุมอำนาจในการบริหารประเทศนี้ปรากฏว่ามีรัฐบาลที่สมเด็จพระสันตปาปาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วยพระองค์เองถึง 10 ครั้ง โดยเฉพาะช่วงเวลาที่เกิดความขัดแย้งกับไทยเรื่องปราสาท “พระวิหาร” นั้นเป็นที่น่าสังเกตว่าสมเด็จพระสันตปาปามี

³³ Marie Alexandrine Martin, *Cambodia: A Shattered Society*, p. 63.

³⁴ Roger M Smith, “Prince Norodom Sihanouk of Cambodia” 7 *Asian Survey* (June 1967): 359.

³⁵ ไมเคิล ลีเฟอร์, *พจนานุกรมการเมืองสมัยใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), หน้า 567.

บทบาทในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีติดต่อกัน 3 ครั้งคือระหว่างปี ค.ศ. 1958-1960 กับช่วงเดือนมกราคมถึงสิงหาคมปี ค.ศ.1961 อีก 2 ครั้ง³⁶

3.2 เขมรสังคมนิยมปัญหา: และทางออก

สมเด็จพระนโรดมทรวงปรารถนาที่จะเป็นผู้นำที่ราษฎรรัก ทรงเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาราษฎร์ ในยุคเมืองพระนครมาปรับใช้ในยุคสังคมนิยมโดยเปลี่ยน มาเป็นอัครมคฺคเทศก์ กับมหาชน³⁷ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการประชาธิปไตยแบบที่นำที่ทรงสถาปนาขึ้นในนามของ สังคมนิยม ในแง่หนึ่งของการจัดตั้งสังคมนิยมที่สร้างขึ้นโดยมุ่งทำลายระบบการแข่งขันอย่างเสรีของพรรคการเมืองตามแนวทางของระบอบประชาธิปไตย ทรงได้โจมตีบทบาททางการเมืองของนักการเมืองซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้ามกับพระองค์ โดยเฉพาะพรรคประชาธิปไตยที่ว่าเป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมืองและสร้างความเดือดร้อนให้กับราษฎร จึงเป็นการสมควรที่พระองค์ในฐานะอัครมคฺคเทศก์จะลุกขึ้นมานำราษฎรกลับไปสู่ความยิ่งใหญ่ในอดีตอีกครั้ง สมเด็จพระนโรดมทรวงกล่าวถึงเป้าหมายของสังคมนิยมไว้ตอนหนึ่งว่า

สังคมนิยม (Sangkum) ของเราคือ “การปลุก” ประชาชนของเรา [ให้ตื่นขึ้น] และเกณฑ์พวกเขาเข้าร่วมในครุเสดอันเข้มแข็งและต่อเนื่องเพื่อการสร้างชาติ, ด้วยการหันกลับ ไปสู่พุทธศาสนาและไปสู่ประเพณีที่ถูกสร้างขึ้นเมื่อหลายศตวรรษมาแล้วโดยกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ของเรา³⁸

ปัญหาใหญ่สองประการซึ่งสมเด็จพระนโรดมทรวงประสบหลังจากการตั้งสังคมนิยมขึ้นมาจึงได้แก่ ปัญหาความไม่พอใจของนักเรียนนักศึกษาที่ไม่เห็นด้วยกับการทำงานของสังคมนิยมและ ปัญหาที่เกิดจากความความขัดแย้งกันเองระหว่างนักการเมือง

³⁶โปรดดูรายละเอียดใน ฤๅย ภา, *โสมเดจสิหนุทรวง กษัตริย์ที่ปฏิวัติ* 6

ธสมวทิฎฐิ์ตุงทรวง

(กัฎฐิ์ตุงทรวง, ๓๓๓๓, 2006) .[ปฎิย ๓๓๓๓, การทำควมเข้าใจเกี่ยวกับรัฐบาลหนึ่ง ๆ ของประเทศกัมพูชาในช่วงระยะเวลา 6 ทศวรรษหลัง (พนมเปญ: ปนเลื่อ เขมร, 2006)]ในภาคผนวก

³⁷ ฝ็ย ฝ็ย, *สญฺาย สึงสญฺิภาทเสอิกคฺคฺคา กคฺคฺคํบํสึชคคฺคฺค* 1955-1991, (กัฎฐิ์ตุงทรวง, สุนุณนาก, 2005), ๓๓๓๓ 60.[๓๓๓๓ ๓๓๓๓, สงคฺคฺคกับสญฺิภาทในกัมพูชาปัจจุบันภายในภูมิภาคและปัจจุบันระดับสากล (พนมเปญ: สุนุณนาก, 2005), หน้า 60].

³⁸Norodom Sihanouk, *Notre socialisme bouddhique* (Phnom Penh: Ministry of Information, 1969), p.37. ความในวงเล็บเหลี่ยมเป็นของผู้วิจัย. คำว่า “ครุเสด” ที่สมเด็จพระนโรดมสิหนุทรวงใช้นั้นมีนัยทางศาสนาที่แสดงให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์ของการต่อสู้เพื่อฟื้นฟู “ชาติ”

ซึ่งเป็นสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีปัญหาความขัดแย้งกันในเรื่องผลประโยชน์ภายใน และด้วยความที่นักการเมืองผู้มากประสบการณ์เหล่านี้เห็นว่า ตนเองควรทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลที่สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จขึ้นมาจากเสียน ซุน นักการเมืองที่สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จขึ้นดำรงตำแหน่งต่อจากพระองค์ถูกลงมติ ไม่ไว้วางใจด้วยคะแนนเสียง 72 ต่อ 2 คะแนนต้องลาออกตำแหน่ง จนทำให้เกิด “วิกฤตในสภา” สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จขึ้นดำรงตำแหน่งสูงสุดในการควบคุมการทำงานของสภาทรงแสดงความไม่พอใจต่ออาการกระทำของสภาผู้แทนราษฎรด้วยการเสด็จประพาสฝรั่งเศสเพื่อพักผ่อนพระอิริยาบถ³⁹

3.2.1 กลุ่มต่อต้าน

ในช่วงที่สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นช่วงเวลาที่ยกย่องกำลังเข้าสู่สภาวะเปลี่ยนผ่านทางทางการเมืองจากยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เข้าสู่ยุคสงครามเย็น (Cold war) ดังนั้นในการดำเนินการจัดตั้งขบวนการสังคมนิยมขึ้นนั้นเป็นขบวนการเมืองซึ่งสอดคล้องกับบริบทของโลก อันอาจแบ่งทั่วไปได้ 2 กลุ่มตามกลุ่มอภิมหาอำนาจของโลก คือประเทศที่กลุ่มโลกเสรี (Free World) นิยมและกลุ่มสังคมนิยม (Socialism) ซึ่งต่างกำลังซบเซาด้วยกันอยู่ โดยทั่วไปจะเรียกกลุ่มที่นิยมแนวทางฝ่ายเสรีนิยมว่าฝ่ายขวา ส่วนกลุ่มที่นิยมแนวทางสังคมนิยมหรือลัทธิคอมมิวนิสต์มักถูกจัดว่าเป็นกลุ่มฝ่ายซ้าย กลุ่มฝ่ายขวาที่มีบทบาทในช่วงแรกๆ ในการต่อต้านสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำเยาวชนชาวเขมรกว่าสองพันในการต่อต้านฝรั่งเศสอยู่บริเวณแนวเขาชะงวักจันทน์ บัดดีออบองและเขียมเรียบ⁴⁰ ส่วนฝ่ายซ้ายที่สำคัญได้แก่ ชินจ็อกมินห์ (Son Nhoc Minh) โต ซามูต (Tou Samouth) ซึ่งทั้งหมดมีความเกี่ยวข้องกับพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา (Communist Party of Kampuchea) ซึ่งเป็นหนึ่งในสาขาพรรคคอมมิวนิสต์ในอินโดจีน (Indochinese Communist Party) เดิม ฝ่ายซ้ายเหล่านี้เองก็ยึดแนวทางการต่อสู้ด้วย

³⁹ “XVI anniversaries de L' independence retrospective 1953-1968” Etudes Cambodgiennes 15(July-September 1968): 18

⁴⁰ David P Chandler, *The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945*, (Chiang Mai: Silkworm Books, 1991), p. 33.

กำลังมาตั้งแต่เมื่อครั้งเรียกร่องเอกราชจากฝรั่งเศส⁴¹ ภายหลังจากที่โต ซามุตแกนนำของพรรคหยาสาบสูญจากการร่วมมือกันระหว่างฝ่ายสมาชิกคนรองๆ ที่ต้องการปลดเออกจากอิทธิพลของเวียดนามกับกลุ่มตำรวจลับของสมเด็จพระเจ้าสีหนุ⁴² สมาชิกระดับล่างที่กลับจากฝรั่งเศส เช่น ซาลต ซอร์ (Saloth Sar) หรือพอล พต และเอียง ซารี (Ieng Sary) ได้มีบทบาทมากขึ้นในการรวมกำหนดนโยบายของพรรค โดยในช่วงหลังจากปี ค.ศ. 1967 ได้ตัดสินใจที่จะต่อสู้ในเมืองเข้าไปตั้งฐานที่มั่นในเขตชนบท โดยทิ้งสมาชิกจำนวนหนึ่งเช่น เขียว สัมพันและ ฮู นิมให้ดำเนินงานทางการเมืองในเมืองโดยทั้งสองคนเข้าร่วมกับรัฐบาลสังคมนิยมในฐานะสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ⁴³ ในเวลานั้นสมเด็จพระเจ้าสีหนุทรงมีประสงค์จะจัดการกับปัญหาความวุ่นวายในรัฐสภาด้วยการทำให้รัฐสภาขาดความความเข้มแข็ง จึงทรงโปรดแต่งตั้งชาวเขมรที่นิยมแนวคิดทางการเมืองแบบต่างๆ กันเข้ามาไว้ในสภานิติบัญญัติแห่งชาติ โดยทรงวางตนเป็นผู้ควบคุมความสมดุล (Balancer) ระหว่างฝ่ายซ้ายที่ต้องการต่อต้านนโยบายของรัฐบาลกัมพูชาที่เอนเอียงเข้าหาโลกเสรีหรือการมีสัมพันธที่ดีกับสหรัฐอเมริกา กับฝ่ายขวาที่นิยมอเมริกาที่มีแกนนำคนสำคัญในรัฐสภาอย่างนายพลลอน นอลและพระองค์เจ้า สีสุวัณณี สิริมตะ (Sisowath Sirimatak) ที่เรียกร่องการมีผลประโยชน์ร่วมกันกับอเมริกาและต่อต้านนโยบายของสมเด็จพระเจ้าสีหนุที่ปรารถนาจะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับโลกสังคมนิยม⁴⁴

ในช่วงระยะเวลาที่ทรงดำรงตำแหน่งประธานในสังคมนิยม สมเด็จพระเจ้าสีหนุทรงโปรดที่จะทำให้คู่ปฏิบัติ “แข่งขัน” กันเอง โดยทรงเลือกเข้าข้างฝ่ายโน้นที่ฝ่ายนี้ที่เมื่อมีการรณรงค์ต่อต้าน “พวกเอียงขวา” มักจะตามมาด้วยการโจมตี “พวกซ้าย”⁴⁵ สมเด็จพระเจ้าสีหนุทรงอ้างว่าทรงเป็นกลางในทางการเมือง จึงทรงแต่งตั้งทั้งรัฐมนตรีจากฝ่ายขวาและฝ่ายซ้ายเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองพร้อมๆ กัน ด้วยวิธีการแบ่งแยกและปกครองเช่นนี้เองทำให้ไม่มีรัฐบาลใด สามารถครองอำนาจได้นานจนเป็นเหตุให้มีฐานอำนาจมากพอในการต่อต้านสมเด็จพระเจ้าสีหนุอย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านหนึ่งแนวทางนี้ยังช่วยส่งเสริมสถานะทางการเมืองของสมเด็จพระเจ้าสีหนุโดยทำให้ พระองค์ซึ่งดำรงประธานและที่ปรึกษาของ

⁴¹ Justin Corfield, *Khmer stand up a History of the Cambodian Government 1970-1975*, p.222.

⁴² สตีเฟน อาร์เฮดเดอร์, *รากเหง้าแห่งความขัดแย้งระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชากับพรรคคนงานเวียดนามแดง* โดยปนัดดา เลิศล้ำอำไพ และคณะ (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา, 2523), หน้า 8.

⁴³ เดวิด แชลด์เลอร์, *บัลลังก์เขมรร้าวแดง* โดยบุญรัตน์ อภิชาติไตรสรณ์ (กรุงเทพฯ: เดอะเนชั่น, 2537), หน้า 103.

⁴⁴ Roger Kershaw, *Monarchy in South East Asia*(London: Routledge, 2001), pp.56-57

⁴⁵ David P Chandler, *A History of Cambodia*, p. 197.

ชัดขวางการตัดสินใจของพระองค์เจ้าสีสุวัตต์ มูนิเรส⁴⁹จนทำให้สภาผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ส่งความเห็นตามที่สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอที่ทรงเสนาอำนวยการเข้าสู่อำนาจของสภา โดยทรงกล่าวถึงปัญหาการคัดเลือกผู้ที่จะขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์พระองค์ใหม่ในที่ประชุมสภาว่า

ปัญหาในการหาผู้สืบราชบัลลังก์โดยกระบวนการตามรัฐธรรมนูญแล้ว* เป็นสิ่งที่ยากและอาจทำให้เกิดความแตกแยกอันนำไปสู่สงครามกลางเมืองได้ ในประวัติศาสตร์ พวกเราชาวเขมรได้ประสบกับตัวอย่างของความรุนแรงที่เกิดจากการแย่งชิงอำนาจกันของเจ้าชายพระองค์ต่างๆ... ในตอนนี้เป็นโอกาสทองอย่างยิ่งด้วยกษัตริย์พระองค์ก่อนไม่ได้แต่งตั้งองค์รัชทายาทไว้จึง(ควรหาวิธีใหม่ ๆ) เพื่อคัดเลือกผู้สืบราชบัลลังก์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเขาพระสุเมรุ “ศูนย์กลางจักรวาล” และคู่ควรกับทายาทแห่งผู้สร้างนครวัด⁵⁰

ในการประชุมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่ดำเนินไปพอเป็นพิธีภายใต้การควบคุมของสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอที่ทรงเสนาอำนวยการให้ประชาชนลงประชามติเพื่อให้พระองค์สามารถกลับเข้ามามีบทบาทควบคุมราชบัลลังก์ควบคู่กับการดำรงตำแหน่งสูงสุดทางการเมืองโดยไม่ต้องกลับไปเป็นกษัตริย์ โดยอาศัยการลงมติให้การรับรองของราษฎรเป็นเครื่องมือ⁵¹ ช่วงระยะเวลาก่อนการลงประชามติสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอที่ทรงเสนาอำนวยการให้ราษฎรเพื่อแสดงให้ราษฎรตระหนักถึงความสำคัญของราชวงศ์ในประวัติศาสตร์ของกัมพูชา สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอที่ทรงเสนาอำนวยการให้ราษฎรเป็นเอกภาพของกัมพูชา⁵² นอกจากนี้สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอที่ทรงเสนาอำนวยการให้ราษฎรประเทศคือการโจมตีตามแนวชายแดนของกลุ่มเขมรเสรี (Free Khmer) ที่มีเชิง จ้อกทัต และผู้สนับสนุนที่ได้รับความช่วยเหลือจากไทยและเวียดนามใต้ ว่ามีเชื่อมโยงกับความพยายามที่ล้มล้างราชวงศ์เขมร

⁴⁹ David P Chandler, *The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945*, p.116.

* คือการปล่อยให้สภาผู้สำเร็จราชการอันประกอบไปด้วย ประธานสภาผู้สำเร็จราชการ (Council of Regency) ประธานที่ปรึกษารัฐธรรมนูญ(Council of Kingdom)ประธานสภาแห่งชาติ (National Assembly) ประธานฝ่ายบริหาร (Council of Ministers) และสมเด็จพระสังฆราชจากนิกายทั้งสองเป็นผู้พิจารณา

⁵⁰ Norodom Sihanouk “Princely problems” *Cambodian Commentary* 9(April –May 1960): 5-6.

⁵¹ สุกานต์ เหมนพ, *กษัตริย์และกษัตริย์*, 123-124. [ชหาล เมธ, *เบื้องหลังรอยยิ้มของเขมร*, หน้า 123-124].

⁵² Milton E Osborn, *Politics and Power in Cambodia: the Sihanouk year*, p. 64.

โดยเฉพาะในเหตุการณ์ที่มีผู้ส่งวัตถุระเบิดเข้ามาในพระบรมราชวัง อันเป็นที่ประทับของสมเด็จพระนโรดมสุรามิตรพระมหากษัตริย์แห่งกัมพูชาและสมเด็จพระราชาธิบดีเป็นความพยายามของประเทศเพื่อนบ้าน ที่ต้องการทำลายระบอบการปกครองของกัมพูชา คือองค์กษัตริย์ และระบอบสังคมนิยมของกัมพูชาเพื่อทำให้เกิดความแตกแยกในหมู่ชาวเขมรแล้วทำการแบ่งแยกจังหวัดเซียมเรียบกับ กัมพูชาขึ้นเป็นรัฐกัมพูชาเสรี⁵³ ในพระราชสาส์นที่สมเด็จพระนโรดมสุรามิตรพระมหากษัตริย์แห่งกัมพูชาทรงเน้นย้ำว่า ในสถานการณ์นี้ได้ทรงเปิดโอกาสให้ราษฎรของพระองค์เลือกระหว่างการลงคะแนน เพื่อรับรองผลการดำเนินนโยบายของสังคมนิยมหรือการลงคะแนนให้ฝ่ายตรงข้ามกับพระองค์คือ เติ้ง จ๋อทัญ และกลุ่มคอมมิวนิสต์ซึ่งมีความหมายว่าไม่เห็นด้วยกับการนโยบายและระบบการเมืองในปัจจุบันของกัมพูชา⁵⁴ ผลจากการกำหนดให้มีการลงประชามติที่แท้จริงว่าเป็นการดำเนินการโดยเสรี สมเด็จพระนโรดมสุรามิตรพระมหากษัตริย์ทรงได้รับความเห็นชอบกว่า 2 ล้านคะแนน เพราะการลงคะแนนเพื่อสนับสนุนแนวทางการเมืองอื่นใด เท่ากับต้องลงคะแนนด้วยการทิ้งพระฉายาลักษณ์ของสมเด็จพระนโรดมสุรามิตรพระมหากษัตริย์ท่ามกลางสายตาของสาธารณชนซึ่งมีความผิดและต้องถูกจำคุก⁵⁵

การประชามตินอกจะสะท้อนความไม่เป็นประชาธิปไตยในสังคมนิยมกัมพูชาแล้ว การที่สมเด็จพระนโรดมสุรามิตรพระมหากษัตริย์ทรงนำเอาผลการลงประชามติไปใช้เพื่อสนับสนุนการขึ้นดำรงตำแหน่งสมเด็จพระประมุขรัฐ (Chief of the state) ก็ส่งผลให้สถานะ “ความศักดิ์สิทธิ์” ของระบอบกษัตริย์ที่ดำรงอยู่ในกัมพูชาว่าสองพันปีมาถึงจุดจบ ด้วยการที่ทรงเปิดโอกาสให้ราษฎรเปลี่ยนสถานะจากไพร่ฟ้าเป็นฐานเสียงหรือที่มาของความชอบธรรมในอำนาจของพระองค์ในการดำเนินนโยบายทางการเมือง ทรงกล่าวยืนยันถึงปรากฏการณ์ที่นักเรียนนักศึกษาในกรุงพนมเปญออกมาเดินขบวนเรียกร้องให้พระองค์รับตำแหน่งประมุขของรัฐกับผลการลงประชามติที่ออกมาก่อนหน้านี้ในการประทานสัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ Realiés Cambodgiennes ว่า

เหมือนกับที่ข้าพเจ้าได้กล่าวเสมอมา ในวันที่ราชบัลลังก์ต้องดำเนินการไปตามเจตนารมณ์ของมหาชน (ชาวเขมร) และด้วยอาณัติของความ

⁵³ สฎาน ฆนณ, *ក្រោយស្នាមញញឹមរបស់ខ្មែរ*, ទំព័រ 121.

[ชุนาล เมเรญ, *เบื้องหลังรอยยิ้มของเขมร*, หน้า 121].

⁵⁴ Norodom Sihanouk “Massage to the Cambodian people from his royal highness prince Norodom Sihanouk ” *Cambodian Commentary* 9(June-July 1960):11

⁵⁵ David P Chandler, *The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945*, p. 117.

เมื่อสมเด็จพระสันตปาปาอานาโตเลียสที่ 1 ทรงมีความปรารถนาที่จะเป็นผู้นำซึ่งเป็นที่รักของราษฎรด้วย และที่ทรงสามารถทำได้สำเร็จด้วยการทรงกระชับความสัมพันธ์ระหว่างพระองค์กับของราษฎรให้มีความใกล้ชิดกันมากขึ้น⁶¹ ด้วยพระราชกรณียกิจต่างๆ ในนามของการบำบัดความทุกข์ของราษฎรและสร้างความเจริญรุ่งเรือง ทรงประกอบพระราชกรณียกิจหลายๆ ประการ เช่น เสด็จประพาสไปยังที่ต่างๆ โดยปราศจากพิธีรีตองแบบกษัตริย์ ทรงเปิดโอกาสให้ประชาชนชาวเขมรมีโอกาสเข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิด เช่นการเปิดโอกาสให้หญิงชราซึ่งตาบอดนางหนึ่งมีโอกาสได้สัมผัสพระพักตร์ของพระองค์อย่างเป็นกันเองซึ่งได้กลายเป็นภาพที่ใช้โฆษณาชวนเชื่อภาพลักษณ์ของพระองค์ต่อราษฎรชาวเขมรได้อย่างดี โดยหนังสือที่ออกโดยการอุปถัมภ์ของสมเด็จพระสันตปาปาบรรยายภาพนี้ว่า “เมื่อตาบอดไปก็ยังมีมือ”⁶² ในโอกาสที่ทรงเสด็จทรงเปิดอาคารเรียนในท้องที่ต่างๆ ก็มักพบภาพที่สมเด็จพระสันตปาปาอานาโตเลียสที่ 1 ทรงมีปฏิสันถารอย่างใกล้ชิดกับทรงประทานอนุญาตให้ราษฎรมองพระพักตร์และสัมผัสพระวรกายของพระองค์ ภาพของพระองค์กับราษฎรจึงเป็นสิ่งที่พบเห็นได้อย่างมากมายในสื่อสิ่งพิมพ์วารสารในยุคสังคมนิยมเช่น คำบรรยายของหนังสือที่นำภาพในยุคนั้นมาพิมพ์ใหม่อีกครั้งได้บรรยายได้ภาพว่า “ทรงทักทาย เหล่านักเรียน บุตรหลานของพระองค์ซึ่งเป็นลูกศิษย์ในอนุวิทยาลัยแห่งนั้น”⁶³

แม้ว่าสมเด็จพระสันตปาปาอานาโตเลียสที่ 1 จะทรงประสบความสำเร็จเมื่อสร้าง สังคมนิยมราษฎรนิยมขึ้นมาได้แต่การที่จะปกครองผู้คนที่มีความคิดที่แตกต่างหลากหลายย่อมเป็นสิ่งที่ยาก ทรงตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมและบริบททางการเมืองที่ประเทศกัมพูชาต้องเผชิญหลังได้รับเอกราช ไม่ว่าจะปัญหาคารกฏล้าสมัยที่ตายของกองกำลังจากต่างประเทศหรือการคุกคามพระราชอำนาจของพระองค์จากนักการเมืองและผู้สนับสนุนที่นิยมแนวทางคอมมิวนิสต์หรือเสรีนิยม แม้ว่าฝรั่งเศสจะมอบเอกราชให้แก่กัมพูชาแล้วแต่ยังเป็นการยากที่กัมพูชาจะปลดแอกด้านวัฒนธรรมจากฝรั่งเศสได้ อย่างสมบูรณ์⁶⁴ วัฒนธรรมหรือสิ่งที่ฝรั่งเศสวางรากฐานไว้ให้แก่สังคมนิยมคือความคิดเกี่ยวกับเมืองพระ

⁶⁰ Ibid., p. 302].

⁶¹ สุภาว เหมเวทย์, **กษัตริย์สยามสมัยใหม่**, 124. [ชหาล เหมเวทย์, **เบื้องหลังรอยยิ้มของเขมร**, หน้า124].

⁶² **มกุฎราชกุมารีเสาวนีย์** 3 (กู่เกตุ: ภาวสุภาวดี), 86 [หนังสือภาพที่ระลึกในกัมพูชา ยุคสังคมนิยมด้านการศึกษ ฉบับที่ 3), (พนมเปญ: รามานันต์เจียต), หน้า 86].

⁶³ Ibid., p149.

⁶⁴ Penny Edwards, *Cambodge: the Cultivation of a Nation, 1860-1945*, p. 242.

ช่วงเวลาเองที่จากการสังเกตของจอห์น พี อาร์มสตรอง (John P. Armstrong) นักวิชาการชาวอเมริกันที่มีโอกาสได้รับกราบหูลสัมภาษณ์จากสมเด็จพระเจสีย์หนุเขาได้ตั้งข้อสังเกตว่าทรงให้ความสำคัญกับการทรงพระนิพนธ์บทความ ประวัติศาสตร์โดยให้ความสำคัญกับราชวงศ์ ที่สัมพันธ์โชคชะตาของประวัติศาสตร์กัมพูชาไว้จำนวนมาก⁶⁹ ในวารสารความเห็นกัมพูชาร่วมสมัย (Cambodian commentary) ได้เกริ่นนำถึงบทความชุดองค์ประกอบทั้งสามของอิสระของชาวเขมรคือระบบกษัตริย์ สังคมนิยม และนโยบายเป็นกลาง ว่า

ได้เคยกล่าวถึงบทบาทของระบอบกษัตริย์ในทางการเมืองของกัมพูชา โดยได้เน้นเตือนว่าระบอบกษัตริย์เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งจำเป็นในประเพณีของชาติ ซึ่งจำเป็นต้องปรับปรุงให้เข้ากับสภาพการณ์ของสังคมสมัยใหม่ สังคมกัมพูชานั้นได้ปรับตัวให้เข้ากับความคิดใหม่ๆ ภายใต้การนำของสังคมนิยม กัมพูชา จึงได้พยายามปลูกฝังให้ชาวกัมพูชามีความคิดแบบสังคมนิยมซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ดีในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของราษฎรโดยเฉพาะ⁷⁰

ดังนั้นความสอดคล้องซึ่งกันและกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองนั้นตามความเข้าใจในประวัติศาสตร์กัมพูชาของสมเด็จพระเจสีย์หนุแล้วสิ่งนี้จึงเป็นสิ่งปรากฏอยู่ในยุคเมืองพระนคร⁷¹ สมเด็จพระเจสีย์หนุทรงพยายามอย่างหนักที่จะสร้างสามัญสำนึก (Common sense) เกี่ยวกับเป้าหมายของชาติขึ้น และสร้างการรวมกลุ่มทางการเมืองแบบใหม่ขึ้นในหมู่ชนชั้นนำชาวเขมร⁷² ทรงตั้งกลุ่มสมเด็จพระเจสีย์หนุขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้คนกลุ่มที่มีความรู้ได้ร่วมกับพระองค์ในการช่วยเหลือราษฎรในด้านต่างๆ เช่นร่วมเป็นหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ เพื่อให้การรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐานแก่ราษฎร⁷³ นอกจากนี้ยังทรงได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อลดความไม่พอใจของกลุ่มผู้มีการศึกษา ที่ขยายตัวขึ้น ทรงเน้นย้ำว่าราชบัลลังก์เป็นศูนย์กลางของคนในชาติ ในการรณรงค์ทางการเมืองทรงกล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ในฐานะอุดมคติของยุวชนราชสังคมนิยมเขมรในปี ค.ศ. 1958 ว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶⁹ John P. Armstrong, *Sihanouk Speaks* (New York: Walker and Company, 1964), pp. 27-28.

⁷⁰ "Khmer socialism" *Cambodian Commentary* 5(January 1960): 5.

⁷¹ David P. Chandler, *The Land and People of Cambodia* (New York: Harper Collins, 1991), pp.120-121.

⁷² Michael Leifer, "The Cambodian election" *Asian survey* 7(November 1962):24.

⁷³ **หฤษฎีวิทย์เตาญุบภาค ไธ กษุฒา สหุยกาสฺรูณิยช อาหสุอภิตล ฎุบฏี** 4 (n.p.), (n.d.), **ธัฎัฎั 204. [หนังสือภาพที่ระลึกในกัมพูชา ยุคสังคมนิยมด้านการสาธารณสุข ฉบับที่4 (ม.ป.ท.), (ม.ป.ป.), หน้า 204].**

การดำเนินการจึงมีการอ้างถึง “แรงงานอาสาสมัครที่เป็นชาวนาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของยุคสังคมนิยมแบบพุทธของสีหนุ”⁷⁶

3.2.4 อุดมคติเกี่ยวกับยุคเมืองพระนคร

ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 และ 17 เมื่อพระนครถูกขูดขึ้นมาจากโพธิ์รัฐของสยามโดยฝรั่งเศสนั้น นั้นโบราณสถานแห่งนี้มีฐานะไม่แตกต่างไปจากสถานที่สำคัญของชาติในยุคสมัยใหม่ ตามความรู้ที่ฝรั่งเศสสร้างปราสาทนครวัดมีฐานะเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของกัมพูชา พระนครไม่ได้หวนกลับคืนฐานะราชธานี ไม่เพียงแต่ในฐานะแหล่งโบราณสถาน แต่ปราสาทหลังนี้ได้ถูกย่นย่อลงให้เป็นเป็นภาพแทนของประวัติศาสตร์ 2,000 ปี อันรุ่งโรจน์ เป็นสัญลักษณ์ของชาติ⁷⁷ ปัญญาชนชาวเขมรร่วมสมัยรวมทั้งสมเด็จพระสีหนุทรงมีเมืองพระนครเป็นอุดมคติในการพัฒนาประเทศในยุคสังคมนิยมจึงให้ความสำคัญอย่างมากกับกษัตริย์และเมืองพระนครทั้งสองสิ่งได้ถูกสะท้อนออกมาในรูปของรูปธรรมที่จับต้องได้ในสมัยสังคมนิยม มิลตัน อี ออสบอร์น (Milton E Osborne) ชาวออสเตรเลียซึ่งเดินทางเข้าไปในกัมพูชาในยุคนี้ได้บรรยายถึงสิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรม อนุสาวรีย์ที่ อนุบัตร ธงชาติที่พบว่าได้แรงบันดาลใจจากยุคพระนคร⁷⁸ สมเด็จพระสีหนุเองก็มักทรงอ้างว่าพระราชกรณียกิจของพระองค์ว่ามีความเกี่ยวพันกับยุคเมืองพระนคร ในการเผยแพร่ข้อมูลการสร้างสะพานแห่งหนึ่งจึงทรงอ้างว่า

พระมหากษัตริย์ของเราสมัยอังกอร์พระองค์ได้สร้างพระราชอาณาจักรไม่เพียงแต่เพื่อความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจเล็กๆน้อยๆ พระองค์ทรงสร้างสาธารณูปโภคอันสวยงามไว้อย่างมากมายซึ่งช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจในประเทศอย่างมาก สะพานที่กำบังภูเขาซึ่งตั้งอยู่บนถนนแห่งชาติสายที่ 6 เป็นสัญลักษณ์อย่างเด่นชัด สังคมนิยมเห็นด้วยกับแนวทางเช่นนี้ จึงได้ปฏิบัติตาม

⁷⁶ David P. Chandler, “The Tragedy of Cambodian History” in *Facing the Cambodian Past: Selected essays 1971-1994* (Chiang Mai: Silk Worms, 1996), p.304.

⁷⁷ Penny Edwards, *Cambodge: The Cultivation of A Nation 1860-1945*, pp.161-162.

⁷⁸ Milton E Osborne, “History and kingship in contemporary Cambodia” *Journal Southeast Asian history*7(March 1966): 3

แนวทางข้างต้น อย่างแข็งขัน โดยได้ปรับปรุง แก้ไข ถนน การคมนาคมทั่วทั้งพระราชอาณาจักร⁷⁹

สถาปนิกและนักผังเมืองคนสำคัญอย่าง วัลณณ์ มูลิวัลณณ์ซึ่งจบการศึกษามาจากประเทศฝรั่งเศสเป็นผู้มีโอกาสได้ทำงานใกล้ชิดสมเด็จพระนโรดมสีหนุในสมัยสังคมนิยมแสดงทัศนะว่า ช่วงเวลาหลังการได้เอกราชนั้นเป็นช่วงเวลาของการสร้างชาติในทุกๆ ด้านภายใต้การนำของสมเด็จพระนโรดมสีหนุ⁸⁰ วัลณณ์ มูลิวัลณณ์ ได้สร้างผลงานทางสถาปัตยกรรมทั้งที่เป็นอนุสาวรีย์ สถานที่ราชการและอาคารที่พักอาศัยของเอกชนจำนวนมากโดยผลงานทางสถาปัตยกรรม ตั้งแต่ ค.ศ.1956-1970 มีทั้งสิ้น 49 แห่ง รวมถึงการสร้างชาติด้วยงานสถาปัตยกรรมซึ่งสะท้อนอุดมการณ์และเป็นสัญลักษณ์ของเมืองพนมเปญ มาถึงปัจจุบันนี้คือการสร้างวิมานเอกราชขึ้น ตามพระราชประสงค์ในสมเด็จพระนโรดมสีหนุ ใน ค.ศ. 1956 ที่ว่า ควรจะมี “วิมาน” * สำหรับการเฉลิมฉลองในวันประกาศเอกราช ครั้งนั้นทรงมีพระดำริว่าวิมานนั้นต้องมีลักษณะต้องตามปราสาทหินสมัยพระนครกับทั้งกำหนดที่ตั้งว่าอยู่บนมหาวิถีนโรดมซึ่งตัดตรงมาจากวัดพนม สถานที่ราชการจะตั้งอยู่ริมถนน และวิมานนั้นจะเป็นสิ่งก่อสร้างที่สูงที่สุดในย่านนั้นของเมือง วัลณณ์ มูลิวัลณณ์ รับสนองพระดำริดังกล่าวและผลที่ปรากฏออกมาคือ วิมานเอกราชถูกสร้างขึ้นด้วยซีเมนต์ ความสูง 8 เมตร มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบปราสาทโบราณของปราสาทนครวัด ส่วนลวดลายประดับตกแต่งได้มาจากปราสาทบ็อนเตียเสรี⁸¹ นับเป็นการนำสถาปัตยกรรมผสมผสานความรุ่งโรจน์เมื่อครั้งอดีตกาลผสมเข้ากับ

⁷⁹ มุสสุภวิทย์ เฝายวูบภาด ไธ กษุฒา สหุภยาสฺริยษ อาษสภตารณการ ฎุภชธี 5 (กัฎเฎญ: ภาษามุสสุภชธี, ฐีฎัฎ [นั้หนังสือภาพที่ระลึกในกั้มพูชา ยุคสังคมนิยมด้านกิจการสาธารณะ เล่มที่ 5], (พนมเปญ: รามานันตเจียต).

⁸⁰ “A Conversation with Vann Molyvann (Phnom Penh, August 24, 2001),” In Ly Daravuth and Ingrid Muan (eds.). *Cultures of Independence: an Introduction to Cambodian Arts and Culture in the 1950's and 1960's* (Phnom Penh: Reyum, 2002.), p. 9.

* หมายถึงที่อยู่หรือพาหนะซึ่งพิเศษสวยงามอย่างยิ่งสำหรับเทวดา ที่ประทับอันสวยงามของกษัตริย์ ฎุฐุสภัสสรบณัฎฐ วัชธาสฺกฤษไธโร ภาตชธี 1 ภาตชธี 2 ฐีฎัฎ 756. [พุทธศาสนนั้ณชติตย, พจนานกรมภาษา เขมรภาค 1 ภาต 2 หน้า 756].

⁸¹ Ly Daravuth and Ingrid Muan (eds.). *Cultures of Independence: An Introduction to Cambodian Arts and Culture in the 1950's and 1960's*, pp. 20-22.

เป็นเอกราชที่กัมพูชาได้รับในปัจจุบัน เข้าด้วยกันวิหารเอกราชที่ทรงดำริให้สร้างขึ้นจึง
แฝงและสื่อความหมายถึงความรุ่งเรืองและความยิ่งใหญ่ที่สืบเนื่องจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน
ภายใต้ร่มพระบารมีของสมเด็จพระนโรดมสีหนุ⁸²

3.3 ความสำเร็จของสังคมนิยม

การทำงานเพื่อประโยชน์ของราษฎรผ่านการพัฒนาประเทศนั้นเป็นหนึ่งในสาม
ของแนวนโยบายของสมเด็จพระนโรดมสีหนุที่จะทรงดำริว่าจะทรงทำให้ยุคสังคมนิยม
ประสบกับความรุ่งเรือง โดยทรงตัดสินพระทัยว่าต้องดำเนินนโยบายนี้ร่วมกับนโยบายอีก
สองอย่างคือ การดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบเป็นกลางและการต่อต้านการทุจริต⁸³
ในขณะที่งานอีกสองอย่างของพระองค์คือเรื่องการปราบปรามการทุจริตไม่ประสบ
ความสำเร็จเป็นอย่างยิ่ง ส่วนงานด้านการต่างประเทศโดยเฉพาะการรักษาความเป็น
กลางระหว่างประเทศนั้นทรงสามารถรักษาความเป็นกลางของกัมพูชาได้ระยะหนึ่งก่อนที่
เหตุการณ์ในสงครามเวียดนามจะดึงให้พระองค์ต้องยินยอมเป็นมิตรกับเวียดนามเหนือ
เพื่อแลกกับคำสัญญาว่าอธิปไตยของกัมพูชาจะไม่ถูกละเมิด⁸⁴ สัญญาลับระหว่าง
พระองค์กับเวียดนามเหนือได้กลายเป็นประเด็นหลักที่นักการเมืองฝ่ายตรงข้ามกับสมเด็จพระ
สีหนุหลังการปฏิวัติของนายพลลอน นอล นำมาใช้โจมตีพระองค์หลังจากทำรัฐประหารว่า
ว่าทรงขายชาติให้แก่เวียดนาม⁸⁵

ดังนั้นงานด้านการพัฒนาจะเป็นสิ่งที่ประสบความสำเร็จเป็นรูปธรรมมากที่สุด
จึงพบว่าจากการเปรียบเทียบเชิงสถิติของโครงสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น มีการ

⁸² ธิบตี บัวคำศรี, ““เอกสารมหาบุรุษเขมร” การศึกษางานประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของกัมพูชา,”
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 68.

⁸³ Marie Alexandrine Martin, *Cambodia: A Shattered Society*, p. 66.

⁸⁴ Milton E Osborn, *Before Kambuchea: Prelude to tragedy*, p.171.

⁸⁵ คำแถลงปลดสมเด็จพระนโรดมสีหนุออกจากตำแหน่งประมุขของรัฐของสิสุวตตี สิริมตะ โปรดดู

ก่อสร้าง โรงเรียน วิทยาลัยมหาวิทยาลัย โรงพยาบาลโรงงานอุตสาหกรรม ถนนหนทาง และแหล่งน้ำเพื่อการชลประทานเป็นจำนวนมากที่เพิ่มมากขึ้น โดยความเจริญทางวัตถุเหล่านี้เป็นสิ่งที่ถูกรัฐบาลของสมเด็จพระนโรดมสีหนุเผยแพร่ ในนามการดำเนินนโยบายเพื่อสร้างความทันสมัยให้กับประเทศควบคู่กับการสร้างกัมพูชาให้ทันสมัยทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการพัฒนาการศึกษา มีการปฏิรูประบบข้าราชการและปรับองค์กรต่างๆ ขึ้นใหม่* การขยายระบบการศึกษาเป็นผลงานอีกประการที่ดูจะประสบความสำเร็จอย่างมากด้วยจำนวนโรงเรียนของรัฐที่ได้ถูกขยายออกไปทั่วประเทศได้ทำให้อาจารย์จำนวนมากได้รู้หนังสือมากขึ้น มีการตั้งสหกรณ์ความร่วมมือของรัฐเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรทั้งด้านการจัดการผลผลิตและด้านสินเชื่อ โรงพยาบาลและสถานพยาบาลถูกสร้างขึ้นทั่วประเทศ พนมเปญไม่ได้เป็นเพียงเมืองที่สวยงามที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้นเมืองนี้ยังประกอบไปด้วยคุณลักษณะของความทันสมัย⁸⁶ นอกเหนือไปจากงานด้านสถาปัตยกรรมแล้ว ศิลปกรรมด้านต่างๆ ก็ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการ “สร้างชาติ” อาทิ งานวรรณกรรม การละคร ภาพยนตร์ดนตรี จิตรกรรม งานทั้งหมดเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนและเฟื่องฟูอย่างเต็มที่ในสมัยของสมเด็จพระนโรดมสีหนุและสังคมนิยม⁸⁷

ที่ 4 เปรียบเทียบจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมระหว่างปี ค.ศ. 1955 และปี ค.ศ. 1968

ประเภทอุตสาหกรรม	ปีค.ศ. 1955	ปีค.ศ. 1968	หน่วย
โรงงานของรัฐ	0	28	แห่ง
โรงงานร่วมทุน	0	29	แห่ง
โรงงานเอกชน(ขนาดกลางและขนาดเล็ก)	650	3700	แห่ง

ข้อมูล มหุสสุภวิทย์เตาบุรพาท ไชยสุภาสขยาสุนทรียะ อาชฌีฬาภคย (กู่เตญ: ภาชามสุชชาติ, ธีถึ 4. [หนังสือภาพที่ระลึกในกัมพูชา ยุคสังคมนิยมด้านอุตสาหกรรม], (พนมเปญ: รามอนันตเจียต), หน้า 4].

* เอกสารเผยแพร่โดยสำนักพระราชวังเล่มหนึ่งตั้งชื่อหนังสือว่าประเทศกัมพูชาสมัยใหม่โปรดดู

กวีนิพนธ์ไตรภาษาฝรั่งเศส-เวียดนาม (Saigon: Francais á Dutre mernda)

[สำนักพระราชวัง, ประเทศกัมพูชาสมัยใหม่ (ไซ่งอน: พรอนส์ อู ดูร์ท เมเรอร์)]

⁸⁶ Klairung Amaratisha, The Cambodian Novel; A study of its emergence and Development, p. 169.

⁸⁷ ธิบตี บัวคำศรี, ประวัติศาสตร์กัมพูชา (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2547), หน้า 89.

**ตารางที่ 5 เปรียบเทียบจำนวนผลผลิตทางการเกษตรระหว่าง
ปี ค.ศ. 1955 และปี ค.ศ. 1968**

ประเภทผลผลิต	ปี ค.ศ. 1955	ปี ค.ศ. 1968	หน่วยการผลิต
ข้าวสาร	1484000	3251000	ตัน
ข้าวโพด	100000	154000	ตัน
พริกไทย	1200	2520	ตัน
กาแฟ	0	433	ตัน
อ้อย	5000	11800	ตัน
ยาสูบ	22000	50000	ตัน
น้ำมันปาล์ม	28000	56000	ตัน
น้ำมันมะพร้าว	2400	6800	ตัน
ยางพารา	25000	51000	ตัน

ข้อมูล หอสมุดวิทย์เฉาวยุบภาค ไร่ กษุฒา สหุขภสสุธิษย อางคสภิกษุ (ภู้ถตทว: ภททาสสุฐาติ, อี้ถึถึ 7. [หนังสือภาพที่ระลึกในกัมพูชา ยุคสังคมาราชภฏร์นิยฆษตรภกรรฆ, (พณฆเปญว: ฐาฆาอนันตเจียต), หน้า 7].

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบจำนวนสหกรณ์ระหว่างปี ค.ศ. 1955 และปี ค.ศ. 1968

ประเภทของสหกรณ์	ปี ค.ศ. 1955	ปี ค.ศ. 1968
	แห่ง	แห่ง
ที่ทำการสหกรณ์ระดับจังหวัด	0	13
สหกรณ์ชนบท	0	393
สหกรณ์ผู้ผลิตเครื่องอุปโภคและบริโภค	0	39
สหชีพสหกรณ์	0	14
ที่ทำการสหกรณ์	0	891
ราชภฏร์สหกรณ์	0	45

ข้อมูล หอสมุดวิทย์เฉาวยุบภาค ไร่ กษุฒา สหุขภสสุธิษย อางคสภิกษุ (ภู้ถตทว: ภททาสสุฐาติ, อี้ถึถึ 8. [หนังสือภาพที่ระลึกในกัมพูชา ยุคสังคมาราชภฏร์นิยฆษตรภกรรฆ, (พณฆเปญว: ฐาฆาอนันตเจียต), หน้า 8].

ตารางที่ 7 เปรียบเทียบจำนวนสาธารณูปโภคระหว่างปี ค.ศ. 1955 และปี ค.ศ. 1968

ประเภทของสาธารณูปโภค	ปี ค.ศ. 1955	ปี ค.ศ.1968	หน่วย
ทางรถไฟ	368	665	กม.
ถนนลาดยาง	1600	2600	กม.
ถนนคอนกรีต	1603	2145	กม.
สะพานไม้	1100	1858	แห่ง
สะพานคอนกรีต	875	1005	แห่ง
สะพานเหล็ก	120	164	แห่ง
สนามบินนานาชาติ	0	2	แห่ง
สนามบินระดับชาติ	1	4	แห่ง
สนามบินระดับจังหวัด	15	21	แห่ง

ข้อมูล **หุสสุภกรวิทย์** **เผยแพร่บทความ** **โศกยูงผ่านขลุ่ยเสียง** **จากสารานุกรม** (ผู้แต่ง: ภาสกรอุทัย, igit 6-7. [หนังสือภาพที่ระลึกในกัมพูชา ยุคสังคมนิยมด้านกิจการสาธารณะ], (พจนมแปล: รา มาอนันต์ เจียต), หน้า 6-7].

เมื่อมองในเชิงสถิติจำนวนของสาธารณูปโภคต่างระหว่างก่อนและช่วงท้ายของยุคสังคมนิยมแล้วจึงพบว่าสังคมนิยมนั้นเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่ทำให้สมเด็จพระสันตปาปาสามารถริเริ่มและกำหนดนโยบายต่างประเทศและในประเทศของกัมพูชาได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁸⁸ เป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของสมเด็จพระสันตปาปาไม่ได้หยุดอยู่เพียงความสำเร็จภายในประเทศ นับตั้งแต่ประสบความสำเร็จในการเรียกร้องเอกราชให้แก่กัมพูชาเป็นต้นมาสมเด็จพระสันตปาปายังคงทรงมุ่งมั่นที่จะมีส่วนกำหนดนโยบายต่างประเทศของกัมพูชาด้วยพระองค์เอง⁸⁹

3.3.1 สมเด็จพระสันตปาปาและบทบาทในการนำ

ในระหว่างที่มีการคัดเลือกกษัตริย์องค์ใหม่เพื่อแทนที่ตำแหน่งกษัตริย์ที่ว่างลงใน ค.ศ. 1941 สมเด็จพระสันตปาปาในสายตาของข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศสก็ยังคงเป็นเพียงเด็ก...ที่พระบิดาพระมารดาทรงเลิกร่างกัน ..และ..ไม่เคยเตรียมพระองค์สำหรับเป็นพระมหากษัตริย์

⁸⁸ David P Chandler, *The Tragedy of Cambodian History: Politics, War, and Revolution since 1945*, p.153.

⁸⁹ Roger Kersahaw , *Monarchy in South East Asia*, p.47

...⁹⁰ ในขณะที่สมเด็จพระสันตะปาปาซึ่งทรงประสูติเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 1922 มีพระชนมายุเพียง 18 พรรษาเท่านั้นและทรงกำลังศึกษาในระดับมัธยมปลายอยู่ในโรงเรียนชาสเซลลูป โลบาต์ (Lycee chasseloup Laubat) ที่ตั้งขึ้นสำหรับสอนหนังสือให้บรรดาบุตรหลานชาวฝรั่งเศสและคหบดีพ่อค้าบุคคลชั้นสูงชาวพื้นเมืองซึ่งตั้งอยู่ในเวียดนาม สมเด็จพระสันตะปาปาทรงมีพระนามเต็มตามอย่างที่ทางราชสำนักกัมพูชาออกพระนามว่าพระบาทสมเด็จพระนโรดม สีหนุ วรมัน (Preah Bat Samdech Preah Narodom Sihanouk Varaman) ทรงเป็นพระโอรสในพระเจ้านโรดม สุรมริต⁹¹ ผู้สืบสายพระโลหิตมาจากสายพระวงศ์นโรดมกับสมเด็จพระราชินีกุสุมานารีเรธ (Princess Kossamak Nearireath) จากสายพระวงศ์สีสุวดี สมเด็จพระสันตะปาปาขึ้นครองราชย์ในฐานะกษัตริย์กัมพูชาภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1941 การขึ้นครองราชย์ของพระองค์ มักถูกอธิบายจากหน่วยงานของรัฐในช่วงที่ทรงมีอำนาจว่าการที่ทรงได้ขึ้นครองราชย์เพราะว่าทรงเป็นพระโอรสที่เป็นการผสมผสานสายเลือดผู้มีความชอบธรรมในการครองบัลลังก์ระหว่างสายพระวงศ์ “นโรดม” ที่สายพระวงศ์คู่กับสาย “มุนีวงศ์” อีกครั้ง

ด้วยเหตุนี้การสืบสันตติวงศ์ของสมเด็จพระสันตะปาปาจึงมีความสืบเนื่องมาอย่างยาวนานจากพระมหากษัตริย์ผู้เป็นเจ้าของชีวิตแห่งอาณาจักรเขมร มีต้นตระกูลร่วมกับกษัตริย์รัชกาลก่อนๆ ทรงสืบทอดพระเกียรติยศอันเป็นที่เลื่องลือมาไกลว่าคือทายาทเพียงหนึ่งเดียวผู้ร่วมสายเลือดของกษัตริย์ผู้มีดำริให้สร้างปราสาทนครวัด⁹²

ตามคำอธิบายของหน่วยของของรัฐบาลสังคมนิยมสออดคล้องกับการอธิบายของสมเด็จพระสันตะปาปาในบันทึกที่ทรงนิพนธ์ขึ้นในวโรกาสที่กัมพูชาประกาศเอกราชจากฝรั่งเศสครบ 15 ปีที่ทรงระบุว่า การขึ้นดำรงตำแหน่งกษัตริย์ของพระองค์นั้นเป็นผลการประชุมหารือกันของเจ้านายเชื้อพระวงศ์ชั้นสูงของเขมรเอง ต่อมาจึงได้รับความยินยอมจากข้าหลวงใหญ่ชาวฝรั่งเศส⁹³ ในช่วงที่สมเด็จพระสันตะปาปาทรงลี้ภัยการเมืองอยู่ในจีนและเกาหลีเหนือ ในบันทึกส่วนพระองค์ที่ถูกพิมพ์เผยแพร่ในภายหลังก็ระบุไม่ต่างกันว่า การที่

⁹⁰ เดวิด พี แซนด์เคอร์, ประวัติศาสตร์กัมพูชา พิมพ์ครั้งที่ 3 พรรณงาม เถาธรรมสาร บรรณาธิการแปล, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2540), หน้า 262.

⁹¹ Julio A. Jeldres, The Royal house of Cambodia, (Phnom Penh: Monument Books, 2003), 13.

⁹² **ព្រះរាជវិវិប្បវត្តិព្រះបាទសម្តេចព្រះនរោត្តម សីហនុបុយ្យរាជអធិតព្រះចៅអាណាចក្រកម្ពុជា** (ភ្នំពេញ: ក្រសួងព័ត៌មាន 1959). ទំព័រ 1. [พระราชพิธีประวัติในพระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุอุปยุพราช อดีตเจ้ากรุงกัมพูชา (พนมเปญ: กระทรวงข้อมูลข่าวสาร, 1959), หน้า 1].

⁹³ Norodom Sihanouk, The royal action for dependence of Cambodia, (Phnom Penh:

ทรงสามารถขึ้นดำรงตำแหน่งกษัตริย์ของประเทศเป็นความชอบธรรมอันเป็นผลมาจากการผสมสายเลือดของสายราชวงศ์ในช่วงเวลาที่เหมาะสมคือช่วงที่บัลลังก์กษัตริย์กัมพูชาว่างลงและฝรั่งเศสต้องการกษัตริย์องค์ใหม่มาแทนกษัตริย์พระองค์เดิมคำอธิบายข้างต้นตรงกันข้ามคำอธิบายของนักประวัติศาสตร์กัมพูชาชาวไทยหลายๆที่มักกล่าวว่า ยังมีเจ้าชายอีกหลายๆ พระองค์ที่มีความเหมาะสมในตำแหน่งกษัตริย์มากกว่าสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เช่น ทายาทของกษัตริย์พระองค์ก่อนคือเจ้าสีสุวัตติมุนีวงศ์⁹⁴ โดยเมื่อเทียบพระอิสริยยศกษัตริย์สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเป็นเพียงหม่อมเจ้าแต่ด้วยเหตุผลทางการเมืองที่ฝรั่งเศสเผชิญการที่เลือกเจ้าชายที่ฝรั่งเศสเชื่อว่าซื่อสัตย์และคงแก่เรียนขึ้นมาเป็นกษัตริย์จะทำให้ทรงอ่อนไหวกับการเรียกร้องเอกราช⁹⁵

ด้วยความที่ตกเผชิญกับคำวิจารณ์ที่ว่าทรงขาดความเหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งกษัตริย์ ทำให้ในงานนิพนธ์ที่ได้รับการเผยแพร่ขึ้นในภายหลังสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอยอมรับคำอธิบายของฝรั่งเศสที่เรียกพระองค์เองว่าเป็น “คนบ้า” ทรงกล่าวว่า ทรงปรารถนาที่จะเป็นกษัตริย์ที่บ้ามากกว่าเป็นสามัญชนธรรมดาผู้ที่ไม่สามารถนำเอกราชกลับสู่กัมพูชา⁹⁶ ในงานนิพนธ์ครั้งหลังสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอยอมรับคำวิจารณ์ของทั้งนักวิชาการและผู้สังเกตการณ์ชาวต่างชาติด้วยความภูมิใจในสิ่งที่ทรงกระทำในอดีต แม้ว่าสิ่งนั้นจะถูกประเมินว่าเป็นพฤติกรรมของคนบ้าก็ตาม บุคลิกลักษณะของสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอในมุมมองของฝรั่งเศสและนักสังเกตการณ์ร่วมสมัยต่อสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอทรงเป็น “คนบ้า” ในช่วงต้นจึงเป็นสิ่งที่ผู้สังเกตการณ์จากภายนอกสังเกตเห็นและเป็นสิ่งที่สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเองก็ยอมรับด้วยเหตุนี้เองทำให้ทรงมีปมด้อยเรื่องการศึกษาเมื่อทรงศึกษาอยู่ทรงไม่สามารถเข้ากับนักเรียน (ฝรั่งเศส) คนอื่นได้ เพราะพระองค์พยายามแสดงออกอยู่เสมอว่าทรงเหนือกว่าผู้อื่น⁹⁷ ปัจจัยทางด้านชีวภาพและพระประวัติเช่นนี้เองทำให้ เมื่อสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอทรงมีความไม่พอใจการดำเนินนโยบายของฝ่ายรัฐบาลไทยที่รุกรานดินแดนของกัมพูชาและทรงถูกผู้นำของไทยโจมตีอยู่จึงได้ทรงตอบโต้ทำที่คุกคามนั้นด้วยความรุนแรง

ในกรณีของปราสาท “พระวิหาร” จึงเป็นประจักษ์พยานอย่างหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจอย่างมีประสิทธิภาพและเต็มไปด้วยอารมณ์ส่วนพระองค์ของสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ

⁹⁴ ธิบติ บัวคำศรี, *ประวัติศาสตร์กัมพูชา*, (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2547), หน้า 75.

⁹⁵ ชาญวิทย์ เกตรศิริ, “สีหราชกษัตริย์ รัฐบาล กษัตริย์” ใน *สุจิตต์ วงษ์เทศ ชวรรค์ชัย บุนปาน, เขมรกับสงครามอินโดจีน* (กรุงเทพฯ: พิมพ์, 2516), หน้า 101-102.

⁹⁶ Jeldres Julio, *Shadows of Angkor memoirs of HM King Norodom Sihanouk of Cambodia volumes one*, (Phnom Penh: Monument Books, 2005), p. 28.

⁹⁷ ชุมพล เลิศรัฐการ, *กัมพูชาในการเมืองโลกบทบาทของเจ้าสีหนุกับสงครามและสันติภาพ*, (กรุงเทพฯ: ธีญา, 2536), หน้า 69.

จนทำให้ความพยายามของรัฐบาลไทยและกัมพูชาซึ่งได้เจรจาทางการทูตกันมานับตั้งแต่ ค.ศ. 1958 เป็นต้นมากลายเป็นสิ่งที่ไร้ความหมายเมื่อสมเด็จพระเจ้านุทรงขอให้สมาชิกรัฐสภาชาติมีมติตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศไทยด้วยข้อกล่าวหาที่ว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์นายกรัฐมนตรีของไทยโจมตีพระองค์ว่าเป็นเหมือนหมูที่ไม่กลัวราชสีห์ต่อหน้า คณะทูตนานาชาติ⁹⁸ ในหนังสือที่ทางการกัมพูชาส่งบันทึกมายังสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงพนมเปญ มีความว่า

“จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้บังอาจดูหมิ่น (ข้าพเจ้า) อย่างเปิดเผยต่อหน้าคณะทูตในประเทศไทย และได้ทำการใส่ร้ายอย่างรุนแรงต่อประเทศกัมพูชา โดยกล่าวหาอย่างไม่มีมูลว่า (ข้าพเจ้า) ได้อนุญาตให้คอมมิวนิสต์เข้าไปตั้งฐานทัพของตนในเขตของกัมพูชาเพื่อเปิดการปฏิบัติการรุกรานต่อประเทศเพื่อนบ้าน ... ด้วยการร้องขอรัฐสภาแห่งชาติ* และของสภาที่ปรึกษาแห่งราชอาณาจักร ซึ่งได้เข้าประชุมกันในตอนเช้าวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2504 และของประชาชนซึ่งมีความแค้นเคืองเป็นเอกฉันท์รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา จำเป็นต้องตกลงใจให้มีการตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศไทย นับตั้งแต่นั้น”⁹⁹

การตัดสินใจของพระทัยในข้างต้นของสมเด็จพระเจ้านุทรงตามการให้เหตุผลของสื่อมวลชนไทย อาจอธิบายได้ว่าเป็นการตัดสินใจบนเหตุผลส่วนบุคคลและเป็นการ “ลุแก่อำนาจ” ของสมเด็จพระเจ้านุทรงในการดำเนินการนโยบายตอบโต้ฝ่ายไทย ทรงตัดสินใจดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยใช้อารมณ์เป็นหลัก¹⁰⁰ ในแง่หนึ่งสามารถอธิบายข้างต้นได้ช่วยปกปิดข้อเท็จจริงที่ว่าประเทศไทยเป็นฝ่ายรุกรานดินแดนของกัมพูชาก่อน แต่ประเด็นที่สมเด็จพระเจ้านุทรงเลือกเรื่องข้างต้นมาเป็นเงื่อนไขในการตัดความสัมพันธ์กับไทยกลับเป็นสิ่งที่น่าสนใจยิ่งกว่าเพราะไม่เพียงแต่สะท้อนให้เห็นถึงพระอำนาจของพระองค์ในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของสมเด็จพระเจ้านุทรงในฐานะผู้นำของรัฐบาลกัมพูชาและในฐานะหนึ่งในปัญญาชนชาวเขมรที่มีความไม่พอใจพฤติกรรมใน

⁹⁸ Michael Leifer, *Cambodia; the search for Security* (New York; Frederick, 1967), p. 89.

* ตามต้นฉบับภาษาไทยแปลคำว่า National Congress ว่ารัฐสภาแห่งชาติแต่ผู้วิจัยเห็นว่าชื่อที่เหมาะสมกว่าคือสภาแห่งชาติซึ่งตรงกับคำต้นฉบับภาษาเขมรเรียกสภาที่ว่า “สมาชชาติ” (สฎ สฎ ชาติ)

⁹⁹ ทวีช สุภาภรณ์, *ภัยด้านอินโดจีน* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2509), หน้า 541-542. (สะกดตามต้นฉบับ)

¹⁰⁰ คำอธิบายลักษณะนี้ยังปรากฏอยู่คำอธิบายผ่านสื่อในปัจจุบัน ดูความเห็นของวิกรม กรมดิษฐ์ใน ผู้จัดการ กองบรรณาธิการ, *ปราสาทพระวิหารความจริงที่คนไทยต้องรู้*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์, 2552), หน้า 123-124.

ประวัติศาสตร์ของไทยที่กระทำต่อบรรพบุรุษชาวเขมรอยู่เป็นทุนเดิม ในครั้งหนึ่งทรงตรัส
 ประทานสัมภาษณ์แก่ชาวต่างประเทศถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่คนไทยกระทำต่อ
 บรรพบุรุษของพระองค์ว่าเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมและทำให้พระองค์ไม่พอพระทัยเมื่อผู้นำ
 ของไทยกระทำอย่างนั้นกับพระองค์บ้าง ในครั้งนั้นทรงตรัสว่า

ชาวไทยเป็นพวกที่ชอบเหยียดหยาม ข้าพเจ้ามีโอกาสได้เห็นต่อการเหยียด
 หยาม ชาวอันทัน * อาจเคยจับเจ้าหญิงกัมพูชาขังไว้ในกรงแล้วหย่อนลงใน
 ทะเลแต่ ก็ไม่ได้สร้างความอับอายให้กับเราชาวอันทันเป็นที่ปรึกษาของเราแต่
 ชาวไทยเป็นศัตรูของเราชาวไทยสั่งให้เจ้าชายของกัมพูชาซึ่งเป็นบรรพบุรุษของ
 ข้าพเจ้าหมอบคลานต่อหน้าพวกเขา¹⁰¹

3.3.2 ปราสาท"พระวิหาร"ในบริบทของสงครามเย็น

ในการพิจารณาการดำเนินนโยบายต่างประเทศของกัมพูชาต่อประเทศไทยนั้นไม่
 อาจตัดสินได้เพียงปัจจัยเบื้องหลังทางประวัติศาสตร์หรือทัศนคติของสมเด็จพระนโรดมสีหนุที่มี
 ต่อประเทศและคนไทยเท่านั้น แต่ยังคงต้องมองไปถึงปัจจัยด้านอื่นๆ เช่นเงื่อนไขและบริบท
 ทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคสงครามเย็นที่กำหนดให้สมเด็จพระนโรดมสีหนุทรงใช้
 บทบาทของพระองค์ในการนำคิดและกำหนดนโยบายต่างๆ ของรัฐบาลกัมพูชาหรือใน
 ระดับนานาชาติ ตัวอย่างเช่นการแสดงตนเป็นผู้ไกลเกลี่ยระหว่างเรื่องพรมแดนของจีน
 และอินเดียใน ค.ศ.1955 การทรงปรากฏพระองค์เข้าร่วมประชุมระหว่างประเทศครั้ง
 สำคัญๆ เช่น การเข้าร่วมประชุมกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดตามอย่างข้างต้น และจาก
 หลักฐานที่พระองค์ทรงแถลงนโยบายเหล่านั้นได้เป็นที่รับรู้กันทั่วไปผ่าน สื่อมวลชน
 นักข่าวในระดับนานาชาติประเทศดังเช่น ใน ค.ศ.1955 เมื่อสมเด็จพระนโรดมสีหนุทรงพระ
 ราชดำเนินไปร่วมประชุมเพื่อจัดตั้งองค์การซีโต (SAETO) ด้วยความไม่เชื่อใน
 แนวนโยบายเป็นกลางของพระองค์นักข่าวหนังสือพิมพ์คนหนึ่ง ทูลถามพระองค์ว่า "ขอ
 ประทานให้ทรงรับสั่งตอบ อย่างตรงไปตรงมา ว่าพระองค์จะเลือกเอาฝ่ายใด ระหว่าง

* หมายถึงชาวเวียดนาม

¹⁰¹ Jerrold Scheeter, *The new face of Buddha; Cambodia the people's prince* (New York;

“โลกเสรี” หรือ “โลกคอมมิวนิสต์” สมเด็จพระสันตปาปาที่ 12 ตอบโต้ทันทีว่า พระองค์ทรง “เลือกไว้แล้ว คือโลกของกัมพูชา”¹⁰²

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นโยบายต่างประเทศของชาติ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างมีลักษณะร่วมกันประการหนึ่ง คือการที่แต่ละประเทศในภูมิภาคได้รับผลกระทบจากการต่อสู้ทางการเมืองของชาติมหาอำนาจในยุคสงครามเย็น (Cold War) ที่มีมหาอำนาจของประเทศใหม่ คือสหภาพโซเวียตและ สหรัฐอเมริกาที่ต่างเป็นประเทศผู้ชนะในสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่เนื่องจากทั้งสองประเทศมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันออกไปจนเกิดการแข่งขันในการเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมืองของตนออกไป โดยทั้งสองประเทศต่างแสดงตนเป็นมหาอำนาจใหม่ที่ชาติจักรวรรดินิยมเก่าอย่างอังกฤษและฝรั่งเศสที่บอบช้ำจากการสู้รบในยุโรป จนต้องปลดปล่อยดินแดนอาณานิคมของตนให้เป็นอิสระ สำหรับฝรั่งเศสนั้นหลังถูกกดดันทั้งจากขบวนการเรียกร้องเอกราช และการกดดันจากชาติมหาอำนาจในที่สุดก็ต้องยอมมอบเอกราชให้แก่ประเทศต่างๆ ภายหลังสนธิสัญญาเจนีวาใน ค.ศ. 1954¹⁰³ โดยสนธิสัญญาฉบับนี้เป็นผลของประนีประนอมระหว่างฝรั่งเศสกับชาติมหาอำนาจและกับขบวนการเรียกร้องเอกราชของชาวพื้นเมืองโดยฝรั่งเศสยอมให้เอกราชแก่ชาติต่างๆ ในอินโดจีน เพื่อแลกกับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาที่กำลังแข่งขันกันขยายอิทธิพลกับมหาอำนาจใหม่ คือสหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกา สำหรับอเมริกาแล้วการที่ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนหรือจีนคอมมิวนิสต์ มีชัยชนะเหนือรัฐบาลจีนคณะชาติที่ยึดอุดมการณ์แบบเสรีนิยมในปี ค.ศ. 1949 ได้สร้างความหวาดวิตกให้แก่สหรัฐอเมริกาว่าอิทธิพลของจีนและสหภาพโซเวียตจะแพร่กระจายไปทั่วเอเชีย สิ่งนี้ทำให้สหรัฐได้เร่งเพิ่มบทบาทของตนเข้ามาในเอเชียมากขึ้น

ในสภาพที่โลกก้าวเข้าสู่ยุคสงครามเย็น รัฐบาลไทยเลือกที่จะดำเนินนโยบายต่างประเทศผูกพันเข้าข้างฝ่ายตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสหรัฐอเมริกา ดังเช่น การที่ได้ตกลงรับความช่วยเหลือทางการทหารจากสหรัฐอเมริกา ในวันที่ 17 ตุลาคม ค.ศ. 1950 โดยทางการไทยยังได้รับรองรัฐบาลเบาไต้ (Bao Dai) ในเวียดนามที่สหรัฐอเมริกาตั้งขึ้น

¹⁰² อังคักกล่าวของสมเด็จพระสันตปาปาใน เขียว สัมพันธ์, เขียว สัมพันธ์ ประวัติศาสตร์กัมพูชากับจุดยืนที่ผ่าน มาของข้าพเจ้า แปลโดยอภิญา ตะวันออก (กรุงเทพฯ: มติชน, 2549), หน้า 7-8.

¹⁰³ สีดาสอนศรี(บรรณาธิการ), เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุดสงครามเย็น , พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538), หน้า 8.

รวมทั้งสังหารกว่าสี่พันคนไปร่วมสงครามเกาหลีใน ปีเดียวกัน¹⁰⁴ การดำเนินนโยบายดังกล่าวข้างต้นของไทยเป็นผลมาจากการที่รัฐบาลไทยหวาดระแวงภัยคุกคามจากจีนคอมมิวนิสต์อย่างมาก รวมทั้งไทยยังมีท่าทีคัดค้านนโยบายของชาติที่ถือความเป็นกลางระหว่างประเทศ (neutrality) อย่างเช่นในกรณีของนายกรัฐมนตรียาวหาราล เนรูห์ ที่สนับสนุนให้จีนคอมมิวนิสต์ได้ที่นั่งแทนจีนคณะชาติในองค์การสหประชาชาติ¹⁰⁵ ในช่วงต้นของการได้รับเอกราชทางฝ่ายรัฐบาลกัมพูชาเองก็มีท่าทีโน้มเอียงไปทางสหรัฐอเมริกา จึงได้เรียกร้องให้สหรัฐอเมริกาช่วยเหลือกัมพูชาต่อต้านความไม่สงบที่เกิดจากการที่พวกเวียดมินห์ (Vietminh) คือเวียดนามที่ได้รับอิทธิพลความคิดแบบสังคมนิยม “คอมมิวนิสต์” ที่เข้ามาเคลื่อนไหวในกัมพูชานับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1949¹⁰⁶ ด้วยเหตุนี้ สหรัฐอเมริกาจึงเข้ามามีบทบาทอย่างมากในการยุติสงครามอินโดจีนตามการประชุมที่นครเจนีวาท่ามกลางการคัดค้านของประเทศคอมมิวนิสต์¹⁰⁷

ในช่วงเวลาที่ฝรั่งเศสกำลังถอยถอนอำนาจในการปกครองกัมพูชาให้แก่รัฐบาลกัมพูชาภายใต้การนำของสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีได้ใช้ข้ออ้างเรื่องความมั่นคงส่งกองกำลังตำรวจเข้ารักษาความปลอดภัยตามแนวชายแดนรอบๆ บริเวณปราสาท “พระวิหาร”¹⁰⁸ ฝ่ายรัฐบาลกัมพูชาเองก็ได้ส่งหนังสือร้องเรียนผ่านสถานทูตกัมพูชาประจำกรุงเทพฯ เพื่อให้ทางการไทยถอนกำลังออกจากพื้นที่ปราสาทแต่ก็ไม่ได้รับการตอบรับจากทางการไทย วารสาร Cambodian Commentary ได้บันทึกเรื่องราวเหตุการณ์ครั้งนี้ว่าในเดือนมกราคมปี ค.ศ. 1954 เอกอัครราชทูตของกัมพูชาประจำกรุงเทพฯ ได้ทำการประท้วงอย่างรุนแรงต่อการกระทำของไทยที่ขับไล่ชาวเขมรผู้ดูแลปราสาท “พระวิหาร” สามคนออกจากปราสาทหลังจากนั้นก็ส่งตำรวจขึ้นไปตั้งค่ายบริเวณปราสาท ด้วยอารมณ์

¹⁰⁴ ธนาสุภะ สตะเวทิน, “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาระหว่างพ.ศ. 2496-2504”, (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), หน้า 43-44.

¹⁰⁵ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติการเมืองไทยสยาม พ.ศ. 2575-2500, หน้า 477.

¹⁰⁶ **ปฏิญญาแห่งการประชุมสมัชชาประชาชาติเอเซียตะวันออกเฉียงใต้**

(กฎเกณฑ์แห่งสัญญาประชาชาติ, 1956), ๑๖๖-๑๖๗. [ประวัติสังเขปในการเสด็จพระราชดำเนินต่อผู้เพื่อเอกราชสำหรับประเทศกัมพูชา (พนมเปญ: โรงพิมพ์พระบรมราชวัง, 1956), หน้า 15].

¹⁰⁷ Roger M Smith, Cambodia's Foreign Policy (Ph.D. Thesis, Cornell University, 1964), p. 64.

¹⁰⁸ Royaume du Cambodge, Documents relatifs a la suspension les relations diplomatiques entre la Cambodge et la Thaïlande (Phnom Penh: Imprimerie du ministère de Information, 1958), Cite in ibid., p135.

ความรู้สึกที่อัดแน่นอยู่ในใจ จึงมีการปักธงชาติไทยไว้บริเวณริมหน้าผา นอกจากนี้หน่วยงานด้านวัฒนธรรมของไทยยังได้เผยแพร่ข้อความว่า

“บนยอดของหน้าผาสูงตระหง่านธงไตรรงค์สีอันเป็นสัญลักษณ์ของชาติ (ไทย) ยังคงโบกไสวอยู่อย่าง งามสง่าและปลอดภัยในบริเวณยอดผาสูงติด ชายแดนของต่างชาติที่เราเข้ายึดครอง”¹⁰⁹

ต่อมาในเดือนกรกฎาคม หลังจากมีข่าวแพร่สะพัดในกรุงพนมเปญว่ารัฐบาลไทย ส่งกำลังตำรวจเข้ายึดครองปราสาท“พระวิหาร” สมเด็จพระนโรดมสีหนุทรงแสดงความประสงค์ว่าจะเสด็จมาเยือนรัฐบาลไทยที่เพื่อระงับไม่ให้ความขัดแย้งระหว่างประเทศเกิด ปัญหาลุกลาม¹¹⁰ โดยทางการไทยเองได้เตรียมการรับเสด็จพระองค์และคณะอย่างพร้อมเพรียง แต่การมาเยือนของพระองค์ในวันที่ 12 กรกฎาคมค.ศ. 1958 นั้นก็ได้ประทับอยู่ในเมืองไทยเพียง 2-3 ชั่วโมงเท่านั้น สมเด็จพระสีหนุและฯ พณฯท่าน เปน นุต คนสนิทของพระองค์ก็ได้เดินทางกลับกัมพูชา ฝ่ายสื่อมวลชนฝ่ายไทยกล่าวว่า เป็นการแสดงท่าทีเพื่อการโฆษณาชวนเชื่อ มากกว่าจะเป็นการเยือนเพื่อสันถวไมตรีตามที่รัฐบาลกัมพูชากล่าวอ้าง¹¹¹ ในการเสด็จเยือนครั้งนั้นฝ่ายกัมพูชาซึ่งมีนายซอนซานเป็นหัวหน้าคณะเจรจา ยังคงดำเนินการเจรจากับทางการไทยระหว่างที่สมเด็จพระสีหนุ และพณฯ ท่าน เปน นุต เดินทางกลับกัมพูชาไปแล้ว โดยปรากฏว่าหลังจากการประชุมกันที่กรุงเทพฯ มีข้อตกลงความร่วมมือทางเศรษฐกิจและปัญหาชายแดนในระดับหนึ่ง ซึ่งทำให้การนำเสนอข้อความเพื่อขอให้มีการยุติการโจมตีซึ่งกันและกัน โดยในครั้งนั้นนายซอน ซาน รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของกัมพูชาได้ทูลถามกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ว่า ประเทศไทยแสดงการอ้างสิทธิ “อธิปไตย”เหนือปราสาทพระวิหาร เมื่อใด ? กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์รับสั่งตอบว่าตั้งแต่ปี ค.ศ. 1940 * เราได้คืนตามสนธิสัญญาโตกิโ (ค.ศ. 1941)

¹⁰⁹ “ Preah Vihear case background to dispute” Cambodian Commentary 3(March 1962): 22.

¹¹⁰ สุภาณ เชนเวย, **กฏหมายมนุษยธรรมสากล** ไบรอส[รูด]เศวยธิ ภาย (n.p.),(n.d.) igit 253. [ชหาล เมเรย, **เบื้องหลังรอยยิ้มของเขมร** แปลโดย ดี เฌียยุ (ม.ป.ท.)(ม.ป.ป.), หน้า 253].

¹¹¹ สโมสรผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์, **สมุดปกขาวสัมพันธ์ภาพระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา** (พระนคร: สโมสรผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์, 2502), หน้า 7.

* กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์รับสั่งเพิ่มเติมว่าเขาพระวิหารเป็นของไทยตามหลักสันปันน้ำในสนธิสัญญาปี ค.ศ. 1904 ดังนั้นเมื่อลงนามตามข้อตกลง ณ กรุงวอชิงตันในปีค.ศ. 1946ให้ไทยและฝรั่งเศสกลับคืนสู่สภาวะก่อนสงคราม (Status Quos) ไทยจึงไม่ต้องคืนปราสาทพระวิหารเพราะได้ถือสิทธิอธิปไตยเหนือปราสาทหลังนี้ก่อนที่สงครามระหว่างไทยและฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1941จะเริ่มขึ้น ดูรายละเอียดการโต้เถียงในประเด็นนี้ระหว่างกัมพูชาและ

ภายหลังจากเสด็จกลับจากประเทศไทยได้ไม่นานสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนโดยมีการทำ การประกาศรับรองสถานะของรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งสร้างความหวาดวิตก ให้แก่รัฐบาลไทยเป็นอย่างมาก¹¹³ ด้วยเพราะมีการออกแถลงการณ์ร่วมกันระหว่าง กัมพูชาและจีนโดยที่มีข้อความตอนหนึ่งพาดพิงถึงประเทศไทยว่ามีท่าที่ไม่เป็นมิตรต่อ กัมพูชาโดยในขณะนั้นการเจรจาระหว่างรัฐบาลไทยกับกัมพูชายังคงดำเนินการอยู่ใน กรุงเทพมหานครสื่อมวลชนไทยบันทึกส่วนหนึ่งของคำแถลงการณ์ร่วมของจีนและกัมพูชาออก เผยแพร่ความว่า

นโยบายแห่งสันติภาพและความเป็นกลางซึ่งราชอาณาจักรกัมพูชาดำเนิน อยู่ นั้น เป็นประโยชน์มีเฉพาะเพื่อการดำรงไว้ซึ่งเอกราชของพระราชอาณาจักร เท่านั้นแต่ยังเป็นการสนับสนุนการสร้าง ความมั่นคงให้แก่สันติภาพในเอเชียและ ในโลกอีกด้วยซึ่งเป็นการสมควรที่ทุก ๆ ประเทศพึงแสดงความเคารพ นายกรัฐมนตรี จู เอ็น ไหลแห่งสาธารณรัฐ ประชาชนจีนขอแสดงความเสียใจที่ได้ ทราบว่าอาณาเขตของประเทศกัมพูชาได้ตกเป็นเหยื่อของการลวงละเมิดและ การสกัดกั้นหลายครั้งของประเทศเพื่อนบ้านซึ่งได้พิจารณา เห็นว่า เป็นการ กระทำที่ไม่เป็นมิตรอย่างยิ่งรัฐบาลจีนหวังว่าประเทศทั้งหลายในเอเชียจะอยู่ ร่วมกันอย่างสันติกับราชอาณาจักรกัมพูชาตามข้อตกลงในที่ประชุมที่บันดุงโดย ไม่ถูกชี้นำโดยนโยบายนิยมอาณานิคมของต่างชาติ¹¹⁴

จากแถลงการณ์ร่วมข้างต้นทำให้รัฐบาลไทยที่มีท่าทีหวาดระแวงภัยคุกคามจาก คอมมิวนิสต์ตอบโต้นโยบายของสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอที่ผูกสัมพันธ์กับจีนโดยทาง การไทยได้ ประกาศภาวะฉุกเฉิน ตามเขตชายแดนไทย-กัมพูชา รวม 6 จังหวัด อันได้แก่ จันทบุรี ปราจีนบุรี สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และอำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี ด้วยความ ตึงเครียดที่มีต่อกัน นี้เองเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การเจรจาที่กรุงเทพฯ ต้องยุติลง โดยยังคง

ไทยใน เสนีย์ ปราโมช, *คดีเขาพระวิหาร*, (พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2505), หน้า 117-118 (ข้อมูลฝั่งกัมพูชา) และหน้า 189 (ข้อมูลฝั่งไทย).

¹¹² อ้างแล้ว, หน้า 117-118.

¹¹³ Roger M Smith, *Cambodia's Foreign Policy*, p.136.

¹¹⁴ Ministry of Foreign Affairs, *Relation between Thailand and Cambodia* (Bangkok: Ministry of Foreign Affairs, 1959), p. 23.

ทั้งปัญหาเรื่องเส้นเขตแดนระหว่างกันไว้ เนื่องจากมีความเห็นไม่ตรงกันในหลายๆ ประเด็นรวมทั้งเรื่อง คำที่ใช้เรียกเอกสารประกอบการเจรจาโดยทางการกัมพูชาเสนอให้ใช้ คำว่า “เอกสารผนวกท้ายสัญญา (Appendix)” ซึ่งฝ่ายไทยเห็นว่าเป็นคำที่มีความหมาย กว้างเกินไปจึงเสนอคำว่า “ตามสนธิสัญญาและกรมสาร” (Diplomatic protocol) ต่อท้าย สนธิสัญญาเอาไว้ * การกระทำของสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอซึ่งเสด็จเยือนจีนในระหว่างที่การเจรจาระหว่างไทยและกัมพูชายังคงดำเนินอยู่ที่กรุงเทพฯ สร้างความไม่พอใจอย่างมากให้แก่ รัฐบาลและสื่อมวลชนของไทย ที่มองว่า กัมพูชากำลังใช้เงินมาข่มขู่ไทย¹¹⁵ ในปีเดียวกัน นั้นเองที่ฝ่ายรัฐบาลไทยเกิดความเปลี่ยนแปลง เมื่อคณะรัฐประหารที่นำโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้นำทางการทหารที่มีอำนาจอยู่เบื้องหลังรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูล สงครามอย่างยาวนานก่อปฏิวัติโดยได้ประกาศถึงเหตุผลข้อหนึ่งในการดำเนินการว่าเป็น ผลมาจากภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์

*ภัยคอมมิวนิสต์ได้คุกคามประเทศไทยอย่างรุนแรงไม่สามารถหลีกเลี่ยง
ไปใช้วิธีใดนอกจากการยึดอำนาจและดำเนินการปฏิวัติในทางที่เหมาะสม¹¹⁶*

ไมเคิล ลีเฟอร์ (Michael Leifer) ผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองระหว่างประเทศใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งข้อสังเกตไปในทิศทางเดียวกันว่าท่าทีของไทยรวมทั้งเวียดนาม ใต้ซึ่งมีจุดยืนทางการเมืองระหว่างประเทศในยุคสงครามเย็นแตกต่างจากกัมพูชาที่มีต่อ รัฐบาลกัมพูชานั้น เป็นการแสดงออกถึงความหวาดระแวงที่ทั้งสองประเทศมีต่อกัมพูชาที่ ยึดถือนโยบายต่างประเทศแบบเป็นกลาง (Neutrality) โดยไทยและเวียดนามใต้อ้างชื่อ ว่านโยบายการต่างประเทศของกัมพูชาจะเป็นสิ่งที่เปิดโอกาสให้คอมมิวนิสต์แทรกซึมเข้า มาและทำลายแผนการที่จะสร้างเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีปให้กลายเป็นกลุ่ม ต่อต้านคอมมิวนิสต์¹¹⁷ ภายหลังจากที่ทั้งสองฝ่ายได้พยายามยุติข้อขัดแย้งด้วยการเจรจา

* การนิยามคำสองคำนี้มีผลอย่างยิ่งในการเจรจาและพิจารณาเรื่องคดีเขาพระวิหารเพราะทางฝั่งกัมพูชา โดยอ้างแผนที่ที่ฝรั่งเศสทำในค.ศ. 1908 ทำให้ฝ่ายไทยกับกัมพูชาอ้างแผนที่ซึ่งไทยไม่เคยยอมรับเพื่ออ้างสิทธิว่า ปราสาทพระวิหารตั้งอยู่ ฝ่ายไทยอ้างว่าแผนที่ฉบับนี้ไม่ได้ร่วมอยู่ในการทำสัญญา (Treaty) กับฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1904 โปรดดูรายละเอียดในวิทยานิพนธ์ของ ธนาสฤษฏี สตะเวทิน, “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาระหว่าง พ.ศ. 2496-2504”, หน้า 112-113.

¹¹⁵ จรัส ดวงธิสาร ประหยัด ศ. นาคะนาท. ความเมืองเรื่องเขาพระวิหาร. (พระนคร: สาส์นสวรรค์, 2505), หน้า 137-138.

¹¹⁶ “คำปราศรัยในวันครบรอบ 1 ปีของปฏิวัติฉบับ 2 วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501” อ้างใน คณะรัฐมนตรี, **ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์** (พระนคร: โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี, 2503), หน้า 123

¹¹⁷ Michael Liefer, *Cambodia; the search for Security* (London: Pallma press, 1967), p. 85.

แต่ไม่เป็นผล ซึ่งยิ่งทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งในภูมิภาคอินโดจีน ซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงด้านอุดมการณ์ในช่วงสงครามเย็นยิ่งตึงเครียดมากขึ้นโดยฝ่ายกัมพูชาได้ยื่นเรื่องร้องเรียนไปยังคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติว่าทางการไทยได้ส่งกำลังทหารประชิดชายแดนของกัมพูชาและทำเรื่องมายังประเทศไทยเพื่อแสดงความไม่พอใจด้วยการขอระงับการมีผู้แทนทางการทูตระดับเอกอัครราชทูตในประเทศไทยโดยให้เหตุผลว่าด้วยสถานการณ์ตามที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยากที่กัมพูชาจะสานความสัมพันธ์ทางการทูตระดับปกติกับรัฐบาลไทยได้¹¹⁸

ต่อมาในเดือนมกราคม ศ. ศ. 1959 โจฮัน เบคฟริส (Johan Beck Fris) นักการทูตชาวสวีเดนผู้แทนเลขาธิการจากองค์การสหประชาชาติได้เข้ามาเป็นตัวกลางในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งระหว่างไทยกับกัมพูชา โดยได้เดินทางเข้ามาในกรุงเทพฯ ก่อนในวันที่ 20 มกราคมเพื่อเจรจาขอรับรองให้ทั้งสองฝ่ายระงับการโจมตีกันทางหน้าหนังสือพิมพ์ และได้เดินทางต่อไปยังประเทศกัมพูชาในวันที่ 23 มกราคม เพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศเริ่มดีขึ้น¹¹⁹ โดยได้มีการออกคำแถลงการณ์ร่วมกันในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ ในการสถาปนาสัมพันธภาพทางการทูตกันใหม่โดยในโอกาสนี้ทางรัฐบาลไทยยังได้แต่งตั้งให้นายถนัด คอมันตร์รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศของไทย เดินทางมาเจรจากับทางการกัมพูชาที่กรุงพนมเปญโดยนายถนัด คอมันตร์ได้เสนอขอทางกัมพูชาว่าจะขอจัดการ ปราสาท"พระวิหาร"ร่วมกันกับทางกัมพูชา¹²⁰

ในช่วงเดียวกันหลังจากนั้นเองที่ปรากฏว่างานเขียนของปัญญาชนชาวเขมรออกมาโจมตีประเทศไทยโดยหนึ่งในปัญญาชนชาวเขมรที่แสดงออกซึ่งความไม่พอใจต่อท่าทีของไทยในความขัดแย้งเรื่องปราสาท "พระวิหาร" คือ เปน นุต (Pen Nouth) อดีตนายกรัฐมนตรีและคนสนิทของสมเด็จพระเจ้าสีหนุซึ่งในเวลานั้นดำรงตำแหน่งเป็น "พหุทธสมาชิกกรมอุดมศึกษา" ซึ่งมีสำนักงานตั้งอยู่ในพระราชวัง ได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งชื่อว่า ประวัติศาสตร์สังเขปเกี่ยวกับความสัมพันธ์เขมร-สยาม โดยอิงกับบทความที่สมเด็จพระ

¹¹⁸ "Preah Vihear the road to justice" Cambodian Commentary 1(November 1959): 6.

¹¹⁹ ธนาสุภะสิทธิ์ สตะเวทิน, ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาระหว่าง พ.ศ. 2496-2504, หน้า 129.

¹²⁰ สิริ สัมภาษณ์ รស់ ฐลภาบุตร์, **บทสนทนาของสุโขทัยกับกัมพูชา**

มหัศจรรย์แห่งวิถีชีวิตและอารยธรรมชาติเขมรสู่สังคมโลก
สัญตราบัญญัติแห่งสันติภาพ 2 เสาปฏิมาของอารยธรรมเขมรใน 1-7 (n.p.)

(n.d.). 1-7. [ชอน ชำนาญ วัชรชัย จันตราบุตร, เอกสารสังเขปเกี่ยวกับประวัติปราสาทเบียร์ยะฮิวีเสียดึกษกาลอันรุ่งเรืองกับความภาคภูมิใจของชาติเขมร สำหรับการทัศนศึกษาของคณาจารย์ราชบัณฑิตสภาแห่งกัมพูชาและนักศึกษาชั้นสูงที่ 2 ณ ปราสาท "พระวิหาร" อลองแวงและอังกอร์ วันที่ 1-7 เมษายน 2002 (ม.ป.ท.), (ม.ป.ป.), หน้า7].

นโรดมสีหนุทรงพระนิพนธ์เป็นภาษาฝรั่งเศสในวารสาร “กัมพูเจีย (Kampuja)” โดยทรงได้ตอบการที่ทางการไทยอ้างอธิปไตยเหนือดินแดนสองแห่งคือ “พระวิหาร” และเกาะฮัง โดยยื่นความถึงการอพยพ “ลอบ” เข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาติไทยในดินแดนของเขมร ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 12-13 เป็นต้นมา¹²¹ โดยในหนังสือยังชี้ขึ้นมาโดยโจมตีความคิดของฝ่ายไทยที่ว่าขอจัดการปราสาท “พระวิหาร” ร่วมกับทางกัมพูชาใน ความว่า

ในปัจจุบันนี้เองที่พวกคนไทยก็ยังไม่ลงเอยที่จะอ้างว่าปราสาท “พระวิหาร” คือสมบัติร่วมกันของชาติเขมรกับไทยฝ่ายไทยถึงกับอ้างว่าปราสาท “พระวิหาร” สร้างขึ้นโดยผีพระหัตถ์ของพระมหากษัตริย์ไทยทั้งๆ ที่ช่วงเวลาที่สร้างนั้นประทับอยู่ห่างจากเทือกเขาพนมมวองแวกไปทางทิศเหนือของอาณาจักรเขมรของเราว่าสองพันกิโลเมตร¹²²

การที่องค์การสหประชาชาติเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ยความขัดแย้งระหว่างไทยกับกัมพูชา นับว่าเป็นความสำเร็จของรัฐบาลกัมพูชาที่ทำให้ประเด็นความขัดแย้งของสองชาติกลายเป็นปัญหาระดับโลก ทำให้ประชาคมโลกหันมาให้ความสนใจกับกัมพูชาอีกครั้งหนึ่งหลังจากที่สมเด็จพระนโรดมพยายามป่าวประกาศให้นานาชาติรับรองความเป็นกลางและอธิปไตยของกัมพูชา โดยในเหตุการณ์ความขัดแย้งนี้ทรงทำให้ประชาชาติเห็นว่าความขัดแย้งระหว่างกัมพูชากับไทยเป็นเรื่องของการต่อสู้เพื่อรักษาอธิปไตยและความชอบธรรมเหนือดินแดนกัมพูชาหลังการได้เอกราชใน ค.ศ. 1953¹²³ ในแง่หนึ่งการที่กัมพูชาพยายามไยงตัวเองเข้ากับสถานการณ์โลกยุคสงครามเย็นในฐานะรัฐขนาดเล็กที่พยายามรักษาความเป็นกลางระหว่างประเทศโดยการหันไปสร้างความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนเพื่อคานอำนาจกับสหรัฐอเมริกา รับผิดชอบว่า

“เมื่อมองในแผนที่แล้วจะเห็นได้ว่ากัมพูชานับด้วยประเทศขนาดกลาง (Medium State) ซึ่งเป็นพันธมิตรของชาติตะวันตกโดยมีดินแดนแคบๆ ของลาว กั้นกัมพูชาจากประเทศสังคมนิยมสองประเทศคือเวียดนามเหนือและสาธารณรัฐประชาชนจีน ดังนั้นเราจึงไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากพยายามรักษาดุลยภาพระหว่างสองค่ายข้างต้น”¹²⁴

¹²¹ ธิบตี บัวคำศรี, “เอกสารมหาบุรุษเขมร” การศึกษาทางประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของกัมพูชา, หน้า 100.

¹²² ไบ้ส ธุต, *ประวัติศาสตร์กัมพูชาสมัยกัมพูชา-ญาย*, (กรุงเทพฯ: มติชน, 1997), ธีตี่ 9. [แปนนุต, *ประวัติศาสตร์สังเขปเกี่ยวกับความสัมพันธ์เขมร-สยาม* (พนมเปญ: อบชรา, 1997), หน้า 9].

¹²³ Roger M Smith, *Cambodia's Foreign Policy*, p. 144-145.

¹²⁴ พระราชดำรัสของสมเด็จพระนโรดม อังในรุ่งพงษ์ ชัยนาม, *รวมบทความวิชาการรัฐศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 5 (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2549), หน้า 56.

3.3.3 ความเป็นกลางระหว่างประเทศ

คำว่าความเป็นกลาง (Neutrality) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินนโยบายระหว่างประเทศตามแนวทางของนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-alignment Policy) ซึ่งเป็นคำที่ใช้อธิบายถึงสถานภาพแห่งรัฐโดยไม่ผูกมัดตนเองเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ในช่วงที่เกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศขึ้น เช่น ในสภาวะสงครามเย็นหรือเกิดสงครามขึ้นแล้วก็ตามโดยรัฐที่ต้องการกำหนดความเป็นกลาง (Neutralization) ต้องประกาศเจตนารมณ์นี้ด้วยตนเองหรือสมัครใจทำตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่ประเทศมหาอำนาจในขณะนั้นยอมรับ เช่น กรณีของประเทศสวิตเซอร์แลนด์หลังสงครามนโปเลียน (Napoleon war) ใน ค.ศ. 1815 ซึ่งแสดงว่าปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้ประเทศหนึ่งใดนั้นจะได้รับการยอมรับความเป็นกลางนั้นต้องเกิดจากความเห็นชอบจากคู่สงครามที่เกิดขัดแย้งกันขึ้นด้วย โดยสำหรับนโยบายต่างประเทศของกัมพูชาโรเจอร์ เอ็ม สมิธ ให้คำจำกัดความคำว่าความเป็นกลาง ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคสงครามเย็น ซึ่งเป็นผลจากความพยายามของประเทศที่มีอำนาจน้อยซึ่งไม่อาจต่อต้านอำนาจที่เหนือกว่าชักชวนให้ไปอยู่ในค่ายอุดมการณ์ของตน¹²⁵

สำหรับพัฒนาการของนโยบายความเป็นกลางของกัมพูชา มักถูกอ้างว่าสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงเป็นผู้บุกเบิกนโยบายต่างประเทศแบบไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดในระยะหลังจากการที่พระองค์ได้เข้าร่วมในการประชุมเอเชีย-แอฟริกา* ที่เมืองบันดุง ประเทศอินโดนีเซีย (Bandung Conference) ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1955 ซึ่งพระองค์ได้พบกับนายกรัฐมนตรีโจว เอินไหล ของสาธารณรัฐประชาชนจีน และเชื่อว่าเป็นเหตุให้พระองค์เห็นว่าแนวทาง “ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด” เป็นวิธีการที่ดีที่สุด ในการปกป้องความมั่นคงของกัมพูชาจากประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นอริกันมาอย่างยาวนานในประวัติศาสตร์ โดยในทัศนะของนักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไมเคิล ลีเฟอร์ เชื่อว่า การดำเนินนโยบายต่างประเทศของกัมพูชาตาม แนวทางเป็นกลางเป็นความต้องการส่วนพระองค์ของสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ¹²⁶ โดยแนวทางของนโยบายต่างประเทศในระหว่าง ค.ศ. 1953-1963

¹²⁵ Roger M Smith *Cambodia's Foreign Policy*, p.1.

* เป็นการประชุมของตัวแทนจาก 29 ประเทศซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศอดีตอาณานิคมที่ได้รับเอกราชภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อแสดงว่าแต่ละประเทศตระหนักในปัญหาการแข่งขัน แทรกแซงของมหาอำนาจในยุคสงครามเย็น การประชุมที่บันดุงกลายเป็นสัญลักษณ์ของขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non aligned movement) ที่มีจีนและอินเดียมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนแนวทางนี้

¹²⁶ Micheal leifer, *Cambodia: The search for Security*, p. 107.

นั้นมีลักษณะเป็นนโยบายเป็นกลางแบบเลือกข้าง (Active neutralism)¹²⁷ คือจะตอบสนองความต้องการและผลประโยชน์ของชาติมหาอำนาจในระดับที่ไม่ขัดและไม่ผูกมัดตนเองกับชาติมหาอำนาจนั้นๆ มากเกินไป ในแง่หนึ่งทำให้สมเด็จพระนโรดมสีหนุจึงถูกเรียกโดยสื่อมวลชนว่า “เจ้าชายสีบานเย็น”^{*}

หลังการประชุมครั้งนั้น สมเด็จพระนโรดมสีหนุยังได้ทรงส่งบทความไปเผยแพร่ในวารสารในอเมริกาชื่อ Foreign affairs ทรงแสดงถึงความเป็นห่วงในทัศนะที่อาจจะสร้างความเข้าใจผิดในข้างต้น โดยทรงชี้แจงให้เห็นถึงสาเหตุความจำเป็นที่ทำให้พระองค์ต้องเลือกดำเนินนโยบายเป็นกลาง ว่าเป็นผลจากการที่มีภูมิประเทศที่ใกล้ชิดกับสองประเทศคือไทยและเวียดนามเหนือ ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน โดยทรงชี้ให้เห็นความจำเป็นข้างต้นและเนื่องจากปัญหาความหลากหลายทางชนชาติในกัมพูชา (เขมร เวียดนาม และจีน) เป็นอีกสาเหตุที่ทำให้ทรงต้องประนีประนอมกับทุกค่ายอุดมการณ์เพื่อรักษาความสงบในประเทศ โดยทรงแจกแจงให้เห็นถึงความช่วยเหลือจากประเทศต่างๆ ที่กัมพูชาได้รับและทรงขอใบสั่งสหรัฐอเมริกาในฐานะผู้ให้ความช่วยเหลือรายใหญ่ และขอให้อเมริกาสนับสนุนนโยบายช่วยเหลือกัมพูชาต่อไป^{**} โดยทรงยืนยันว่าความช่วยเหลือข้างต้นจะทำให้ชาวกัมพูชานิยมแนวทางและ เป็นมิตรที่ดีกับสหรัฐอเมริกาสืบไป ทั้งยังทรงสัญญาว่าจะกีดกันการขยายตัวของศัตรูของอเมริกาคือคอมมิวนิสต์เป็นการตอบแทน¹²⁸

เขี้ยว สัมพันธ์ (Khiev Samphan) ซึ่งเคยเป็นทั้งฝ่ายตรงข้ามที่วิจารณ์สมเด็จพระนโรดมสีหนุ เมื่อครั้งที่ยังทรงอยู่ในฐานะประธานของสังคมนิยม¹²⁹ ก่อนที่จะหันมาเป็นพันธมิตรกับพระองค์ที่ท่ามกลางกองโจรกับฝ่ายรัฐบาลของลอนดอน ภายใต้การสนับสนุนของสหรัฐอเมริกา ได้ประเมินบรรยากาศในสมัยที่สมเด็จพระนโรดมสีหนุเลือกใช้นโยบาย

¹²⁷ นาดล ชาติประเสริฐ. **เจ้านโรดมสีหนุกับนโยบายความเป็นกลางของกัมพูชา** (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2540), หน้า 86.

^{*} การประเมินสมเด็จพระนโรดมสีหนุในลักษณะเช่นนี้เกี่ยวเนื่องกับการที่สมเด็จพระนโรดมสีหนุหันไปนิยมฝ่ายคอมมิวนิสต์ แต่ยังคงรับความช่วยเหลือจากฝ่ายอเมริกา

^{**} ปริมาณความช่วยเหลือจากอเมริกาซึ่งมอบให้รัฐบาลกัมพูชาในช่วง ค.ศ. 1953-1964 มีปริมาณมากถึงกว่า 70 เปอร์เซ็นต์ของความช่วยเหลือจากต่างประเทศ โดยในส่วนของกองทัพได้เงินสนับสนุนถึง 30 เปอร์เซ็นต์

¹²⁸ Norodom Sihanouk, “Cambodia neutral: The dictate of necessity” *Foreign affairs* 36(July 1958): 583-586.

¹²⁹ David P Chandler. *The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945*, p.201.

เป็นกลางว่าเป็นช่วงที่มีทั้งผู้เห็นด้วยและผู้ไม่เห็นด้วยกับนโยบายเป็นกลางโดยฝ่าย
ปัญญาชนที่เห็นด้วยมองว่าท่าทีคุกคามกัมพูชาของสหรัฐอเมริกา

มีนายพลกองทัพชาติกับบรรดาเสนาบดีเจ้าหน้าที่จำนวนมากบางคน
ชั้นในสังคม ที่ล้วนกระหายเงินดอลลาร์ซึ่งได้รับมาจากความช่วยเหลือของ
สหรัฐอเมริกา”จากสภาพที่เป็นเช่นนี้บรรดาปัญญาชน พระสงฆ์ ตลอดจน
ข้าราชการกัมพูชาเป็นจำนวนมาก ต่างพากันหวาดวิตกมากขึ้น พี่น้องกัมพูชา
เหล่านี้ต่างเห็นว่าจำเป็นแล้วที่จะต้องมีการแก้ไขปรับปรุงในบางสิ่งทั้งนี้เพื่อรักษา
สมดุลทางสังคมและเพื่อดึงแรงหนุนจากชนชั้นกลางและชนชั้นล่างให้หันมา
สนับสนุนนโยบายเป็นกลางให้มากยิ่งขึ้นโดยทำให้พวกเขาตระหนักว่า การ
ดำเนินนโยบายเป็นกลางได้ส่งผลประโยชน์ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขาอย่าง
แท้จริง¹³⁰

การที่รัฐบาลกัมพูชาเลือกดำเนินนโยบายเป็นกลางตลอดจนเป็นมิตรกับประเทศ
สาธารณรัฐประชาชนจีนกลายเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่ให้เงิน
สนับสนุนด้านต่างๆ จำนวนมากแก่กัมพูชาไม่พอใจจึงได้ขอความร่วมมือจากพันธมิตรใน
ภูมิภาคคือไทยและเวียดนามใต้ซึ่งมีพรมแดนติดกับกัมพูชาช่วยดำเนินการกดดันกัมพูชา
ทั้งทางการทหารและทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบต่ออาณาเขตและอธิปไตยของกัมพูชา
และในท้ายที่สุดสหรัฐอเมริกาก็สนับสนุนแผนการเพื่อโค่นล้มอำนาจการปกครองของ
สมเด็จพระนโรดมสีหนุ¹³¹ ซึ่งสร้างความหวาดระแวงให้สมเด็จพระนโรดมสีหนุ นำไปสู่การ
ที่ทรงปฏิเสธการเข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์การซีโต (SEATO) ที่สมเด็จพระนโรดมสีหนุ
ทรงเห็นว่าอาจไม่เป็นประโยชน์อันใดสำหรับกัมพูชาซึ่งยึดนโยบายเป็นกลาง เพราะเป็น
องค์การที่สหรัฐอเมริกาและพันธมิตรของสหรัฐอเมริกาจัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลัก
เพื่อป้องกันไม่ให้ประเทศไทยและเวียดนามใต้ตกอยู่ใต้การคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์¹³²
ในเดือน กุมภาพันธ์ ปีเดียวกันนี้เองได้มีการแผนโค่นล้มสมเด็จพระนโรดมสีหนุ โดยนายซัม ซารี
(Sam Sary) อดีตเอกอัครทูตกัมพูชาประจำกรุงลอนดอนซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก
สหรัฐอเมริกาตั้งแต่ ค.ศ. 1957¹³³ ภายใต้แผนการที่สมเด็จพระนโรดมสีหนุทรงเรียกว่า “แผนการ
กรุงเทพฯ (Bangkok Plot)” ซึ่งไมเคิล เฟลด์ (Michael Field) นักข่าวชาวตะวันตกที่เข้าไป

¹³⁰ เสียว สัมพัน, เสียว สัมพัน: ประวัติศาสตร์กัมพูชากับจุดยืนที่ผ่านมาของข้าพเจ้า, หน้า 7-8.

¹³¹ Milton Osborne, Sihanouk Prince of light Prince of darkness (Chaing Mai: silkworm book, 1994), p.107.

¹³² Micheal Leifer, Cambodia: the search for Security p. 92.

¹³³ David P. Chandler, The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945, p. 99.

ในช่วงนั้นบันทึกไว้ว่าสมเด็จพระสังฆราชทรงตรัสต่อหน้าสาธารณชนและนิพนธ์บทความออกมาหลายครั้งถึงความพยายามที่จะล้มระบบการปกครองของพระองค์ โดยทรงวิเคราะห์ว่า

แผนการนี้มีเชิง จีอก ทัญศัตรูทางการเมืองคนเก่าแก่เป็นแกนนำโดยอาศัยความร่วมมือกันเป็นอย่างดีกับชาตินิยมตะวันตกที่ต้องการแทรกแซงแนวความคิดเป็นกลางอันเป็นต้นแบบการดำเนินนโยบายต่างประเทศของกัมพูชาอันมีมีดาบ ชวนเป็นเหมือนแขนอันศักดิ์สิทธิ์ของแผนการมีซัม ซารีเป็นหัวสมองของแผนการร่วมกับแผนการร้ายที่มีไทยและ เวียดนามอยู่เบื้องหลัง¹³⁴

ในปีเดียวกันนั้นเองมีการส่งระเบิดเข้าไปหมายจะสังหารสมเด็จพระสังฆราชมริตกษัตริย์ในกรุงกัมพูชาแต่ล้มเหลว เนื่องจากเกิดระเบิดขึ้นก่อนทำให้สมเด็จพระนโรดมสีหนุ ทรงปักใจเชื่อว่าฝ่ายไทยเวียดนามรวมถึงสหรัฐอเมริกาต่างมีส่วนในการวางแผนครั้งนี้เพราะไม่พอใจนโยบายต่างประเทศของกัมพูชา¹³⁵ ต่อมาในวันที่ 6 ตุลาคม 1958 รัฐบาลกัมพูชาจึงได้ตัดสินใจนำเรื่องปราสาท “พระวิหาร” เข้าสู่การพิจารณาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ณ กรุงเฮก โดยกัมพูชาขอให้ศาลพิพากษาให้ไทยถอนกำลังอาวุธออกจากบริเวณพนมเปรีเยฮ์วิเฮีย และขอให้ศาลชี้ขาดว่าอธิปไตยเหนือเปรีเยฮ์วิเฮียเป็นของกัมพูชา¹³⁶ โดยนายตริง กาง (Truong Cang) หัวหน้าคณะตัวแทนจากรัฐบาลกัมพูชาได้แถลงสรุปคำฟ้องต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศว่า

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1949 เป็นต้นมาด้วยความละโมภทหารไทยยังคงยึดครองดินแดนอันเป็นส่วนหนึ่งของประเทศกัมพูชาซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดกำปงธม อันมีซากปรักหักพังปราสาทใน “พุทธาราม” คือปราสาท “พระวิหาร” ซึ่งเป็นที่บวงสรวงสักการบูชาสำหรับชาวเขมรทุกวันนี้ อีกประการหนึ่งในปี ค.ศ. 1954 ประเทศไทยยังได้ใช้กำลังละเมิดข้อตกลงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติขององค์การสหประชาชาติด้วยการใช้กำลังเข้ายึดดินแดนส่วนนี้ซึ่งอยู่ใต้อธิปไตยของประเทศกัมพูชา แต่ทางการกัมพูชาก็ไม่ได้ใช้กำลัง ทางทหารทหารตอบโต้ความละโมภของไทยโดยทางการกัมพูชาได้เพียงแต่ใช้การเรียกร้อง ทางทหารทูตแต่ทางฝั่งไทยก็

¹³⁴ Michael Field, *The Prevailing wind witness in Indo-china* (Lon Don: Methuen co ltd, 1965) , pp. 211-212.

¹³⁵ Roger M Smith, *Cambodia's Foreign Policy*, p.146.

¹³⁶ การต่างประเทศ, กระทรวง, *เขาพระวิหารคำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ* (พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2505), หน้า 6.

ตามคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศหลังข่าวแพร่กระจายออกไปได้กระตุ้นให้ประชาชนชาวเขมรหลายพันคนออกมาชุมนุมกันบริเวณหน้าพระบรมมหาราชวัง สมเด็จเจ็สึหนุรับสั่งกับประชาชนชาวเขมรว่า

บทเรียนที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ได้รับจากชัยชนะครั้งนี้คือการยืนยันความคิดของข้าพเจ้าที่ว่าธรรมเนียมอันดีงาม ราชฎรทั้งหลายและผู้คนทั่วทั้งโลกได้รับรู้ในตอนนี้แล้วว่าศาลยุติธรรมระหว่างประเทศสามารถคุ้มครองสิทธิของพวกเขาได้ สิ่งนี้เป็นยิ่งกว่า “พระวิหาร” ต้องไม่ลืมว่านี่ไม่ใช่เพียงดินแดนเล็กๆ น้อยๆ ที่ไร้ความหมายแต่เป็นตัว ปราสาทเหมือนกับนครวัดซึ่งในสายตาของพวกเราแล้วเป็นความศรัทธาในศาสนา เป็นสิ่งสำคัญที่ไม่อาจประเมินค่าได้ ด้วยเป็นตัวแทนส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์และอารยธรรมของพวกเรา¹⁴¹

3.4 สรุป

ด้วยเหตุที่ปราสาท “พระวิหาร” ถูกโยงเข้ากับเรื่องอารยธรรมอันยิ่งใหญ่ ซึ่งเป็นหนึ่งในอุดมคติของของชาวเขมร ที่สมเด็จเจ็สึหนุอดีตกษัตริย์ ผู้ทรงขึ้นมาดำรงตำแหน่งประมุขแห่งรัฐ (Chief of state) สมเด็จเจ็สึหนุทรงอ้างว่าทรงปรารถนาที่ประกอบพระราชกรณียกิจเพื่อ “ชาติ” เช่นเดียวกับพระมหากษัตริย์ชาวเขมรในยุคพระนครในกรณีของปราสาท “พระวิหาร” ซึ่งทางการไทยดำเนินนโยบายแบบไม่เป็นมิตรกับรัฐบาลกัมพูชา จึงถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นทั้งในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิในการครอบครองตัวปราสาทและ เพื่อยืนยันความคิดเกี่ยวกับการเป็นเจ้าของอารยธรรมอันยิ่งใหญ่ของชาวเขมรที่สืบทอดมาจากยุคอดีต ด้วยเหตุนี้ เรื่องปราสาท “พระวิหาร” จึงมีความสำคัญกับยุคสังคมนาษฎร์นิยมเพราะการเรียกร้องปราสาท “พระวิหาร” กลับคืนนอกจากจะเป็นทวงสิทธิอันชอบธรรมของกัมพูชาแล้ว การได้กลับคืนมาของโบราณสถานนี้ยังจะทำให้ราษฎรชาวเขมรผู้เชื่อในประวัติศาสตร์ที่ว่าอาณาจักรกัมพูชาโบราณได้ขยายอำนาจออกไปอย่างกว้างขวางโดยมีปราสาทหินหลังต่างๆ และหลักฐานจากการขุดค้นทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์เป็นประจักษ์พยานมีความสุขและเสริมความนิยมในสมเด็จเจ็สึหนุ ช่วยส่งเสริมบทบาทความเป็นผู้นำทางการเมืองของพระองค์ให้มีความโดดเด่นควบคู่กับระบบการเมืองตามแนวทางกษัตริย์นิยมหรือระบอบสังคมนาษฎร์นิยมที่สมเด็จเจ็สึหนุทรงตั้งขึ้น

¹⁴¹ “Preah Vihear case verdict” Cambodian Commentary 3(May June 1962): 25.

บทที่ 4

สังคมนิยมพระพุทธศาสนา: การสร้างวัฒนธรรมเพื่อการเมืองของกัมพูชา

ในวันที่ 15 มิถุนายน ค.ศ. 1962 ภายหลังจากศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้ ตัดสินให้อธิปไตยเหนือปราสาท “พระวิหาร” ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของประเทศกัมพูชา สมเด็จ สihanu ทรงมีพระดำรัสแก่ราษฎรที่มาชุมนุมกันหน้าพระบรมราชวังในกรุงพนมเปญตอนหนึ่ง ว่า

สมเด็จพระราชินีและข้าพเจ้าได้วิงวอนต่อพระรัตนตรัยและดวงวิญญาณ ของบูรพกษัตริย์ ให้ช่วยเหลือกัมพูชาในกรณีปราสาท “พระวิหาร” ตอนนีถึงเวลาที่ เราต้องทำตาม คำสาบานที่ได้ให้ไว้ สำหรับข้าพเจ้าได้บนบานไว้ว่าจะปลงผม ตามธรรมเนียมประเพณีของชาวเขมร ตามธรรมดาแล้วการไม่มีผมอยู่บนหัวย่อม ทำให้เกิดความรู้สึกเขินอาย แต่สำหรับโอกาสที่น่ายินดีเช่นนี้แล้วข้าพเจ้ากลับไม่ รู้สึกอับอาย กลับประทับใจกับความสุขสมหวังและสิ่งนี้คงทำให้ข้าพเจ้าเพลิดเพลิน ไปได้อีกนาน¹

ภายหลังจากนั้นไม่นานวารสาร Asian Survey ก็ได้ลงบทความแสดงทัศนะของ นักสังเกตการณ์ชาวต่างประเทศ ซึ่งเห็นว่าความขัดแย้งระหว่างไทยกับกัมพูชานั้นยังยาก ที่จะยุติลงได้ โดยได้ยกตัวอย่างสองเหตุการณ์ในสองประเทศหลังคำตัดสินของศาล ยุติธรรมระหว่างประเทศตัดสินคดีขึ้นมาเปรียบเทียบกล่าวคือขณะที่ชาวไทยกำลังเศร้า โศกเสียใจกับการที่ต้องอัญเชิญธงชาติไทยออกจากพื้นที่บริเวณปราสาท “พระวิหาร” นั้น สมเด็จ Sihanu กำลังปลงพระเกศา² โดยเหตุการณ์อย่างหลังถูกอธิบายจากมุมมองของ นักวิชาการชาวต่างประเทศว่าเป็นการกระทำเพื่อแสดงความ “ขอบคุณ” ต่อคำตัดสินของ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ³

¹ “Preah Vihear case background to dispute” *Cambodian Commentary* 3(March 1962): 25.

² บทความชิ้นนี้เขียนขึ้นโดยใช้หลักฐานฝ่ายไทยเป็นสำคัญ โดยเขียนขึ้นหลังคำตัดสินไม่นาน โปรดดู L P Singh, “The Thai – Cambodian temple dispute’ 2 *Asian Survey* (October 1962):23-26.

³ Jerrold Schechter, “Cambodia; The people’s prince” *The New Face of Buddha Buddhism, Nationalism and Communism* (New York; Coward McCann, Inc.), p67.

4.1 “พระวิหาร” กับพระพุทธศาสนา

การวิเคราะห์การบำเพ็ญพระราชกรณียกิจทางศาสนาของสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดี เกี่ยวข้องกับการเมืองเกิดจากประสบการณ์ที่ผ่านมาของนักวิชาการชาวต่างประเทศที่สังเกตการณ์ความเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองของกัมพูชามักพบว่า สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดี นำเอาความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับที่ทรงประทานสัมภาระณ์สื่อมวลชนในขณะที่เสด็จเยือนประเทศอินโดนีเซีย โดยกล่าวว่าการที่ทางการไทยเข้ายึดปราสาทพระวิหารนั้นเป็นการกระทำด้วยความละโมภซึ่งในมิติทางศีลธรรมในพระพุทธศาสนาแล้วการที่ศาลตัดสินคดีให้กัมพูชานะคดีความ จึงเป็นการตัดสินด้วย “ความยุติธรรม” ทรงพระราชทานแสดงความเห็นว่า

สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าการได้ปราสาท “พระวิหาร” กลับคืนมา นอกเหนือจากการที่คำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศที่ให้ความสำคัญแก่มิติทางวัฒนธรรมของอนุสรณ์สถานแห่งนี้ แล้วการได้ปราสาท “พระวิหาร” กลับคืนมา ยังเป็นการยืนยันถึงความซื่อตรงต่อหลักการที่เราได้ปฏิญาณไว้คือการไม่ยอมแพ้ต่อการสูญเสียดินแดนแม้เพียงตารางนิ้วเดียว ในช่วงศตวรรษที่ผ่านมาเราได้พยายามปลดปล่อยจังหวัดที่ถูกเพื่อนบ้านยึดไป ในวันนี้ดินแดนที่ได้คืนมานั้น อาจเป็นเพียงส่วนน้อยนิด แต่ก็เพียงพอที่จะทำให้รักษาดินแดน (หมายถึง ไทย) เห็นถึงความมุ่งมั่นทุ่มเทของกัมพูชาที่พร้อมยอม “จ่าย” เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของเราเอง⁴

พระราชดำรัส พระอภัยกิริยา ตลอดจนการพระราชกรณียกิจหลายๆ ที่ทรงแสดงก่อนหน้าและหลังคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ เช่น การที่ทรงอ่อนน้อมต่อพระรัตนตรัยและทรงปฏิบัติตามคำสาบานที่ให้ไว้ด้วยการปลงพระเกศา ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับ “หลักการ” ของพระพุทธศาสนาและอุดมการณ์ทางการเมืองซึ่งสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดี ประกาศว่าทรงใช้แนวคิดทางการเมืองที่เรียกว่า สังคมนิยมพระพุทธศาสนา (Buddhist Socialism) ด้วยเป็นอุดมการณ์ที่มีความสอดคล้องกับกับนิสัยชื่นชอบการพึ่งพาอาศัยกันของชาวเขมร⁵ สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีจึงทรงนำอุดมการณ์นี้มาใช้เป็นอุดมการณ์ของระบอบสังคมนิยมขบวนการทางการเมืองรูปแบบใหม่ที่ทรงตั้งขึ้น ดังนั้นการประกอบพระราชกรณียกิจต่างๆ ของพระองค์ซึ่งเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาจึงมักจะถูกตีความว่ามีลักษณะ

⁴ Cambodian commentary 11(September 1963): 22.

⁵ Samboon Suksaman, *Buddhism and Political legitimacy* (Bangkok: Chulalongkorn University, 1993), pp. 111-112. ดูรายละเอียดข้างหน้า

“ความเป็นการเมือง” (Political) ปนอยู่เสมอ เช่น คำอธิบายในเหตุการณ์ในปี ค.ศ. 1947 เมื่อญี่ปุ่นเป็นผู้แพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 และได้ถอนกำลังทหารออกจากประเทศกัมพูชา ในช่วงเวลานั้นเองทางการฝรั่งเศสซึ่งต้องการประนีประนอมได้ตกลงรับรองรัฐธรรมนูญฉบับแรกของกัมพูชา ขณะนั้นเองสมเด็จพระเจสสุวาทิตซึ่งทรงมีพระชนมายุ 25 พรรษาซึ่งถึงเวลาที่ควรต้องทรงพระผนวชตามราชประเพณี แต่นักวิชาการชาวต่างประเทศกลับตีความว่าการที่ทรงพระผนวชนั้นมีเป้าหมาย เพื่อบรรเทาทุกข์ของพระองค์และประเทศกัมพูชา หลังจากที่สามารผ่านเหตุการณ์เลวร้ายมาได้⁶

อย่างไรก็ตามการที่สมเด็จพระเจสสุวาทิตทรงปลงพระเกศาหลังคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ในครั้งนั้นก็ไม่ได้ช่วยยืนยัน ถึงความเป็นเจ้าของปราสาท “พระวิหาร” ของกัมพูชาเท่ากับเหตุการณ์ ในอีก 6 เดือนต่อมาที่ สมเด็จพระเจสสุวาทิตทรงเชิญ คณะทูตจากประเทศ อินเดีย ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น อังกฤษ ยูโกสลาเวีย รัสเซีย อินโดนีเซีย สาธารณรัฐประชาชนจีน โปแลนด์ ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา ลาว และ เซคโกสโลวาเกียเดินทางขึ้นไปร่วมเป็นสักขีพยาน ในพิธีบุญสมโภชที่พนมปราสาท “พระวิหาร” ซึ่ง สิ่งแรกที่สามารวิเคราะห์ได้คือว่าเป้าหมายของการบำเพ็ญพระราชกุศลนี้ในแง่หนึ่งเป็นการแสดงออกซึ่ง “พิธีการทางการทูต” อย่างชัดเจนว่า กัมพูชาได้ประกาศความเป็นเจ้าของทั้งปราสาท “พระวิหาร” และอธิปไตยเหนือดินแดนที่ตั้งของปราสาทตามคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศต่อหน้าคณะทูตจากนานาประเทศที่เดินทางมาร่วมเป็นสักขีพยาน โดยวารสารกัมพูชาสุริยาฉบับเดือนมกราคมปี ค.ศ. 1963 ได้อธิบายเหตุการณ์ครั้งนี้ว่า

ชัยชนะที่ประเทศกัมพูชาได้รับมาเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน ปี ค.ศ. 1962 ตามคำตัดสินของตุลาการศาลยุติธรรมระหว่างประเทศที่ตัดสินว่า พนมปราสาท “พระวิหาร” เป็นของชาวเขมรและ ควรตั้งอยู่ในดินแดนของชาวเขมร” เพื่อตอบแทนพระคุณโดยเฉพาะพระคุณในพระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตในปราสาท “พระวิหาร” สมเด็จพระเจสสุวาทิต พระประมุขรัฐพร้อมทั้งบุคคลชั้นสูงจากกรุงพนมเปญทั้งหลายทหาร พลเรือน คณะผู้แทนราษฎร จากเขตตุ สรุก ฌุม * ทั่วทั้งพระราชอาณาจักร...ได้ประกอบพิธีตามประเพณีในพระพุทธศาสนา สมเด็จพระเจสสุวาทิตทรงถวายภัตตาหารเพลแก่ภิกษุที่ทรงนิมนต์มาประกอบพิธี ภายหลังจากคณะสงฆ์ฉันภัตตาหารเป็นที่เรียบร้อยแล้ว สมเด็จพระประมุขรัฐได้เสด็จพระราชดำเนินไป

⁶ Ian Harris, *Cambodian Buddhism History and Practice* (Chiang Mai: Silkworm, 2006), p. 145.

* เป็นหน่วยการปกครองระดับท้องถิ่นของกัมพูชาอาจเทียบได้กับหมู่บ้านของไทย

เป็นประธานในการประกอบพิธีอันเชิญธงชาติเขมรขึ้นสู่บนยอดปราสาท “พระวิหาร”⁷

ในความเป็นจริงภายหลังจากคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศสมเด็จพระเจ้าจรัญและประเทศกัมพูชาย่อมมีความชอบธรรมอย่างเต็มที่เหนือปราสาท “พระวิหาร” แต่คงเป็นการยากที่จะอธิบายถึงความชอบธรรมตามกระบวนการกฎหมายระหว่างประเทศให้เป็นที่เข้าใจต่อประชาชนชาวเขมร การแสดงออกซึ่งความชอบธรรมด้วยการจัดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในศาสนสถานโบราณจึงดูจะเป็นสิ่งที่สร้างความเข้าใจที่ “ง่ายกว่า” หรืออย่างน้อยก็กระตุ้นให้ชาวเขมรผู้นับถือพระพุทธศาสนาเกิดความสนใจประเด็นเรื่องปราสาท “พระวิหาร” มากขึ้น⁸

ภาพที่ 9 และภาพที่ 10 การฉลองชัยชนะของกัมพูชาที่ปราสาท “พระวิหาร”⁹

ตามทัศนะของนักวิชาการชาวฝรั่งเศสที่ศึกษาระบบการเมืองของกัมพูชาในยุคสังคมนิยม ฟิลิป เพรชเชซ (Philippe Preschez) เห็นว่าด้วยเหตุที่จำนวนประชากร

⁷ “ประณตพิธีบุญเสกข์ที่ปราสาทพระวิหาร” กัญฉสุริยา 34 (มกราคม 1963): 89-93.

[“พระราชพิธีบุญที่พนมปราสาทพระวิหาร” กัมพูชา 34 (มกราคม 1963): 89-93].

⁸ หลังจากสงบศึกครั้งแรกเกี่ยวกับพระราชพิธีบุญที่ปราสาทพระวิหารเรียบร้อยแล้วในอีกสองฉบับต่อมาวารสารกัมพูชาจึงได้ลงบทความเกี่ยวกับการต่อสู้ในชั้นศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ โดยอ้างอิงว่าเป็นการแสดงถึงการระลึกถึงการที่สมเด็จพระเจ้าจรัญทรงเสด็จขึ้นไปแสวงบุญบนปราสาท “พระวิหาร” และลงภาพตอนที่ทรงเสด็จมายังพนม “พระวิหาร” ประกอบ โปรดดู บู- ร็ี ย,

โฮมเวียงจอร์เจีย ด็อง ค็อง ค็อง เสาตุลาการมหัศจรรย์หิมเวียงพระวิหาร” กัญฉสุริยา 35 (ธันวาคม 1963): 546). [ฮู นีม, “เขมรเราได้รับชัยชนะในขั้นต้นที่ศาลระหว่างประเทศในคดี “พระวิหาร” ” กัมพูชา 35 (พฤษภาคม 1963): 546].

⁹ ภาพจากวารสารกัมพูชา “ประณตพิธีบุญเสกข์ที่ปราสาทพระวิหาร” กัญฉสุริยา 34 (มกราคม 1963): 89,93. [“พระราชพิธีบุญที่พนมปราสาทพระวิหาร” กัมพูชา 34 (มกราคม 1963): 89, p. 93].

ชาวเขมรกว่า 90 เปอร์เซ็นต์นับถือพุทธศาสนา และเป็นชาวพุทธที่เคร่งศาสนา พวกเขาจึงมีวิถีการดำเนินชีวิตที่ข้องเกี่ยวกับประเพณีในพุทธศาสนา ภายใต้กฎเกณฑ์คำสอนของศาสนาที่สอนให้คนพึงพาอาศัยกันนี้ได้ทำให้ความขัดแย้งในองค์กรต่างๆ เช่น สถานิติบัญญัติแห่งชาติ (National Congress) ฝ่อคลายลงไป¹⁰ ดังนั้นการดำเนินกิจการต่างๆ ภายใต้ข้ออ้างของศาสนาจึงมีความสะดวกอย่างยิ่ง จึงทำให้พระพุทธรูปได้กลายเป็นสิ่งที่ถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมในกิจการด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทางการเมือง เช่นเดียวกับ ในการประกอบพิธีบุญตามประเพณีของพระพุทธรูปที่ปรากฏในตอนต้นก่อนการเชิญธงชาติกัมพูชาขึ้นสู่ยอดปราสาท “พระวิหาร” จึงเป็น “พิธีการ” อีกอย่างหนึ่งที่สมเด็จพระบรมครูทรงแสดงในฐานะองค์พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์พระศาสนา ทรงกระทำเพื่อสื่อสารกับชาวเขมร ด้วยเหตุนี้ในตอนต้นของบทความฉบับเดียวกันจึงได้ลำดับความสำคัญของพิธีบุญบนพนม “พระวิหาร” ที่เริ่มจากการบำเพ็ญพระราชกุศลถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ก่อนที่จะเริ่มการเชิญธงชาติกัมพูชาขึ้นสู่ยอดปราสาท “พระวิหาร” ดังที่บรรยายรายละเอียดว่า

เช้าของวันที่ 5 มกราคม ค.ศ. 1963 หลังจากเสด็จ สมเด็จพระบิดาในมรดกของบรรพบุรุษแห่งชาติ ผู้เป็นที่รักและเคารพได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังพนมปราสาท “พระวิหาร” ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากชุมชน จมูชานราว 40 กิโลเมตรเพื่อทรงนมัสการพระรัตนตรัยและ ทรงร่วมตักบาตรตามประเพณีในพระพุทธรูปตลอดจนเสด็จเป็นประธานในพิธีอัญเชิญธงชาติเขมรขึ้นสู่พนม “พระวิหาร” อันเป็นสัญลักษณ์ในการได้รับกลับคืนซึ่งวัตถุโบราณ อันเป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษจากประเทศเขมรอันเป็นที่รักของเรา ซึ่งประเทศเสียมิได้ขโมยเอาไป ด้วยกำลังกองทัพในปี ค.ศ. 1953¹¹

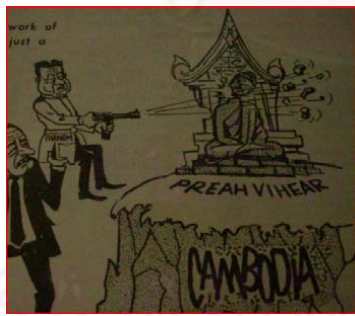
เนื่องมาจากว่า พระพุทธรูปเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวเขมรจำนวนมากให้การนับถืออยู่ เมื่อพิจารณารายละเอียดเพิ่มเติมที่หลักฐานภาษาเขมรร่วมสมัย เช่น วารสารกัมพูชาสุริยานำเสนอจึงพบว่าสมเด็จพระสันตปาปาได้ทรงพยายาม “สื่อสาร” กับราษฎรชาวเขมรลูกๆ ของพระองค์ ด้วยการทรงอาราธนา สมเด็จพระสังฆราชจากทั้งสองนิกาย คือ สมเด็จพระสังฆราช สุเมธาธิบดี จวณ นาท (Chuon Nath) พระสังฆราช แห่งคณะมหานิกาย และ สมเด็จพระสุภาธรรมภูต เตส (Phul Tes) พระสังฆราชแห่งนิกาย

¹⁰ Philippe Preschez, *Essai sur la Democratie au Cambodge* translated by Philippe Devillers (Paris: National des sciences politiques, 1961) p.104

¹¹ “ព្រះរាជពិធីបុណ្យនៅភ្នំព្រៃសាទព្រះវិហារ” **កម្ពុជសុរិយា** 34 (មករា 1963): 80-81.
[“พระราชพิธีบุญที่พนมปราสาท”พระวิหาร” **กัมพูชาสุริยา** 34 (มกราคม 1963): 80-81].

ธรรมยุติกนิกายมาเป็นร่วมเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ซึ่งล้วนมีพระชนมายุมากให้เสด็จมาร่วมพิธี หลักฐานนี้จึงชี้ให้เห็นถึงความพยายามของสมเด็จพระสังฆราชที่ทรงให้ความสำคัญกับการรับคืนปราสาท” พระวิหาร”และการเชิญธงชาติกัมพูชาขึ้นเหนือปราสาทเป็น “รัฐพิธี” ที่สำคัญจึงต้องทรงทูลเชิญประมุขฝ่ายสงฆ์ทั้งสองพระองค์มาร่วมพิธี

นอกจากนี้สมเด็จพระสังฆราชยังทรงใช้พระพุทธรูปศาสนาเพื่อแสดงออกถึง “ความชอบธรรมทางการเมือง” ของพระองค์อย่างต่อเนื่อง จึงพบว่าหลังจากที่ทรงเสด็จไปปราสาท “พระวิหาร” ในครั้งแรกนั้นในเวลาเพียงเดือนกว่าเท่านั้นสมเด็จพระสังฆราชและคณะก็ทรงเสด็จขึ้นไป “แสวงบุญ” อีกครั้งในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 1963 โดยในครั้งที่สองเมื่อทรงเสด็จขึ้นไปบนปราสาท “พระวิหาร” นี้ วารสารกัมพูชาได้ลงภาพเหตุการณ์พร้อมบรรยายว่าได้ทรงอัญเชิญพระพุทธรูปมากรขึ้นประดิษฐานบนยอดปราสาท “พระวิหาร” ด้วย¹² ความเกี่ยวข้องกับระหว่างปราสาท “พระวิหาร” กับพระพุทธรูปศาสนาในยุคสังคมนิยมนั้นเป็นปรากฏการณ์ที่แปลกประหลาดเมื่อมองในมุมมองปัจจุบันที่เข้าใจกันว่าปราสาทพระวิหารเป็นโบราณสถานที่สร้างขึ้นเพื่อบูชาผู้เป็นใหญ่แห่งขุนเขาคือพระศิวะ¹³ แต่เมื่อสังเกตคำที่หลักฐานร่วมสมัยสังคมนิยมใช้กลับพบว่าปราสาท”พระวิหาร” มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศาสนาเป็นอย่างมาก เช่นในคำฟ้องของเตรียมกัณฑ์หน้าทนายความฝ่ายกัมพูชาในศาลยุติธรรมระหว่างประเทศซึ่ง ฮู นิม (Hu Nim) ปลัดกระทรวงข้อมูลข่าวสารนำมาแปลเผยแพร่เป็นภาษาเขมรได้เรียกปราสาท “พระวิหาร” ว่า พุทธาราม ซึ่งตรงกับคำหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมชทนายความฝ่ายไทยที่แปลคำฟ้องในหมวดมูลกรณีพิพาทของรัฐบาลกัมพูชาออกเป็นภาษาไทยโดยใช้คำว่า “โบราณสถานวัดร้าง”¹⁴

ภาพที่ 11 ปราสาท -พระ- วิหาร¹⁵

¹² สุลาณ เชนนย, **กฏหมายสัญญัตติยរបស់ខ្មែរ** ប្រែសម្រួលដោយទី ហាយ (n.p.), (n.d.) ទំព័រ 256. [ชวลล เชนนย, **เบื้องหลังรอยยิ้มของเขมร** แปลโดย ดี ฌิเยญ (ม.ป.ท.),(ม.ป.ป.), หน้า 256].

¹³ ธิดา สารระยา, **ปราสาท(เขา)พระวิหาร** พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2552), หน้า (4)-(5)

¹⁴ เสนีย์ ปราโมช, **คดีเขาพระวิหาร** (พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2505), หน้า 2

¹⁵ ปราสาท”พระวิหาร” ถูกวาดแทนด้วยภาพวัดซึ่งมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่บนยอดเขาของกัมพูชา โดย มีผู้นำของไทยคือจอมพลถนอม กิตติขจร กำลังเอาปืนมาจ่อยิง ภาพจากวารสารในยุคสังคมนิยม ถ่ายโดยผู้วิจัย

ย้อนกลับไปที่ค.ศ. 1897 เมื่อครั้งที่คณะสำรวจของเอเตียง เอโมนิเยร์ เดินทางผ่าน มาพบซากโบราณสถานที่ยังคงกันในปัจจุบันว่าปราสาท “พระวิหาร” ในบันทึกการเดินทาง ได้กล่าวถึงพฤติกรรมในโดยลูกหาบที่มีอายุมากที่สุดได้จัดรูปเพื่อบอกกล่าวแก่ทวดดา อารักษ์ประจำป่าและภูเขาวา

“เทพเจ้าทั้งหลายขอโปรดทราบไว้ด้วยพวกเราได้นำคนต่างถิ่นเหล่านี้มา จากข้างล่างเพื่อเยี่ยมชมเบรียะฮิวีเอียขอโปรดช่วยปกป้องรักษาให้พวกเราพ้นจาก ภัยพิบัติทั้งปวงด้วยเทอญ¹⁶

จากบันทึกในช่วงต้นพฤติกรรมของคณะลูกหาบชาวเขมรที่มีต่อศาสนสถานนี้ทำให้เชื่อได้ว่าหลังจากที่ถูกทิ้งร้างหลังยุคเสื่อมของอาณาจักรเขมร ศาสนสถานแห่งพนมเบรียะฮิวีเอียซึ่งปรากฏนามตามจารึกว่ากรมเตงซัดศรีศิขเรศวรน่าจะเป็นที่รู้จักของชาวพื้นเมืองและถูกเปลี่ยนจากศาสนสถานแบบฮินดูกลายเป็นศาสนสถานแบบผีหรือพุทธเช่นเดียวกับศาสนสถานจากยุคเมืองพระนครอื่นๆ เช่น ปราสาทนครวัดที่ถูกแปลงให้เป็นศาสนสถานแบบพุทธเพื่ออุทิศแก่บรรพบุรุษมาตั้งแต่รัชสมัยของพระสัตธา¹⁷ ด้วยปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อของชาวเขมรในช่วงหลังยุคเมืองพระนครที่ประชาชนชาวเขมรหันไปนับถือพระพุทธรูปศาสนา ภิกษุปาง ชัด พระสงฆ์ผู้มีบทบาทในยุคสังคม ราชวรมันจึงอธิบายปรากฏการณ์ในราวทศวรรษที่ 1960 ว่าเป็นเรื่องปรกติที่มีการปรับศาสนสถานแบบพราหมณ์มาเป็นพุทธสถาน¹⁸

ด้วยปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อของชาวเขมรทำให้ความหมายของ “พุทธาราม” และโบราณสถานวัดร้างซึ่งปรากฏนามในยุคสังคมราชวรมันคงตีความว่าเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้นอกจากว่าหมายถึงที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปหรือที่จำพรรษาของพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธรูปศาสนา สำหรับคำว่า “พุทธาราม” นั้นพจนานุกรมภาษาเขมรฉบับของพุทธศาสนบัณฑิตยซึ่ง พิมพ์เผยแพร่ในยุคสังคมราชวรมันได้ให้ความหมายของคำ “พุทธ” และ “อาราม” ซึ่งเป็นมาของคำว่าพุทธารามโดยคำว่า “พุทธ” หรือ “พุทธา” ว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁶ Etienne Aymonier, *Isan travelers Northeast Thailand's Economy in 1883-1884* trans. Walter EJ Tips. (Bangkok: White Lotus press, 2008), .p.183.

¹⁷ คีจี้ฮอลล์, *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: สุวรรณภูมิ อุทยานแห่งชาติพิศดารเล่ม 1* พิมพ์ครั้งที่ 3 ชาญวิทย์ เกษตรศิริ(บรรณาธิการ), (กรุงเทพฯ : มุสนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2549), หน้า 142

¹⁸ ป้าต๋ ออถ์, “*หวิยตยิโฮว*” ภู่ง ยั้ง ติ้ *หตุสฎฎาณบรูเฮสศกษุณา(ภู่งตญ;* (n.d.),2000), ธีมี 93 .[บาง ชัด, “อารยธรรมเขมร” ใน *ยวง เรีย อัครลักษณะของประเทศกัมพูชา* (พนมเปญ: (ม.ป.ป.),2000), หน้า 93]

หมายถึงพระพุทธเจ้าหรืออนาคตของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ในพระธรรม เช่น อริยสัจสี่¹⁹ ส่วนคำว่า“อาราม”ให้ความหมายว่าในภาษาเขมรคำนี้จำกัดเฉพาะว่าใช้เฉพาะหมายถึงที่พำนักของบรรพชิต²⁰ ดังนั้นตามที่หลักฐานที่หลงเหลือมาถึงปัจจุบัน การเรียกปราสาท “พระวิหาร”ว่าพุทธารามของข้าราชการและวารสารต่างๆที่รัฐบาลสังคมนิยมกำกับ จึงจะเห็นว่า ในยุคสังคมนิยมปราสาท “พระวิหาร” คือพุทธารามซึ่งมีความหมายที่สื่อความหมายถึงการเป็นวัดในพระพุทธศาสนา

ภายหลังจากคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศทางการกัมพูชายังได้ให้ความสำคัญและกล่าวถึงความเป็นเจ้าของปราสาท “พระวิหาร” อยู่เสมอผ่านสื่อทางวัฒนธรรมสมัยนิยม (Popular culture) แชนงต่างๆ จะเห็นได้จากการประกาศตั้งเขตการปกครองใหม่โดยแยกบริเวณ ซึ่งเป็นที่ตั้งของปราสาท “พระวิหาร” ที่เดิมตั้งอยู่ตอนเหนือของจังหวัดก็อมปงธมให้เปลี่ยนชื่อเป็น “จังหวัดพระวิหาร” โดยแบ่งเขตการปกครองออกเป็นสี่อำเภอคือ โรเวียง แฉบ อ็องโกร์จุมและ จุมชานาน²¹ มีการจัดพิมพ์ดวงตราไปรษณียากรที่ระลึกมูลค่า 3 เรียลซึ่งมีรูปปราสาท “พระวิหาร” เป็นฉากหลังออกมาเป็นที่ระลึก ใน ค.ศ. 1963 มีการออกธนบัตรมูลค่า 100 เรียลที่มี รูปวาดของปราสาท “พระวิหาร”ซึ่งตามข้อมูลของบรรดาผู้สะสมธนบัตรของประเทศกัมพูชาธนบัตรใบนี้เป็นหนึ่งในธนบัตรชุดใหม่ที่ รัฐบาลกัมพูชาพิมพ์ออกมาในช่วงสังคมนิยม²² นอกจากนี้ภาพเหตุการณ์ที่ไทยและกัมพูชาต่อสู้คดีความกันในศาลยุติธรรมระหว่างประเทศยังถูกนำมาแต่งเป็นละครเวทีที่ใช้แสดงในปี ค.ศ. 1968 เพื่อระลึกถึงการที่ศาลตัดสินให้กัมพูชาเป็นฝ่ายชนะคดี²³ ด้วยเหตุที่เหตุการณ์ที่กัมพูชาสามารถชนะไทยเป็นสิ่งที่ถูกขยายความและตอกย้ำให้เป็นที่รับรู้ แก่ชาวเขมร สร้างความภูมิใจให้ชาวเขมร ชาร์ล เมเยอร์ (Charles Meyer) ที่ปรึกษาคนสำคัญของสมเด็จสีหนุในยุคสังคมนิยมจึงได้เขียนบรรยายบรรยายการเฉลิมฉลองความสำเร็จของกัมพูชา ว่าหน่วยงานทางราชการของกัมพูชา

¹⁹ ฤๅษาสรรณบัณฑิต, *វិចិត្រសម្រាប់ ភាគទី 1 ភាគទី 2* ពោះពុម្ពលើកទី 5 (ភ្នំពេញ: ฤๅษาสรรณบัณฑิต, 1968), ទំព័រ 763. [พุทธศาสนบัณฑิต, *พจนานุกรมเขมรภาค 1 ภาค 2* พิมพ์ครั้งที่ 5 (พนมเปญ: พุทธศาสนบัณฑิต, 1968), หน้า 763]

²⁰ Ibid., p. 1749

²¹ *กตึกฎบเรสภคณัฐาฐีสุเอบอ ๕* (๕: ๕: 22 กฏฎาฐี 1964), ๕: ๕: 5827-5854.

[พระราชกฤษฎีกาในพระราชอาณาจักรกัมพูชาปีที่ 20 หมายเลข 5 (ลงวันที่ 5 กรกฎาคม 1964), หน้า 5827-5854].

²² ปรคตุรายละเอียคใน Geofferey P Oldman, *Banknote of Cambodia an illustrated price guide for Collectors 2* nd (Auckland: Millimem, 2008.), p.13.

²³ Ly Daravuth and Ingrid Muan (eds.). *Cultures of Independence: An Introduction to Cambodian Arts and Culture in the 1950's and 1960's*, p. (Phnom Penh: Reyum, 2002.), pp. 87-88.

ได้จัดให้มีการเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่ เทียบเท่าเมื่อครั้งที่กัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส โดยนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1967 เป็นต้นมา ทางกรมได้กำหนดให้วันที่ 15 มิถุนายน เพื่อระลึกถึงวันที่ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศตัดสินให้กัมพูชาชนะคดีเป็นวันหยุดทางราชการและในช่วงเวลานั้นชาวเขมรก็เรียกปราสาท “พระวิหาร”ว่า “สถานที่สุดพิเศษในศิลปะเขมร”²⁴

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁴ ฏู- ลឹย, “ខែរយើងទទួលជ័យជំនះជាលើកដំបូងនៅតិលាការអន្តរជាតិអំពីរឿងព្រះវិហារ”

កម្ពុជសុរិយា 34 (កុម្ភៈ 1963): 213. [สุ นิม, “เขมรเราได้รับชัยชนะในขั้นต้นที่ศาลระหว่างประเทศในคดี”พระวิหาร”
กัมพูชสุรียา 34 (กุมภาพันธ์ 1963):213].

ภาพที่ 12 แผนที่ประเทศกัมพูชาก่อนการตั้งจังหวัด“พระวิหาร”²⁵

ภาพที่ 13 ภาพแผนที่แสดงการปกครองของประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน²⁶

²⁵ Milton E Osborne, *Politic and Power in Cambodia*(Victory: Longman, 1973), p.vi.

²⁶ Frederick P. Munson, (eds.), *Area handbook for Cambodia*. (Washington: the American University Foreign Area Studies, 1963), p.15.

ขบวนการสังคมนิยมเป็นขบวนการทางการเมืองที่สมเด็จเจ้าหนุ่จัดตั้งขึ้น และมักทรงอ้างถึงความชอบธรรมในการดำเนินการของระบอบการเมืองนี้ว่ามาจาก ราษฎรหรือประชาชนด้วยเหตุนี้กระทรวงข้อมูลข่าวสาร (Ministry of Information) ของ กัมพูชาในยุคนั้นได้ถอดเสียงคำว่าสังคมนิยมเป็นอักษรโรมันว่า (Sangkum Reastre Niyum) และแปลคำเดียวกันนี้ออกเป็นภาษาอังกฤษว่า Popular Socialist Community²⁷ การแปลและใช้คำในภาษาอังกฤษของรัฐบาลกัมพูชาข้างต้นแตกต่างจาก คำที่นักวิชาการตะวันตกใช้โดยนักวิชาการชาวตะวันตกมักแปลความหมายของคำข้างต้น เป็นภาษาอังกฤษว่า People's Socialist Community²⁸

การใช้ชื่อคำแปลในแบบของนักวิชาการตะวันตกซึ่งต่อมากลายเป็นธรรมเนียมใน แวดวงวิชาการด้านเขมรศึกษา (Khmer studies) จึงอาจสื่อความหมายที่แตกต่างออกไป จากสิ่งที่รัฐบาลกัมพูชาในยุคสังคมนิยมต้องการ โดยประเด็นเรื่องคำแปลนี้ ปัญญาชนร่วมสมัยในสังคมนิยมก็เคยท้วงติงไว้ว่า คำแปลคำนี้ตามที่นักวิชาการ ตะวันตกนั้นอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้ว่าขบวนการทางการเมือง (Political movement) ที่สมเด็จเจ้าหนุ่ทรงตั้งขึ้นเป็นพรรคการเมือง (party) รูปแบบหนึ่ง โดยเฉพาะ เมื่อนำเอาที่มาของคำแปลของคำว่า สង្កម (sankama) อันหมายถึงการร่วมมือกันมาผสม กับคำว่า นិยัม (Niyum) อันหมายถึงการเห็นพร้อมต้องกันมาผสมกันจนเกิดคำว่า สង្កមนิยัม (Sangkum Niyum) ซึ่งหมายถึงแนวคิดสังคมนิยม (Socialism) แบบตะวันตก ตามคำอธิบายในวารสารกัมพูชาวันนี้ (Cambodge d' aujourd' hui) ฟาบริซุส ปีแยร์ (Fabrius P.) ได้อธิบายความหมายของสังคมนิยม ว่าสังคมนิยมคือการที่ ราษฎรหรือไพร่ฟ้าในสังกัดของกษัตริย์/ชาติ “ชุมชน” ที่ต่างยอมรับการหรือปฏิบัติตาม คำสั่งประเพณีของชุมชน (เพื่อความเจริญก้าวหน้า) อย่างสมัครใจดังนั้นความหมายของ ขบวนการทางการเมืองที่สมเด็จเจ้าหนุ่จัดตั้งขึ้นจึงควรแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า Communauté Socialiste Populaire²⁹

จอห์น มาร์สตัน (John Marston) หนึ่งในนักวิชาการเขมรศึกษารุ่นใหม่ได้แปล ความหมายของขบวนการสังคมนิยมไปในแนวทางเดียวกับข้างต้น โดยได้อธิบาย

²⁷ โปรดดู *Cambodian Commentary* 3 (December 1959):12.

²⁸ ตัวอย่างเช่น David P. Chandler, *The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945* (Chiang Mai: Silkworm Books, 1991), p. 79. และ Milton E Osborne, *Politics and Power in Cambodia: the Sihanouk year* (Camber well Victory: Longman, 1973), pp. 3-4.

²⁹ Fabrius P. , “Sur quelques designations Khmèr” *Cambodge d' aujourd' hui* (July-August 1960) cited in Helen Grant Darryl Leon Collins, *Building Cambodia new Khmer Architecture 1953-1970* (Bangkok: Key publisher, 2006), p. 50.

คำว่า Popular Socialist Community เพิ่มเติมว่าเป็นขบวนการทางการเมืองที่นำโดย สมเด็จพระนโรดมสีหนุหลังจากทรงสละราชบัลลังก์ในปี ค.ศ. 1955 โดยขบวนการนี้เป็น ส่วนหนึ่งของการปฏิรูปสังคมและศาสนาให้ก้าวสู่ภาวะ “สมัยใหม่” อันเป็นแนวปฏิบัติ โดยทั่วไปของชาติในเอเชียทั่วๆ ไปที่ได้รับเอกราชจากชาติตะวันตกเลือกปฏิบัติ ในด้าน หนึ่งนี้คือ กระบวนการ (Movement) คือการมุ่งกลับไปแสวงหาอัตลักษณ์ดั้งเดิมของตน เพื่อสร้างคำอธิบายให้แก่บรรดาชาวพื้นเมืองที่ต้องตกเป็นอาณานิคมว่า ตนเองมีความ บริสุทธิในทางจิตวิญญาณเหนือกว่าชาวตะวันตกเพื่อสร้าง “ความชอบธรรม” ให้แก่ บรรดาผู้ปกครองรุ่นใหม่ที่มีอำนาจขึ้นมาในการให้บรรดาประชาชนยอมรับอำนาจ ความชอบธรรมของตน และเพื่ออธิบายถึงการใช้และจัดการอำนาจแบบใหม่คือความรู้ และเทคโนโลยีที่อดีตเจ้าอาณานิคมวางรากฐานไว้ให้แก่ชาวพื้นเมือง³⁰

4.1.1 สังคมนิยมพระพุทธศาสนา (Buddhist Socialism)

คำว่าสังคมนิยมที่สมเด็จพระนโรดมสีหนุเลือกใช้ในแง่หนึ่งจึงเป็นขบวนการทาง การเมืองที่ทรงอ้างอิงแนวทางการดำเนินงานเพื่อสร้างความชอบธรรมตามแนวทาง พระพุทธศาสนาโดยพระองค์ในผู้นำของประเทศที่ได้รับเอกราชจากชาติตะวันตก หลัง สงครามโลกครั้งที่ 2 สมเด็จพระนโรดมทรงตกอยู่ในสถานการณ์เดียวกันกับชาติในเอเชียที่ใน สังคมมีวัฒนธรรมของพุทธศาสนาแบบเถรวาทคนอื่นๆ เช่น นายบรัณฑรา ผู้ซึ่งต่อมาได้ เป็นนายกรัฐมนตรีของศรีลังกา ผู้นำทางการเมืองเหล่านี้ต่างก็นำเอานโยบายพุทธสังค มนิยมมาใช้³¹ สมเด็จพระนโรดมก็ทรงนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในทาง การเมือง โดยปี ค.ศ. 1955 ทรงตัดสินพระทัยสละราชย์สมบัติและจัดตั้งขบวนการสังค มราชญ์นิยมขึ้น ตามบทบัญญัติสถานะของสังคมนิยมในข้อที่ 4 จึงระบุถึง แผนปฏิบัติการและข้อปฏิบัติสำหรับสมาชิกของสังคมฯ (Sangkum) ว่า

ชุมชนของเรา (Our Community) นั้นไม่ใช่พรรคการเมือง ชุมชนของเรา เป็นการรวมกลุ่มระดับชาติเพื่อต่อสู้กับความอยุติธรรม การฉ้อราษฎร์บังหลวง การกดขี่ข่มเหง ความชั่วร้ายที่ประเทศและราษฎรต้องประสบ ชุมชนของเรา ต้องการปกป้องความเป็นเอกภาพของชาติ โดยการกลับไปหาประเพณีอันดีงาม

³⁰ John Marston, “The Cambodian hospital for monk” In Ian Harris, *Buddhism , Power and Political Order* (New York: Routledge, 2007), p 104.

³¹ โดนัลด์ เค สแวนเนอร์, “ธัมมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาสภิกขุ” ในโดนัลด์ เค สแวนเนอร์ (บรรณาธิการ) *ธัมมิกสังคมนิยมพุทธทาส ภิกขุ* (กรุงเทพมหานคร: แก้วการพิมพ์, 2525), หน้า 24.

ที่ได้เคยสร้างความรุ่งโรจน์ให้แก่ประเทศเมื่อครั้งอดีต ประเพณีที่ว่านี่คือการเข้าร่วมกันโดยธรรมชาติของผู้คนในการปกป้องรักษาศาสนาและราชบัลลังก์ ชุมชนของเรามีความตั้งใจในการที่จะส่งเสริมการปกครองระบอบสังคมนิยมให้แก่ชาวเขมรอย่างแท้จริง แม้เขาเหล่านี้จะเป็นเพียงคนตัวเล็กๆ แต่ก็มีจำนวนมหาศาล และพวกเขาเป็นสัญลักษณ์ของอธิปไตยของเขมร เป็นพลังของชาติในอันที่จะขับเคี่ยวกับระบอบการปกครองระบอบสังคมนิยมในอินทรีที่จะขับเคี่ยวกับระบอบการปกครองระบอบสังคมนิยมและความคิดของรัฐธรรมนูญ ที่ได้รับพระราชทานมาจากพระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุ³²

พระพุทธศาสนา คือสิ่งที่สังคมนิยมวางเป้าหมายว่าจะพยายามฟื้นฟูให้กลับคืนมาโดย สมเด็จพระสังฆราชเองก็ได้ประกาศว่าระบอบการเมืองของพระองค์คือระบอบสังคมนิยมพระพุทธศาสนาทรงอ้างในที่ประชุมสันนิบาต (The world fellowship of Buddhist) พระพุทธศาสนาโลกครั้งที่ 6 ว่า

ความพยายามทั้งหมดของประชาชนชาวเขมรนับตั้งแต่ได้รับเอกราชมา คือการแทรกเอาธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเข้ากับการสร้างสังคมที่ทันสมัย สังคมนิยมของพวกเราเป็นที่แรกที่นำเอาพุทธศาสนามาใช้ต่อสู้กับความอยุติธรรมและความไม่เสมอภาค ความเจ็บป่วยของสังคม แนวคิดของพวกเราสรรเสริญภราดรภาพและจิตวิญญาณความร่วมมือร่วมใจกัน เพื่อการช่วยเหลือกันและกัน การเสียสละเพื่อสังคม เป็นสิ่งที่พวกเรายกย่องมากกว่าการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ข้าพเจ้ารู้สึกที่แนวทางสังคมนิยมพระพุทธศาสนา คือแรงบันดาลใจเป็นแนวทางที่ถูกต้องของพวกเรา.³³

โดยอาศัยการตีความว่าพระพุทธศาสนาและราชบัลลังก์หรืออีกนัยหนึ่งคือการปกครองในระบอบกษัตริย์ว่า เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่อย่างช้านาน สังคมนิยมในความหมายที่สมเด็จพระสังฆราชทรงตั้งขึ้นจึงไม่ใช่สังคมนิยม (Socialism) ในความหมายที่ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) อธิบายไว้³⁴ โดยในระยะแรกสมเด็จพระสังฆราชทรงอธิบายว่า สังคมนิยม

³² Status de Sangkum Reastr Niyum (Phnom Penh, 1955) Cited in Roger M smith, "Cambodia" Southeast Asia Document of Political Development and Change (Ithaca: Cornell University press, 1974) , p. 495.

³³ Norodom Sihanouk, "Buddhism in the world today" *Cambodians Commentary*3 (January-February 1961): 22.

³⁴ Margaret Slocomb, " The nature and role of ideology in modern Cambodia state" *Journal of Southeast Asian Studies* (October 2008): 380.

แบบเขมรเป็นสังคมนิยมที่ได้ถูกปรับให้เข้ากับสังคมการเมืองและเศรษฐกิจในประเทศ
กัมพูชาที่ โดยทรงตรัสต่อหน้าสภาสมาชชาติครั้งที่ 3 ในปี ค.ศ. 1956 ว่า

ลัทธิสังคมนิยมของเราไม่ได้มุ่งหวังที่จะทำให้เกิดความเท่าเทียมกันใน
หมู่มนุษย์ทุกคนแต่อย่างใด ด้วยนั้น เป็นสิ่งที่แม้แต่คอมมิวนิสต์เองก็ทำไม่ได้
หากแต่สังคมนิยมของเราต้องการทำให้เกิดความใกล้ชิดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่เกิด
ความแตกแยกกันด้วยความอยุติธรรม สังคมนิยมสนับสนุนการพึ่งพาอาศัยและ
การแบ่งปันซึ่งกันและกันเป้าหมายของสังคมนิยมคือการช่วยให้ความเป็นอยู่ของคน
ยากคนจนให้ได้รับการยกระดับให้มีสภาพที่ดียิ่งขึ้น³⁵

สมเด็จพระมหากษัตริย์ทรงปฏิเสศความเป็นสากลของแนวคิดสังคมนิยมแบบตะวันตก โดย
ทรงร่างหลักการของสังคมนิยมราชวาทินิยมขึ้น โดยถือเอารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ
กับคนในสังคม ตามแบบอย่างที่ว่าพระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์แห่งอินเดียและพระบาท
ชัชยวรมันที่ 7 กษัตริย์เขมรผู้นับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายานเป็นต้นแบบในการ
ดำเนินการพัฒนาประเทศกัมพูชาซึ่งมีพระราชอาณาจักรเขมรในยุคเมืองพระนครเป็น
ต้นแบบในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สมเด็จพระมหากษัตริย์ทรงใช้กับนโยบายต่างประเทศแบบเป็น
กลางเพื่อความเจริญรุ่งเรืองมีสันติสุข และรักษาเอกราชสมบูรณ์ภาพเหนือดินแดนของ
กัมพูชา³⁶ สมเด็จพระมหากษัตริย์ทรงเปลี่ยนให้แนวคิดสังคมนิยมแบบเขมร (Khmer socialism) ซึ่ง
ทรงมีเป็นแนวคิดร่วมกันกับปัญญาชนชาวเขมรคนอื่น ๆ* ไปเป็นแนวคิดสังคมนิยม
พระพุทธศาสนา (Buddhist Socialism) โดยทรงอ้างถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าเป็น
ผู้ให้กำเนิดแนวคิดนี้

พระพุทธองค์ทรงเป็นนักสังคมนิยม ผู้ต่อสู้กับความอยุติธรรมในสังคม
ทรงไม่ได้ต่อสู้เพียงเฉพาะเพื่อพระองค์เองเท่านั้นยังทรงต่อต้านกับการหลอกลวง
หลวง การลักทรัพย์ การกล่าวคำเท็จ การยินยอมพร้อมใจให้อภิสิทธิ์แก่ชนชั้นสูง

³⁵ สภาผู้แทนราษฎร สภาผู้แทนราษฎร, “เสถียรภาพของราชอาณาจักรเขมรในสมัย
สมเด็จพระมหากษัตริย์บรมราชาธิบดีที่ 3” กฤษฎาเบธ 49 (กฤษฎา
เบธ 1956):3.

[นโรดม สีหนุ สมเด็จพระมหากษัตริย์, “พระราชปาฐกถาในสมเด็จพระมหากษัตริย์บรมราชาธิบดีที่ 3” ประทานในสังคมนิยมการประชุม
สภาสมาชชาติครั้งที่ 3” กัมพูเจีย ฉบับพิเศษ 49 (กรกฎาคม, 1956):3].

³⁶ Peter Gyally Pap, “Reconstructing the Cambodian policy Buddhism, kingship and the quest for
legitimacy” In Ian Harris, *Buddhism, Power and Political Order*, p 87.

* เช่นพระองค์เจ้ายุทธวงศ์ (Prince Yuthevong) เขียว ซิว (Ea Sichau) และเทียนมูม (Thioinn Mumm)
โปรดดู David P. Chandler, *The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945*, pp.
87-88.

ต้องไม่ลืมว่าองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้เกิดการปฏิวัติในสังคมคึกคึก ณาด้วยการให้ตัดสิ้นคนจากการกระทำของเขา พุทธดำรัสข้างต้นทำให้มนุษย์ได้ ให้ความสามารถอย่างเต็มที่เพื่อแสวงหาความจริง... สิ่งนี้ทำให้เกิดสังคมนิยม พระพุทธศาสนาขึ้น... ในสังคมชนบทที่ผู้คนให้ความสำคัญในความเสมอภาค ระหว่างกัน ทฤษฎีสังคมนิยมที่แท้จริงเช่นนี้ได้นำความสุขมาสู่ผู้คนไม่เหมือนผู้คนที่ นี้ (หมายถึงในเมือง) ด้วยเหตุนี้เรา จึงปรารถนาที่จะนำเอาความคิดสังคมนิยม ตามธรรมชาตินี้มาขยายให้เป็นจริง³⁷

ในปีที่สมเด็จพระสังฆราชขึ้นมาสืบทอดอำนาจในการเมืองในฐานะกษัตริย์ของประเทศ นั้นประเทศก็พบขาได้เผชิญกับความท้าทายใหม่ๆ อันเกิดจากความเปลี่ยนแปลงของโลก ภายนอก โดยเฉพาะการขยายตัวของแนวคิดทางการเมืองแบบต่างๆ เมื่อสมเด็จพระสังฆราช ตั้งขบวนการยุวชนราชสังคมนิยม (Royal Socialist Youth) ขึ้นเพื่อป้องกันไม่ให้ยุวชนชาว เขมรหันไปรับแนวคิดทางการเมืองแบบผิดๆ สมเด็จพระสังฆราชก็ทรงกระตือรือร้นถึงอุดมคติอันพึง ปรารถนาของเยาวชนว่า

เราขอฝากให้ทราบโดยทั่วกันว่า สังคมนิยมของเราคือลัทธิชาติเพราะเรา ไม่ต้องการสังคมนิยมแบบนานาชาติเหมือนพวกนิยมลัทธิกรรมสิทธิ์รวม (คอมมิวนิสต์) การทำให้มีวาระเดียวกันทั้งสังคม(สังคมนิโรรณะ) ที่พวกนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ยกขึ้นเพื่อโฆษณาอันนั้นไม่ใช่การนำเอาเงินจากคนรวยไปแบ่งให้ คนจน หากคือการยกเอาทรัพย์สินทั้งหมดมาเป็นของรัฐ (Nationalization) คือ การยึดเอาทรัพย์สินจากคนทุกชั้นไปทำให้เกิดชนชั้นใหม่ เกิดอภิสิทธิชนกลุ่มใหม่ สังคมของพวกเขาถือถือและปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนามาเป็นอุดม คติ มุ่งสร้างและรับใช้ชาติ ความคิดที่เรายึดมาปฏิบัตินี้เกิดจากความศรัทธาอัน บริสุทธิ์ (ในพระพุทธศาสนา) ของพวกเราไม่ใช่การยึดเอาอิทธิพลจากลัทธิอื่นใด³⁸

วิธีหนึ่งที่สมเด็จพระสังฆราชเลือกใช้เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภายในสภาคือการรวบ อำนาจการตัดสินใจมาไว้ที่พระองค์เพียงผู้เดียว โดยทรงเปลี่ยนตัวผู้ดำรงตำแหน่ง เลขาธิการของสังคมราชกรนิยวมและโปรดที่จะแต่งตั้งคนหนุ่มรุ่นใหม่ที่ไม่มีประสบการณ์ ทางการเมืองนักมาเป็นตัวแทนของสังคมราชกรนิยวมในสภาแห่งชาติ โดยที่ไม่ฟังคำ

³⁷ Le Sangkum 1 (August 1965): 18-19. (ความในวงเล็บเป็นของผู้วิจัย)

³⁸ ธนัทธ สุภัสร์ สหะธาณะ, อุตยคติเตาอบณฑนสึทกณกึยทึอศรณศสสุยธึยษ (n.p.): [กึสึนังเวาสาธการณกึฎฐึ, 1958], อึณึ 13-14 [นโวจม สึทนุ สมเด็จพระ, อุดมคคึวตุลุประสงคึและหน้าทึ ของยุวชนราชสังคมนิยมเขมร (ม.ป.ท.): กระทวงโฆษณการชาติ, 1958], หน้า 13-14] .ความในวงเล็บเป็นของผู้วิจัย

ทุกท่วงของคณะกรรมการรุ่นเก่าๆของสังคมนิยม³⁹ การคัดเลือกคนกลุ่มใหม่นี้เข้ามาดำรงส่งผลดีต่อพระองค์อย่างมากเพราะ คนกลุ่มนี้ผ่านการคัดเลือกเข้ามาโดยการสนับสนุนของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอทำให้ทรงสามารถควบคุมคนกลุ่มนี้ได้ง่ายกว่านักการเมืองที่มีประสบการณ์ทางการเมืองอย่างยาวนาน ทรงหวังว่าวิธีการนี้จะทำให้ทรงสามารถควบคุมการทำงานของทั้งสภาแห่งชาติและสังคมนิยมได้โดยเด็ดขาด ในปี ค.ศ. 1957 สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอได้ทรงจัดตั้งขบวนการเยาวชนราชสังคมนิยม (Royal Socialist Youth) ขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาความไม่พอใจรัฐบาลของเยาวชนชาวเขมรทรงมุ่งหวังที่จะให้ขบวนการนี้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่อุดมการณ์แบบกษัตริย์นิยม (Royalism) ทรงกล่าวในหลักการของขบวนการเยาวชนราชสังคมนิยม ว่าเปรียบเหมือนโอสถสำหรับแก้ไขภาวะคนอาธิปไตยและความแตกแยกซึ่งอาจนำไปสู่การทำสงครามกันเองระหว่างคนในชาติ โดยทรงอธิบายถึงผู้ที่เข้าร่วมกับขบวนการเยาวชนราชสังคมนิยมว่า

เยาวชนที่เข้าร่วมขบวนการมีเป้าหมายคือการรักษาความร่วมมือร่วมใจของประชากรชาติได้ราบลึงค์และการรักษาความเป็นกลางอย่างแท้จริงของประเทศอันเป็นนโยบายที่ทำให้เกิดสันติภาพและความรุ่งเรืองภายในพระราชอาณาจักร⁴⁰

ขบวนการเยาวชนราชสังคมนิยมเป็นหน่วยงานหนึ่งที่สังกัดอยู่กับสังคมนิยม โดยมีสายบังคับบัญชาขึ้นตรงกับสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอผู้ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการ⁴¹ ร่วมกับคณะกรรมการที่มีตัวแทนของเยาวชนเข้าร่วมภายใต้การสนับสนุนด้านงบประมาณจากคณะรัฐมนตรีในปีแรกของการจัดตั้งในปี ค.ศ. 1957 เยาวชนราชสังคมนิยมมีสมาชิกถึง 219,000 คนและเมื่อถึงปี ค.ศ. 1965 ก็มีสมาชิกถึง 846,000 คน⁴² เทียบ ชิบเค็ง (Tep Chie Kheng) เยาวชนหนึ่งในที่เข้าร่วมกับเยาวชนราชสังคมนิยม เขมรกล่าวว่า

³⁹ David P Chandler, *The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945*, p. 95.

⁴⁰ ธนาถย์ สี่บาทุ สหุเอตฺร: **อุตฺมคคิตฺเตวบฺณนํสํกมณํกิตฺยคิตุสยฺยพฺยตฺตสยฺยสยฺย** (n.p.): **กฺุสยฺยพฺยตฺตสยฺย** ,1958.), ๕๓-๕๔ [นโรคม สีนุ สมเด็จพระ, **อุตฺมคคิตฺตํพฺยตฺตสยฺย** และหน้าของ **ยวชนราชสังคมนิยมเขมร** (ม.ป.ท): **กระทรวงโทยณณาการชาติ**, 1958), หน้า14].

⁴¹ ยีช ยีต, **บชชยฺยตฺตสยฺย** (กฺุสยฺย, n.d., 1958) ๕๓-๕๔.
[ยีช ยีต, **ข้อกําหนดของยวชนราชสังคมนิยม** (พนมเปญ: (ม.ป.ป.), 1958) , หน้า 3]

⁴² Frederick P Munson (ed.), *Area Handbook for Cambodia*, p 177.

เยาวชนที่เข้าร่วมขบวนการมีส่วนร่วมช่วยชาวไร่ชาวนาในการพัฒนาทักษะในการผลิตข้าว “คณะทำงานของสมเด็จพ่อ” (Samdech Ov teams) ทรงนำพวกเราไปช่วยปรับปรุงพื้นที่ทางการเกษตรของราษฎรที่บ๊อตดิอมบอง⁴³

ตามการศึกษาของเฟรดเดอริค พี มูนซัน (Frederick P Munson) และคณะผู้ศึกษาชาวอเมริกาพบว่าเมื่อถึงปี ค.ศ.1967 ขบวนการยุวชนราชสังคมนิยมนี้มีจำนวนสมาชิกถึง 1 ล้านคนเมื่อเทียบกับจำนวนสมาชิกสังคมนิยมที่มีจำนวนอีก 2 ล้านคน⁴⁴ ทั้งสององค์กรที่สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีฯ ใช้จึงได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีฯ ใช้เพื่อการควบคุมความเคลื่อนไหวทางการเมือง เช่น ในกรณี “วิกฤตการณ์” ที่เกิดขึ้นกับราชวงศ์กัมพูชาหลังการสวรรคตของสมเด็จพระนโรดมสุรามฤตในปี ค.ศ. 1960 ทรงใช้การปลุกระดมเหล่ายุวชนผ่านการจัดกิจกรรมเข้าค่ายพักแรมที่ตาแก้ว ก็อิมปองธม ก็อิมปอดและก็อิมปองจาม⁴⁵ เพื่อให้เกิดการสนับสนุนการขึ้นดำรงตำแหน่งของพระองค์อย่างกว้างขวาง

การหวนกลับไปหาแนวคิดเกี่ยวกับประเพณีดั้งเดิมของตน เป็นแนวคิดที่ผู้นำปัญญาชนชาวเขมรในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ได้รับเอกราชชั่วคราว ก็นำมาปรับใช้ เมื่อครั้งที่เซ็ง จ็อกทัตย์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีกัมพูชาภายใต้การสนับสนุนของญี่ปุ่น เขาต้องเผชิญกับการกลับเข้ามาของชาติเจ้าอาณานิคมคือฝรั่งเศสที่กำลังจะเข้ามาครอบครองกัมพูชาอีกครั้งหลังจากญี่ปุ่นที่ให้การสนับสนุนการประกาศเอกราชของกัมพูชาในปี ค.ศ. 1945 ต้องถอนกำลังออกไป คณะรัฐมนตรีของเซ็ง จ็อกทัตย์ ได้จัดให้มีการลงประชามติของประชาชนชาวเขมรโดยให้ประชาชนเลือกระหว่าง การกลับไปอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส หรือการอยู่อย่างอิสระภายใต้การปกครองของกษัตริย์ เช่น พระบาทสมเด็จพระนโรดม สีหนุ ซึ่งผลของการลงประชามติชี้ว่า ชาวเขมรกว่า 530, 000 คนตัดสินใจเลือกอยู่ “อย่างอิสระ” มากกว่ากลับไปอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส⁴⁶ ในการลงประชามติของประชาชนที่จัดขึ้นโดนปัญญาชนนักชาตินิยมที่ต่อมาโดนสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีฯ ประณามว่าเป็นคนขายชาติในครั้งนั้น ไม่ได้ช่วยให้กัมพูชาสามารถหลีกเลี่ยงการกลับเข้ามาใช้อำนาจของฝรั่งเศสได้ แต่ก็ช่วยแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึกของชาวเขมรและ

⁴³ Tep Chie Kheng “ Note Jeunesse(JSRK)” Sangkum (August 1965): 30-31.

Cited in Marie Alexandrine Martin, *Cambodia: A Shattered Society*, p. 63.

⁴⁴ Frederick P Munson (ed.), *Area Handbook for Cambodia*, p.177.

⁴⁵ คูรายละเอียดใน Long Tbol **กษัตริย์** (Cambodia) an annotated chronology of event from the French protectorate: 1863-1953, p. 156.

⁴⁶ David P. Chandler, *The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945*, pp. 25.

เหล่าปัญญาชนในขณะนั้นเห็นว่าจะอยู่อย่างอิสระภายใต้การปกครองของกษัตริย์ในอุดมคติดีกว่าการกลับอยู่ใต้การปกครองของฝรั่งเศส

สำหรับปัญญาชนชาวเขมรการอยู่ใต้การปกครองของฝรั่งเศสอย่างยาวนานตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 จนถึงยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งการที่ฝรั่งเศสบอบช้ำจากการทำสงครามในยุโรปและภาวะเศรษฐกิจโลกที่ตกต่ำ และสภาพความทุกข์ยากที่ชาวเขมรต้องเผชิญหลังมหาสงครามยุติลงทำให้บรรดาปัญญาชนชาวเขมรเริ่มหวนคิดย้อนกลับไปหาสังคมในอุดมคติ หวนคิดถึงการดำเนินอย่างเรียบง่ายควบคู่ไปกับการปรับเอาคำสอนในพระพุทธศาสนามาใช้เพื่อประโยชน์หรือความสุขหรือบรรเทาทุกข์ที่ตนเองเผชิญอยู่ในปัจจุบัน พระภิกษุ เคียว จุม (Khieu Chum) พระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ที่มีบทบาททางการเมือง ในการต่อต้านฝรั่งเศส ในสมัยอาณานิคม ตลอดจนมีบทบาททางการเมืองเกี่ยวข้องกับพรรคประชาธิปไตยซึ่งเป็นศัตรูทางการเมืองของสมเด็จพระเจ้าสีหนุ⁴⁷ ก็เห็นด้วยกับอุดมการณ์ทางการเมืองของสมเด็จพระเจ้าสีหนุ โดยได้ออกสั่งสอนประชาชนชาวเขมรในจังหวัดก็อมปงธมว่าให้ขยันขันแข็งในการประกอบสัมมาอาชีพและให้ดำรงชีวิตในแต่ละวันให้ดีที่สุดโดยไม่หวังถึงการมีชีวิตในโลกหน้า⁴⁸ ต่อมาแนวคิดของพระสงฆ์ผู้นี้ยังได้ถูกนำมาตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารต่างๆ ในวงกว้าง โดยในปี ค.ศ. 1956 พระภิกษุ เคียว จุม ได้อธิบายเรื่องสันติภาพตามทัศนะของพระพุทธศาสนาไว้ในบทบรรณาธิการของวารสาร กัมพูชาสุริยาว่า

สันติภาพตามค่านิยมของพระพุทธศาสนาต้องประกอบด้วยความเมตตา หลีกเลียงความคิดเกี่ยวกับสงคราม โดยการเผยแพร่คตินิยมให้แก่ประชาพลโลก อันประกอบด้วย การสร้างทาน ศิล ภาวนาตามแนวทางสากลนิยม พระพุทธบรมครูทรงสั่งสอนว่า “ มนุษย์โลกทั้งหลายล้วนต้องการมีชีวิต มีศีลธรรม และมนุษยภาพ ” ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงได้อธิบายถึงการแก้ปัญหาในชีวิตของมนุษย์ โดยการให้ทาน แก้ปัญหาศีลภาพด้วยการรักษาศีล แก้ปัญหามนุษยภาพด้วยการรักษามนุษยธรรม ทรงแนะนำว่ามนุษย์ทั้งหลายล้วนต้องการมีชีวิตอยู่ด้วยความรักใคร่ปรองดองกัน ความต้องการนี้เป็นธรรมชาติของมนุษย์ เมื่อใดที่มนุษย์ไม่ได้ในสิ่งที่ตนเองต้องการ สังคมมนุษย์ก็จะเกิดความวุ่นวาย ⁴⁹

⁴⁷ Justin Corfield and Laura Summers, *Historical Dictionary of Cambodia* (Lanham: The Scarecrow Press, 2003), p.210.

⁴⁸ Yang Sam, *Khmer Buddhist and Politic 1954-1984* (Newington: Khmer studies institute, 1987) p43.

⁴⁹ ខៀវ ជុំ, “សន្តិភាពតាមគតិពុទ្ធសាស្ត្រ” *កម្ពុជសុរិយា* 28 (កក្កដា 1956): 607-608.

แนวคิดในข้างต้นการนำเอาพระพุทธศาสนามาใช้เพื่อแก้ปัญหาของโลกนั้นก็ เป็นสิ่งที่สมเด็จพระสันตปาปาองค์ที่ 6 สมเด็จพระสันตปาปาได้ทรงกล่าวถึงความ สำเร็จของกัมพูชาว่าเป็นการแก้ปัญหาทางวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว ในขณะที่พระพุทธศาสนา นั้นเป็นศาสนาที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อแก้ปัญหาของมนุษยโลกโดยเฉพาะในปี ค.ศ. 1961 เมื่อประเทศ กัมพูชาได้รับเกียรติให้เป็นที่ประชุมสันนิบาต (The world fellowship of Buddhist) พระพุทธศาสนาโลกครั้งที่ 6 สมเด็จพระสันตปาปาได้ทรงกล่าวถึงความ สำเร็จของกัมพูชาว่าเป็นการ ที่สามารถรักษาสมดุลระหว่างความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุของประเทศกับความ ยุติธรรม ในสังคมตามคำสอนของพระพุทธศาสนา⁵⁰ และยังได้ทรงแสดงปาฐกถาโดยอ้างถึง พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศว่า

ข้าพเจ้าเชื่ออย่างสนิทใจว่าปัญหานั้นคือการที่เหล่าสมาชิกใน องค์การสหประชาชาติประสบในทุกวันนี้ คือ ความทุกข์ยาก ความไม่พอใจ ความขัดแย้งซึ่งกันและกัน ความเข้าใจผิด การแก่งแย่งแข่งขัน ความไม่ไว้เนื้อ เชื่อใจกันและความเกลียดชังซึ่งกันและกันซึ่งเกิดจากความโกหกหลอกลวงและการปิดบัง ข้อเท็จจริงอันได้กลายเป็นพื้นฐานของระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามเราก็ยังเห็นความหวังหากว่าทุกประเทศมีความคิดจิตใจอันดีงามตาม คำสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นไปตามคำสอนในองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าที่ว่า “จงเอาชนะคนพุดไปด้วยความจริง” ประเทศกัมพูชาของเราได้ประยุกต์เอากฎ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติมาใช้ประชาชนชาวเขมรเพราะว่านี่เป็นทางออกที่ดีที่สุด จากความรุนแรงอันเป็นผลมาจากกิเลส และความเกลียดชัง นโยบายความเป็น กลางระหว่าง แนวทางนี้จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการดำเนินนโยบายต่างประเทศ⁵¹

จากพระราชดำรัสข้างต้นจะพบว่าเป็นแนวคิดที่ทรงแสดงให้เห็นถึง “ความ สอดคล้องกัน” ระหว่างแนวคิดที่สมเด็จพระสันตปาปาได้ทรงใช้อ้างอิงกับความคิดทางการเมืองของเหล่า ภิกษุสงฆ์ ปัญญาชนร่วมสมัยของพระองค์ โดยเฉพาะการนำเอาคำสั่งสอนใน พระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมของมนุษย์ไปใช้แก้ปัญหาโลก ในช่วงต้นของ ระบอบสังคมนิยมกัมพูชาแนวคิดของสมเด็จพระสันตปาปาอาจยังไม่เป็นที่เข้าใจของชาวเขมร

[เขียว จุม, “สันติภาพตามคติพระพุทธศาสนา” กัมพูชาสาร 28 (มกราคม 1956): 607-608].

⁵⁰ Helen Grant Darryl Leon Collins, *Building Cambodia new Khmer architecture 1953-1970*, p.15.

⁵¹ Norodom Sihanouk, “Buddhism in the world today” *Cambodians Commentary* 5 (January 1962): 24.

ทั่วไปนัก ด้วยเหตุนี้จึงปรากฏว่ามีความพยายามที่จะอธิบายความเกี่ยวของกันระหว่าง พระพุทธศาสนากับอุดมการณ์ทางการเมืองที่สมเด็จพระสังฆราชตั้งขึ้นว่าเป็นเรื่องปกติสามัญ ที่ราษฎรต้องปฏิบัติเพื่อความเจริญของชาติ พระอุบาลีวงสุ (สัว หาย) และสวาย เวีย ผู้ พิพากษา ศาลแขวงได้แต่งหนังสือเรื่องไตรสรณฐานของประเทศขึ้นโดยกล่าวถึง พระพุทธศาสนาและพระมหากษัตริย์ว่าเป็นที่มาของความเจริญรุ่งเรืองในประวัติศาสตร์ ส่วน พระพุทธศาสนาได้ชื่อว่าเป็นศาสนาของมหาชนภายในประเทศกัมพูชา ซึ่งช่วยให้ เกิดความรักชาติของตนอย่างแท้จริงขึ้น ด้วยเป็นศาสนาที่ดีมีแนวทางการปฏิบัติที่ดี จึง ช่วยสร้างความสามัคคีและมีวัฒนธรรมขึ้นในชาติโดยผู้เขียนทั้งสองได้ส่งสอนผู้อ่านใน ตอนหนึ่งว่า

ศีลธรรมที่ราษฎรควรฝึกปฏิบัติจนเข้าไปอยู่ในกมลสันดานคือใช้เป็น กฎระเบียบอันดีงามสูงส่งมีปฏิสัมพันธ์รู้จักตอบแทนผู้มีพระคุณ รู้จักว่านี่คือชาติ ของตนนั่นคือชาติของผู้อื่น รู้จักเคารพผู้อื่น ทำตนให้เป็นสุภาพบุรุษหรือ สุภาพสตรี ปฏิบัติตนให้สมกับการเป็นบิดามารดาของบุตรธิดาเป็นแบบอย่างที่ดี ในการปฏิบัติตนราวกับว่าเป็นผู้ถือกำเนิดในตระกูลผู้ดี มีสามัคคีธรรม ระหว่าง คนในประเทศรู้จักทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ชาติ...หลักเลียงอบายมุข 4 ประการ คือ การมัวเมาในอิสตรี การดื่มสุรา การหลอกลวงต้มตุ๋น ลักขโมยทั้งหมดนี้คือ ศีลธรรมของชาติ⁵²

4.1.2 ความคิดที่เปลี่ยนไปเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของชาวเขมร

ภายหลังจากความเสื่อมในยุคเมืองพระนครชาวเขมรต่างพากันอพยพหนีภัย สงครามละทิ้งบ้านเมือง และศาสนสถานแบบฮินดูที่ขูดรีดแรงงานในการสร้างศาสนา สถาน แล้วหันไปนับถือพระพุทธศาสนาซึ่งมีความเรียบง่ายและตอบสนองความต้องการ ในชีวิตได้มากกว่า โดยชาวเขมรยังได้ให้ความสำคัญการใช้ชีวิตโดยหวังว่าการดำเนินชีวิต ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาจะทำให้ชีวิตในโลกหน้าจะมีความสุขหรือมีทุกข์ น้อยลง⁵³ ด้วยเหตุนี้ เรื่องราวในพุทธประวัติทศชาติขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็น

⁵² ๒๓๖ វង្ស (សួរ ហាយ)ស្វាយ វី, ត្រៃសរណ្ណានុវស្សប្រទេស (ភ្នំពេញ: គិម សេង, 1956)

ธิดา 10-11. [พระอุบาลีวงสุ (สัว หาย)สวาย เวีย, ไตรสรณฐานของประเทศ (พนมเปญ: กิม เสง , 1956) หน้า10-11.]

⁵³ สุริย ภาส, “หกุยมสาสุฏโฆฏเภยสยัษหมล” กษุณสุภิตา 31 (วิธบกา 1959): 400. [สุน เเขียน, “วรรณคดีเขมรหลังสมัยพระนคร” กัมพูชสุริยา 31 (พฤศจิกายน 1959):400].

ต้นแบบในการดำรงชีวิตแบบพุทธจึงได้รับความนิยมในหมู่ชาวเขมรจนเกิดตำราคำสอนที่อ้างอิงกับพุทธประวัติออกมามากมายจนถูกวิจารณ์จากนักวิชาการชาวฝรั่งเศส

ตามทัศนะของภิกขุ ฮวด ตาด (Hout Tath) พระนักปฏิรูปในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 การเรียนการสอนพระธรรมวินัยของภิกษุสงฆ์ชาวเขมรดำเนินไปตามประเพณีปฏิบัติในช่วงหลังยุคเมืองพระนครนั้นเป็นการเรียนการสอนในสิ่งที่เชื่อกันว่าเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสหรือมีการบัญญัติไว้ โดยห้ามไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงใด การเรียนการสอนพระธรรมวินัยอย่างเข้มข้นในช่วงเข้าพรรษาจึงเน้นไปที่การท่องจำ โดยการคัดเลือกภิกษุสงฆ์ที่มีความรู้ในพระธรรมวินัยขึ้นเป็นผู้แสดงธรรมเทศนาให้แก่ภิกษุรูปอื่นๆ ในแต่ละวัน⁵⁴ ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์ที่มีแนวคิดที่ต้องการแปลความจากพระคัมภีร์เป็นภาษาเขมรและเผยแพร่ ด้วยกระบวนการสมัยใหม่คือแปลและการพิมพ์หนังสือด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ฝรั่งเศสนำเข้ามาสิ่งนี้ได้กระตุ้นให้พระภิกษุที่มีก้าวหน้า เช่น จวน ณาต และ ฮวด ตาด ได้ร่วมมือกับฝรั่งเศสในการค่อยๆ ขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาในกัมพูชาให้ดำเนินไปตามทิศทางใหม่ โดย อ้างว่าการกลับไปทบทวนพระคัมภีร์คำสอนของพระพุทธองค์ใหม่จะทำให้ เกิดการปฏิบัติตนเป็นพระพุทธศาสนิกชนที่บริสุทธิ์⁵⁵ จวน ณาต หนึ่งในแกนนำในการนำศาสนากลับไปสู่ต้นกำเนิดความบริสุทธิ์ตามพระคัมภีร์อีกครั้งอธิบายสิ่งนี้ไม่ได้เกิดจากการยึดในพระคัมภีร์ที่ต่างกันแต่เป็นผลมาจากการผูกประโยคตามชาติพันธุ์วิทยาและภาษาที่แตกต่างกันออกไป⁵⁶

ซูซาน การ์ปีเลซ (Suzanne Karpeles) เป็นปัญญาชนชาวฝรั่งเศส ที่มีบทบาทอย่างสำคัญในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อสำหรับการเปลี่ยนแปลงความคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยมีบทบาทอย่างสำคัญในการประสานอาณาเขตร่วมกันและร่างแผนที่เส้นพรมแดนของศาสนากับชาติ เข้าด้วยกัน โดยการ์ปีเลซได้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ

⁵⁴ Hout That, My soul mate the venerable Samdec Chuon Nath (Phnom Pen: Buddhist Institute, 1993) In Penny Edwards, *Cambodge: A cultivation of nation 1860-1945*, (Ph.D. Thesis, Monash University, 1999), pp.395-396.

⁵⁵ รายละเอียดของพระราชประวัติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าจวน ณาต ด้านนี้ถูกตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารกัมพูชาสาริยา โปรดดู “*ประกาศนียบัตรของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าจวน ณาต*” (ผู้ร ณาต) *ประกาศนียบัตรของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าจวน ณาต* “*กฤษฎาสุริยา* 41 (ตุลภา 1969):1127-1136) “พระราชชีวประวัติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าจวน ณาต พระสังฆราชในคณะมหานิกาย” *กัมพูชาสาริยา* 41 (ตุลาคม 1963): 1127-1136].

⁵⁶ Ann Hansen, “Khmer identity and Theravada Buddhism “ In John Marston and Elizabeth Guthrie (eds.), *History, Buddhism, and new Religious Movements in Cambodia* (Chiang Mai: Silkworm, 2004), p. 60.

ราชบรรณาลัยประจำพระนคร (Royal library) ระหว่างปี ค.ศ. 1925-1941 จัดตั้งสถาบันพุทธศาสนาบัณฑิตย (Buddhist Institute) ระหว่างปี ค.ศ. 1930-1941 และบทบาทในฐานะเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมการเผยแพร่เอกสารของโรงเรียนบาลีชั้นสูง (École supérieure de Pali) การปีละ เป็นผู้มีบทบาทในการวางแผนภาพรวมในการเอกสารโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับประเพณีในพระพุทธศาสนาของ “เขมร” ซึ่งช่วย ดำรงรักษาสภาวะความมีอำนาจของกลุ่มพระนักปฏิรูปในคณะสงฆ์ ในปี ค.ศ. 1926 การปีละได้เริ่มออกนิตยสารภาษาเขมรฉบับแรกคือวารสารกัมพูชาสุริยา ด้วยการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องยาวนานของคณะผู้จัด (อาทิเช่น หลุยส์ ฟิโนต์ จวณ นาด และ ฮวต ตาด) ทำให้เรื่องราวประวัติศาสตร์วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในกัมพูชาจำนวนมากได้ถูกเผยแพร่ในนามของห้องสมุดประจำพระนครและพุทธศาสนาบัณฑิตจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในจากกัมพูชาเข้าวัฒนธรรมการพิมพ์* โดยชูชาน คาร์เปเลซ คณะกรรมาธิการยังได้เปิดเวทีคือพื้นที่ในหน้าวารสารให้เป็นที่แลกเปลี่ยนความเห็นและปลูกฝังแนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและชาติขึ้นมาอย่างมีชีวิตชีวาจนเป็นผลให้มีการเปลี่ยนแปลงพรมแดนความคิดเรื่องความถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมตามวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชาวเขมร⁵⁷

สำหรับสมเด็จพระเจ้าสุริยวรมันที่ 7 ได้รับอิทธิพลความคิดจากความเปลี่ยนแปลงที่ศนะต่อพระพุทธศาสนาในช่วงต้น ไม่ต่างจากแนวคิดของปัญญาชนชาวเขมรร่วมสมัย กล่าวคือทรงมองว่าพระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ยุคเมืองพระนครโดยเฉพาะในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ที่มีความยิ่งใหญ่เป็นสังคม(นิยม)ในอุดมคติแต่สำหรับสมเด็จพระเจ้าสุริยวรมันที่ 7 ยุคเมืองพระนครเป็นมากกว่ายุคที่ประเทศกัมพูชามีความรุ่งเรืองหากหากยังเป็นสังคมการเมืองในอุดมคติของพระองค์ ด้วยทรงเห็นว่าเป็นยุคที่สังคมเขมรมีความสมดุลความสมัครสมานสามัคคีกันระหว่างผู้ปกครองกับราษฎร⁵⁸ ดังนั้นเมื่อทรงขึ้นมาเป็นอำนาจในทางการเมืองในครั้งแรกนั้น สมเด็จพระเจ้าสุริยวรมันที่ 7 ทรงอ้างถึงแนวคิดสังคมนิยมแบบเขมร (Khmer socialism) ซึ่งสอดคล้องกับปัญญาชนนักการเมืองชาวเขมรคน

* มิ่ง ฮกซี้ อ้างถึงพัฒนาการด้านการพิมพ์ของกัมพูชาว่าเริ่มต้นด้วยการพิมพ์หนังสือภาษาเขมรที่กรุงปารีส ใน ค.ศ. 1877 ส่วนโรงพิมพ์แห่งแรกในพนมเปญตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1880 ดูรายละเอียด บีบี ภูเก็ต.

จิตตภาตธูเอโธมกุรสาสุเออ . (Paris; L' Harmattan, 1997), ๕๓-๕๐. [มิ่ง ฮกซี้, ลักษณะทั่วไปของวรรณคดีเขมร (ปารีส: L'Harmattan, 1997) , หน้า47-50)].

⁵⁷ Penny Edward, *Cambodge: the Cultivation of a Nation, 1860-1945*, p. 188

⁵⁸ David P Chandler, *The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945*, pp. 87-88.

อื่นๆ* หลังจากนั้นจึงทรงหันไปอธิบายเพิ่มเติมว่าสังคมนิยมแบบเขมรที่ทรงอ้างถึง คือสังคมนิยมพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะหลังจากที่ทรงตัดความสัมพันธ์ทางการทูตและตัดการรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1965 สมเด็จเจ็ญและหน่วยงานของรัฐ เช่น กระทรวงข้อมูลข่าวสาร ได้พิมพ์เอกสารเรื่องพระพุทธศาสนาของเรา (Our Buddhism) ออกเผยแพร่ในวารสารต่างของทางราชการทั้งในภาษาเขมร และฝรั่งเศส เพื่ออธิบายให้ราษฎรชาวเขมรและ ผู้อ่านชาวต่างชาติเข้าใจถึงอุดมการณ์ทางการเมืองของกัมพูชา⁵⁹ ว่าไม่ได้ยึดถืออุดมการณ์ทางการเมืองตามแนวทางของสหรัฐอเมริกาหรือแนวทางคอมมิวนิสต์ หากแต่ทรงนำเอาแนวคิดของพระพุทธศาสนามาปรับใช้ ทรงพระนิพนธ์ไว้ว่า

ประวัติศาสตร์แสดงให้เราเห็นว่าศาสนาทั้งหลายได้ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองหรือเสื่อมโทรมลงได้ตามอุดมคติ (ของศาสนาเหล่านั้น) ที่ประชาชนชาติทั้งหลายนับถือ ตัวอย่างเช่นในกรณีของคริสต์ศาสนาซึ่งมีขีดความสามารถสูง(ในการนำประชาชนชาติไปสู่ความเจริญ)หรือในกรณีของศาสนาอิสลาม (ซึ่งให้ผลตรงกันข้าม) ศาสนาพุทธก็เช่นกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ ด้วยเหตุอันใดเล่า จึงจะนำเอาพระพุทธศาสนามาใช้ในการเมืองและใช้เป็นอุดมคติของรัฐไม่ได้? ⁶⁰

4.1.3 สมเด็จเจ็ญกับการปรับพระพุทธศาสนามาใช้ในทาง“การเมือง”

จากพระนิพนธ์ข้างต้นของพระองค์จะพบว่าอุดมคติของรัฐที่สมเด็จเจ็ญอ้างถึงในข้างต้นคือการตีความคำสอนในพระพุทธศาสนาให้สามารถนำมาใช้ในชีวิตรประจำวันเพื่อแก้ปัญหาในชีวิตทางโลกหรือเพื่อแก้ปัญหาของโลก ทรงอ้างว่าพระพุทธศาสนาว่าสอนให้คนมีความทุกข์น้อยลงไม่ใช่มุ่งให้ทุกคนบรรลุพระนิพพาน ทรงพระนิพนธ์ไว้ว่า

* ความแตกต่างประการหนึ่งของอุดมคติต่อเมืองพระนครของสมเด็จเจ็ญกับปัญญาชนฝ่ายซ้ายในเขมรคือปัญญาชนฝ่ายซ้ายเห็นว่ายุคเมืองพระนครเป็นยุคของ “ศักดิ์นา” แต่ถึงกระนั้นความยิ่งใหญ่ของยุคนี้ก็ยังเป็นสิ่งที่ปัญญาชนชาวเขมรโดยทั่วไปใฝ่ฝันถึง โปรดดูการเปรียบเทียบทัศนคติของนักการเมืองและปัญญาชนร่วมสมัยสังคมนิยมใน ธิปไตย บัวคำศรี, **ประวัติศาสตร์กัมพูชา** (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2547), หน้า 70-82.

⁵⁹ John Marston, “The Cambodian hospital for monk” In John Marston and Elizabeth Guthrie (eds.), *History, Buddhism, and new Religious Movements in Cambodia*, p. 113.

⁶⁰ สภาผู้แทนราษฎร, **ลัญจกษัตริย์สยาม**(น.ป.), [กรุงเทพฯ: สภาผู้แทนราษฎร, 1965], ใ้ 1-2. [นโรดมสีหนุ, สมเด็จเจ็ญ, **สังคมนิยมพระพุทธศาสนาของเรา**(ม.ป.ท.): กระทรวงโฆษณาการชาติ, 1965), หน้า 1-2].

พระพุทธบรมครูซึ่งทรงได้รับพระสมัญญานามว่า “พระมหากุรุณา” ทรงตั้งพระทัยอย่างสูงในการทำให้มนุษย์มีความเจริญรุ่งเรืองขึ้น ด้วยการลดบรรเทาผลกระทบของตนที่เคยทำไว้ กล่าวคือทรงสั่งสอนให้มนุษย์ดำรงชีวิตด้วยความสุภาพ ปราศจากความโหดร้ายป่าเถื่อนให้บุคคลทั้งหลายมีสภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยบุคคลทั้งหลายไม่อาจปลดปล่อยตนเองจากกรรมจนบรรลुพระนิพพานได้ทั้งหมด⁶¹

ในปีที่สมเด็จพระสังฆราชทรงประกาศว่าทรงใช้อุดมการณ์สังคมนิยมพระพุทธศาสนาเป็นอุดมการณ์ของรัฐโดเนล ยูจีน สมิธ (Donald Eugene Smith) นักวิจัยชาวอังกฤษได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการนำแนวคิดของพระพุทธศาสนามาใช้ในทางการเมืองในพม่า เขาชี้ให้เห็นว่าความคิดนี้ไม่สามารถครอบงำความคิดของคนในสังคมพม่าได้ แต่สำหรับในกัมพูชาเขากลับเห็นว่า แนวคิดเรื่องสังคมนิยมพระพุทธศาสนากลับประสบความสำเร็จในการสร้างเป้าหมายร่วมให้กับคนในสังคม แนวคิดนี้แพร่หลายและนำไปสู่ปฏิบัติการทางสังคมภายใต้การปกครองของสังคมนิยม⁶² ความเห็นนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของกลุ่มนักวิชาการชาวอเมริกันซึ่งทำวิจัยเกี่ยวกับเจตคติและค่านิยมของชาวเขมรในทางการเมืองก็ได้สรุปไปในทางเดียวกันว่า

พระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดในชีวิตประจำวันของผู้คนชายหนุ่มชาวเขมรจะต้องสละเวลาสำหรับการบรรพชาเพื่อเรียนรู้แนวทางคำสอนของพระพุทธศาสนา ตามความเชื่อของพวกเขาแล้วการดำรงชีวิตของนั้นเป็นไปตามวิถีสงสาร การดิ้นรนเพื่อการใช้ชีวิตเป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์ รัฐบาลสังคมนิยมจึงได้มีการตีความความเชื่อของพระพุทธศาสนาขึ้นใหม่ซึ่งเป็นแนวทางใหม่ที่สังคมจะถือปฏิบัติ ตามคำการตีความของสมเด็จพระสังฆราช⁶³

ตามผลการศึกษาข้างต้นซึ่งรายงานผลการวิจัยออกมาหลังจากที่สมเด็จพระสังฆราชทรงประกาศให้อุดมการณ์สังคมนิยมพระพุทธศาสนาเป็นอุดมการณ์ของรัฐนั้น แสดงว่าในทางปฏิบัติแล้วแนวอุดมการณ์สังคมนิยมพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่รัฐบาลของกัมพูชาดำเนินมาก่อนหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชจะทรงประกาศในปี ค.ศ. 1965 โดยในปี ค.ศ. 1955 เมื่อสมเด็จพระสังฆราชตัดสินพระทัยสละราชบัลลังก์และตั้งขบวนสังคมนิยมขึ้น อุดมการณ์สังคมนิยมพระพุทธศาสนาคงได้ถูกนำมาปรับใช้ในทางการเมืองที่ทรงก่อตั้งขึ้น

⁶¹ Ibid., p. 4.

⁶² Donald Eugene Smith, Religion and politics in Burma (Princeton: Princeton University press, 1965) p. 313 cited in Ian Harris , Cambodian Buddhism History and Practice (Chiang Mai: Silkworm, 2006) p.149.

⁶³ Frederick P Munson (ed.), Area Handbook for Cambodia. (Washington: the American University Foreign Area Studies, 1963) p. 206.

นับตั้งแต่เริ่มต้น ดังนั้นเมื่อ เอียน แฮร์ริส (Ian Harris) ทำการศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศกัมพูชาจึงสรุปในหนังสือของเขาว่า ...ในช่วงปีต้นๆ ที่กัมพูชาได้รับเอกราชสมเด็จพระสังฆราชได้ทรงสละราชาธิปไตยและจัดตั้งสังฆมณฑลขึ้น...⁶⁴ นอกจากนี้ตามผลการศึกษานักวิชาการต่างประเทศในช่วงต้น ยังพบถึงความสอดคล้องระหว่างผลการวิจัยกับคำอธิบายของสมเด็จพระสังฆราชเองที่ทรงอธิบายถึงความแตกต่าง อันเป็นสิ่งที่ทำให้อุดมการณ์ทางการเมืองของพระองค์ประสบความสำเร็จแตกต่างจากความล้มเหลวของการใช้พระพุทธศาสนาในประเทศพม่า ความว่า

พณฯท่านอนุอู๊ดดีตนายกรัฐมนตรีคนแรกของประเทศพม่า เองก็ได้นำเอาแนวคิดสังคมนิยมพระพุทธศาสนาไปใช้เช่นกัน แต่แนวคิดนั้นแตกต่างจากลัทธินิยมพระพุทธศาสนาของเรา ที่กล่าวเช่นนี้ไม่ได้ต้องการให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้ถือลัทธิขึ้น แต่อย่างใด ด้วยเหตุที่ว่า พระพุทธบรมครูพระองค์ไม่ได้บังคับให้ใครผู้ไหนทำอะไรโดยการบังคับเลย พระองค์ทรงได้แต่สั่งสอนให้พวกเรา รู้จักพิจารณาถึงความดีความชั่ว ความถูกต้องและความเท็จ แล้วจึงให้พวกเรา เลือกรูปชีวิตด้วยตนเอง เฉพาะการใช้วิธีที่ถูกต้องในการบรรลุตามเป้าหมายโดยสมบูรณ์ เหมาะสมกับเงื่อนไข เพราะเหตุนี้สังคมนิยมของเราจึงอ้างว่าตนเอง ยึดมั่นในแนวทางสังคมนิยม(Realism)⁶⁵

พระดำริของสมเด็จพระสังฆราชที่ต้องการนำเอาความคิดของพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในทางโลก หรือตีความพระพุทธศาสนาใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ในโลกใหม่ นั้นคือทรงประกาศว่าแนวทางของพระองค์มีความเป็นสังคมนิยม (Realism) กล่าวคือทรงเห็นว่า อุดมคติของพระพุทธศาสนาที่ทรงนำมาปรับใช้ต้องตอบสนองของความจำเป็นแท้จริงอันเป็นประโยชน์ของประเทศกัมพูชาได้ ไม่ใช่การนำเอาหลักการของพระพุทธศาสนามาใช้โดยตรง หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือเป็นการที่สมเด็จพระสังฆราชทรงนำเอาพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในทางการเมืองในแนวทางที่ทรงเห็นว่าจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด เมื่อครั้งที่ทรงตัดความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาด้วยเกรงภัยคุกคามจากประเทศเพื่อนบ้านคือเวียดนามใต้และไทยว่าจะรุกรานตนสมเด็จพระสังฆราชได้ยกเอาคำสอนใน

⁶⁴ Ian Harris *Cambodian Buddhism History and Practice*, p. 228.

⁶⁵ ฐเมธ ฐิตินันท์, ส.พุทธประทีป, **ลัทธิสังคมนิยมพุทธศาสนาในประเทศไทย** (n.p.), *กฤษณโฆสสารานุกรม*, 1965). ใ้ 28 [นโรดมสีหนุ, สมเด็จพระสังฆราช, *สังคมนิยมพระพุทธศาสนาของเรา* (มปท.): กระทรวงโฆษณาการชาติ, 1965), หน้า 28.]

พระพุทธศาสนาว่าพระพุทธรูปศาสนาสอนให้มนุษย์นั้นรักษาศรัทธาความเชื่อในการเมืองของตน และเพื่อปกป้องอุดมคติที่เราคิดว่าถูกต้องสมเด็จพระเจ้าได้ประกาศว่า

สำหรับข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้ายอมอุทิศสังหารกลางสนามรบ ดีกว่าต้องอยู่อย่างไร้คุณธรรมต้องยอมรับกับความทุกข์ทรมานในภายหลัง ตามความเป็นจริง ประชาชาติเขมร ต่างยินดีที่จะสังหารศัตรูไม่ให้เหลือสักคนในการต่อสู้กับความอยุติธรรมจากประเทศไทย เวียดนามใต้ และสหรัฐอเมริกา ดีกว่าอยู่อย่างพ่ายแพ้ต่อคนพวกนี้⁶⁶

การตีความพระพุทธรูปศาสนาของสมเด็จพระเจ้าและ บุคคลากรที่ทำงานรับใช้พระองค์ในยุคสังคมนิยมมักมีลักษณะที่เน้นประโยชน์เฉพาะหน้าโดยเฉพาะการแก้ปัญหาในโลกนี้ ไม่ได้มุ่งหวังพระนิพพานหรือโลกหน้า ซึ่งเป็นการตีความในลักษณะนี้สอดคล้องกับคำอธิบายของนักวิชาการชาวฝรั่งเศสนับตั้งแต่สมัยอาณานิคม โดยเฉพาะชาวฝรั่งเศสผู้วางรากฐานเป้าหมายในการปฏิรูปศาสนาในกัมพูชาไว้สองประการคือหนึ่งคือ ทำให้พระพุทธศาสนาหลุดพ้นจากความเสื่อมและเพื่อลดอิทธิพลแนวคิดพุทธศาสนาแบบเถรวาทที่ขยายอิทธิพลจากสยามมายังกัมพูชา⁶⁷ ตามแนวคิดของนักวิชาการชาวยุโรปที่เข้ามาในกัมพูชาในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 แล้วเนื้อหาของคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ไม่เป็นแก่นสารไม่แบบวิทยาศาสตร์และ เต็มไปด้วยเรื่องราวประเภทตำนานเช่นเรื่องตำนานพุทธประวัติ เป็นอุปสรรคที่ทำลายความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรเขมรอันยิ่งใหญ่ โจเซฟ กุสดง (Joseph Guesdon) หนึ่งในนักวิชาการชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาศึกษาแบบแผนของวรรณกรรมในกัมพูชาถึงกลับกล่าวโจมตีเรื่องราวที่ปรากฏในพุทธประวัติ เมื่อเปรียบเทียบกับความยิ่งใหญ่ของซากโบราณสถานแห่งเมืองพระนครว่า “ถ้าปราศจากศาสนาธรรมศาสนาสรรค์สร้างงานสถาปัตยกรรมชิ้นสำคัญของกัมพูชา พุทธศาสนาก็ฆ่าวรรณคดี”⁶⁸

ทัศนคติข้างต้นของกุสดง ไม่แตกต่างจากนักวิชาการชาวฝรั่งเศสคนอื่นๆ ที่มองว่าพุทธศาสนาที่เข้ามามีอิทธิพลในกัมพูชาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 13 เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้อาณาจักรเขมรล่มสลาย ยอร์ชเซเดส์นักวิชาการชาวฝรั่งเศสที่มีอิทธิพลมากที่สุดคนหนึ่ง

⁶⁶ Ibid., p. 12.

⁶⁷ Penny Edwards, *Cambodge: The Cultivation of Nation 1860-1945*, p. 301

⁶⁸ Joseph Guesdon, “La Littérature khmère et Bouddhisme,” *Anthopos* 1 (1906): 94. Cited in

พุทธแบบเถรวาทซึ่งเป็นที่นับถือของประชาชนได้เข้ามาแทนที่ความคิดสร้างสรรค์ความโอ้อ่าของศาสนาพราหมณ์สิ่งนี้เป็นปัจจัยที่ทำให้เมืองพระนครล่มสลายและถูกทิ้งร้างไว้กลางป่าไม้⁷¹

คำอธิบายของนักวิชาการฝรั่งเศสข้างต้น แม้จะมีอิทธิพลต่อความคิดและความเข้าใจต่อพระพุทธศาสนา แต่สำหรับปัญญาชนชาวเขมรในยุคที่ได้เอกราชจากฝรั่งเศสแล้วโดยเฉพาะที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนบัณฑิตยแล้ว คำอธิบายเช่นนี้ย่อมกระทบกับความความคิดความเข้าใจของตนที่มีต่อพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้ปัญญาชนชาวเขมรในยุคหลังกัมพูชาเป็นเอกราชจากฝรั่งเศสจึงตอบโต้ความคิดของฝรั่งเศส โดยเสนอว่านอกจากพระพุทธศาสนาจะไม่ใช้สิ่งที่น่าสนใจที่นำความเสื่อมมาสู่อาณาจักรเขมรโบราณแล้วพระพุทธศาสนายังเป็นบ่อเกิดของอารยธรรม/วัฒนธรรมของเขมรอีกด้วย ราย นุก ปัญญาชนชาวเขมรผู้ได้รับตำแหน่งผู้อำนวยการของพุทธศาสนบัณฑิตยได้อ้างว่านำเอาผลงานของ ฮังรี มาแชล (Henri Marchal) สถาปนิกชาวฝรั่งเศสผู้ดูแลปราสาทนครวัดมาแปลเป็นภาษาเขมร เพื่ออธิบายว่าพระพุทธศาสนาคือปัจจัยที่ทำให้พระบาทชัยวรมันที่ 7 กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งเมืองพระนครทรงสร้างโรงพยาบาลจำนวน 102 หลังพร้อมที่พักริมทางสำหรับผู้คนในการเดินทางและ อธิบายถึงความเสื่อมของอาณาจักรพระนครว่า

หลังจากยุคของพระบาทชัยวรมันที่ 7 ทายาทของพระองค์ได้หันกลับไปนับถือศาสนาพราหมณ์และทำลายรูปเคารพและระบบความเชื่อในพุทธศาสนาแล้วหันไปสร้างศาสนสถานตามความเชื่อแบบพราหมณ์ การกระทำในสมัยหลังนี้ทำให้ประชาชนต้องสูญเสียกำลังแรงงานไปจำนวนมาก ส่งผลให้อาณาจักรต้องเผชิญกับความเสื่อมและ ถูกรุกรานจากประเทศข้างเคียง⁷²

ด้านเลียง ฮับอาน นักเขียนชื่อดังผู้ร่วมตั้งสมาคมนักเขียน (Khmer writer Association) และดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการต่อจาก ราย นุก⁷³ ได้เขียนหนังสือที่สรุปแบบเรียนกัมพูชาวดาร สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาในยุคสังคมนิยมโดยอธิบายว่าพระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้อาณาจักรเขมรมีความรุ่งเรืองและสามารถขยายอาณาเขตออกไปได้อย่างกว้างขวางโดยกล่าวว่าพระบาทชัยวรมันที่ 5 (ค.ศ.

⁷¹ Bernard , Philippe Groslier, Angkor : Art and Civilization translated by Eric Ernshaw Smith (Singapore: Donald Moore, 1966), pp.195.

⁷² ហង់រីម៉ាเชอ, “ សិល្បៈនិងអតីតនៃព្រះរាជអាណាចក្រខ្មែរ ”. ប្រែសម្រួលដោយ វិយ បុក់កម្ពុជសុរិយា 29 (ខែកក្កដា 1957): 634. [บางจิเมียชาล, “ศิลปะกับอดีตในพระราชอาณาจักรเขมร” กัมพูชา สุริยา 29 (กรกฎาคม 1957): 634].

⁷³ Penny Edwards (ed.), The Buddhist Institute a short History (Phnom Penh: x7 design Group, 2005), p. 56.

ในยุคสังคมาษฏร์นิยมปัญญาชนชาวเขมรที่ทำงานรับใช้ระบอบนี้ต่างน้อมนำเอาความคิดของสมเด็จพระเจ้าสุริเยนทร์มาใช้และเผยแพร่ความคิดนี้ต่อสาธารณชน โช โณม เองจึงได้อธิบายถึงความสอดคล้องกันระหว่างหลักปรัชญาพุทธนิยมกับชาตินิยมโดยอ้างว่าเป็นตามแนวคิดที่สมเด็จพระยุพราชได้ทรงนิพนธ์เผยแพร่ในรูปแบบภาษาฝรั่งเศสในวารสารนักชาตินิยม (Neak Chat Niyum) มาก่อนแล้ว โดยในบทความที่ตีพิมพ์ลงในวารสารกัมพูชาสุริยาโช โณม ได้ย้ากับผู้อ่านว่า แม้ว่าพุทธนิยมกับชาตินิยมนั้นแม้จะเป็นหลักปรัชญาคนละชุดกัน แต่ตามประวัติศาสตร์กัมพูชาก็มีหลักฐานมากมายที่มารองรับว่าสองปรัชญานี้มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน เป็นที่แน่ชัดว่าพระพุทธศาสนาเป็นองค์ที่หนุนแนวคิดชาตินิยมเขมรมาอย่างยาวนานเพราะในอารยธรรมเขมรนั้นเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและยังได้อ้างว่าสมเด็จพระเจ้าสุริเยนทร์ทรงสอนให้ราษฎรยึดหลักธรรมสำหรับประโยชน์ในโลกนี้ไม่ใช่หวังโลกหน้า

การทำงานอย่างไม่สุดกำลังด้วยหวังเพียงความสุขในโลกหน้าหรือพระนิพพาน (ซึ่งกัมพูชารับแนวคิดนี้มาจากศัตรู) เป็นปัญหาใหญ่ของประเทศเรา สมเด็จพระยุพราชต้องการให้ประชาพลรัฐยกเอาธรรม 4 ประการคือ ความอดุสสาหะ...ในการทำงาน ความไม่ประมาท ความระมัดระวังในอินทรีย์ทั้ง 6 และการรักษาจิตระในให้ตั้งงามเพื่อนำความสุขสงบมาสู่สังคม เอกราชและสมบูรณภาพของชาติก็จะยิ่งแข็งแกร่งยิ่งขึ้น⁷⁷

ผลจากการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่ปัญญาชนชาวเขมรทั้งที่เป็นพระภิกษุและฆราวาสในยุคสังคมาษฏร์นิยมนำมาสอนประชาชนจะพบว่า คำสอนของเหล่าปัญญาชนเหล่านี้ล้วนให้ความสำคัญกับการดำรงชีวิตในปัจจุบัน มากกว่าการสั่งสอนให้ประชาชนชาวเขมรหลุดพ้นจากความทุกข์คือการบรรลุนิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา ซึ่งตรงกับอุดมการณ์ที่สมเด็จพระเจ้าสุริเยนทร์ได้ไว้คือการนำเอาคำสอนในพระพุทธศาสนามาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในชีวิตประจำวันเช่น สั่งสอนให้คนขยันทำมาหาเลี้ยงชีพเพื่อความเติบโตของเศรษฐกิจชาติ อันเป็นอุดมคติของประชาพลรัฐหรือชาวเขมรในยุคสังคมาษฏร์นิยม ในหนังสือของพระอุบาลีวงสุ (สัว หาย) และสวาย เวีย ผู้ พิพากษา ศาลแขวงเรื่องหนังสือเรื่องไตรสรณฐานได้สรุปความเกี่ยวข้องกันของไตรสรณธรรมหรือ องค์สามในพระพุทธศาสนา คือ พระพุทธ พระธรรมพระสงฆ์ว่า กับไตรสรณฐานของรัฐ คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งการปฏิบัติตามความเชื่อทั้งสองประการจะทำให้พระพุทธศาสนาและประเทศชาติคงอยู่

⁷⁷ Ibid., pp.1209-1210.

พระพุทธศาสนาได้ยกเอาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นไตรสรณคมซึ่งตรงกับหลักไตรสรณฐานของประเทศคือการปฏิบัติตนให้อยู่ในความถูกต้อง บุรุษสตรีคนใดคนหนึ่งยกเอา พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งพึ่งอาศัย บุรุษสตรีผู้นั้นย่อมถือว่าเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ในประเทศหนึ่งๆ ก็เช่นกันก็มีสิ่งหนึ่งที่เรียกว่าไตรสรณฐานซึ่งเหมือนกับไตรสรณคมในพระพุทธศาสนา แม้จะมีรายละเอียดแตกต่างกันไปบ้างแต่ก็เป็นสิ่งที่ช่วยให้ประเทศมีความเจริญ มีเกียรติยศภาพกริกไกรได้ สรณฐานจึงมีอยู่สองประเภทคือไตรสรณฐานทางโลกและทางธรรม สรณฐานสำหรับประเทศมีสามประการคือชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทั้งสามนี้เรียกว่า ไตรสรณฐาน⁷⁸

แนวความคิดที่สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีและปัญญาชนอีกหลายๆ ท่านของเขมรได้ถูกนำไปเผยแพร่ในระบบการศึกษาที่ขยายตัวขึ้นในยุคสังคมนิยม โดยวิชาศีลธรรมสมัยใหม่ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นและการไม่เบียดเบียนผู้อื่นได้รับการบรรจุอยู่ในหลักสูตรที่ปรับปรุงใหม่ในปี ค.ศ.1958 โดยกำหนดให้เรียนวิชานี้สัปดาห์ละหนึ่งชั่วโมง⁷⁹ ทางด้าน แมน ฌุม ปลัดกระทรวงธรรมการได้กล่าวต่อผู้ร่วมชุมนุมกันที่พุทธศาสนบัณฑิตยในปี ค.ศ. 1964 ว่า

หลังจากได้ทำการศึกษามาช่วงเวลาหนึ่ง ในตอนนี้กระทรวงธรรมการ ได้จัดพิมพ์งานวิจัยให้แก่ พลรัฐได้อ่านเพื่อให้ได้ทราบเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับประเทศของเราได้อย่างชัดเจน อันจะเป็นเหตุให้เกิดความรู้สึกรักชาติยิ่งขึ้น และทำให้เกิดมโนทัศน์ใหม่ๆ เกี่ยวกับประเทศของเราอย่างชัดเจนซึ่งจะช่วยสนับสนุนการสร้างประเทศชาติตามแบบแผนที่เหมาะสมที่สมเด็จเจสซีวินได้ทรงริเริ่มไว้ในทุกๆ กาลเทศะ...สำหรับการศึกษาเล่าเรียนในระดับชั้นอุดมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาและชั้นประถมศึกษาได้มีการผนวกวิชาที่สอนทั้งเรื่องราวทางโลกและวิชาทางธรรมเพื่อปลูกฝังคุณลักษณะนิสัยของนิสิต-สงฆ์ ผู้ซึ่งต่อไปจะเป็นพลเมืองของเขมรให้เกิดความรู้สึกรักชาติในระบอบของเอกราชของชาติอย่างชัดเจน อันจะช่วยให้เกิดการน้อมนำปฏิบัติตามแนวพระราชนโยบายของสมเด็จเจสซีพื่อในการสร้างชาติ เพราะด้วยสถาบันต่างๆ ในพระพุทธศาสนาจะมีความรุ่งเรืองได้ก็ต้องอาศัยความ

⁷⁸ ธานี ฟูง (ฟูง ภาย) สุวาย ฟี, **ไตรสรณฐานของประเทศ** (พนมเปญ: พิมพ์, 1956), หน้า1-2. [พระอูบาลีวงศ์ (แก้ว) หาย) สวาย เวีย, **ไตรสรณฐานของประเทศ** (พนมเปญ: พิมพ์, 1956), หน้า1-2.]

⁷⁹ Duong Donary (eds), *Programmes de L'enseignement secondaire Khmer* (Phnom Penh: palais royale, 1958), p.43.

เจริญรุ่งเรืองของประเทศ เมื่อประชาชนพลรัฐมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีสุขสบายขึ้นตามแนวทางของสมเด็จพระพุทธศาสนา ก็จะเจริญรุ่งเรืองขึ้นโดยปริยาย⁸⁰

ในยุคสังคมนิคมราชฎีนิยมนั้นตามการสำรวจข้อมูลของหน่วยงานของสหรัฐอเมริกา กัมพูชามีประชากรร้อยละ 85 ที่นับถือพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท⁸¹ ด้วยเหตุนี้ทำให้รัฐบาลกัมพูชามีความจำเป็นที่ต้องให้การสนับสนุนอุปถัมภ์สถาบันสงฆ์และใช้สถาบันสงฆ์เป็นเครื่องมือในการบริหารงานราชการและควบคุมการดำเนินของคณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สอดคล้องกับการทำงานของสังคมนิคมราชฎีนิยมนิคมตลอดจนรองรับอำนาจความชอบธรรมของรัฐบาลกัมพูชา และรับรองอำนาจ “ความชอบธรรม” ของพระราชบัลลังก์อันเป็นสัญลักษณ์ทางอำนาจขององค์พระมหากษัตริย์ นับตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रกอบังคก์รก่อตั้งสังคมนิคมราชฎีขึ้นมาวารสารกัมพูชาสุริยาซึ่งเป็นวารสารรายเดือนที่ออกโดยพุทธศาสนาบัณฑิตวิทยาลัยได้ควบคุมของกระทรวงธรรมการจึงได้เผยแพร่พระราชกรณียกิจต่างๆ ของสมเด็จพระนโรดมสีหนุที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาออกมาอย่างต่อเนื่อง⁸²

ตามทัศนะของชาวเขมรต่างศาสนาที่อาศัยอยู่ในกัมพูชาในยุคสังคมนิคมราชฎีนิยมนั้น เช่น บาทหลวงเดฟ อิม (Tep Im) เจ้าคณะโบสถ์คาทอลิก ในกรุงพนมเปญ ที่มีลิตล์ ออสบอร์น (Milton Osborn) ได้มีโอกาสสัมภาษณ์ในปี ค.ศ. 1966 เทียบ อิมได้บอก แก่ ออสบอร์นว่าในประเทศกัมพูชา พระพุทธศาสนามีความสำคัญอย่างมากต่อขนบธรรมเนียมประเพณีการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คนโดยมีพระสงฆ์ซึ่งจำพรรษาอยู่ในวัดที่กระจายตัวอยู่ทั่วประเทศเป็นผู้มีบทบาทอย่างมากในการนำเอาคำสอนในพระพุทธศาสนามาตีความ โดยเฉพาะพระสงฆ์ในมหานิกายนั้น ตามทัศนะของเจ้าคณะประจำกรุงพนมเปญแล้วเห็นว่า มีบทบาททางการเมืองอย่างสูงโดยมักพบว่าพระสงฆ์ในนิกายนี้มักจะเทศนาสั่งสอนตามรัฐพิธีต่างๆ ให้ประชาชนจงรักภักดีในองค์สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रกอบังคก์ร และมักเทศนาสั่งสอนว่านโยบายที่พระองค์ทรงดำเนินนั้นเป็นสิ่งถูกต้อง ทรงตัดสินพระทัยโดยที่มองการณ์ไกลไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁸⁰ ไชย ญชัย “สุธรรมกถา สภานิติวิธ ไชย ญชัย มหรรฐฎีเนอติการกุสุณฐฎีญชัย”

กฤษฎีญชัย 36 (ชกภ1964): 104-105. [แมน ญชัย, “คำปราศรัยของสทชวินแมน ญชัย ปลัดกระทรวงธรรมการ”

กัมพูชาสุริยา 36 (มกราคม 1964): หน้า 104-105].

⁸¹ Frederick P Munson (ed.), *Area Handbook for Cambodia* (Washington: the American University Foreign Area Studies, 1963), p.25.

⁸² Chigas, “The emergence of twentieth century Cambodian literary institution: the case of Kambujasuriya”, pp.145-146.

ข้างหน้า⁸³ ด้วยเหตุที่พระภิกษุในนิกายมหานิกายมีความเห็นสอดคล้องกับแนวทางของรัฐ และสามารถตอบสนองนโยบายต่างๆ ของรัฐบาลสังคมนิยมได้ดีจึงทำให้ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยจากสมเด็จพระสังฆราชมากกว่าพระสงฆ์ในนิกายธรรมยุติกนิกายซึ่งเป็นนิกายที่กัมพูชาได้รับอิทธิพลมาจากการปฏิรูปศาสนาในสยาม⁸⁴

4.2 สถาบันสงฆ์กับบทบาททางการศึกษาและการสร้างวัฒนธรรมสมัยใหม่

ช่วงเวลาระหว่างปี ค.ศ. 1961-1969 ในประเทศกัมพูชามีจำนวนพระสงฆ์เพิ่มขึ้นจากจำนวน 52,509 รูปเป็น 65,062 รูป โดยเฉลี่ยแล้วมีจำนวนพระสงฆ์เพิ่มขึ้นปีละถึงหนึ่งพันรูปในแต่ละปี โดยในจำนวนนี้พระสงฆ์จากคณะมหานิกาย (Mohaniky) มีจำนวนเพิ่มขึ้นมากกว่าพระในคณะธรรมยุติกนิกาย (Thammayut) ที่มีจำนวนพระสงฆ์คงที่⁸⁵ ด้วยเหตุที่จำนวนวัดและจำนวนพระสงฆ์มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมากในยุคสังคมนิยมทำให้รัฐบาลสังคมนิยมต้องจัดตั้งกระทรวงธรรมการขึ้นมาควบคุมการปกครองคณะสงฆ์เพื่อให้ดำเนินงานของคณะสงฆ์สอดคล้องกับแนวทางการปกครองของรัฐ อันจะส่งผลดีให้พระพุทธศาสนา มีความเจริญรุ่งเรือง⁸⁶ ด้วยเหตุนี้รัฐบาลสังคมนิยมจึงได้แบ่งการบริหารคณะสงฆ์ออกเป็นลำดับขั้นดังนี้

ก. สมเด็จพระสังฆนายก (Samdech Preah Saghanayaka) ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ควบคุมพฤติกรรมของพระสงฆ์ทั่วทั้งพระราชอาณาจักรโดยมีคณะกรรมการตามจังหวัดอันมีพระราชอาคณະชั้น เอกโท ตริ จัตวา เป็นผู้ช่วยดำเนินการ

ข. พระราชาคณะ (Provincial chief) หนึ่งรูปทำหน้าที่ควบคุมพระสงฆ์ในจังหวัดหนึ่งๆ ทั้งหมด โดยเฉพาะคณะนิกายเล็กตามจังหวัดหนึ่งๆ

ค. เจ้าคณะสกุล* (District chief) หนึ่งรูปทำหน้าที่ควบคุมพระสงฆ์ทั้งหมด โดยเฉพาะคณะนิกายในสกุลหนึ่งๆ

⁸³ Milton E Osborn, *Before Kambuchea: Prelude to Tragedy* (Bangkok: Orchid press, 2004), p.

71.

⁸⁴ Penny Edwards (eds.), *The Buddhist institute a Short history*, p.13

⁸⁵ Yang Sam, *Khmer Buddhist and Politic1954-1984* (Newington: Khmer studies institute,1987), p. 23

⁸⁶ ฌยูการ กฤษุข, *เบญญุสสา เสาเบญญุสกุฒาสเบญญุ* (กุฏเบญญุ: กฤษุขฌยูการ, 1961), ฌึ ฌึ 7-8. [ธรรมการ ฌะทรวง, *พระพุทธรศาสนาในประเทศกัมพูชาโดยสังเขป* (พนมเบญญุ: ฌะทรวงธรรมการ, 1961), หน้า7-8]

* เทียบได้กับเจ้าคณะตำบลของไทย

ตารางที่ 9 จำนวนนักเรียนในยุคสังคมนิยม

ประเภท	จำนวนเปรียบเทียบ	
	ปีค.ศ.1955	ปีค.ศ.1968
โรงเรียนประถมศึกษา	311,000	1,025,000
อนุวิทยาลัยและวิทยาลัย	5,300	117,000
โรงเรียนเทคนิคและอาชีวศึกษา	334	7,400
มหาวิทยาลัย	347	10,800

ที่มา หอสมุดวิทย์เดชาวุฒภท ไธ กษุฒ่า สขษยก[สุริยษ ภทธี 2 อขลสิภุฎธิกร

(กฎฎฎฎ; ภทษหสุฐ่าติ, ฐัฒั 9-10. [หนังสือภาพที่ระลึกในกัฒพูษายุคสังคมนิยมภทธี 2

ด้ำน การศึกษา (พนมเปญ: รามออำนนตจียต), หน้า 9-10].

ทางด้านจำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษาทั้งในโรงเรียนของรัฐและเอกชนที่มีจำนวน 295, 421 คน ใน ค.ศ.1954 เมื่อถึงใน ค.ศ. 1968 ก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 1,025, 000 คน นักเรียนระดับอนุวิทยาลัยและวิทยาลัยทั้งของรัฐและเอกชนเพิ่มจาก จำนวน 4,362 คน ใน ค.ศ.1954 เป็นถึง 177,000 คน ใน ค.ศ.1968 นักเรียนโรงเรียนเทคนิคและอาชีวศึกษาจากที่มี 377 คน ใน ค.ศ.1954 เพิ่มเป็น 7,400 คน ใน ค.ศ.1968 นิสิตมหาวิทยาลัย จากที่มีจำนวน 116 คน ใน ค.ศ.1954 ก็เพิ่มเป็น 10,800 คน ใน ค.ศ. 1968 ส่วนนิสิตสากลวิทยาลัยมีจำนวน 4,348 คน ใน ค.ศ.1954 เมื่อถึง ค.ศ.1968 ก็เพิ่มจำนวนเป็นมากกว่า 8,313 คน

จากจำนวนของ ประชากรที่เรียนหนังสืออยู่ในระบบการศึกษาทุกระดับเพิ่มจากราว 300,000 คน ใน ค.ศ.1954 เป็นประมาณ 1,000,000 คน ใน ค.ศ.1968 ในจำนวนนี้ประมาณร้อยละ 90 เป็นนักเรียนในระดับประถมศึกษาซึ่งจากจำนวนผู้ที่ได้รับการศึกษาที่เพิ่มขึ้นจากที่มีเพียงประมาณร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศในช่วงก่อนกัฒพูษาได้รับ

เอกสารดังนั้นก็อาจสรุปได้ว่า ช่วงเวลาประมาณ 13 ปี ของระบอบสังคมนิยมนั้น ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมการศึกษาให้แก่ประชาชนด้วย เหตุนี้จึงทำให้ทำให้ ในทางองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) ได้มอบรางวัลปาล์มทองคำให้กับรัฐบาลสังคมนิยม⁹¹

ตามการศึกษาของ Yang Sam ชาวเขมรที่อพยพหนีภัยสงครามใน กัมพูชาไปยังสหรัฐอเมริกาความสำเร็จของการขยายตัวทางการศึกษาของรัฐบาลสังคมนิยมนั้นส่วนหนึ่งเป็นเพราะการให้ความร่วมมืออย่างดีของสถาบันและพระสงฆ์ที่ อุทิศตนให้แก่การศึกษาของชาวเขมร⁹² งานวิจัยของ Yang Sam ตรงกับความเห็นของ ปัญญาชนที่รับใช้ระบบสังคมนิยมอย่าง เจา เซง (Chau Seng) ที่ว่า

ต้องขอขอบคุณการจัดระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ดำเนินการโดยคณะ สงฆ์ซึ่งช่วยแก้ไขปัญหาความไม่รู้หนังสือของชาวกัมพูชา มาถึงตอนนี้ เมื่อ รัฐบาลได้ดำเนินการขยายการศึกษาออกไป ภายใต้อำนาจนี้ประชากรทั่วประเทศ จะอ่านออกเขียนได้⁹³

ข้อความข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งซึ่งที่ถุกเน้นในบทความของ เจา เซง นักการเมืองผู้ได้ ชื่อว่าเป็นนักสังคมนิยม (Socialist) และได้มีโอกาสทำงานใกล้ชิดกับสมเด็จพระสันตปาปาใน ตำแหน่งเลขาธิการของขบวนการเยาวชนราชสังคมนิยม ดำรงตำแหน่งบรรณาธิการของ วารสารฉบับต่างๆ ของรัฐบาล เช่นนักชาตินิยม (Neck Cheat Niyum)⁹⁴ ในช่วงหลังจาก ที่กัมพูชากลับสู่ยุคพระราชาณาจักรที่ 2 (คือหลังปี ค.ศ. 1993 ถึงปัจจุบัน) สมเด็จพระสันตปาปา ได้นำเอาบทความของ เจา เซง มาตีพิมพ์อีกครั้งเพื่อบรรยายถึงความสำเร็จของสังคมนิยมในทศวรรษที่ 1960 ซึ่ง ในบทความนั้น เจา เซง ระบุถึงข้อมูล เปรียบเทียบ ระหว่างปี ค.ศ. 1953-1954 กับปี ค.ศ. 1964-1965 แสดงให้เห็นว่าในขณะที่ยังมีระดับชั้น ประถมศึกษาในปี ค.ศ. 1953-1954 มีจำนวนบุคคลากร 6,489 คน ในปี ค.ศ. 1964-1965

⁹¹ ហ្វែងស៊ុម ប៉ុងស៊ុត, *ប្រវត្តិសង្គម ខែ ប្រទេសកម្ពុជា* (ភ្នំពេញ; CCC, 2006), ទំព័រ 62.

[ฮราว ชวร์ ปุงซังวู้, *ประวัติศาสตร์เชิงเปรียบเทียบในประเทศกัมพูชา* (พนมเปญ: ccc, 2006). หน้า 62].

⁹² Yang Sam, *Khmer Buddhist and politic 1954-1984*, p. 31.

⁹³ Chau Seng, "The development of education in Cambodia " cited in Norodom Sihanouk, *Sangkum Reastr Niyum le developpement general du Cambodge Année 1960* (Bangkok: Rama printing, 1991)p.46

⁹⁴ Justin Corfield and Laura Summers, *Historical Dictionary of Cambodia* (Lanham: The Scarecrow Press, 2003), p.59-60.

มีจำนวนบุคลากรเพิ่มขึ้นเป็น 14,210 คน ในขณะที่ระดับมัธยมศึกษา ในปีค.ศ. 1954 มีจำนวนบุคลากร 102 คน ในปี ค.ศ. 1964-1965 มีจำนวนบุคคลกรเพิ่มเป็น 1,633 คน⁹⁵

ตามข้อมูลของเจา เซง จำนวนของบุคคลกรมีมากและเพิ่มขึ้นอย่างมากในสมัยสังคมนิยมซึ่งข้อมูลข้างต้นนี้ตรงกันข้ามกับ ข้อมูลในขณะที่มีจำนวนครูชำนาญการตามจากสถิติของกระทรวงศึกษาธิการในปี ค.ศ. 1965 โดยตามข้อมูลของจำนวนครูต่อนักเรียนระหว่างปี ค.ศ. 1954 นั้น แสดงให้เห็นว่าในขณะที่ระดับชั้นประถมศึกษาในปี ค.ศ. 1954 มีจำนวนครูชำนาญการ 30 คน ในปี ค.ศ. 1964-1965 มีจำนวนครูชำนาญการเพิ่มขึ้น 52 คน ในขณะที่ระดับมัธยมศึกษา ในปีค.ศ. 1954 มีจำนวนครูชำนาญการ 1 คน ในปี ค.ศ. 1964-1965 มีจำนวนครูชำนาญการเพิ่มขึ้น 17 คน⁹⁶ เท่านั้นจึงเป็นเหตุให้รัฐบาลสังคมนิยมต้องหาทางแก้ไขปัญหาคาดแคลนครูและบุคลากรทางการศึกษาด้วยการขอรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศและ การรับเอานักเรียนที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาและ พระสงฆ์ที่จบการศึกษาจากโรงเรียนศึกษาบาลีชั้นสูง (École supérieure de pali) มาเป็นบุคลากรชั่วคราวโดยหลังจากทำงานครบ 1 ปี แล้วจึงจะได้ไปประกาศวิชาชีพรู⁹⁷

พระภิกษุปางขัต (Pag Khat) เกานนำพระสงฆ์ในมหานิกายที่มีบทบาททางการเมืองในการประท้วงต่อต้านฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1942 และสอนหนังสืออยู่ในอนุวิทยาลัยพนมเปญในช่วงหลังที่กัมพูชาได้รับเอกราช⁹⁸ ได้เขียนถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมเด็จพระสังฆราชกับครุฑในพุทธศาสนาซึ่งได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของพระสงฆ์ต่อระบบการศึกษาที่กำลังขยายตัวในกัมพูชาว่า

องค์กรสงฆ์ (Sangha) ได้รับประโยชน์อย่างยิ่งจากสมเด็จพระสังฆราช ผู้ทรงประสงค์จะวางรากฐานความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาของประชาชนชาวเขมรว่า สิ่งนี้เป็นหนึ่งในความสำเร็จทางการเมืองของพระองค์ ความศรัทธาต่อพระพุทธไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเรื่องศาสนาเท่านั้น ศรัทธายังขยายออกถึงเรื่องของ

⁹⁵Chau Seng, "The development of education in Cambodia " cited in Norodom Sihanouk,

Sangkum Reastr Niyum le developpement general du Cambodge Année 1960 p.40.

⁹⁶ Bulletin de statistiques scolaire l'évolution de l' enseignement au Cambodge (Phnom Penh : Ministre de l'éducation nationale et des beaux arts, 1965) Cited in Marie Alexandrine Martin, Cambodia: A Shattered Society (Berkeley: University of California Press, 1994), p. 356.

⁹⁷ Frederick P Munson (ed.), Area Handbook for Cambodia, p.119.

⁹⁸ ណាត ស្រាង យិនសំបូរ ពងហុក បេចាង សៅសុភាសី **ប្រវត្តិសង្ខេបពុទ្ធសាសនាសម័យ** (ភ្នំពេញ: x7 design group, 2005) ទំព័រ 53-54.[ណាត សេរីយ យិន សំបូរ **បែង ឱកឃាត ប្លង់ក្រុម គោលនយោបាយ**, ប្រវត្តិសង្ខេបពុទ្ធសាសនាសម័យ (ព្រះសង្ឃ: បណ្ឌិត វិសាល វិសាល, 2005), ទំព័រ 53-54]

ประเพณีด้านต่างๆ ด้วย ความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาของอย่างยาวนานในกัมพูชา ซึ่งเป็นผลมาจากการที่องค์กรสงฆ์ไม่ข้องเกี่ยวกับกลุ่มใดๆ ทางการเมือง กระนั้นก็ต้ององค์กรสงฆ์ก็ได้ปรับตัวให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงของสังคมเมื่อรัฐบาลของสังคมนิยมได้จัดระบบหมู่บ้านขึ้นใหม่และขยายระบบการศึกษาให้กว้างขวางออกไปจนทำให้วัดและบ้านแยกออกจากกัน แต่ในกรณีนี้ที่ขาดครูผู้สอนคณะสงฆ์ก็พร้อมจะจัดหาพระไปสอนหนังสือให้⁹⁹

จากข้อมูลของจำนวนพระสงฆ์ที่มีจำนวนมากในกัมพูชา และด้วยเหตุที่พระสงฆ์เป็นกลุ่มปัญญาชนตามแบบจารีตที่มามีความรู้และเป็นที่น่าเชื่อถือของชาวเขมรตลอดจนความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมเด็จพระสีหนุกับคณะสงฆ์ สิ่งเหล่านี้ทำให้คณะสงฆ์เป็นกลุ่มที่มีบทบาทอย่างสูงในการส่งเสริมนโยบายขยายการศึกษาของรัฐบาลสังคมนิยมทางด้านรัฐบาลสังคมนิยมก็มีนโยบายที่จะปรับวัดให้เป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษาแบบใหม่ โดยรัฐได้กำหนดให้วัดต้องจัดเตรียมสถานที่สำหรับการเรียนการสอนหนังสือจำนวน 3 ชั้นไว้ในวัดแต่ละแห่งที่จะสร้างใหม่ และกำหนดให้วัดแต่ละแห่งต้องดำเนินการจัดสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น ศาลาสำหรับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ภูมิสำหรับพระสงฆ์ บ่อน้ำและ สถานที่สำหรับการเรียนการสอนหนังสือให้เรียบร้อยภายใน 5 ปี¹⁰⁰

4.2.1 บทบาทของพระสงฆ์ในทางวัฒนธรรม

สำหรับพระสงฆ์และคณะสงฆ์แล้วในฐานะปัญญาชนของสังคมนิยม เป็นกลุ่มที่มีพลังและมีบทบาทอย่างสูงในทางการเมืองกัมพูชามาตั้งแต่ยุคอาณานิคม¹⁰¹ สิ่งนี้ไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไร้เหตุผล หากย้อนกลับไปดูความคิด บทบาทของคณะสงฆ์นับตั้งแต่ช่วงในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่คนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มผู้นำในการปฏิรูปศาสนาให้สอดคล้องกับสภาวะ “สมัยใหม่” โดยเฉพาะกระบวนการที่เน้นการใช้มรรควิธีใหม่ในการแปลและตีความคำอธิบายคัมภีร์ทางศาสนา เช่น พระไตรปิฎกหรือวินัยของพระและสามเณรออกเป็นภาษาเขมรที่ต่อมาได้กลายเป็นภาษาของชาติ (National language) วิธีการศึกษาพระพุทธศาสนาแบบใหม่ของปัญญาชนชาวเขมรเป็นวิธีที่แตกต่างจากการเรียนรู้

⁹⁹ Pang Khat, “The venerable Buddhism in Cambodia” France Asie (February-June 1959):851 Cited in Philippe Preschez, *Essai sur la Democratie au Cambodge*, pp107-108.

¹⁰⁰ Yang Sam, *Khmer Buddhist and Political 1954-1984*, p.20.

¹⁰¹ Ben Kiernan, *How Pol Pot Came to Power: Colonialism, Nationalism, and Communism in Cambodia, 1930-1975* (London: Verso, 1985), p.3 .

แบบเก่าที่เน้นการท่องจำพระคัมภีร์ สำหรับพระสงฆ์หัวก้าวหน้าอาทิเช่น จวน ฌาต และ ฮวต ตาดการแปลพระคัมภีร์พระธรรมวินัย (Vinaya) ในพุทธศาสนาเพื่อให้ศาสนิกชนเข้าใจและปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามคำสอนขององค์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องและสำคัญว่าการรักษาธรรมเนียมปฏิบัติของพวกเขา “ธรรมเก่า”

ด้วยเหตุนี้ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 จวน ฌาต และ ฮวต ตาดจึงได้ร่วมมือกับฝรั่งเศสในการค่อยๆ ขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาในกัมพูชาให้ดำเนินไปทั้งในทางที่แตกต่างจากการปฏิรูปศาสนาในสยาม การปลูกฝังความคิดและการปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์ตามแบบนักคิดสมัยใหม่ซึ่งส่งผลให้มีการตัดความเชื่อเรื่องของวิญญาณและภูตผีซึ่งที่เป็นที่นิยมออกไป สำหรับพระภิกษุนาม จวน ฌาต และ ฮวต ตาด แล้วเรื่องราวอันพิสดารที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น เรื่องพระเวสสันดรกับชุกเป็นเพียงเครื่องจูงใจให้ผู้คนสนใจในธรรมของพระพุทธองค์ ซึ่งแตกต่างไปจากในส่วนของพระวินัยที่สมควรทำการแปลความให้ถูกต้องตรงตัวจากพระคัมภีร์ในภาษาบาลี สิ่งที่พระภิกษุทั้งสองรูปร่วมกันทำคือ การการแปลคำอธิบายพระธรรมวินัยด้วยภาษาชาติ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้คนเกิดความเข้าใจและ ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง ด้วยความคิดเช่นนี้ ภาษาเขมรจึงกลายเป็นภาษาของชาติ และเป็นผลผลิตของ”ภาวะสมัยใหม่”ที่ จวน ฌาต และ ฮวต ตาดต้องการใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายความเป็นศาสนาของชาติ¹⁰²

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ขณะที่ฝรั่งเศสต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนแปลงวิธีการสะกดภาษาเขมรให้ “ทันสมัย”โดยใช้รูปแบบที่ถูกต้องตรงกันทั่วทั้งประเทศตามอย่างอักษรโรมัน ได้ถูกปัญญาชนชาวเขมร โดยเฉพาะกลุ่มพระสงฆ์ออกมาขัดขวางโดยอ้างเป็นการทำลายประเพณีอันดีงามของประเทศ ความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการจัดการระบบของอักษรในลักษณะเดียวกับที่ ในยุคอาณานิคม กลับมาประสบความสำเร็จในยุคสังคมนิยม เนื่องจากในเวลานี้ประเทศกัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสตลอดทั้งปัญญาชนและ ผู้นำทางการเมืองของรัฐบาลสังคมนิยมซึ่งเคยลุกขึ้นมาต่อต้านความคิดของฝรั่งเศส ต่างหันกลับมาทยอยอมรับหลักการที่ว่าภาษาเขมรควรถูกกำหนดขึ้นเพื่อควบคุมความถูกต้องและสร้างมาตรฐานร่วมกันขึ้นมาในสังคม¹⁰³ เพราะหลักข้างต้นจะเป็นประโยชน์ในการบริหารงานราชการแผ่นดินของรัฐบาลและ การเผยแพร่พระธรรม

¹⁰²Penny Edwards, *Cambodge: The Cultivation of A Nation, 1860-1945* (Bangkok: Silkworm Books, 2008) pp. 116-117.

¹⁰³ Penny Edwards, "Making a Religion of the Nation and Its language: The French Protectorate 1863-1954 and the Dhammakay," in John Marston and Elizabeth Guthrie (eds.), *History, Buddhism, and New Religious Movements in Cambodia*, p. 80.

คำสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าของคณะสงฆ์ด้วยเหตุนี้สมเด็จพระสังฆราชจึงหันมาให้การสนับสนุนการมีพจนานุกรมภาษาเขมรฉบับทางการของพุทธศาสนบัณฑิตยสถาน โดยกล่าวถึง "ความทันสมัย" ว่าเป็นเป้าหมายในการทำพจนานุกรมฉบับนี้ขึ้น

พจนานุกรมเขมรนี้ เพิ่งจะมีขึ้นเป็นครั้งแรกที่สุดในกัมพูชา; เรามีความหวังว่า อนาคตข้างหน้าจะไป, โดยกำลังพยายามและความหมั่นเพียรของพวกนักปราชญ์เขมรชั้นหลัง, พจนานุกรมนี้ จะมีคำศัพท์เพิ่มขึ้นพร้อมทั้งระเบียบการอันถูกต้องวิเศษวิศาลกว่านี้ขึ้นอีกเป็นแน่; ดูดัง ศัพท์พจนานุกรม (DICTIONNAIRE ENCYCLOPEDIQUE) ของนานาประเทศ ซึ่งทำเพิ่มแล้วเพิ่มอีกหลายหนหลายครา ก็ยังไม่รู้จักหมดจักสิ้น, มีแต่วิเศษมากขึ้นโดยลำดับนั้นแล้ว¹⁰⁴

เมื่อมองเฉพาะคำนำที่ปรากฏข้างต้นในพจนานุกรมจะพบว่าตามความเข้าใจของคณะผู้จัดทำแล้ว พจนานุกรมนี้จึงเป็นเป็นเครื่องหมายหนึ่งซึ่งจะนำความเจริญ ในทางด้านอักษรศาสตร์มาสู่กัมพูชา ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายทางการศึกษาของสมเด็จพระนโรดมสีหนุที่เรียกว่า เขมรยานกรรม (Khmerization) ที่เริ่มต้นดำเนินการในปี ค.ศ. 1958 โดยการปฏิรูปการศึกษาครั้งนี้เป็นความพยายามที่รัฐบาลกัมพูชาต้องการกำหนดให้มีการใช้ภาษาเขมรแทนภาษาฝรั่งเศสในการเรียนการสอน มีการผลิตตำราเรียนชุดใหม่เป็นภาษาเขมรแทนตำราเรียนภาษาฝรั่งเศส มีการตัดรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับฝรั่งเศสออกไป และหัน เน้นเนื้อหาวิชาที่สร้างเสริมคุณลักษณะประจำชาติ วัฒนธรรมและอารยธรรมผ่านทางหลักสูตรวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภาษาเขมร¹⁰⁵ จากนโยบายข้างต้นของรัฐบาลกัมพูชาตามทัศนะของ นักวิชาการทางด้านอักษรศาสตร์ในยุคหลัง เช่น ฮึง ฮก ที เห็นว่านโยบายนี้ทำให้สังคมเขมรได้รับการพัฒนาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะด้านวรรณกรรมและวัฒนธรรม 5 ปีหลังจากได้รับเอกราชภาษาและวัฒนธรรมอย่างฝรั่งเศสที่เคยถูกใช้สอนเยาวชนในสถานศึกษาได้เปลี่ยนมาใช้ภาษาและวรรณกรรมเขมรแทน ใน

¹⁰⁴ ฤๅษีสาส์บัณฑิตยสถาน, "เสตฺถึไต่รฎฐบสัฎฐณัฎฐึ" ใน *โธธาสฎฐุโฆฎฐึ ภาตฐึ 1 ภาตฐึ 2* เตะ: ฤๅษึเฎ้กฐึ 5 (กัฎฐึ: ฤๅษึสาส์บัณฑิตยสถาน, 1968), ฤๅษึ ฅ. [พุทธศาสนบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมภาษาเขมรภาค 1 ภาค 2* พิมพ์ครั้งที่ 5 (พจนมเปญุ: พุทธศาสนบัณฑิตยสถาน, 1958) หน้า ฅ.].

¹⁰⁵ Chau Seng, "The Development of Education in Cambodia," *Kambuja* 3 (June 1965): pp. 68-69.

เวลาต่อมาจึงได้เกิดการจัดตั้งสาขาวิชาด้านอักษรศาสตร์และมนุษยศาสตร์ขึ้นที่มหาวิทยาลัยกรุงพนมเปญ¹⁰⁶

การขยายตัวแบบก้าวกระโดดของการศึกษาในสมัยสังคมนิยมทำให้จำนวนของผู้มีการศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างมาก ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของสิ่งพิมพ์ต่างๆ ตามมาด้วย อาทิ ยอดวางจำหน่ายของหนังสือพิมพ์ในกรุงพนมเปญระหว่างค.ศ. 1962-1963 อยู่ในราว 51,300 – 51,800 ฉบับต่อวันกล่าวคือ หนังสือพิมพ์ภาษาเขมร 4 ฉบับ ยอดพิมพ์ 10,100 ฉบับ ภาษาฝรั่งเศส 3 ฉบับ ยอดพิมพ์ 7,900 – 8,400 ฉบับ ภาษาเวียดนาม 1 ฉบับ ยอดพิมพ์ 4,600 ฉบับ และภาษาจีน 5 ฉบับ ยอดพิมพ์ 28,700 ฉบับ และเพิ่มเป็น 70,000 ฉบับต่อวัน ในปี ค.ศ. 1967¹⁰⁷ ตลอดช่วงทศวรรษที่ 1960 มีวารสารจำนวนเพิ่มขึ้นโดยสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอฯ ใช้สิ่งพิมพ์เหล่านั้นเพื่อประโยชน์ทางการเมืองด้วย โดยเฉพาะวารสารจำนวนหนึ่งที่พระองค์เองทรงเป็นเจ้าของ ผู้อำนวยการ และบรรณาธิการ เช่น การทรงเป็นผู้ออกรายการวารสาร Le Sangkum – revue political illustratee ซึ่งเป็นวารสารรายเดือน ภาษาฝรั่งเศส โดยสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอฯ มีคอลัมน์จดหมายที่ส่งถึงพระองค์จากสหชวีนิและ สหชวีนิ* ทรงนิพนธ์คอลัมน์ปัญญาชนเขมร (les Elites Khmers) เป็นต้น นอกจากนี้วารสารเล่มนี้ยังมี การ์ตูน บทความและข่าวประจำเดือนสำหรับเผยแพร่แนวความคิด อุดมการณ์ ตลอดจนการเผยแพร่แนวทางและนโยบายของสังคมนิยมสู่ราษฎรเขมร¹⁰⁸ สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทต่างๆ ในยุค “สังคมนิยม” นั้น แม้จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากตามการขยายตัวของระบบการศึกษาที่ถูกจัดให้เป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอฯ แต่ตามการประเมินของแฮริส ซี เมธา (Harish C Metha) กลับแสดงให้เห็นว่าภายใต้การปกครองของสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอฯ นั้นสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ของกัมพูชาล้วนถูกจำกัดการนำเสนอให้เป็นไปตามที่พระราชประสงค์ของสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอฯ และรัฐบาลสังคมนิยม¹⁰⁹

¹⁰⁶ បឹង ហុកឌី, **ហាងបែនអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរសតវត្សទី 20** (ភ្នំពេញ; អង្គរ, 2002c) ទំព័រ 20

[ซึ่ง ฮกซี, **บุษปมาลาวรรณกรรมเขมรคริสต์ศตวรรษที่ 20** (พนมเปญ; อองโกร, 2002), หน้า 20]

¹⁰⁷ W.E. Willmott, *The Political Structure of the Chinese Community in Cambodia*. (Bristol: The Athlone Press, University of London, 1970), p.177.)

* สหชวีนิและสหชวีนิคือสมาชิกหญิงและชายของสังคมนิยม

¹⁰⁸ ธิบตี บัวคำศรี . “เอกสารมหาบุรุษเขมร: การศึกษางานเขียนประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของกัมพูชา” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 79.

¹⁰⁹ Harish C Metha, *Cambodia Silence the Press under six Regimes* (Bangkok: white lotus, 1997), p.37.

ตามทัศนะของจอห์น มาร์สตันแล้ววารสารกัมพูชาสุริยาเป็นวารสารทางด้านศิลปะ ประเพณีที่มีอิทธิพลมากที่สุดในยุคสังคมนิยม วารสารฉบับนี้มีการออกวางจำหน่ายอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกๆ เดือนโดยมีเนื้อหาแบ่งออกเป็นสามส่วนใหญ่ๆคือ ด้านศาสนา ด้านอักษรศาสตร์และด้านเหตุการณ์สำคัญๆ ในสังคม ซึ่งเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับปราสาท “พระวิหาร” ได้ถูกนำเสนอลงในวารสารกัมพูชาสุริยาในฐานะเหตุการณ์ที่มีความสำคัญและในฐานะผลงานแปลจากบทความภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาเขมร อันสามารถจัดให้อยู่ในแผนกอักษรศาสตร์ได้เช่นกัน ด้วยความที่วารสารกัมพูชาสุริยาเป็นวารสารภาษาเขมรเล่มแรกที่มีส่วนในการเผยแพร่เอกสารต่างๆ ที่ช่วยสร้างตัวตนและสถาปนาความคิดเรื่องพุทธศาสนาและเรื่องชาติ¹¹⁰ วารสารนี้ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในวงกว้าง เริ่มต้นพิมพ์เผยแพร่ฉบับตั้งแต่ ค.ศ. 1925 โดยชื่อกัมพูชาสุริยานั้นมีความหมายถึงดวงอาทิตย์แห่งกัมพูชา โดย ยูร อุณ ปัญญาชนชาวเขมรในสมัยสังคมนิยมได้กล่าวถึงวารสารเล่มนี้ในโอกาสที่วารสารออกพิมพ์จำหน่ายเผยแพร่อย่างต่อเนื่องมากกว่า 30 ปีว่า

ก่อนปี ค.ศ.1925 ก่อนที่จะมีการออกวารสารเล่มนี้ ในช่วงนั้นประเทศ
กัมพูชา เหมือนกับอยู่ในโลกที่มีดสนิทเพราะไม่มีดวงอาทิตย์¹¹¹

พุทธศาสนบัณฑิตย์ก่อตั้งขึ้นใน ค.ศ.1930 ภายหลังจากที่มีการจัดตั้งหอพระบรรณालัยแห่งกัมพูชา (Royal library of Phnom Penh) ขึ้นก่อนใน ค.ศ. 1921¹¹² ด้วยการสนับสนุนจากราชการของฝรั่งเศสที่เป็นสมาชิกของ สำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ (Ecole française d'Extrême-Orient EFEO) เช่น ชูชาน การ์ปีเลซ ที่ต้องการจะเห็นคณะสงฆ์กัมพูชาเป็นอิสระจากการอิทธิพลของโดยคณะสงฆ์สยาม¹¹³ นอกจากการเป็นที่ประกอบกิจการทางศาสนา ที่ประชุมสงฆ์พุทธศาสนบัณฑิตย์ รวมกลุ่มของบรรดาพระสงฆ์หัวก้าวหน้า เช่น จวนนาค และฮวดแตธ แล้ว พุทธศาสนบัณฑิตย์ยังเป็นแหล่งเก็บรวบรวมคัมภีร์ทางศาสนา โดยพุทธศาสนบัณฑิตย์ยังได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากฝรั่งเศส

¹¹⁰Penny Edwards, Cambodia: The Cultivation of a Nation, 1860-1945, p. 301.

¹¹¹ ยูร อุณ, **ประวัติของวารสารกัมพูชาสุริยา** 30 (ตุลาคม 1958): 934 [ยูร อุณ, “ประวัติของวารสารกัมพูชาสุริยา” **กัมพูชาสุริยา** 30 (ตุลาคม 1958: 934)]

¹¹² David P. Chandler, *Brother Number One* (Boulder: Westview Press, 1992), p.16.

¹¹³ ណាត ស្រាង យិនលំយូរ ពងហុកបេចាង សៅសុភាសី **ប្រវត្តិសង្ខេបបុព្វសាសនបណិជ្ជ** ទំព័រ 20. [เนียด เสรีียง ยิน ลัมบุร **แสง สุกเมง บุง รั๊กเคยบุนเรย**, **ประวัติสังเขปพุทธศาสนบัณฑิตย์** , หน้า 20]

เพื่อตีพิมพ์วรรณกรรม นิทานพื้นบ้าน คัมภีร์ทางพุทธศาสนา และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพิธีในราชสำนัก¹¹⁴ และดำเนินการรวบรวมจัดตีพิมพ์การตีพิมพ์ตำนานและนิทานพื้นบ้านเป็นตอนๆ ในนามของกลุ่มผู้ศึกษารวมเนียมโบราณเขมร โดยต่อมามีการพิมพ์รวมเล่มเป็น 9 เล่ม ในระหว่างปี ค.ศ.1959-1964¹¹⁵ ส่วนที่เกี่ยวกับตำนานเมืองและสถานที่อันเนื่องด้วยพระนครมี 2 เล่ม¹¹⁶ ใน ค.ศ.1927 พุทธศาสนบัณฑิตยได้พิมพ์หนังสือนำชมเมืองพระนครเป็นภาษาเขมร¹¹⁷ และใน ค.ศ. 1933วารสาร กัมพูชาสุริยา ก็มีการแปลบทความของ หลุยส์ ฟิโนต์ ผู้อำนวยการสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพทิศ เรื่อง กำเนิดพระนคร (Origine d'Angkor) เป็นภาษาเขมร แล้วนำลงตีพิมพ์ในวารสาร กัมพูชาสุริยา เป็นตอนๆ นอกจากนี้ยังมีการแปลงานของ ยอช เซเดส์ เรื่อง กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งกัมพูชา: ชัยวัฒน์ที่ 7 ใน ค.ศ.1933¹¹⁸

4.2.2 บทบาทในการเผยแพร่ความเชื่อ

แนวทางที่คณะสงฆ์ซึ่งจัดเป็นปัญญาชนแบบจารีตของเขมรกำลังดำเนินอยู่จึงสอดคล้องกับสิ่งรัฐบาลสังคมนิยมและสมเด็จสีหนุที่ทรงต้องการนั้นคือการสร้างสังคมนิยมพระพุทธรศาสนาตามอุดมคติของขบวนการสังคมนิยม ในช่วงทศวรรษที่ 1950-1960 ภายใต้นโยบายการพัฒนาประเทศกัมพูชาของสมเด็จพระสีหนุ พระองค์จึงได้พยายามที่จะควบคุมกลไกต่างๆ ของคณะสงฆ์ด้วยหวังที่จะให้คณะสงฆ์ช่วยส่งเสริม

¹¹⁴ Penny Edwards, Cambodia: The Cultivation of A Nation, 1860-1945, pp.303-308.

¹¹⁵ Judith M. Jacob, The Traditional Literature of Cambodia: A Preliminary Guide (New York: Oxford University Press), p.20.

¹¹⁶ ดูรายละเอียดใน **เบรดีเจียงเฏงเฮอร์ ภาค 5 อกักองเฆยเฆียคัมเณกิตเบรฎีสลาสุ**

อินทฐยิสลาสุ ไสเบรเณสคหุฎาเฒะเฎยเณเฎกัธ 2 ภูเฎเฎ: สบวี, 2003). [ประชุมเรื่องเพลงเขมร ภาค 5 เกี่ยวกับต้นกำเนิดประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ของประเทศกัมพูชา (พนมเปญ: อบรม, 2003)]. และ

เบรดีเจียงเฏงเฮอร์ ภาค 6 อกักองอินทฐยิสลาสุอินทเบรฎีสลาสุ เฒะเฎยเณเฎกัธ 2 ภูเฎเฎ: สบวี, 2003). [ประชุมเรื่องเพลงเขมร ภาค 6 เกี่ยวกับภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 2 (พนมเปญ: อบรม, 2003)].

¹¹⁷ ดูตัวอย่างใน ทัั้ง ฮาท, **ยตุเณสกีสม** เฒะเฎยเณเฎกัธ 2(ภูเฎเฎ: ฤฎีสลาสุสธบณัฎฐ.1957) [ปาง ขัด, **มัตถุเทสก์พระนคร พิมพ์ครั้งที่ ๒** (พนมเปญ: พุทธศาสนบัณฑิต, 1957)

¹¹⁸ Penny Edwards, Cambodia: the Cultivation of a Nation, 1860-1945, p.243.

อำนาจทางการเมืองของพระองค์ ทรงให้ความสนพระทัยเป็นอย่างยิ่งในผลประโยชน์ที่จะ
ทรงได้รับจากการมีความสัมพันธ์อันดีกับสถาบันสงฆ์¹¹⁹ ด้วยเหตุนี้ในพจนานุกรมภาษา
เขมรรบับของพุทธศาสนบัณฑิตยจึงปรากฏคำอธิบายหลายคำที่เป็นเหมือนคำโฆษณา
ชวนเชื่อประเภทหนึ่งของหน่วยงานของรัฐในยุคสังคมนิยมเช่น คำอธิบายคำว่า
สังคมนิยมถูกอธิบายว่า

สังคมนิยมของราษฎรทั่วทั้งประเทศซึ่งร่วมกันอย่างสามัคคีเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกันภายใต้ลัทธิความเชื่ออย่างเดียวกัน ไม่มีการคิดแปลกแยกสังคมนิยม
ราษฎรนี่คือลัทธิการปกครองประเทศกัมพูชา(ซึ่งประกอบไปด้วย) ความมี
เอกราช นโยบายความเป็นกลางระหว่างประเทศ สังคมนิยมพระพุทธศาสนา ที่มี
ความบริสุทธิ์ดีงาม สังคมนิยมนี้เกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2499/ค.ศ. 1955 โดย
สมเด็จพระยุพราชนโรดมสีหนุ พระประมุขรัฐกัมพูชาพระองค์เป็นอัครผู้นำของ
รัฐบาลตลอดไปทรงได้รับการถวายความเคารพมาอย่างยาวนาน โดยไม่มี ใคร
คิดรังเกียจนับตั้งแต่ที่สังคมนิยมเกิดขึ้นมาประเทศกัมพูชาก็มีความ
เจริญก้าวหน้าขึ้นในทุกๆ วัน ประชาพลรัฐมีความสุขสบาย จึงสวาวิกฤติและ
ปฏิบัติตาม (สมเด็จพระสีหนุและระบอบสังคมนิยม) โดยไม่ลังเลใจ ไม่คิดถอย
หลังจะมุ่งไปแต่ข้างหน้า¹²⁰

การให้ความหมายของคำในข้างต้นยังสอดคล้องกับการดำเนินการด้านอื่นๆของ
พุทธศาสนบัณฑิตยเช่น การปลูกฝังความคิดเรื่อง ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
เช่น บทความจำนวนมากของโบ บูนักเขียนประจำพุทธศาสนบัณฑิตยที่ อ้างว่านำเรื่องมา
จากนิทานต่างๆ ที่มีอยู่ในประเทศเขมรมาเขียนเป็นเรื่องสั้นอิงประวัติศาสตร์ในแผนก
วรรณคดีของวารสารกัมพูชาสุริยา ตั้งแต่ช่วงต้นของยุคสังคมนิยม¹²¹ โดยโบ บูน กล่าว
ในคำนำของเรื่องผู้รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ว่า

เรื่องเกี่ยวกับ ผู้สละชีวิตเพื่อป้องกันประเทศชาติช่วยบำรุง
พระพุทธศาสนา และปกป้องพระมหากษัตริย์หรือบุคคลอื่นๆนี้ไม่ใช่ความคิด

¹¹⁹ Milton E Osborne, *Politics and Power in Cambodia: the Sihanouk year* (Camber well Victory: Longman, 1973), pp. 16-17.

¹²⁰ ฤๅษาสาสบัณฑิตย, *โธสาสุกรีโย ภาคธี 1 ภาคธี 2*, igit 1157. [พุทธศาสนบัณฑิตย, *พจนานุกรมภาษาเขมรภาค 1 ภาค 2*, หน้า 1157].

¹²¹ สถิติผลงานของนักเขียนท่านนี้สามารถตรวจสอบได้จากการรวบรวมบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ลงในวารสารกัมพูชาสุริยาตั้งแต่ต้นจนถึง ปีค.ศ. 1926 –1965 ซึ่ง ตึก เคียมรวบรวมไว้ โปรดดู ยีก ติยา,

บทสภากษัตริย์ [ตึก เคียม, *เอกสารกัมพูชาสุริยา*] ที่ตีพิมพ์ลงในวารสารกัมพูชาสุริยาตั้งแต่ฉบับเดือนมกราคม ค.ศ. 1966 ถึงปีปลาย ค.ศ. 1967

เฉพาะของข้าพเจ้า หากแต่เป็นเรื่องที่พบได้ทั่วไปซึ่งมีผู้เขียนไว้แล้วมากมาย ข้าพเจ้าเพียงนำเรื่องเหล่านั้นมาตีพิมพ์ลงไว้ในที่นี้ ด้วยข้าพเจ้าเห็นว่าเรื่องเหล่านี้ มีสารประโยชน์กับทั้งบรรดาบุรุษสตรี ทั้งแก่คนหนุ่มสาวและคนชราให้ตระหนักที่ ทุกวันนี้บ้านเมืองมีว่าความเจริญรุ่งเรืองก็เพราะมีผู้ยึดมั่นในคำสอนของ พระพุทธศาสนา เคารพและปฏิบัติตามพระราชดำริขององค์พระมหากษัตริย์ และช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยเหตุนี้เราจึงควรเอาเรื่องของผู้รักชาติศาสนา พระมหากษัตริย์มาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต¹²²

ความเห็นของเหล่านักเขียนประจำของกัมพูชาสุริยาข้างต้นไม่ต่างที่พบในวงการวรรณกรรมของกัมพูชาในยุคสังคมนิยม ที่นิยายอิงประวัติศาสตร์มักจะกล่าวเชิดชูความยิ่งใหญ่และความรักในแผ่นดินเกิด พร้อมทั้งจะสละชีพเพื่อปกป้องแผ่นดินเกิด โดยเรื่องราวเหล่านี้ต่างถูกเขียนขึ้นอย่างสอดคล้องกับบริบทในยุคสังคมนิยมที่กัมพูชาต้องเผชิญกับภัยคุกคามจากประเทศเพื่อนบ้านซึ่งถ้าปราศจากความร่วมมือร่วมใจกันของคนในประเทศกัมพูชาก็พบกับความลำบาก หากราษฎรประชาชนและพระมหากษัตริย์ไม่ร่วมมือกันปกป้องประเทศ¹²³ ดีเยี่ยมตรง หนึ่งในนักเขียนคนสำคัญและเป็นผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการของพุทธศาสนาบัณฑิตจึงได้กล่าวถึงเป้าหมายในการเขียนหนังสือของนักเขียนยุคใหม่ของกัมพูชาว่า

ในสมัยนี้นักเขียนควรทุ่มเทกำลังกายกำลังสติปัญญาของตนในภารกิจทั้งหลายเพื่ออุทิศแก่ความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ ซึ่งข้าพเจ้าขอเรียกร้องให้สั้นๆว่า “ การสร้างชาติ”¹²⁴

ในยุคสังคมนิยมวารสารกัมพูชาสุริยาก็มีบทบาทไม่แตกต่างจากวารสารในการกำกับดูแลอื่นๆของรัฐบาลสังคมนิยมซึ่งมักจะแทรกเรื่องราวพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระเจ้าและอุดมการณ์ทางการเมืองที่ขบวนการสังคมนิยมที่สมเด็จพระเจ้า

¹²² ฐิติ บุญมี ผู้ประพันธ์บทกวี สภาสตรี ๒๘ (กุมภาพันธ์ ๑๙๕๖) : ๒๒๘

[ใบ บุญ, “ผู้รักชาติ ศาสนา มหากษัตริย์” กัมพูชาสุริยา ๒๘ (กุมภาพันธ์ ๑๙๕๖: ๒๒๘)]

¹²³ Klairung Amaratisha, *The Cambodia Novel: A study of its Emergence and Development*. Ph.D. Thesis University of London, 1998), pp. 229-230.

¹²⁴ ฐิติ บุญมี ผู้ประพันธ์บทกวี “ภารกิจของนักเขียนในการสร้างชาติ” กัมพูชาสุริยา ๔๑ (กุมภาพันธ์ ๑๙๖๙) : ๑๓๘ [ดีเยี่ยมตรง, “ภารกิจของนักเขียนในการสร้างชาติ” กัมพูชาสุริยา ๔๑ (กุมภาพันธ์ ๑๙๖๙: ๑๓๘)]

นำมาปรับใช้กับสถานการณ์ต่างๆ เช่น มีการนำเอาพระราชกรณียกิจนี้ของสมเด็จพระสังฆราชในฐานะผู้นำของรัฐมาเผยแพร่และเปรียบเทียบกับกษัตริย์ในยุคพระนครว่า

พระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติตามประเพณีของกษัตริย์ของสมเด็จพระอัครมกุฎเทศก์ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ด้วยการเสด็จไปประกอบพิธีบุญต่างๆ ทรงตรัสสั่งสอนบุตรหลานราษฎรของพระองค์ให้ยึดมั่นในหลักของพระพุทธศาสนาและมีความคิดในการสร้างชาติทรงปฏิบัติตนเป็นตัวอย่าง ทรงบริจาคทรัพย์จำนวนมากเพื่อการบูรณะวัดอาราม ด้วยพระราชกรณียกิจต่างๆ ของพระองค์ทำให้เราเห็นตรงกันว่าสมเด็จพระสังฆราชเป็นสัญลักษณ์ในการสร้างชาติ ศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองทั้งทางธรรมและทางโลก ดุจดั่งที่พระมหากษัตริย์ในสมัยเมืองพระนครปฏิบัติ ทรงโปรดให้สร้างบารายเก็บกักน้ำ สร้างโรงพยาบาลรักษาโรค¹²⁵

กล่าวโดยสรุปจะพบว่าการขยายตัวอย่างมากของผู้มีการศึกษาแบบใหม่ที่ขยายตัวนับตั้งแต่หลังยุคอาณานิคมผนวกกับนโยบายการเร่งพัฒนาระบบการศึกษาโดยใช้ภาษาเขมรเป็นภาษาราชการโดยเฉพาะในยุคสังคมนิยมนั้นส่งผลให้เกิดการขยายตัวของสื่อสิ่งพิมพ์ วารสารกัมพูชาสุริยาเป็นวารสารภาษาเขมรเล่มแรกที่ถูกพิมพ์เผยแพร่ในวงกว้างโดยวารสารฉบับนี้ก็มีความคล้ายคลึงกับวารสารเล่มอื่นร่วมสมัยสังคมนิยม กล่าวคือเป็นเครื่องมือของรัฐในการถ่ายทอดอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐ โดยเฉพาะในส่วนของสมเด็จพระนโรดมสีหนุลงไปยังผู้อ่าน โดยในส่วนของวารสารกัมพูชาสุริยานั้นดูจะมีบทบาทอย่างมากในการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับอารยธรรมเขมรยุคพระนคร ทั้งที่เป็นผลงานวิจัยของนักวิชาการและที่ถูกเขียนขึ้นในรูปแบบงานวรรณกรรมเมื่อผนวกกับแนวความคิด สังคมนิยมพระพุทธศาสนา (Buddhist Socialism) เข้ากับการนำเสนอข่าวสารต่างๆ ของสื่อมวลชนจึงต้องสอดคล้องกับอุดมการณ์ทางการเมือง “ยุคใหม่” ของสมเด็จพระนโรดมสีหนุคือ ซึ่งสมเด็จพระนโรดมสีหนุทรงพยายามผูกพระราชกรณียกิจของพระองค์ให้มีพระราชกรณียกิจที่ความสอดคล้องกับกิจวัตรของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7¹²⁶

¹²⁵ โยธ ญุช “สุธรรกษัตริย์ สภานีวีส โยธ ญุช หรรษฐุณเอนาติการกุสุณฐุณญุชการ”

กฤษฎ์สุริยา 36 (ศกภ1964): 105-106. [แมน ญุม , “คำปราศรัยของสหวินแมน ญุม ปลัดกระทรวงธรรมการ” กัมพูชาสุริยา 36 (มกราคม 1964): หน้า 105-106].

¹²⁶ Jerrold Schechter, “Cambodia’s The people’s prince” *The new face of Buddha Buddhism, Nationalism and Communism* (New York; Coward McCann, Inc, 1967), p. 85.

ด้วยเหตุนี้สถาบันการศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่ถูกจัดตั้งขึ้นด้วยแนวคิดสมัยใหม่ในกรุงพนมเปญ เช่น โรงเรียนภาษาบาลี (Sala Pali) พระราชบรรณालัย (Royal library) โดยเฉพาะพุทธศาสนบัณฑิตย (Buddhist Institute) ที่ถูกตั้งขึ้นช่วงกลางทศวรรษที่ 1930 เป็นเครื่องมือที่ช่วยถักทอแนวคิด “ธรรมใหม่” (New doctrine) ให้ประสบความสำเร็จกลายเป็นค่านิยมใหม่ของพระพุทธศาสนาและอัตลักษณ์ใหม่ของชาวกัมพูชา¹²⁷ เพื่อให้ราษฎรยอมรับและปฏิบัติตามตามแนวทางที่สมเด็จพระนโรดมสีหนุทรงทำให้แนวคิดทางการเมืองที่ทรงสร้างขึ้นประสบความสำเร็จในการนำเอกราชโดยสมบูรณ์มาให้กัมพูชาในปี ค.ศ. 1953 และในช่วงระยะต้นของระบอบสังคมนิยมสมเด็จ พระนโรดมสีหนุทรงประสบความสำเร็จในการสร้างบารมีส่วนพระองค์ (Personal charisma) โดยทรงซึ่งทรงประกอบพระราชกรณียกิจของกษัตริย์เขมรแต่โบราณ ทรงแสดงบทบาทกษัตริย์นักพัฒนาผู้ยิ่งใหญ่เทียบเท่าพระเจ้าชาลยวรมันที่ 7¹²⁸ ให้กับสมเด็จพระนโรดมสีหนุทั้งในรัฐสภาและทางการเมืองนอกสภา จึงทำให้พระองค์สามารถควบคุมมติมหาชน (Public opinion) ของประชาชนในการที่จะสร้างความขัดแย้งกับไทยเพื่อการเรียกร้องปราสาท”พระวิหาร”จากประเทศไทยได้

คำวามติมหาชน (Public opinion) โดยทั่วไปมักหมายถึงความคิดเห็นของประชาชนโดยทั่วไป ซึ่งมักแสดงออกมาด้วยการพูด เพื่อแสดงทัศนคติหรือแนวโน้มของบุคคลที่จะแสดงปฏิกิริยาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง¹²⁹ เช่น การขีดเขียนการประท้วงเพื่อต่อต้านหรือสนับสนุนการกระทำ การสนับสนุนการกระทำของรัฐ หรือผู้นำแห่งรัฐ การแสดงออกด้วยการประท้วงหน้าสถานทูตไทยในกรุงพนมเปญตามที่หนังสือพิมพ์ฝ่ายไทยรายงานว่ามีหลายพันคนนั้นไม่อาจหมายความว่านี่เป็นความเห็นโดยรวมของชาวกัมพูชาทั้งหมด (Public) หากเป็นความเห็นของชาวกัมพูชาจำนวนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในกรุงพนมเปญ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าคนกลุ่มนี้เป็นคนกลุ่มที่ได้รับรู้ข้อมูลเรื่องเขาพระวิหารจากสื่อของรัฐบาลมากกว่าประชาชนส่วนอื่นๆ ทำให้คนกลุ่มนี้ออกมาแสดงความคิดเห็นซึ่งแม้จะไม่ใช่วาทกรรมของความเห็นของประชาชนแต่ในฐานะที่คนกลุ่มนี้อาศัย

¹²⁷ Anne Ruth Hansen, *How to Behave Buddhism and Modernity in Colonial Cambodia 1860-1930*

(Chiang Mai: silkworm, 2008), p.5.

¹²⁸ Klairung Amaratisha, *The Cambodian Novel; A study of its Emergence and Development*, p. 171.

¹²⁹ สวัสดิ์ สุคนธรังสี. *ประชาธิปไตยกับการวัดมติมหาชน*. (กรุงเทพฯ : ดวงกมล, 2518), หน้า 82.

อยู่ในเมืองและรับรู้ข่าวสารที่รัฐบาลกัมพูชาสื่อสารออกมาได้มากที่สุด จึงอาจอุปมานได้ว่า คนกลุ่มนี้เป็นตัวแทนของมหาชนชนชาวกัมพูชาตามที่

วอลเตอร์ ลิปปเปอร์แมน(Walter Lippman) เรียกว่า “เสมือนภาพในหัวที่เกี่ยวกับโลกภายนอก (Stereotype) ที่ถูกถ่ายทอดโดยสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ในยุคที่หนังสือพิมพ์เป็นสื่อกลางที่นำความเห็นของชนชั้นนำมาสร้างมติดมหาชนที่ครอบงำความคิดและการกระทำของคนในสังคมซึ่งนักคิดด้านวัฒนธรรมศึกษาได้เรียก “วัฒนธรรม”หรือการครองความเป็นใหญ่อันหมายถึง culture as a way of life ระบบทางความสัมพันธ์ในชีวิตความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตาม ถ้ามองจากมุมมองของผู้ตาม ก็เป็นความสามารถในการนำโดยความยินยอมพร้อมใจของผู้ตาม (leadership by consent) และถ้ามองจากมุมมองของผู้ตามก็เป็นการยอมปฏิบัติตามผู้นำโดยไม่ต้องบังคับ (non-coercive compliance) ยินดีทำตามอย่างกระชั้นชิดและกระตือรือร้น ถึงขนาดผู้นำได้ก็ไม่ยอมไปด้วยซ้ำ¹³⁰ ซึ่งรวมทั้งการมองวัฒนธรรมเป็นเวทีทางการเมืองระหว่างชนชั้นผู้นำ (Leading class) ที่ควบคุมปัจจัยการผลิตและ ควบคุมอุดมการณ์และระบบการเมือง (Political society) กับชนชั้นผู้ทำทนายอำนาจหรือชนชั้นที่ถูกครอบงำ (Dominated class) ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ที่เป็นอยู่เดิม เพราะการทำงานของวัฒนธรรมศึกษามีใช่เพียงเพื่อให้รู้หรือเข้าใจ หากแต่เป็นปฏิบัติการทางการเมืองที่มุ่งเปิดเผยให้เห็นถึงกลไกและความสัมพันธ์ทางอำนาจที่บิดเบี้ยว รวมทั้งเปิดเผยให้เห็นถึงความเอาัดเอาเปรียบที่คนกลุ่มหนึ่งกระทำต่อคนอีกกลุ่มหนึ่งผ่านกิจกรรมธรรมดาสามัญในชีวิตประจำวันจนกลายเป็นเรื่องปกติวิสัยไปโดยปริยาย

ดังนั้นเมื่อเมียะคะลิน เสง (Meaklyn Seng) นักวิจัยของ Coordination Center for Southeast Asian Studies ทำการสำรวจความเห็นของประชาชนชาวกัมพูชาจำนวน 650 ตัวอย่าง ใน ค.ศ. 1961 จึงพบว่าชาวกัมพูชาจำนวนมากที่มีวิทยุเป็นเครื่องมือสำหรับรับฟังข่าวสารจากรัฐบาลต่างรัฐก็ไม่ใช่เป็นมิตรกับนโยบายของรัฐบาลไทย¹³¹ ทศนะของชาวเขมรโดยเฉพาะชาวเมืองพนมเปญที่แสดงความความรู้สึกต่อต้านไทยและเมื่อถูกกระตุ้น

¹³⁰ เกษียร เตชะพีระ, “อำนาจนำ (Hegemony)” *มติชนรายวัน* 12 ตุลาคม 2550 หน้า 6

¹³¹ Meaklyn Seng, *Cambodian Radio Listening and Reaction Study*, (Coordination Center for Southeast Asian Studies, 1961).

ให้เกิดการแสดงออกซึ่งความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในวันที่ 27 พฤษภาคม 1958 จึงได้เกิดการเดินขบวนบริเวณหน้าสถานเอกอัครทูตไทยในกรุงเทพมหานคร ซึ่งปรากฏว่าในการเดินขบวนนี้ปรากฏว่า ข้าราชการชั้นสูงหลายคนของกัมพูชาและนายตำรวจซึ่งสวมเครื่องแบบได้เข้าร่วมประท้วงทางการไทยอย่างแข็งขัน สร้างความวิตกกังวลให้กับคณะเจ้าหน้าที่ทูตของไทยในพนมเปญเป็นอย่างมาก เช่น ตามบันทึกประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ไทยประจำกรุงเทพมหานครร่วมสมัยที่ ม.ร.ว. เบญจมาภา ไกรฤกษ์ ได้ทำการสัมภาษณ์ โดยท่านได้เขียนบรรยายว่าท่าทีของชาวเขมรรอบๆ สถานทูตไทยในกรุงเทพมหานครในระหว่างที่ไทยกับกัมพูชากำลังจะตัดความสัมพันธ์ทางการทูตว่าเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วมาก¹³²

วิธีที่ดีที่สุดวิธีหนึ่งที่รัฐบาลจะใช้เพื่อกระตุ้นความไม่พอใจของชาวเขมรนั้นคือการโจมตีไทยว่ากระทำการละเมิดดินแดนกัมพูชา ด้วยความละโมภ ซ้ำกล่าวหาที่ว่าไทยทำการด้วยความละโมภเป็นสิ่งที่ปรากฏได้อย่างต่อเนื่องแทบเป็นปกติเมื่อปัญญาชนชาวเขมรร่วมสมัยอธิบายถึงกรณีปราสาท “พระวิหาร” มิติทางศีลธรรมจึงเป็นประเด็นที่ปัญญาชนเหล่านี้หยิบยกมาอธิบายการกระทำของไทยว่าเป็นสิ่งที่เกิดจากความละโมภของไทย ในหนังสือเรื่องความสำคัญสังเขประหว่างกัมพูชาและเสียม (ไทย) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเด็น “พระวิหาร” ว่านอกเหนือจากนโยบายการขยายอำนาจของรัฐบาลไทยที่ต้องการเป็นมหาอำนาจในเอเชียอาคเนย์แล้ว ปัจจัยด้านจิตใจก็เป็นเงื่อนไขสำคัญอีกประการที่กำหนดพฤติกรรมของเสียม

นอกเหนือจากจากนโยบายที่ได้กล่าวไว้แล้ว ในทางจิตวิทยา ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่ง ตรงนี้ขอให้ระลึกว่า ความอยากได้อะไรของเขมรนั้นไม่มีที่สิ้นสุด แม้จะต้องใช้กำลังเพื่อให้ได้มา เพื่อประโยชน์ของตน ไทยถึงกับอ้างว่าปราสาท “พระวิหาร” เป็นผลงานสร้างของกษัตริย์ ไทยอ้างว่าพระมหากษัตริย์ไทยสร้าง “พระวิหาร” เสียมได้มองหาวิธีเชื่อมโยงตัวเองเข้ากับอารยธรรมอันยิ่งใหญ่ของเขมร ... ด้วยอาณาจักรของพวกเขาที่มีศิลปะที่เขาสร้างขึ้นเองเพียงมีโบราณสถานเล็กๆน้อยๆ เท่านั้นที่ยังหลงเหลืออยู่ ทำให้เกิดความรู้สึกอายเมื่อบรรดานักท่องเที่ยวมาเยือนจึงอยากได้ปราสาทที่มีความสมบูรณ์อย่าง เช่นปราสาท “พระวิหาร”¹³³

¹³² เบญจมาภา ไกรฤกษ์, *เนาขแมร์* (กรุงเทพฯ : มติชน 2547) หน้า 56.

¹³³ ไบรอัน สก๊อต, *ประวัติศาสตร์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้*, เล่ม 32-33.

ตามคำอธิบายที่สื่อของรัฐบาลสังคมนิยมเผยแพร่มุมมองความเห็นของสมเด็จพระสังฆราชและปัญญาชนท่านอื่นๆที่ได้กล่าวถึงในช่วงต้นจะพบว่าในยุคสังคมนิยมที่มีเป้าหมายคือหวนกลับไปหาสังคมในอุดมคติคือ สังคมที่ราษฎรในฐานะผู้ถูกปกครองและกษัตริย์หรือผู้ปกครองต่างดำรงชีวิตอย่างสอดคล้องประสานซึ่งกันและกันด้วยต่างก็ยึดมั่นและปฏิบัติตามแบบแผนหรือกฎอันตั้งงามของพระพุทธศาสนา ระเบียบหรือแบบแผนที่ชาวเขมรและประเทศกัมพูชาก็ยึดถือจึงคือหลักของพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้เมื่อฝ่ายรัฐบาลไทยได้ส่งกำลังเข้ายึดครองปราสาท “พระวิหาร” จึงถูกรัฐบาลกัมพูชานำเอามิติทางศีลธรรมมาอธิบายว่า ไทยเป็นฝ่ายผิดเพราะได้ละเมิดทั้งกฎของศีลธรรมและกฎหมายระหว่างประเทศ ตามทัศนะของสมเด็จพระสังฆราชและสมเด็จพระสังฆราช นุตซึ่งอาจรวมไปถึงชาวเขมรในยุคสังคมนิยมจึงพร้อมที่จะ “ยอมจ่าย” เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตน ในเวลาต่อมาหลังจากที่แนวคิดข้างต้นนี้ได้ถูกนำมาเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ ของซึ่งรัฐในยุคสังคมนิยมความ “ละโมภ” ของทางการไทยจึงถูกอธิบายว่าเป็นสาเหตุหลักของปัญหาของความขัดแย้งเรื่องปราสาท “พระวิหาร” และมุมมองทางศีลธรรมนี้เองที่ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในคำอธิบายที่เป็นที่ช่วยสร้างความยอมรับได้อย่างสนิทใจให้แก่ชาวเขมรที่มีฐานความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับศีลธรรมแบบพระพุทธศาสนา

4.3สรุป

ภายหลังจากที่กัมพูชาเป็นฝ่ายชนะคดีความและได้สิทธิในการครอบครองปราสาท “พระวิหาร” ตามคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศคำอธิบายที่ชาวเขมรได้รับรู้จึงสอดคล้องและสนับสนุนอุดมการณ์ในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิอันชอบธรรมเหนือปราสาท “พระวิหาร” ของรัฐบาลกัมพูชา ภายใต้อุดมการณ์สังคมนิยมที่มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นผู้นำรัฐบาลสื่อมวลชนภายใต้การกำกับของรัฐบาลรวมทั้งองค์กรสงฆ์จึงได้มีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการชักนำมวลชนชาวเขมรให้เห็นสอดคล้องหรือถูกครอบงำด้วยอุดมการณ์ที่เรียกว่าสังคมนิยมพระพุทธศาสนา เมื่อประเด็นเรื่องปราสาท “พระวิหาร” ถูกหยิบยกเอามาใช้ต่อสู้กับไทยมิติที่หน่วยงานของรัฐนำเอามาใช้จึงได้อ้างอิงอยู่กับหลักศีลธรรมของพระพุทธศาสนาเพื่อเชื่อมโยงการกระทำของฝ่ายไทยว่าละเมิดศีลธรรมอันดี ในขณะที่การกระทำของฝ่ายกัมพูชาถูกอ้างอิงว่าเป็นการกระทำเพื่อปกป้องสิทธิอันชอบธรรมของตนในการปกป้องโบราณสถานซึ่งในท้ายที่สุดโบราณสถานแห่งนี้ก็ถูกเปลี่ยนสถานะจากศาสนาสถานที่สร้างเพื่ออุทิศแด่เทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ฮินดูให้ได้เปลี่ยนไปเป็นพุทธสถานซึ่งสอดคล้องกับอุดมการณ์ของรัฐและความเชื่อของชาวเขมรในยุคสังคมนิยม

บทที่ 5

ความเสื่อมของสังคมาภรณ์นิยมและปราสาท“พระวิหาร”

5.1 ปราสาท“พระวิหาร”กับสมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्र

เมื่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice) ตัดสินให้ไทยต้องถอนกำลังออกจากพื้นที่ปราสาท“พระวิหาร” และให้ปราสาทแห่งนี้ตกเป็นของกัมพูชา สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रได้ทรงประกาศความเป็นเจ้าของปราสาทนี้ให้ราษฎรชาวเขมรรับรู้ผ่านทางสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทต่างๆ ได้แก่ วารสาร หนังสือพิมพ์ งานวรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์* และแบบเรียนซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาลสังคมาภรณ์นิยม เรื่องราวของปราสาท“พระวิหาร” ถูกนำเสนออย่างต่อเนืองเพื่อตอกย้ำว่าปราสาทแห่งนี้เป็นของชาวเขมร ในอีกด้านหนึ่งภาพปราสาท“พระวิหาร”ยังได้ถูกพิมพ์เผยแพร่ในรูปของตราไปรษณียากรที่ระลึกและธนบัตรมูลค่า 100 เรียลซึ่งมีมูลค่าสูงในการใช้ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าได้ เหตุการณ์การตัดสินคดีความระหว่างไทยและกัมพูชาได้รับการนำเสนอในรูปของละครเวทีเพื่อเป็นอนุสติให้ชาวเขมรระลึกถึงปราสาทพระวิหารในฐานะชัยชนะที่ได้มาอย่างยุติธรรมตามคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ**

ปราสาท“พระวิหาร” จึงเป็นเครื่องมือที่สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रและทางการกัมพูชาใช้เพื่อตอกย้ำให้ชาวเขมรระลึกถึงประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่ของชาติเขมร ผู้เป็นทายาทของกษัตริย์แห่งเมืองพระนคร โดยทรงโยงเรื่องราวของปราสาทหลังนี้เข้ากับพระราชกรณียกิจของพระบูรพกษัตริย์กัมพูชาที่แผ่พระเกียรติขยายอำนาจออกไปยังดินแดนซึ่งในปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของทั้งไทย ลาว และเวียดนาม ซึ่งในส่วนของความหมายอย่างหลังนี้สอดคล้องกับนโยบายทางการเมืองของสมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रผู้ทรงอ้างว่าพระองค์เป็นทายาทของผู้สร้างปราสาทนครวัด¹

* ในปีค.ศ. 1966 มุล สาเรย อ้างว่ามีนวนิยาย 2 ที่เกี่ยวข้องกับปราสาท “พระวิหาร” ออกมาคือเรื่อง “พระวิหาร” มรดกเขมรและเรื่องพระบาทสุริยวรมันที่ 1 โปรดดู ฌุน สารี สุตานุภุมมวิทยาส์ (ผู้แปล) (n.d.), 1999, 187, 189. [มญุ สารี, ศัพทมูลวิทยาเขมร (พนมเปญ: (ม.ป.ท.) , 1999), หน้า 187 และ 189]

** รายละเอียดความพยายามที่จะสื่อเรื่องราวของปราสาท “พระวิหาร” ของรัฐบาลกัมพูชาโปรดดูข้างหน้า

¹ ព្រះរាជវង្សប្រវត្តិព្រះបាទសម្តេចព្រះនរោត្តមសីហនុបុរាណវិទ្យាស្ថាន (ភ្នំពេញ: ក្រសួងព័ត៌មាន 1959), ទំព័រ 1. [พระราชพงศาวดารพระบาทสมเด็จพระนโรดมสีหนุอดิศัยเจ้ากรุงกัมพูชา (พนมเปญ: กระทรวงข้อมูลข่าวสาร, 1959), หน้า 1].

5.1.1 ปราสาท “พระวิหาร” และองค์กษัตริย์

ในช่วงต้นของการอ้างสิทธิการเป็นเจ้าของปราสาท “พระวิหาร” รัฐบาลกัมพูชาได้ตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาข้อกฎหมายสนธิสัญญาที่ฝรั่งเศสและสยามได้ทำร่วมกัน เพื่อใช้ในการสู้คดีกับรัฐบาลไทย นอกเหนือจากการอ้างความชอบธรรมในการเป็นเจ้าของปราสาท “พระวิหาร” ตามพันธะข้อสนธิสัญญาและกฎหมายระหว่างประเทศที่ไทยและกัมพูชาต้องปฏิบัติร่วมกันแล้ว กัมพูชายังอ้างความชอบธรรมเกี่ยวกับประวัติการก่อสร้างปราสาท “พระวิหาร” ว่าเป็นผลงานการสร้างของบรรพบุรุษของชาวเขมร งานของคณะกรรมการถาวรของกัมพูชาประจำองค์การสหประชาชาติมีเนื้อหาส่วนใหญ่กล่าวถึงความชอบธรรมตามสนธิสัญญาที่ฝรั่งเศสในฐานะประเทศผู้ให้การอารักขา กัมพูชา ระหว่างปี ค.ศ. 1884-1953 ได้อ้างถึงประเด็นนี้เพื่อสร้างความชอบธรรมในการครอบครองปราสาท โดยอ้างถึงศิลาจารึกที่พบบริเวณปราสาทว่าเป็นสิ่งที่โยงปราสาทแห่งนี้เข้ากับราชวงศ์กษัตริย์แห่งเมืองพระนครซึ่งเป็นหลักฐานยืนยันว่าปราสาท “พระวิหาร” เป็นของกัมพูชาว่า

ศิลาจารึกที่นี้ทั้งหมดพบว่าเป็นภาษาเขมรและสันสกฤตซึ่งแต่งขึ้นตามพระราชดำริของพระมหากษัตริย์เขมร หรือชนชั้นสูงทั้งหลาย ตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทยศไรวรมันที่ 1 ผู้สร้างเมืองยโสธรปุระจนถึงพระบาทสุริยวรมันที่ 2 ผู้สร้างปราสาทนครวัด มีจารึกที่เป็นประโยชน์จำนวนมากสำหรับงานประวัติศาสตร์ของประเทศกัมพูชาที่สำคัญคือจารึกของทิวากรบัณฑิตผู้เป็นราชครูของพระมหากษัตริย์เขมรทั้งหลายซึ่งเสวยราชย์สืบสันตติวงศ์มาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทหิรัญยวรมันที่ 3 จนถึงพระบาทสุริยวรมันที่ 2 สรุปได้ว่ามีปราสาท “พระวิหาร” มีความเชื่อมโยงกับปราสาทนครวัดได้²

² ศณะเบสทกษุหิไสรุยัโธเบเรสทกษุณาบุรชเภาหุการสทาเบรณาตติ

บทบัญญัติสหประชาชาติ (n.d.), [กฤษณภักดิ์ ยาส, 1960], ฝั่ง 5-6 [คณะผู้แทนถาวรของกัมพูชาประจำองค์การสหประชาชาติ, **ปัญหาปราสาท “พระวิหาร”** (ม.ป.ท.) : กระทรวงข้อมูลข่าวสาร, 1960), หน้า 5-6].

การที่คณะกรรมการถาวรของกัมพูชาประจำองค์การสหประชาชาติอ้างถึงข้อความในศิลาจารึกเพื่อ ก็แสดงถึงความชอบธรรมในการเป็นเจ้าของปราสาท พระวิหาร “ อาจอธิบายได้ว่าเป็นเพราะหน้าที่ของคณะกรรมการถาวรของกัมพูชาประจำองค์การสหประชาชาติก็มีลักษณะไม่ต่างจาก หน้าที่ของปัญญาชนชาวเขมร คือการสืบทอดองค์ความรู้ตามแนวคิดของฝรั่งเศส โดยนำมาปรับใช้ในปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อมีการอธิบายถึง “พระวิหาร” ปัญญาชนเหล่านี้จึงอ้างอิง ปราสาทหลังนี้เข้ากับประวัติศาสตร์กัมพูชาแนวที่มีกษัตริย์เป็นศูนย์กลาง

ความหมายของ “พระวิหาร” ที่พุทธศาสนบัณฑิตย์ทำการเผยแพร่ให้ความหมายไว้ในตอนต้นของยุคสังคมนิยมจึงเชื่อมโยงโบราณสถานกับพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์ “วรมัน” ซึ่งนักวิชาการฝรั่งเศสได้อธิบายไว้ว่าเป็นยุคสมัยแห่งความศิวิไลซ์ของกัมพูชา และอ้างว่าการแสดงอำนาจบารมีของกษัตริย์ในวงศ์วรมันข้างต้นนั้นได้ส่งผลมาถึงราชรัฐชาวเขมรอีกด้วยดัง เช่น การพบจารึกการสร้างศาสนสถาน และโรงพยาบาลในยุคพระนคร แบบเรียนในยุคสังคมนิยมจำนวนมากก็เลือกหยิบเอาเรื่องราวของกษัตริย์ ผู้สร้างโบราณสถานที่เป็นประโยชน์ออกมาอย่างมากมายกล่าวถึง โดยเฉพาะพระบาทชยวรมันที่ 7 ที่ได้รับการกล่าวถึงอย่าง “เกินจริง” ว่า

มีเจ้าหน้าที่แพทย์และเครื่องเวชภัณฑ์ยาเพียงพอ เจ้าหน้าที่หมอเหล่านี้จะประจำมีทั้งนักปรุงยาและคนทำอาหารและ คนทำความสะอาดประจำอยู่ในแต่ละปีจะมีการเบิกยาสมุนไพร น้ำผึ้ง การบูร ฯลฯ สำหรับการใช้ในโรงพยาบาลที่ตั้งอยู่ในเมืองใหญ่และตามชนบท³

การขยายความประวัติศาสตร์รัชสมัยพระบาทชยวรมันที่ 7 โดยเฉพาะพระราชกรณียกิจในการสร้างโรงพยาบาลและถนนนั้นดูจะเป็นการกล่าวถึงพระราชกรณียกิจและพระมหากรุณาธิคุณของกษัตริย์ในทำนองเดียวกับที่กษัตริย์ยุคปัจจุบันของกัมพูชาคือ สมเด็จพระนโรดม รานีนาท ปัตริย์ (Chief of State) คำอธิบายเกี่ยวกับพระบาทชยวรมันที่ 7 ในแบบเรียนจึงเป็นหนึ่งในเครื่องมือทางการเมืองที่สมเด็จพระนโรดม รานีนาท ใช้เพื่อปลุกกระตุ้นความสามัคคีและสร้างให้ชาวเขมรระลึกถึงอดีตอันยิ่งใหญ่ของชาติ ดังเช่นที่เคยทรงกล่าวต่อประชาชนว่า

³ ฌา ฆูย ใต้ใต้ ฌา ฆูย. **ประวัติศาสตร์กัมพูชา ๑๐๐ ปี ๑๐๐ ปี ๑๐๐ ปี** (n.p.): IRC printing, 1992), ๑๑๖ 73. [ชาอวม ไพพง ฆอฆุม, ประวัติศาสตร์ประเทศกัมพูชาชั้นที่ ๑ ชั้นที่ ๘ ชั้นที่ ๗, (ม.ป.ท.): IRC printing, 1992), หน้า 73] .

หลังจากที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศตัดสินให้กัมพูชาเป็นฝ่ายชนะคดีและเป็นเจ้าของปราสาท “พระวิหาร” สมเด็จพระนโรดมทรวงเรียกร้องให้ไทยยอมรับเส้นเขตแดนปัจจุบันของกัมพูชา⁹ ทางด้านรัฐบาลไทยนั้นแม้จะยอมปฏิบัติตามคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศด้วยการถอนกำลังออกจากบริเวณปราสาท แต่ไทยได้ขอสงวนสิทธิ์ในการโต้แย้งคำตัดสินและได้ล้อมรั้วลวดหนามกั้นเขตแดนกัมพูชาบนยอดเขาไว้ ไม่ให้ฝ่ายกัมพูชาเข้าถึงพื้นที่ปราสาทได้โดยง่าย พันเอกถนัด คอมันต์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยในขณะนั้นได้ให้สัมภาษณ์ว่า จะยิงทันทีที่ฝ่ายกัมพูชารุกล้ำเข้ามาในเขตแดนไทย¹⁰ ด้วยเหตุนี้แม้ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศจะตัดสินให้กัมพูชาเป็นฝ่ายชนะคดี แต่การแย่งชิงปราสาท “พระวิหาร” ระหว่างไทยและกัมพูชาก็ยังไม่สิ้นสุดลง รัฐบาลกัมพูชามองว่าการกระทำของไทยเป็นการ “ทำทนาย” คำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ¹¹

ด้วยเหตุนี้ความขัดแย้งระหว่างไทยและกัมพูชาจึงไม่อาจยุติลงได้ และการแย่งชิงปราสาท “พระวิหาร” ก็ยังคงดำเนินอยู่ต่อไป สิ่งนี้ยิ่งกระตุ้นให้สมเด็จพระนโรดมและรัฐบาลกัมพูชาต้องส่งเสริมความเข้าใจให้แก่ราษฎรชาวเขมรว่าปราสาทหลังนี้เป็นของกัมพูชา โดยเน้นการอ้างสิทธิ์อันชอบธรรมว่าปราสาทหลังนี้เป็นหนึ่งในมรดกทางอารยธรรมอันยิ่งใหญ่ของบรรพชนชาวเขมร ตามคำฟ้องของรัฐบาลกัมพูชาต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ในการนี้ได้ระบุถึงจารึกเกี่ยวกับปราสาท “พระวิหาร” หลักหนึ่ง ซึ่งแปลโดยนักวิชาการชาวฝรั่งเศส ออกเผยแพร่ในปี ค.ศ. 1879¹² ซึ่งสุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์กล่าวว่า เป็นจารึกหลักแรกที่เกี่ยวข้องกับปราสาท “พระวิหาร” เรียกว่าจารึก “พนมเปรียะฮิวีเฮีย” (Phnom Preah Vihear)¹³ อาเบล แบร์แกง (Abel Bergaingne) ซึ่งได้ศึกษาจารึกหลักนี้เสนอว่า จารึกระบุช่วงเวลาการสร้างปราสาท “พระวิหาร” คือ ศักราช 815 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระเจ้ายโศวรมันที่ 1 อย่างไรก็ตาม ยอร์จ เซเดส์ (Gorge Coedes) แย้งว่าปราสาท “พระวิหาร” มิได้สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้ายโศวรมัน¹⁴

⁹ Roger M Smith, *Cambodia's Foreign Policy* (Ph.D. Thesis, Cornell University, 1964), p.156.

¹⁰ *Bangkok World*, June 17 1962, Cited in *Ibid.*, p. 150.

¹¹ *Ibid.*, p. 151.

¹² ต่างประเทศ, กระทรวง, *เขาพระวิหารคำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ*, (พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๕), หน้า ๑๒๑.

¹³ สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, *ปราสาทเขาพระวิหารศาสนบรรพตที่โดดเด่นที่สุดในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์* (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2536), หน้า 54

¹⁴ รัส ธัญญาบุญ “*ปัญหาสิทธิ*” Paper presented at the congress 5th Socio-cultural research congress on Cambodia 12-14 November 2002 (n.p.), (n.d.), p. 674. [วัชร จันตราบุตร, “ปราสาท “พระ

ในหนังสือ Inscriptions du Cambodge Tome IV (ตีพิมพ์ใน ค.ศ. 1954) เซเดส์ อ้างถึงจารึกหลักอื่นๆ ที่เกี่ยวกับ “กมรเตงชคตศรีศิขเรศวร” ได้แก่ จารึกพนมสันต์ K. 194 ที่เขาได้อ่าน แปล และตีพิมพ์ในวารสารของสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ ใน ค.ศ. 1943 และจารึกที่พบบริเวณปราสาทเปรีเยฮิวีเสียคือจารึก K.380-383 เซเดส์ชี้ว่าจารึก K. 380 กล่าวถึงการที่พระเจ้า สุริยวรมันที่ 1 ทรงสร้างศิวลึงค์นาม “สุริยวรมเศวร” ไว้ที่ชัย เกษตร และต่อมาใน ค.ศ. 1018 พระองค์ได้ทรงสร้างศิวลึงค์อีก 3 องค์เพื่อนำไป ประดิษฐานที่ศรีศิขเรศวร อีสานตีและศรีสุรยทรี¹⁵ อย่างไรก็ตาม แม้จารึกจะระบุว่าปราสาท “พระวิหาร” สร้างขึ้นหลังรัชสมัยพระบาทยโศวรมันที่ 1 แต่ เซเดส์เองก็เห็นด้วยกับ ความคิดที่ว่า ศาสนสถานแห่งนี้อาจเริ่มต้นสร้างในรัชสมัยพระบาทยโศวรมันที่ 1 เซเดส์ ระบุในหนังสือ “รัฐในเอเชียอาคเนย์ที่ได้รับอารยธรรมอินเดีย” ว่า

ในรัชกาลของพระเจ้ายโศวรมันที่ 1 นี้เริ่มมีการก่อสร้างเทวาลัยใน ศาสนาฮินดูลัทธิไศวนิกายถวายพระศิวรีศวร (พระศิวะ บนยอดเขา) ขึ้นบนเขา พระวิหารระหว่างประเทศกัมพูชาและ ประเทศไทย¹⁶

นักวิชาการยุคปัจจุบันของไทยอธิบายว่า เดิมก่อนที่จะมีการสร้างเทวาลัยบริเวณ ที่ตั้งของปราสาท “พระวิหาร” พื้นทีนั้นน่าจะเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของผู้คนในแถบนี้มาก่อน ต่อมาจึงมีการสร้างศาสนสถานี่ปรากฏชื่อในจารึกในสมัยหลังว่า “ศิขเรศวร” แปลว่าผู้ เป็นใหญ่แห่งขุนเขา เท่ากับว่าศาสนสถานแห่งนี้คือรูปจำลองของเขาไกรลาสอันเป็นที่ ประทับของพระศิวะ¹⁷ นักวิชาการชาวฝรั่งเศสเน้นการศึกษาไปที่จารึกและอ้างถึงจารึก กว่า 1550 หลักในการเขียนประวัติศาสตร์ที่ครอบคลุมระยะเวลากว่า 2000 ปีของกัมพูชา ขึ้นมา¹⁸ แต่ก็ยังยอมรับว่าปราสาท “พระวิหาร” สร้างขึ้นในสมัยของพระบาทยโศวรมัน

ด้วยเหตุที่องค์ความรู้ทางโบราณคดีของกัมพูชาได้รับอิทธิพลมาจากการ วางรากฐานการศึกษาของฝรั่งเศส จึงพบว่าแม้กัมพูชาจะได้รับเอกราชแล้วคำอธิบายของ ฝรั่งเศสยังคงมีอิทธิพลต่อการเขียนประวัติศาสตร์ของกัมพูชา และประวัติศาสตร์ของ

วิหาร”” Paper presented at the congress 5th Socio-cultural research congress on Cambodia12-14November 2002 (ม.ป.ป.), (ม.ป.ท.), หน้า 674.]

¹⁵ George Coedès, Inscriptions du Cambodge Tome IV (Paris; BEFEO, 1954), p. 264 .

¹⁶ ยอร์จเซเดส์, *ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ถึง พ.ศ. 2000*, แปลโดยหม่อมเจ้าสุภัททดิศ ดิศกุล, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: สยามลดา, 2549), หน้า175.(สะกดตามต้นฉบับภาษาไทย)

¹⁷ ธิดา สาระยา, *ปราสาทพระวิหาร* พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2542), หน้า 71.

¹⁸ รัฟ ฌ็อง บรู๊ต, *บรรพตสุโขทัย ภาคเหนือและภาคใต้* ((n.p.), L Harmattan, 1998) ยี่ 13.[รัวระจันตราบุต, *ประวัติศาสตร์เขมร ภาคตำนานนิทานกับการศึกษาตามศิลาจารึก*(ม.ป.ป.), L Harmattan, 1998) หน้า 13]

กัมพูชายังคงรักษารูปแบบโครงเรื่องที่นักวิชาการชาวฝรั่งเศสวางรากฐานไว้ หนังสือประวัติศาสตร์ที่ใช้ในการเรียนการสอนในยุคสังคมนิยมจึงยังคงอ้างถึงผลงานการศึกษาของนักวิชาการชาวฝรั่งเศส เช่นในหนังสือพระราชพงศาวดารของประเทศกัมพูชาที่ โร โกวิต เขียนขึ้นและได้รับอนุญาตจากสำนักพระราชวังให้พิมพ์เผยแพร่ได้ระบุถึงผลงานของยอร์ช เซเดส์ และเอเตียง เอโมนิเยร์ ซึ่งต่างเป็นผู้มีบทบาทและได้รับการยอมรับมาจนถึงปัจจุบันในฐานะผู้สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปราสาท “พระวิหาร” มาเป็นหลักฐานชั้นรองในการแต่งหนังสือร่วมกับหลักฐานพื้นเมืองและพงศาวดาร¹⁹

แนวคิดเรื่องการสร้างปราสาท “พระวิหาร” ในรัชสมัยพระบาทยโสธรมันที่ 1 นั้น นักวิชาการชาวเขมรจากยุคสังคมนิยมได้ผนวกแนวคิดนี้เข้ากับจินตนาการอันกว้างไกลว่าด้วยการขยายอำนาจของอาณาจักรเขมรโบราณ ดังนั้นข้อความที่ปรากฏในหนังสือแบบเรียนยุคสังคมนิยมที่ระบุว่าในรัชสมัยของพระบาทยโสธรมันที่ 1 นั้น นอกจากทรงโปรดให้สร้างปราสาท “พระวิหาร” แล้ว

ทรงดำริให้สถาปนากรุง “ยโสธรปุระ” ขึ้นเป็นราชธานีแห่งใหม่เมื่อพระองค์เสด็จสวรรคตพรหมแดนของกัมพูชาที่ทรงขยายออกไปด้วยสันติวิธีมีอาณาเขตจากที่ราบในประเทศลาวไปจรดอ่าวไทยและจากชายฝั่งโกซังซัน (คือบริเวณทางตอนใต้ของเวียดนาม) ไปจนถึงประเทศพม่า²⁰

ในยุคสังคมนิยม นั้น มีการยึดโยงประวัติศาสตร์ของปราสาทพระวิหารเข้ากับเรื่องราวการขยายอำนาจออกไปยังบริเวณที่ตั้งของพนมมืองแรกซึ่งเป็นภูเขาที่ขวางกั้นพรหมแดนไทยและกัมพูชาในปัจจุบัน โดยเฉพาะในแบบเรียนนั้นได้ผนวกเรื่องของอำนาจกษัตริย์เขมรเหนือดินแดนนี้อย่างต่อเนื่อง เช่นในหนังสือของเลียง ฮับฮาน มีการสรุปความหนังสือ “กัมพูชาดาร” อันเป็นแบบเรียนที่มีอิทธิพลที่สุดเรื่องหนึ่งในยุคสังคมนิยม* และได้รับการนำมาให้นักเรียนในชั้นต่างๆ สอบแข่งขัน หนังสือนี้เรียกผู้ปกครองของดินแดนบริเวณพนมมืองแรกที่พระบาทยโสธรมันที่ 1 ยกไปปราบว่า “กษัตริย์เมืองขึ้น”

¹⁹ ร. เถาวีธ, **ประกฎณการบស់บรูเสสกุฎดา** (n.p.), (n.d.) ธัถ์ ฅ- ฅ. [โร โกวิต, **พระราชพงศาวดารของประเทศกัมพูชา** (ม.ป.ป.) (ม.ป.ท.) หน้า ฅ-ง].

²⁰ ฅา หุຍ ใຕ์ ใຕ์ ใຕ์ ใຕ์ ใຕ์. **บรูเสสกุฎดา ฅាក់ 9 ฅាក់ 8 ฅាក់ 7**. (n.p.): IRC printing, 1992), ธัถ์ 27-28. [ซาอวม โฟเพง โชมอุม, **ประวัติศาสตร์ในประเทศกัมพูชาชั้นที่ 9 ชั้นที่ 8 ชั้นที่ 7** (ม.ป.ท.): IRC printing, 1992) หน้า 27-27]. ข้อความในวงเล็บเป็นของผู้วิจัย

* ในหอดจดหมายเหตุแห่งชาติกัมพูชาและหอสมุดแห่งชาติในกรุงพนมเปญ ต่างไม่ปรากฏตัวเอกสารชั้นนี้ ความสำคัญของงานชิ้นนี้และเนื้อหาบางส่วนถูกนำมากล่าวถึงและแนะนำให้ผู้สอนใช้หนังสือเล่มนี้ในการสอนวิชา

คำอธิบายศัพท์ในพจนานุกรมสมัยสังคมราชฎีนิยมนระบุให้รัฐของชาวเขมรมีความเป็นมาที่ยาวนานย้อนไปถึงสมัยต้นประวัติศาสตร์ ข้อความตอนต้นของแบบเรียนประวัติศาสตร์กัมพูชาได้ให้ความสำคัญกับกำเนิดของดินแดนเขมรในลักษณะเดียวกันว่า

ในสมัยก่อนประเทศกัมพูชากับดินแดนโกซังซัน ทั้งหมดเป็นมหาสมุทรทางตะวันออกติดกับพนมอันนัม ทางเหนือติดกับเชิงเขาพนมฏองแรก แต่ในมหาสมุทรนี้มีเกาะมากมายและโดยที่มีการทับถมของตะกอนที่ละนิดเรื่อย ๆ เกาะเล็กเหล่านี้จึงกลายเป็นเกาะขนาดใหญ่ เกาะขนาดใหญ่นี้เรียกว่า เกาะโคกทลออกเพราะมีต้นทลออกต้นหนึ่งงอกขึ้น ทุกวันนี้เรียกว่าอังกอร์บุรีเรยในสรุกไปรกบาส (เขตตาแก้วทุกวันนี้)²⁴

ดินแดนพนมฏองแรกได้รับการนิยามว่าเป็นดินแดนของชาวเขมรมาตั้งแต่แรกเกิดประเทศกัมพูชา จนถึงยุคที่ตั้งอาณาจักรเขมรชาวเขมรก็มีอำนาจเหนือดินแดนอันเป็นที่ตั้งของปราสาท “พระวิหาร” ดังนั้นเมื่อกัมพูชากับไทยมีความขัดแย้งกันเกี่ยวกับเอกสารที่เผยแพร่โดยหน่วยงานของรัฐบาลกัมพูชา กัมพูชาจึงเผยแพร่ข้อความซึ่งระบุถึงอาณาบริเวณของปราสาท “พระวิหาร” ว่า

ซากปรักหักพังของปราสาทแห่ง “พระวิหาร” อันศักดิ์สิทธิ์และน่าเลื่อมใสตั้งอยู่บนเทือกเขาฏองแรกอันเป็นจุดภูมิศาสตร์ที่เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรเขมร ตั้งตระหง่านอยู่ริมของทาง ทิศใต้ของทิวเขาอันเป็นส่วนปลายของอาณาเขตของอาณาจักรทางตะวันตก²⁵

ผู้เขียนแบบเรียนประวัติศาสตร์และวารสารในสมัยสังคมราชฎีนิยมนมีทัศนะว่าการสร้างศาสนสถาน ที่เรียกว่า “พระวิหาร” และการทำสงครามเพื่อปราบปราม “ประเทศราช” นั้นเป็นการแสดงอำนาจของกษัตริย์เขมรในสมัยเมืองพระนคร โดยจารึกได้ยืนยันถึงอิทธิพลของกษัตริย์เขมรที่แผ่ขยายออกไปยังประเทศข้างเคียง ซึ่ง เดวิด พี แชนด์เลอร์เรียกความคิดเกี่ยวกับการสร้างศาสนสถานและจารึกที่แผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวางตามพระราชดำริของกษัตริย์ว่า ทำให้เกิดความคิดเรื่อง “กัมพูชเทศ” (Kambuja Desa) อัน

²⁴ ฐ. เถวริธ, **ไขปริศนาลูกศรพิพาทบริเวณสมุทสาครกับกรมการปกครอง**, อีทีวี พ.

[โร โกวิท, แบบเรียนสังเขปพงศาวดารสำหรับการสอบต่าง ๆ, หน้า ค].

²⁵ “Preah Vihear case background to dispute” *Cambodian Commentary* 3 (March 1962): 18.

หมายถึงความคิดเกี่ยวกับดินแดนเดียวที่มีประชากรที่หลากหลายแต่พวกเขาก็จงรักภักดีต่อสากลกษัตริย์ (Universal King) องค์เดียวกันขึ้น²⁶

แบบเรียนประวัติศาสตร์ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีคำอธิบายที่สอดคล้องกับบริบททางการเมืองของกัมพูชา ในช่วงเวลานี้ นักวิชาการชาวฝรั่งเศสให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กษัตริย์พระองค์ใหม่ที่ขึ้นครองราชย์ใน ค.ศ. 1941 กับประวัติศาสตร์สมัยเมืองพระนครเป็นอย่างมาก เพนนี่ เอ็ดเวิร์ด มองว่าเป็นความพยายามที่จะปกป้องอาณาเขตของตน โดยเอาใจผู้ปกครองชาวเขมรที่ตนตั้งขึ้น²⁷ ในปี ค.ศ. 1951 ไม่นานก่อนที่ฝรั่งเศสจะให้เอกราชแก่กัมพูชา ฟิลิปป์ สแตร์น (Philippe Stern) อดีตภัณฑารักษ์แห่งพิพิธภัณฑสถานกิเมต์ (Guimet) กรุงปารีส ได้เขียนบทความลงในวารสารของสำนักฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศเพื่ออธิบายถึงพระราชกิจสำคัญสามประการของกษัตริย์ในสมัยเมืองพระนครคือ

1. การสนับสนุนการสร้างแหล่งชลประทานเพื่อชุมชนเพื่อบริการ
2. การยกย่องบิดามารดาและบรรพบุรุษโดยการสร้างเทวรูปฉลองพระองค์
3. การสร้างเทวาลัยบนภูเขาสำหรับเฉลิมพระเกียรติพระองค์เอง²⁸

ปัญญาชนชาวเขมรได้สืบทอดองค์ความรู้ี้ตามแนวคิดของฝรั่งเศส โดยในวารสารกัมพูชา สุริยาฉบับเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1957 เรียบู บุก นักเขียนประจำของพุทธศาสนาบัณฑิตยได้แปลเอกสารของอ็องรีมาเซลภัณฑารักษ์ชาวฝรั่งเศสประจำปราสาทนครวัดเพื่อเผยแพร่ในบทความที่ชื่อ “ศิลปะในพระราชอาณาจักรเขมร” โดยได้กล่าวถึงความยิ่งใหญ่ของศิลปะในเขมรโบราณหรือ “กัมพูชา” ว่าแสดงถึงความศิวไลซ์ของประเทศโดยมีปราสาทหินต่างๆ ที่ทำให้ระลึกถึงความยิ่งใหญ่ของกัมพูชาซึ่งอยู่ในระดับเดียวกับอารยธรรมกรีกโบราณหรือฝรั่งเศสในยุคโกธิค โดยได้บรรยายถึง “พระวิหาร” ว่า

“พระวิหาร”(ปราสาท)คือสิ่งเฉพาะที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างขึ้นเป็นอนุสาวรีย์ เพื่อระลึกถึงพระมหากษัตริย์หรือขุนนางองค์หนึ่งๆ โดยในปราสาท

²⁶ David P. Chandler, *A History of Cambodia*, 2nd updated (Chiang Mai: Silkworm Books, 1993), p35.

²⁷ Penny Edwards, *Cambodge: The Cultivation of A Nation, 1860-1945* (Ph.D. Thesis, Monash University, 1999), pp. 244-245.

²⁸ Philippe Stern, “Diversité et rythmes des fondations royales khmées” BEFEO 44 (February 1952): 649-685. อ้างถึง ในเดวิด แชนด์เลอร์, *ประวัติศาสตร์กัมพูชา*. แปลโดย พรณงาม เ่งธรรมสารและคนอื่นๆ, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), หน้า387.

ความสำคัญอย่างมากกับที่ตั้งของปราสาท จึงมีการอ้างถึงแผนที่ที่ฝรั่งเศสและอังกฤษได้
เคยทำไว้ในเนื้อหาส่วนหน้าสุด โดยระบุว่า

“พระวิหาร”ตั้งอยู่บนเทือกเขาฏองแร็กตรงผ่าสูงพรมแดนระหว่าง
ประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา “พระวิหาร”ตั้งอยู่บนระดับความสูง 625 เมตร
ตามแผนที่ภูมิศาสตร์ของฝรั่งเศส หากยึดตามแผนผังภูมิศาสตร์ของอังกฤษแล้ว
สูง 616 เมตร³⁴

เอกสารของคณะกรรมการถาวรของกัมพูชาประจำองค์การสหประชาชาติได้
อธิบายประวัติการก่อสร้างปราสาทโดยเริ่มต้นไม่แตกต่างจากงานชิ้นอื่นๆ ที่รัฐบาล
กัมพูชาผลิตขึ้นใช้สื่อสารกับชาวเขมร โดยอ้างว่าปราสาทหลังนี้สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระ
บาทยโศวรมันที่ 1 มาจนกระทั่งถึงถึงรัชสมัยของพระบาทชัยวรมันที่ 6 สรุปความใน
ตอนท้ายเรื่องประวัติการก่อสร้างปราสาท“พระวิหาร”ว่า

การก่อสร้าง(ปราสาท“พระวิหาร”) อย่างต่อเนื่องหลายต่อหลายครั้งนี้ทำ
ให้สถาปัตยกรรมที่ถูกสร้างแต่ละครั้งดูแตกต่างกันไป³⁵

สิ่งที่แตกต่างออกไปจากหลักฐานในยุคก่อนหน้าคืองานของคณะกรรมการถาวร
ของกัมพูชาประจำสหประชาชาติ คณะกรรมการนี้ให้ความสำคัญมากกับเรื่องข้อ
กฎหมายระหว่างประเทศ โดยกล่าวถึงสนธิสัญญาหลายฉบับที่สยามได้ทำกับฝรั่งเศส
ตั้งแต่ค.ศ. 1863 ถึง ค.ศ. 1953 โดยอ้างว่าในขณะนั้นกัมพูชาเป็นรัฐในอารักขาของ
ฝรั่งเศส และสรุปว่าเมื่อรัฐบาลไทยยอมรับในสนธิสัญญาที่ทำกับฝรั่งเศส กัมพูชาใน
ฐานะผู้สืบทอดอำนาจจากฝรั่งเศสจึงมีความชอบธรรมที่จะอ้างสิทธิ์ความเป็นเจ้าของ
ปราสาท “พระวิหาร” สนธิสัญญาที่ลงสัตยาบันระหว่างฝรั่งเศสกับเขมรระบุว่า ปราสาท
“พระวิหาร”เป็นส่วนหนึ่งของดินแดนที่ฝรั่งเศสได้จากไทยตามสนธิสัญญา ปี ค.ศ. 1904

สำหรับพื้นที่“พระวิหาร” ได้ถูกกำหนดเส้นเขตตามอนุสัญญาปี ค.ศ.
1904 และมีการทำการตกลงกันว่าด้วยอนุสัญญานี้พื้นที่ข้างต้นเป็นของเขมร
เรียบร้อยแล้ว ก่อนกลับมาทำสัญญากันอีกครั้งในปี ค.ศ. 1907³⁶

ในปีค.ศ. 1963 ภายหลังเสด็จไปบำเพ็ญกุศลและเชิญธงชาติกัมพูชาขึ้นสู่ยอด
เสาในบริเวณปราสาท “พระวิหาร” กระทรวงข้อมูลข่าวสารของกัมพูชาได้เผยแพร่
บทความเรื่อง “เขมรเราได้รับชัยชนะในขั้นต้นที่ศาลระหว่างประเทศในคดี”พระวิหาร” โดย

³⁴ Ibid.,p.1.

³⁵ Ibid., p.57. (ความในวงเล็บเป็นของผู้วิจัย)

³⁶ Ibid., p. 19.

ฮู นีม เป็นผู้เขียนบทความลงในวารสารนักชาตินิยมและมีการนำลงพิมพ์ซ้ำในวารสาร กัมพูชาสุริยา ธรรมเนียมของการเขียนบทความในยุคสังคมนิยมมีการยกพระเกียรติ สมเด็จพระนพพระประมุขของรัฐว่าเป็นที่รักของราษฎร และทรงมีส่วนร่วมอย่างมากในการ ต่อสู้ในชั้นศาล³⁷

ฮู นีมได้กล่าวถึงข้อถกเถียงกันระหว่างคณะทนายความของกัมพูชากับคณะ ทนายความฝ่ายไทยในประเด็นที่ว่าศาลยุติธรรมระหว่างประเทศว่ามีอำนาจในการตัดสิน คดีความหรือไม่ โดยคณะทนายความฝ่ายไทยเห็นว่าศาลโลกไม่มีอำนาจในการตัดสินคดี ความเนื่องจากรัฐบาลไทยไม่มีข้อผูกมัดกับศาลโลก เนื่องจากไทยไม่ได้แถลงรับรอง อำนาจตัดสินของศาลฯ เช่นเดียวกับกรณีที่ศาลฯตัดสินว่าไม่มีอำนาจตัดสินกรณีนี้ที่ ประเทศบัลแกเรียฟ้องร้องว่าประเทศอิสราเอลรุกล้ำดินแดนของตน เพราะจากบัลแกเรีย ไม่ได้แถลงยอมรับอำนาจของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ³⁸

คณะทนายความของกัมพูชาได้คัดค้านข้ออ้างของทนายความฝ่ายไทยโดยนำ หลักฐานมาแสดงว่ารัฐบาลไทยได้แถลงยอมรับในอำนาจการตัดสินคดีความของศาล ยุติธรรมระหว่างประเทศไปเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม ค.ศ. 1950 ดังนั้นไทยจึงมีพันธะที่ต้อง ปฏิบัติตามคำตัดสินของศาลฯ³⁹ ฮู นีม อ้างในบทความว่าความสำเร็จของกัมพูชาที่ชนะ คดีครั้งนี้เป็นผลมาจากกรณีที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศตัดสินโดยยึดหลักกฎหมายที่ คุ่มครองสิทธิของกัมพูชาตามสนธิสัญญาที่ฝรั่งเศสได้ทำกับสยามในปี ค.ศ. 1904 ฮู นีม ยังอธิบายถึงชัยชนะครั้งนี้ของกัมพูชาว่าเป็นไปตามข้อสัญญาที่ระบุให้กัมพูชาสืบทอด

³⁷ ฏี- รีย,

“**ខ្មែរឃើងទទួលជ័យជំនះជាលើដំបូងនៅតំបន់អន្តរជាតិអំពីរឿងព្រះវិហារ កម្ពុជសុរិយា**” 34(កម្ពុះ 1963): 216). [ฮู นีม, “**เขมรเราได้รับชัยชนะในชั้นต้นที่ศาลระหว่างประเทศในคดี“พระวิหาร”**” **กัมพูชาสุริยา** 34(กุมภาพันธ์ 1963):216].

³⁸ สมพงษ์ ชูมาก, **กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง** พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: ด้านสุภากรพิมพ์, 2548), หน้า 311.

³⁹ ฏี- รีย,

“**ខ្មែរឃើងទទួលជ័យជំនះជាលើដំបូងនៅតំបន់អន្តរជាតិអំពីរឿងព្រះវិហារ កម្ពុជសុរិយា**” 34(មេសា1963): 413). [ฮู นีม, “**เขมรเราได้รับชัยชนะในชั้นต้นที่ศาลระหว่างประเทศในคดี “พระวิหาร”**” **กัมพูชาสุริยา** 34(กุมภาพันธ์ 1963): 413].

ประเทศหนึ่งไต่ดินยอมที่จะยอมสละดินแดนของตนเพื่อปรับปรุงความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านให้ดีขึ้น⁴¹

คำอธิบายในแนวทางทางที่อิงกับหลักสากลเรื่องสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่นานาชาติต่างให้การยอมรับจึงได้ถูกบรรจุไว้ในแนวทางการสอนของครูในยุคสังคมนิยม ดังพบว่า ใน วารสารครูผู้สอน(ครูบ่อเรียน)ซึ่งออกโดยกระทรวงศึกษาธิการเพื่อใช้เป็นคู่มือแนะนำการสอนและติดต่อกับสมาชิกครูในยุคสังคมนิยม ฉบับเดือนกุมภาพันธ์และมีนาคมปี ค.ศ. 1964 แผนกวิชาประวัติศาสตร์ของวารสารได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสอนในหัวข้อกำเนิดความขัดแย้งระหว่างกัมพูชากับไทย โดยนำเอาเนื้อหาในหนังสือ ปัญหาเกี่ยวกับปราสาท"พระวิหาร" อันเป็นผลงานของคณะกรรมการถาวรของกัมพูชาประจำองค์การสหประชาชาติมาใช้สอนโดยทางวารสารครูบ่อเรียนได้นำเอางานข้างต้นมาตีพิมพ์แยกออกเป็นสองตอน⁴² เพื่อเผยแพร่ความเห็นของคณะกรรมการถาวรของกัมพูชาประจำองค์การสหประชาชาติ ให้เป็นที่รับรู้ของเยาวชนเขมร เช่นเดียวกับการจัดพิมพ์ธนบัตรมูลค่า 100 เรียล ที่มีรูปปราสาท"พระวิหาร" เป็นฉากหลังออกมาเป็นที่ระลึก ใน ค.ศ. 1963⁴³ มีเพียงภาพวาดพื้นที่บริเวณปราสาท"พระวิหาร"และตัวอาคารโคปุระชั้นที่ 4 โดยไม่มีพระบรมสาทิสลักษณ์ของสมเด็จพระนโรดมในธนบัตร

ธนบัตรรูป"พระวิหาร" ที่พิมพ์ในยุคสังคมนิยมมีขนาดใหญ่กว่าธนบัตรที่ใช้ในกัมพูชาปัจจุบันซึ่งพิมพ์เป็นครั้งที่ 3 ในปี ค.ศ. 2007 เล็กน้อย โดยธนบัตรที่พิมพ์ในปี ค.ศ. 1963 มีภาพส่วนประกอบของ "พระวิหาร" ทั้งสองด้าน ด้านหนึ่งเป็นรูปพื้นที่บริเวณของปราสาทในแบบมองจากมุมสูง ซึ่งทำให้เห็นโครงร่างแผนผังของปราสาทอย่างสมบูรณ์ โดยภาพที่นำมาพิมพ์นี้เป็นภาพที่เอเดียง เอโมนิเยร์ร่างไว้เมื่อครั้งเดินทางมาพบปราสาทหลังนี้ ในการพิมพ์ภาพนี้รัฐบาลกัมพูชาได้เขียนสีเข้มเพิ่มลงไปบริเวณต้นไม้รอบปราสาทที่ทอดยาวจากบันไดหินด้านขวา ทำให้เห็นว่าแผนผังของปราสาทและดินแดนในอธิปไตยของกัมพูชาเป็นพื้นที่สีขาวที่ดูเด่นชัดขึ้นจากบริเวณข้างเคียง ทาง

⁴¹ "Preah Vihear case verdict" *Cambodian Commentary* 3(May June 1962): 25. (ความในวงเล็บเป็นของผู้วิจัย)

⁴² คุ"เสียกัเอธิกัทีรบทฎาฎาสถาฎะวิภาาร " **ครูบ่อเรียน** 17(กัฎฐะ 1964): 45-58. ["ต้นกำเนิดเกี่ยวกับปัญหาปราสาท"พระวิหาร"] **ครูผู้สอน** 17(กัฎฐะ 1964):45-58].

⁴³ Geofferey P Oldman *Banknote of Cambodia an illustrated price guide for collectors 2nd* ((Auckland: Millimem, 2008.), p.13.

ซ้ายมือที่มีที่ว่างสำหรับพิมพ์ลายน้ำรูปพระพักตร์ของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรอยู่ติดกับ ส่วนชง่อนผาและไผ่ตาดิ

อีกด้านของธนบัตรเป็นภาพลายเส้นสีน้ำเงินสลับลวดลายสีขาว ของโคปุระหลัง ที่ 4* ที่มีบันไดหินทอดจากด้านล่างขึ้นมายังจุดแรกสุดของปราสาท รูปร่างของปราสาท” พระวิหาร”ที่นำมาพิมพ์ถูกตัดทอนเฉพาะส่วนซุ้มประตูหน้าสุด กับโครงสร้างเสาของ อาคารที่อยู่ทางด้านตะวันออก โดยวางรูปปราสาทส่วนนี้ไว้ด้านซ้ายของธนบัตร ด้านขวา เป็นจุดประทับลายน้ำรูปพระพักตร์พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร โดยมีตัวเลขเขมรแสดง มูลค่า 100 เรียลขนาดใหญ่กำกับไว้ ตรงกลางของธนบัตรด้านนี้มีตัวหนังสือสีน้ำเงินและ เขียวแก่ระบุมูลค่าของธนบัตรเป็นภาษาเขมรและมีลายมือชื่อของผู้เกี่ยวข้อง 3 ชื่อเรียง ติดกันและข้อความว่า “ผู้ทำธนบัตรปลอมจะถูกลงโทษตามกฎหมายไว้ล่างสุด ด้านข้าง ด้านตะวันออกของภาพปราสาท”พระวิหาร”นั้นจะมีลายรัศมีของสัญลักษณ์ทรงกลมซึ่ง น่าจะหมายถึงพระอาทิตย์ที่ฉายแสงสุกใสจากฝั่งกัมพูชา

ภาพที่ 14 ธนบัตรรูปปราสาท “พระวิหาร” ที่ออกในยุคสังคมนิยม⁴⁴

* การเรียกชื่อดำดับโคปุระระหว่างกัมพูชาและไทยนั้นแตกต่างกันโดยทางไทยนิยมนับโคปุระจากบันไดหิน ขึ้นมาแต่ ในที่นี้ผู้วิจัยจะการใช้การเรียกแบบกัมพูชาที่ถือเอาปราสาททองคำกลางหรือ “ภวาลัย” หรือปราสาทหลังกลาง ดู รายละเอียดละเอียดในภาคผนวก

⁴⁴ ธนบัตรรูปปราสาท “พระวิหาร” ภาพโดยผู้วิจัย

แม้ว่าศาลยุติธรรมระหว่างประเทศจะตัดสินให้กัมพูชาเป็นฝ่ายชนะคดี แต่การแย่งชิงปราสาท“พระวิหาร”ระหว่างไทยและกัมพูชาก็ไม่สิ้นสุดลง ทางฝ่ายไทยดำเนินการล้อมรั้วปิดทางไม่ให้ชาวเขมรขึ้นไปยังปราสาท ซึ่งตามมุมมองของกัมพูชาแล้วนี่คือการ“ทำทลาย”คำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ⁴⁵ สมเด็จสีหนุและรัฐบาลกัมพูชาจึงต้องเร่งส่งเสริมความเข้าใจให้แก่ราษฎรว่าปราสาทหลังนี้เป็นของกัมพูชา ในการนี้สมเด็จสีหนุทรงเชิญเสด็จสมเด็จพระสังฆราชทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกขึ้นไปในการบำเพ็ญพระราชกุศลบนปราสาท “พระวิหาร” พร้อมกับเชิญธงชาติกัมพูชาขึ้นสู่ยอดเสาในบริเวณปราสาท ต่อหน้าคณะทูตนานาชาติ นับเป็นมาตรการตอบโต้ที่สมเด็จสีหนุและรัฐบาลสังคมนิยมใช้เพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่ราษฎรชาวเขมร และเพื่อให้นานาชาติเห็นว่ากัมพูชามีความชอบธรรมในการครอบครองปราสาทแห่งนี้ รัฐบาลกัมพูชาและสมเด็จสีหนุยังพยายามอธิบายถึงชัยชนะตามคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศว่าเป็นไปตามหลักสากล โดยเน้นไปที่การกระทำของฝ่ายไทยที่ใช้นโยบายรุกรานและใช้กำลังเข้ายึดปราสาท “พระวิหาร” ว่าเป็นการกระทำด้วยความละโมภ

ภาพที่ 15 สมเด็จสีหนุเสด็จเยือนปราสาท “พระวิหาร”⁴⁶

⁴⁵Cambodge d' Aujourd' hui s[pecial number (September –December 1962) cited in Roger M Smith, Cambodia's Foreign Policy , p.151.

⁴⁶ภาพประกอบบทความของสุ นิมในวารสารกัมพูชาสุริยชาติออกขั้ถึงความชอบธรรมในระดับสากลของกัมพูชา บัญชี, “ខ្មែរយើងទទួលជ័យជំនះជាលើដំបូងនៅតំណែងអង្គការអន្តរជាតិអំពីរឿងព្រះវិហារ” **កម្ពុជសុរិយា** 35(មីនា 1963):

5.1.3 การต่อสู้ทางการเมืองผ่านทางวัฒนธรรมของสมเด็จพระเจสึหนุ

นโยบายหนึ่งที่ทำให้สมเด็จพระเจสึหนุสามารถรักษาอำนาจของพระองค์ไว้ได้ตลอดระยะเวลากว่า 15 ปีหลังจากทรงสละราชสมบัติและตั้งขบวนการสังคมนิยมขึ้นมา คือ การควบคุมความคิดเห็นของราษฎรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทรงกำจัดผู้ที่มีความเห็นแตกต่างด้วยข้อกล่าวหาว่าเป็นการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ⁴⁷ พร้อมไปกับการคุกคามอย่างลับๆ และการประณามฝ่ายที่เห็นต่างจากพระองค์ แนวทางการต่อสู้เพื่อรักษาอำนาจนำทางการเมืองของสมเด็จพระเจสึหนุอีกประการหนึ่งคือ การเผยแพร่พระราชกรณียกิจที่ทรงอ้างว่าทรงทำเพื่อประเทศกัมพูชาผ่านทางสื่อต่างๆ ของรัฐ ทรงดำเนินแนวทางนี้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงทศวรรษที่ 1960 ซึ่งช่วยเสริมสร้างอำนาจของสมเด็จพระเจสึหนุให้มีความมั่นคง ด้วยเหตุนี้จึงพบว่าจำนวนวารสารฉบับต่างๆ เพิ่มขึ้น แต่วารสารส่วนใหญ่ก็เกินไปเพื่อประโยชน์ทางการเมืองของสมเด็จพระเจสึหนุ เพราะทรงเป็นทั้งเจ้าของผู้อำนวยการ และบรรณาธิการของวารสารของรัฐฉบับต่างๆ

สมเด็จพระเจสึหนุทรงเป็นผู้อำนวยการวารสาร *Le Sangkum – revue political illustratee* ซึ่งเป็นวารสารรายเดือนภาษาฝรั่งเศส โดยสมเด็จพระเจสึหนุทรงมีคอลัมน์จดหมายที่ส่งถึงพระองค์จากสหซิวินีและ สหซิวินี* ทรงพระนิพนธ์คอลัมน์ปัญญาชนเขมร (*les Elites Khmers*) วารสารเล่มนี้ยังมี การ์ตูน บทความและข่าวประจำเดือนสำหรับเผยแพร่แนวความคิด อุดมการณ์ ตลอดจนการเผยแพร่แนวทางและนโยบายของสังคมนิยมสู่ราษฎรเขมร⁴⁸ แฮริส ซี เมตตา (Harish C Mehta) เห็นว่าภายใต้การปกครองของสมเด็จพระเจสึหนุ นั้นสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ของกัมพูชาล้วนถูกจำกัดการนำเสนอข่าวสารให้ เป็นไปในแนวทางที่พระองค์ปรารถนา⁴⁹ เช่นวารสาร *Realites Cambodgiennes* ที่ออกโดยสำนักพระราชวัง หรือ *Kambuja* และ *Cambodian Commentary* ที่ออกโดย

320). [ฐ นิยม, “เขมรเราได้รับชัยชนะในขั้นต้นที่ศาลระหว่างประเทศในคดี “พระวิหาร”” *กัมพูชาสุริยา* 35(มีนาคม 1963): 320].

⁴⁷ David P. Chandler, *A History of Cambodia*, p.197.

* สหซิวินีและสหซิวินีคือสมาชิกหญิงและชายของสังคมนิยม

⁴⁸ ธิปดี บัวคำศรี. ““เอกสารมหาบุรุษเขมร”: การศึกษางานเขียนประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของ *กัมพูชา*” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 79.

⁴⁹ Harish C Mehta, *Cambodia Silence the Press under six Regimes* (Bangkok: white lotus 1997), p. 37.

กระทรวงข้อมูลข่าวสารสังคมนิยม ไปยังสื่อมวลชนต่างประเทศต่างก็นำเสนอภาพ “กัมพูชาที่ได้รับการพัฒนา” ออกมาอย่างน่าสนใจจนสมเด็จพระสังฆราชได้รับพระสมัญญานามจากสื่อของรัฐบาลที่ทรงกำกับดูแลว่าทรงปกครองประเทศได้ยิ่งใหญ่เทียบเท่ากับพระเจ้าหลุยส์ที่ 14⁵⁰ ในจดหมายที่ เดจัสสิเยอร์ ปงคาร์ราล (Dajussieu Pontcarral) สมาชิกจากปารีสที่ได้เขียนจดหมายมาขอต่อสมาชิกภาพ ได้ยืนยันความสำเร็จของพระองค์ในการพัฒนากรุงพนมเปญให้มีความทันสมัย สมเด็จพระสังฆราชได้ทรงนำจดหมายขอต่อสมาชิกข้างต้นมาตีพิมพ์ในวารสาร Kambuja โดยทรงอ้างถึงความเห็นของผู้ที่ได้อ่านวารสารว่า

ฉันชอบงานพิมพ์นี้มากทั้งรูปภาพที่น่าเสนอและบทความประกอบ มันทำให้ฉันเปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับนโยบายพัฒนาประเทศที่สมเด็จพระสังฆราชทรงเลือกให้กับประเทศของพระองค์⁵¹

ภาพการพัฒนา กัมพูชา ให้เป็นชาติที่มีความทันสมัยจึงเป็นสิ่งที่รัฐบาลสังคมนิยมพยายามนำเสนอจนประสบความสำเร็จ ความสำเร็จนี้ยังอาจมาจากการที่สมเด็จพระสังฆราชทรงให้การรับรองอย่างดีแก่นักข่าว นักหนังสือพิมพ์ต่างประเทศ ทั้งได้ประทานสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการเป็นกันเองแก่พวกเขา บทความเรื่องหนึ่งกล่าวชมการเติบโตอย่างทันสมัยของกรุงพนมเปญซึ่งแตกต่างจากความเห็นของปัญญาชนฝ่ายซ้ายซึ่งกล่าวโจมตีว่าการติดต่อการรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาเป็นสาเหตุของความเสื่อมทรามทางสังคมไว้*

เมื่อเทียบกับในช่วงก่อนปีค.ศ. 1953 พนมเปญยังเป็นเพียงเมืองเล็กๆ ที่มีประชากรราว 110,000 คน แต่ในทุกวันนี้มีประชากรกว่า 500,000 คน จึงได้มีการวางแผนผังเมืองใหม่เพื่อรองรับปัญหาที่จะเกิดขึ้น ในช่วงสามปีที่ผ่านมาได้มีการขยายเมืองไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ อาคารสถาปัตยกรรมสมัยใหม่สามสี่หลังถูกสร้างริมถนนสายที่ตัดขึ้นมาใหม่⁵²

⁵⁰ ไสว ฐ่ง ហុង កូដ ប៊ូម៉ូទី. **អ្នកហែហមស្តេចក្រយថាអ្នកតស៊ូ**,

ទំព័រ 59-60. [แสง จง หง ภูมุงดี, จากผู้ติดตามพระองค์กลายเป็นผู้ต่อต้าน, หน้า 59-60]

⁵¹ Harish C Mehta. *Silence Cambodia the Press under six Regimes*, p. 46.

* ดูรายละเอียดข้างหน้า

⁵² “Phnom Penh’s building boom” *Cambodia today* (March-April 1959) cited in Ly Daravuth and Ingrid Muan (eds.). *Cultures of Independence: An Introduction to Cambodian Arts and Culture in the 1950’s and 1960’s* (Phnom Penh: Reyum, 2002.), p. 56.

ด้านการส่งเสริมงานวรรณกรรม สมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณีทรงสนับสนุนด้านการเงินและการดำเนินกิจกรรมของสมาคมนักเขียนเขมร (Association of Khmer Writer) ซึ่งมีที่ทำการอยู่ในเขตพระบรมราชวัง สมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณีประทานเงินสนับสนุนในโอกาสแรกตั้งสมาคมและยังได้ประทานเพิ่มอีกจำนวน 10,000 เรียล สำหรับผู้ชนะรางวัล “อินทรวดี”(Indradevi) ในการจัดประกวดวรรณกรรม การสนับสนุนทางการเงินและอำนาจทางการเมืองของพระองค์ทำให้สมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณีสามารถใช้ประโยชน์จากสมาคมนักเขียนเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเสริมอำนาจทางการเมืองและใช้เพื่อการสร้างชาติตามแนวทางที่ทรงวางไว้ เป็นที่มาของวรรณกรรมนิยมเจ้าสุทนต์มณีในช่วงเวลาที่ยังทรงครองอำนาจ⁵³ สมาคมนักเขียนเขมรมีบทบาทในการกระจายความรู้ไปสู่ประชาชนจำนวนมาก เช่น การเผยแพร่งานเขียนของสมาคมซึ่งโดยทั่วไปเป็นบทความที่แสดงความนิยมในตัวสมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณี โดยมีการกระจายเสียงทางวิทยุในกัมพูชาทุกวันศุกร์⁵⁴ การถ่ายทอดผลงานของนักเขียนที่อยู่ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณี นักเขียนเหล่านี้ต่างมีส่วนในการผลิตผลงานที่สะท้อนความรู้สึกเป็นปรบักษ์หรือต่อต้านการขยายดินแดนของไทย ซึ่งสร้างความไม่พอใจและต่อต้านให้กับชาวกัมพูชาเป็นอย่างมาก ในช่วงเวลาที่ไทยส่งกำลังทหารเข้ายึดพื้นที่ปราสาทพระวิหาร”อีกครั้ง จึงปรากฏว่ามีการผลิตงานวรรณกรรมที่แสดงความรู้สึกเป็นเจ้าของปราสาทออกมา เช่นเรื่อง “พระวิหาร”มรดกของเขมร⁵⁵

ภายใต้พระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณี นักเขียนชาวเขมรมีส่วนในการผลิตงานเขียนที่แทรกความรู้สึกเป็นปรบักษ์หรือต่อต้านการขยายดินแดนของไทย เช่น ในบทนำของนวนิยายเรื่อง *เบรียะบาดพญาขาด* [พระบาทพญาขาด] ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ.1966 กุญโพิศ ระบุว่าได้แรงบันดาลใจในการแต่งเรื่องว่ามีที่มาจากกาที่ไทย” ขี้ข้า” ผู้เป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาได้รุกรานดินแดนอุดรเมียนเจ็ยโดยกล่าวในคำนำว่า

กองทัพแห่งชาติอันกล้าหาญของเราได้ออกไปสละชีวิตเพื่อปกป้องกันดินแดนนั้น ด้วยความมุ่งมั่น นายทหารทหารชั้นสูงของเราสองนายคือ ท่าน อุมซีอาด กับท่าน แกว ซ็องเวียด ได้สละชีวิตไปแล้ว พลทหารนายกองตำรวจพร้อมทั้งยุวชนร่วมของท่านซึ่งได้ต่อสู้ป้องกันแดนดินอุดรเมียนเจ็ยติดชายแดนไทยศัตรูของเรา, ผู้เขียนนิยายขออุทิศเรื่องเบรียะบาดพญาขาดนี้ ซึ่งเป็นเรื่องต่อสู้

⁵³ Klairung Amarathisa, *The Cambodian Novel; A Study of its Emergence and Development*, p. 173.

⁵⁴ Ibid., p. 206

⁵⁵ មុញ សារី សទ្ទានុក្រមអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរ (ភ្នំពេញ;(n.d.),1999), ទំព័រ 187. [มญุ สารี, *สังธานุกรมวรรณกรรมเขมร* (พนมเปญ: (ม.ป.ท.) ,1999), หน้า 187]

กำจัดเสียมจนได้ชัยชนะนี้ จำเพาะดวงวิญญาณท่านทั้งสิ้นนั้น โดยชื่อตรง และด้วยความเคารพอย่างลึกซึ้ง⁵⁶

ในช่วงเวลาหลังจากที่ไทยส่งกำลังทหารเข้ายึดปราสาท"พระวิหาร"อีกครั้งในปี ค.ศ. 1966 จึงปรากฏว่ามีวรรณกรรมที่แสดงความรู้สึกต่อต้านไทยและนโยบายไม่เป็นมิตร หรือย้ำความเป็นเจ้าของปราสาท "พระวิหาร" เช่นงานเรื่อง "พระวิหาร" มรดกของเขมร ออกมา⁵⁷ ซึ่ง สกที กล่าวว่แนวเรื่องต่อต้านไทยเป็นหนึ่งในแก่นของเรื่องของนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการสร้างความรู้สึกชาตินิยมให้เกิดขึ้น และถูกใช้เพื่อจุดมุ่งหมายทางการเมือง⁵⁸ จึงกล่าวได้ว่าทัศนคติเชิงลบที่มีต่อไทยมาแต่เดิมนั้นยังทำให้ความขัดแย้งเกี่ยวกับปราสาท"พระวิหาร" ขยายความรุนแรงออกไป ผลที่ตามมาคือนักเขียนและนักประวัติศาสตร์ยุคสังคมนิยมต่างผลิตผลงานขึ้นเพื่อแสดงท่าทีต่อต้านนโยบายที่ไม่เป็นมิตรของรัฐบาลไทย สิ่งนี้ช่วยตอกย้ำความเป็น "ผู้ร้าย" ของไทยในประวัติศาสตร์กัมพูชา โดยตอกย้ำว่าไทยหรือ "เสียม" เป็นตัวการทำลายความรุ่งเรืองของอาณาจักรเขมรโบราณ

ในช่วงสังคมนิยมเป็นอีกช่วงเวลาที่ทางการกัมพูชาจะนำเอาปัญหาเรื่องความขัดแย้งความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาที่เต็มไปด้วยเรื่องราวของการรบพุ่งเพื่อแย่งชิงผู้คนและดินแดนต่างๆ มาผนวกไว้ในแบบเรียนหรือนำเสนอผ่านสื่อร่วมสมัยต่างๆ เช่น นิต นายกรัฐมนตรี ผู้ที่รับราชการสืบเนื่องตั้งแต่ในสมัยอาณาจักรเขมรฟื้นขึ้นมา มีอำนาจในตำแหน่งรัฐมนตรีของประเทศกัมพูชากว่า ๑๐ ครั้ง⁵⁹ จะพบว่าผู้เขียนนั้นมีทัศนคติว่าเสียมหรือไทยนั้นเป็น "ตัวร้าย" ในประวัติศาสตร์ของกัมพูชาเนื่องจากเป็นผู้รุกรานที่นำความเสื่อมมาสู่อาณาจักรกัมพูชาโบราณ และเป็นผู้นำเอาสมบัติอันมีค่าและ

⁵⁶ គុយ ឡុត, "ឧបិមបិប្ផេទ," ក្នុង ព្រះបាទពញាយ៉ាត (ភ្នំពេញ; (n.p.), 2004), [กูย โฟด "คำอุทิศ" ใน พระบาทพญาชาติ(พนมเปญ: (ม.ป.ป.), 2004) ไม่มีเลขหน้า.].

⁵⁷ មុញ សារី សទ្ទានុក្រមអក្សរសិស្សខ្មែរ (ភ្នំពេញ; (n.d.), 1999), TMB&r 187. [มุล สาเรย, สัทธานุกรมวรรณกรรมเขมร (พนมเปญ: (มปท.) , 1999), หน้า 187]

⁵⁸ Khing Hoc Dy, *Ecrivains et expressions littéraires au Cambodge au XXème siècle*, vol.2, (Paris: L'Harmattan, 1993), อ้างในธิบตี บัวคำศรี, "'เอกสารมหาบุรุษเขมร": การศึกษางานเขียนประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของกัมพูชา" หน้า 89.

⁵⁹ Justin Corfield, Laura Summers, *Historical Dictionary of Cambodia*. (Lanham: The Scarecrow Press, 2003), p. 322.

ชาวเขมรไปเป็นเชลยเมื่อครั้งที่ตีอาณาจักรเขมรโบราณ แต่เพื่อโจมตีไทยในกรณีที่ย้ายตีปราสาท “พระวิหาร” ว่า

กองทัพไทยก็ได้เข้าปล้นสะดมหลายต่อหลายครั้งทำยที่สุดก็ตีเมืองพระนครแตกถึง 2 ครั้ง⁶⁰

ข้อความที่ไม่ต่างจากหนังสือแบบเรียนในยุคสังคมนิยม “สังเขปกัมพูชาวดาร” ของเลียง ฮับฮานที่กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เชื่อมโยงเมืองนครธมไว้ด้วยความเจ็บใจว่า

หลังการสู้รบว่าหนึ่งปีเขมรก็ยึดเมืองนครธมได้ เขมรทำลายประตุนครธมทางด้านตะวันออก(แล้ว)เข้ามาปล้นทำลายสมบัติ (และ) จับชาวเขมรกว่าหนึ่งแสนคนกลับไปเขมร⁶¹

การเน้นย้ำช่วงเวลาในศตวรรษที่ 14-15 เป็นแนวทางที่นักเขียนกัมพูชาใช้เพื่ออธิบายความล่มสลายของอาณาจักรพระนคร โดยโจมตีว่าประเทศเพื่อนบ้านทั้งไทยและเวียดนามต่างเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการล่มสลายของเมืองพระนคร เช่น ในตำนานพระโคปุระแก้วซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในทศวรรษที่ 1860 ซึ่งเดวิด แชนด์เลอร์ อธิบายไว้ว่าวรรณกรรมเรื่องนี้คือต้นแบบหนึ่งในการอธิบายการล่มสลายของเมืองพระนครตามแนวทางของฝรั่งเศส⁶² จึงปรากฏว่าในช่วงเวลาที่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชามีปัญหาเนื่องจากกรณีปราสาท “พระวิหาร” งานเรื่องพระโคปุระแก้วจึงได้รับการนำเสนออย่างมีความหมายเชิงสะท้อนความไม่เป็นมิตรและผู้ทำลายความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรเขมรนอกจากนักเขียนสามัญทั่วไปและงานที่อ้างอิงถึงแนวคิดข้างต้นแล้ว ยังมีผลงานพระนิพนธ์และพระดำรัสของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเป็นจำนวนมาก ซึ่ง จอห์น พี อาร์มสตรอง (John P Armstrong) กล่าวถึงได้ปรากฏพระดำรัสในทำนองว่าไทยเป็นสาเหตุที่ทำให้เมืองพระนครอาณาจักรกัมพูชาอันยิ่งใหญ่ล่มสลาย

⁶⁰ ไซธ สุทธิ. **ประวัติศาสตร์เขมรสมัยอาณาจักรขอม-เขมร** (กรุงเทพฯ: มหภูมิ, 1997), ๙๖-๙๗.

[แปลนต, ประวัติศาสตร์สังเขปเกี่ยวกับความสัมพันธ์เขมร-สยาม (พนมเปญ: อปชรา, 1997), หน้า 6].

⁶¹ ๒๖๕ ๒๖๖, **สังเขปกัมพูชา**, **สังเขปกัมพูชา** (กรุงเทพฯ: อปชรา, 1997), หน้า ๒๖๕-๒๖๖.

⁶² เดวิด พี แชนด์เลอร์, **ประวัติศาสตร์กัมพูชา**, หน้า 127-128.

ปะทะกันครั้งนี้มีทหารและพลเรือนชาวเขมรเสียชีวิตไป 5 คน⁶⁵ สร้างความไม่พอใจแก่รัฐบาลกัมพูชาเป็นอย่างมาก ชาลส์ เมเยอร์ บันทึกรไว้ว่าสมเด็จพระเจสส์จุลจอมเกล้าฯ กับนาย เฮอเบิร์ต เดอ ริบบิง (Herbert de Ribbing) ผู้แทนเลขาธิการสหประชาชาติที่เดินทางเข้ามาสังเกตการณ์ความเคลื่อนไหวว่าจะไม่ทรงยอมคืนสัมพันธภาพทางการทูตระดับปกติกับไทย จนกว่ารัฐบาลไทยจะเคารพในอธิปไตยเหนือดินแดนกัมพูชา⁶⁶ การระงับความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัมพูชาและไทยนั้นดำเนินมานานนับแต่ที่คดีความเรื่องปราสาทพระวิหารอยู่ในการพิจารณาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ จนภายหลังศาลมีคำตัดสินออกมาแล้วทั้งสองประเทศก็ยังไม่คืนความสัมพันธ์ในระดับปกติ

ไมเคิล ลีเฟอร์ เห็นว่าเรื่องนี้มีสาเหตุจากการที่กัมพูชาเชื่อว่ารัฐบาลไทย ยังให้การสนับสนุนทางการเงินและแหล่งพักพิงให้แก่กองกำลังเขมรเสรี (Khmer serei) ซึ่งเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลกัมพูชาอยู่ตามชายแดนที่ติดกับไทย⁶⁷ ในปีเดียวกับที่เกิดการปะทะกันตามแนวชายแดนของสองประเทศสมเด็จพระเจสส์จุลจอมเกล้าฯ ยังได้ทรงอำนวยการสร้างภาพยนตร์เรื่องวิหารศักดิ์สิทธิ์ (Divine Sanctuary) หรือชื่อในภาษาเขมรคือ "เปรีเยฮ์วีเฮียร์" ออกเผยแพร่⁶⁸ จึงดูเหมือนว่าปราสาทพระวิหาร"ได้กลายเป็นเครื่องมือที่สมเด็จพระเจสส์จุลจอมเกล้าฯ ใช้เพื่อต่อสู้ทางการเมืองในภาวะที่อำนาจในการปกครองประเทศของพระองค์กำลังเสื่อมถอยและถูกท้าทายทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอกประเทศซึ่งรุมเร้าเข้ามา จนเป็นจุดเริ่มต้นของความเสื่อมของสังคมราชอาณาจักรสยาม

ในปีค.ศ. 1965 ภายหลังจากที่รัฐบาลกัมพูชาประกาศตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหรัฐอเมริกา สมเด็จพระเจสส์จุลจอมเกล้าฯ ทรงพระนิพนธ์บทความต่าง ๆ ลงในวารสารที่รัฐบาลกำกับดูแล เพื่อโจมตีนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาและพันธมิตรในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือไทยและเวียดนามใต้ โดยประเด็นสำคัญที่สมเด็จพระเจสส์จุลจอมเกล้าฯ ทรงนำมาโจมตีประเทศไทยคือกรณี ปราสาทพระวิหาร" ทรงพระนิพนธ์บทความเรื่อง "ผู้กลิ่นกิน

⁶⁵ Marie Alexandrine Martin, *Cambodia: A Shattered Society*, Translated by Mark W. (McLeod

Berkeley: University of California Press, 1994), pp. 90-91.

⁶⁶ สุพล เหมพย, **กบฏเขมรแดง** (กรุงเทพฯ: มติชน, 2538), หน้า 258.

⁶⁷ Michael Leifer, *Cambodia; The search for Security* (New York; Frederick, 1967), p. 90.

⁶⁸ Eliza Romney, "King, political, artist the film of Norodom Sinanouk " (Master thesis of Arts, Politics school of Sociology politic and Anthropology Humanity and Social science La Trobe University, 1998), p.78.

ดินแดนเขมร” เพื่อโจมตีว่าทั้งไทยและเวียดนามเป็นศัตรูที่ทำให้อาณาจักรพระนครล่มสลายและเข้าครอบครองดินแดนที่เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรเขมรโบราณ

หนังสือประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมดต่างกล่าวตรงกันว่าเพื่อนบ้านของเราคือประเทศไทย(พุกสยาม)ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 15 และประเทศเวียดนาม (พวกอันนัม) ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 ต่างได้ละเมิดดินแดนอันชอบธรรมของชาวเขมรอย่างสม่ำเสมอ จนทำให้อาณาเขตของกัมพูชามีขนาดเท่าในปัจจุบัน ด้วยความยินยอม ของฝรั่งเศสจักรพรรดิ เบ้าได(Bao Dai) ผู้เป็นบรรพบุรุษของโง่ดินเดียมก็ได้ครอบครองดินแดนโคชินไชนา (Cochin China) และหมู่เกาะของกัมพูชาเช่น เกาะโคเตราล (Koh Trai) หรือที่เวียดนามเรียกในปัจจุบันนี้ว่าภูคว็อค (PhuQuoc)⁶⁹

ประเด็นที่สมเด็จพระสันตะปาปาเลือกหยิบยกมาเสียดสีไทยนอกจากเป็นเรื่องราวในประวัติศาสตร์ที่คนไทย”แต่งขึ้นมา”คือพิธีปฐมกรรมซึ่งหลักฐานของชาวตะวันตกและงานประวัติศาสตร์เขมรต่างเห็นว่าเป็นจริง⁷⁰ มาเชื่อมโยงกับเหตุการณ์จริงในปัจจุบันร่วมสมัยที่คนไทยไม่ยอมจำนนคือการที่มีพันธะต้องคืนดินแดนที่ยึดมาให้แกกัมพูชาตามสนธิสัญญาอชิงตันปี ค.ศ.1946 โดยทรงนิพนธ์ว่า

นักแต่งประวัติศาสตร์ไทยได้อธิบายไว้อย่างสมบูรณ์โดยอาศัยการอ้างตามการบันทึกของชนชาติตนว่ากองทัพสยามกว่าหนึ่งแสนคนได้กรีธาทัพเข้ายึดดินแดนทางใต้ ของบ็อนเตียยเมียนเจีย ปาสัก เตรีียง เซาะตริงและเข้าตีกรุงละแวกเมืองหลวงของเขมรได้โดยยังได้อ้างว่ากษัตริย์สยามได้เอาโลหิตของกษัตริย์เขมรล้างพระบาท เรื่องแต่งนี้ตอบสนองความต้องการในยุคปัจจุบัน(ของคนไทย) ด้วยความสำเร็จของกัมพูชาใน ปัจจุบันที่อ้างถึงสนธิสัญญาอชิงตันในปีค.ศ.1946ที่ให้ไทยต้องคืนดินแดนที่ยึดไปในปี ค.ศ.1941แก่ประเทศกัมพูชา นอกจากนี้ตามคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศที่กรุงเฮกในปีค.ศ.1962 ที่ให้ไทยคืนปราสาท”พระวิหาร”แกกัมพูชาทำให้ผู้นำของไทยที่กรุงเทพฯโกรธเป็น

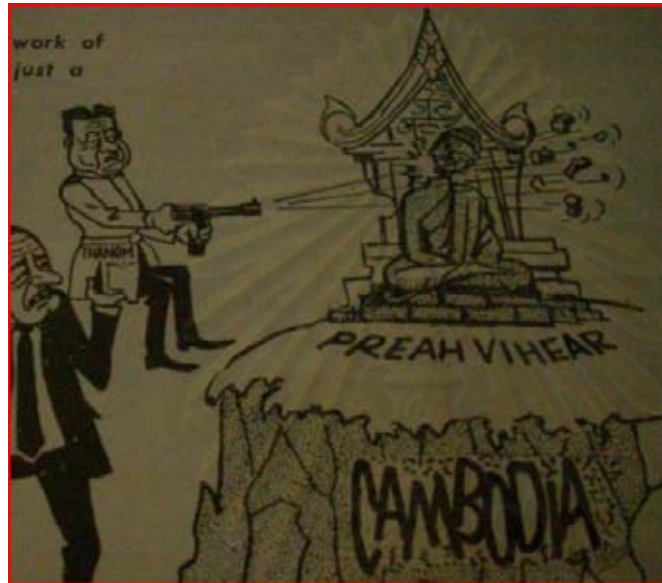
⁶⁹ Norodom Sihanouk, The eaters of Khmer Earth. Kambuja 9 (December 1965): 14.

⁷⁰ โปรคตุ เหมติ สุกติ, **เอกสารหายากโบราณ** ภาคที่ 3 (กรุงเทพฯ; (n.d.), 2008), ๕๖-๕๗-80.

[ทอง สุต, เอกสารหายากโบราณ ภาคที่ 3 (พนมเปญ; (ม.ป.ป.), 2008), หน้า57-80].

พินเป็นไฟ และเร่งให้สฤษดิ์ ๓๓ระชชต์ถึงแก่ความตายเร็วขึ้น สฤษดิ์ ๓๓ระชชต์คือ คนที่เคยพูดว่าสักวันหนึ่งจะเอาเลือดสีหนุมาล้างเท้า⁷¹

อีกวิธีการหนึ่งที่รัฐบาลกัมพูชาใช้เพื่อโจมตีฝ่ายไทยที่ยังคงตั้งกำลังอยู่บริเวณ ปราสาท “พระวิหาร” คือการโจมตีไทยว่าต้องการทำลายหรือสร้างความเสียหายให้กับตัว ปราสาท โดยโจมตีทำที่หนึ่งเฉยของเลขาธิการสหประชาชาติว่ารู้เห็นเป็นใจกับ นายกรัฐมนตรีของไทยในการใช้กำลังกับฝ่ายกัมพูชา

ภาพที่ 16 ปราสาท“พระวิหาร” กำลังถูกโจมตีโดยผู้นำไทย⁷²

5.2 ภาวะความเสื่อมของสังคมนิยม

เมื่อมองย้อนกลับไปในยุคการปกครองของสมเด็จพระนโรดมสีหนุและ สังคมนิยม มุมมองต่อยุคสมัยดังกล่าวของแต่ละบุคคลจึงมักจะแตกต่างกันออกไปตามแต่ความคิดและอุดมการณ์ที่แต่ละบุคคลยึดถืออยู่ สำหรับในกรณี ของตริง เจีย และผู้แต่งแบบเรียนที่ใช้อยู่ในปัจจุบันซึ่งเขียนขึ้นหลังการปฏิวัติล้ม ล้างระบอบการปกครองของสมเด็จพระนโรดมสีหนุในปี ค.ศ. 1970 แบบเรียนประวัติศาสตร์ ของชาติจึงไม่ปรากฏเรื่องราวของสังคมนิยม ซึ่งตามทัศนะของปัญญาชน สื่อมวลชน และ ประชาชนชาวกัมพูชาที่จงรักภักดีต่อสมเด็จพระนโรดมสีหนุ

⁷¹ Norodom Sihanouk, The eaters of Khmer Earth. *Kambuja* 9 (December 1965): 16.ความในวงเล็บ เป็นของผู้วิจัย

⁷² ภาพจากหอสมุดแห่งชาติถ่ายโดยผู้วิจัย 21 มิถุนายน 2008

จำนวนไม่น้อยต่างเห็นตรงกันว่า ช่วงเวลาดังกล่าวเป็น “ยุคทอง” ช่วงหนึ่งของประวัติศาสตร์กัมพูชา⁷³ โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเวลาก่อนหน้า และในภายหลัง สังคมราชวรมันนั้นเป็นระบอบการปกครองแบบใหม่ที่สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีทรงตั้งขึ้นและทรงใช้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อการดำเนินนโยบายต่างๆ จนประสบความสำเร็จ ภายใต้เงื่อนไขของสังคมราชวรมันที่สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีทรงมีอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการดำเนินนโยบายปราสาทอันเกี่ยวข้องกับปราสาท “พระวิหาร” ซึ่งถูกโยงว่าเป็นหนึ่งในความสำเร็จตามแนวทางการดำเนินนโยบายเพื่อปกป้องประเทศจากการรุกรานและการคุกคามอธิปไตยจากประเทศเพื่อนบ้าน

5.2.1 ความเสื่อมทางเศรษฐกิจของกัมพูชา

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1954 เป็นต้นมาสหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือทางการเงินและการทหารแก่กัมพูชานับตั้งแต่เมื่อครั้งที่มีการประชุมที่กรุงเจนีวาเพื่อหยุดยั้งการสู้รบในอินโดจีน สหรัฐอเมริกาได้เสนอตัวที่จะออกค่าใช้จ่ายในการดำเนินการประชุม การให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการทหารแก่กัมพูชาโดยผ่านฝรั่งเศสซึ่งเป็นแกนนำในการทำสงครามกับขบวนการเรียกร้องเอกราชของโฮจิมินห์ เป้าหมายของสหรัฐที่ให้ความช่วยเหลือแก่กัมพูชาคือต้องการชักนำให้กัมพูชาเข้าร่วมกับตนในการป้องกันโลกเสรีจากการรุกรานของคอมมิวนิสต์ในนามขององค์การสนธิสัญญาป้องกันภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia Treaty Organization – SEATO) สำหรับสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีทรงให้เหตุผลของการรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาว่า

แน่นอน เราต้องการมีกองกำลังของเราเอง แต่เรามีความสนใจในการบูรณะ ประเทศมากกว่า โดยเฉพาะการสร้างเส้นทางคมนาคมติดต่อกับโลกภายนอก ซ่อมถนนและสะพานและโดยทั่วไปก็ต้องการสร้างให้ประชาชนที่ลำบากยากเข็ญของเราได้รับสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวันบ้าง เช่น การปรับปรุง

⁷³ ตัวอย่างเช่นบทความ “Looking back in fondness on Cambodia ‘s golden era” Phnom Penh Post (June 2008): 3. หรืองานของ Ly Daravuth and Ingrid Muan (eds.). *Cultures of Independence: An Introduction to Cambodian Arts and Culture in the 1950's and 1960's*, ต่างประเมินค่าว่ายุคสังคมนิยมเป็นทองยุคหนึ่งในประวัติศาสตร์ของกัมพูชา

ทางการศึกษาและสาธารณสุข ด้วย เหตุนี้ข้าพเจ้าจึงต้องรับข้อเสนอของ
สหรัฐอเมริกาอย่างยินดี⁷⁴

งบประมาณที่สหรัฐอเมริกาให้แก่กัมพูชาในแต่ละปีเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้อิทธิพล
ทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาเข้ามาแทนที่อิทธิพลของฝรั่งเศส ทั้งในรูปแบบการเข้ามา
ควบคุมกิจการและการลงทุนใหม่ การลงทุนเพื่อผลิตสินค้าของสหรัฐทำให้ปริมาณการ
นำเข้าสินค้าเพื่อใช้ในการผลิตมีมากขึ้น ตามข้อมูลของเขียว สัมพันธ์ ความช่วยเหลือของ
สหรัฐอเมริกามีต่อระบบเศรษฐกิจของกัมพูชาส่งผลให้ กัมพูชาต้องนำเข้าวัตถุดิบต่างๆ
มีที่มาจากสหรัฐอเมริกาจำนวนถึง 40 เปอร์เซ็นต์ของการนำเข้าทั้งหมด สิ่งนี้ทำให้ความ
ช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาไม่ใช่เป็นเพียงความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่เป็น
การผลักดันระบบเศรษฐกิจของกัมพูชาให้มีความใกล้ชิดกับอเมริกาและจะถูกอิทธิพลของ
สหรัฐครอบงำในที่สุด⁷⁵ นอกเหนือจากปริมาณงบประมาณจำนวนมากที่ทุ่มไปกับการ
นำเข้าวัตถุดิบเพื่อการผลิตสินค้าเพื่อส่งออกของบริษัทสัญชาติอเมริกัน งบประมาณ
จำนวนมากที่สหรัฐให้แก่กัมพูชาก็ราว 94 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ยังเกี่ยวข้องกับความ
ช่วยเหลือทางการทหารซึ่งได้แก่การจ่ายเป็นงบประมาณด้านอาวุธและเงินเดือนสำหรับ
ทหารชาวอเมริกันที่ทำงานเคลื่อนไหวให้ความคุ้มครองกัมพูชาและชายแดนรอบข้าง⁷⁶
งบประมาณจำนวนมากด้านการทหารที่สหรัฐอเมริกาให้แก่กัมพูชาได้นำความมั่งคั่งมาสู่
บรรดานายทหารและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับทางการทหาร เช่น การจัดสร้างที่พักและสถานที่
พักผ่อนสำหรับนายทหารอเมริกันที่เข้ามาปฏิบัติงานในกัมพูชาซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้อัตรา
การขยายตัวทางเศรษฐกิจของกัมพูชาก่อนการตัดรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา
เติบโตถึงร้อยละ 8 ต่อปี⁷⁷ จำนวนเงินความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาจึงเป็น
งบประมาณจำนวนสำคัญที่กระตุ้นระบบเศรษฐกิจของกัมพูชาให้ดำเนินไปอย่างปกติ ใน
ขณะเดียวกันก็สร้างกลุ่มผลประโยชน์ที่มีความใกล้ชิดกับอเมริกันขึ้นมา

ผลประโยชน์ระหว่างอเมริกันและกลุ่มผลประโยชน์ชาวเขมรได้แก่ นายทหารและ
พ่อค้าที่นำเข้าและส่งออกสินค้าจากต่างประเทศ ซึ่งได้รับอานิสงค์จากการรับความ

⁷⁴ ไนโรดม สีหนุ วิลเฟรด เบอริชเชท, *สงครามระหว่างข้าพเจ้ากับซีไอเอ* แปลโดยสุทธินันท์ (กรุงเทพฯ: สาร
สยาม), หน้า 122.

⁷⁵ เขียว สัมพันธ์, *เศรษฐกิจกัมพูชากับการพัฒนาอุตสาหกรรม* แปลโดยภูวดลทรงประเสริฐและคณะ
(กรุงเทพฯ: อัมรินทร์, 2525), หน้า 56.

⁷⁶ Roger M Smith, *Cambodia's Foreign Policy*, pp. 122-123.

⁷⁷ Marie Alexandrine Martin, *Cambodia: A Shattered Society*, p.78.

ช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาอาจจะไม่ใช่ปัญหาสำหรับสมเด็จพระเจสีย์หนุ หากสหรัฐไม่บีบบังคับ และละเมิดนโยบายเป็นกลางระหว่างประเทศของกัมพูชามากจนเกินไป โดยเฉพาะภายหลังจากที่วิกฤตการณ์ในประเทศลาวมีความตึงเครียดสูงขึ้น การที่สหรัฐส่งกำลังทหารเข้าไปแทรกแซงกิจการภายในของประเทศลาวเป็นการละเมิดข้อตกลงที่กรุงเจนีวา (Geneva Agreement on Indochina 1954) ที่ประกาศให้ลาวและกัมพูชาเป็นประเทศเป็นกลางภายใต้รัฐบาลของกษัตริย์⁷⁸

การที่สหรัฐอเมริกาและพันธมิตรเข้าแทรกแซงกิจการในลาวจึงกระทบกับความมั่นคงของกัมพูชาอย่างมาก ผนวกกับท่าทีของสหรัฐอเมริกาที่สมเด็จพระเจสีย์หนุทรงเห็นว่าอยู่เบื้องหลังการลอบสังหารนายโงดิงห์ เดียม (Ngo Dinh Diem) ผู้นำของเวียดนามใต้และน้องชาย⁷⁹ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ทรงเห็นถึงความไม่น่าไว้วางใจของผู้นำอเมริกันซึ่งมักดำเนินยุทธวิธีสนับสนุนผู้นำหลายๆ ฝ่ายในอินโดจีน ทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายต่อต้านในเวลาเดียวกัน ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและกัมพูชา การตัดการรับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและทางทหารของสหรัฐอเมริกาของกัมพูชาเป็นแนวทางหนึ่งที่สมเด็จพระเจสีย์หนุเริ่มใช้เพื่อตอบโต้ท่าทีที่แข็งกร้าวของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาซึ่งสมเด็จพระเจสีย์หนุทรงเห็นว่าคุกคามอธิปไตยของกัมพูชาด้วยการสนับสนุนประเทศเพื่อนบ้านของกัมพูชาคือไทยและเวียดนามใต้ให้จัดหาแหล่งพักพิงและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มเขมรเสรีคือฝ่ายนิยมแนวทางของสหรัฐอเมริกาที่มีเชิง ังอกทัณฑ์ อดีตศัตรูทางการเมืองของพระองค์เป็นแกนนำโดยการดำเนินการต่อต้านรัฐบาลของพระองค์ตามแนวชายแดนมาตั้งแต่ ปี ค.ศ.1956⁸⁰

การให้ความสนับสนุนฝ่ายต่อต้านรัฐบาลของสหรัฐอเมริกาแม้จะมีมาก่อนหน้าแล้วแต่กลับยิ่งสร้างความหวาดระแวงให้แก่สมเด็จพระเจสีย์หนุอย่างมาก ในภาวะที่สหรัฐอเมริกากำลังจับตาการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ยืดื้อในแนวทางเป็นกลางของกัมพูชา โดยสหรัฐและพันธมิตรต่างมองว่าท่าทีที่เป็นมิตรกับกลุ่มประเทศสังคมนิยมด้วยมองว่าเป็นสิ่งที่คุกคามความมั่นคงของภูมิภาค สหรัฐจึงได้ใช้พันธมิตรในภูมิภาคคือไทยและเวียดนามใต้

⁷⁸ ไมเคิล ลีเฟอร์, พจนานุกรมการเมืองสมัยใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), หน้า 536.

⁷⁹ David P Chandler, *The Tragedy of Cambodian History: Politics, War, and Revolution since 1945* (Chiang Mai: Silkworm Books, 1991), p.130.

⁸⁰ Marie Alexandrine Martin, *Cambodia: A Shattered Society*, p. 45.

ให้ใช้กำลังทหารกดดันกัมพูชาตามแนวชายแดน⁸¹ สิ่งนี้สร้างความไม่พอใจให้แก่สมเด็จสีหนุเป็นอย่างมากโดยเฉพาะในเหตุการณ์ที่ทูตของสหรัฐอเมริกาประจำกรุงพนมเปญสั่งห้ามไม่ให้รัฐบาลกัมพูชาใช้อาวุธที่สหรัฐมอบให้ในการทำสงครามกับพันธมิตรซีโต้ (SEATO) ของอเมริกาโดยขู่ว่าถ้ากัมพูชาทำเช่นนั้นสหรัฐจะตัดการให้ความช่วยเหลือแก่กัมพูชา⁸² ด้วยเหตุนี้ในปี ค.ศ. 1963 ในการประชุมสภาสมัชชาชาติ (National Congress) สมเด็จสีหนุทรงนำตัวสมาชิกของเขมรเสรีสองคนที่ถูกจับกุมตัวมาแสดงในกรง ต่อหน้าที่ประชุมโดยทรงประณามการกระทำของชาวเขมรทั้งสอง และทรงไต่สวนผู้ต้องหาทั้งสองด้วยพระองค์เองว่า ทั้งสองคนว่าขบวนการเขมรเสรีได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาใช่หรือไม่ เมื่อทั้งสองผู้ต้องหาไม่ยอมตอบข้อซักถามใดๆ ก็ถูกประชาชนที่ร่วมในสภาสมัชชาชาติรุมปาสิ่งของเข้าใส่จนได้รับบาดเจ็บ ในเวลาต่อมาผู้ต้องสงสัยทั้งสองคนก็ถูกตัดสินประหารชีวิตและ นโยบายตัดการรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาของสมเด็จสีหนุก็อนุวัติจากสภาสมัชชาชาติ⁸³ โดยสมเด็จสีหนุทรงอภิปรายต่อที่ประชุมถึงสาเหตุที่ทรงต้องการตัดการรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาว่า

เราไม่อาจทำให้เอกราชของชาติมีความสมบูรณ์ได้หากยังต้องพึ่งพาความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ (จากสหรัฐอเมริกา) แม้พวกเขา (ชาวอเมริกัน) จะอ้างว่าความช่วยเหลือของเขาจะทำให้เศรษฐกิจของเรามีความเจริญก้าวหน้า แต่หลายปีมานี้ก็มีหลักฐานชัดเจนแน่นอนแล้วว่าเงินช่วยเหลือของเขากลับทำให้ต้องเผชิญกับปัญหาการคอร์รัปชันของเหล่าผู้มีอำนาจทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้เพื่อให้ประเทศของเรามีความเจริญรุ่งเรืองไม่ประสพกับความทุกข์ยากเหมือนประเทศอื่นๆ เช่นประเทศไทยหรือเวียดนามใต้ เราจะต้องทำการตัดการรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา⁸⁴

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁸¹ ใฝ่บุ สุธณฺ, **สพฺราย ธึบสสุภภทเธทศุฎฐา กศุฎฐบธัธษภคฺลสทล** 1955-1991, (กัฎฐทฺ: สุธณฺ, 2005), ธึฎฐ 60. [เดึยบ สธะพ็อล, **สงครทภบสนตภภทในกัมพูชทบัจจยภภทในภภูมภภท และบัจจยธะดับสทภล** (พนมเพญ: สทลภ, 2005), หน้ท34-35.].

⁸² บอรคตุรยลธะเยยคทธได้เถยธะระหวทงททอเมรภกัณภบสมเดจสีหนุในนโรคม สึหนุ วลเพรค เบอรเชท, **สงครทธะระหวทงข้ทพเจ้กัภบซีโเอเอ** แบลโดยสททภนัธ หน้ท 136-137.

⁸³ David P Chandler, *The tragedy of Cambodian History: Politics, War, and Revolution since 1945*, pp.133-134.

⁸⁴ สุกฺณ เษนเพย, **เทุททสภยทฐยธบสัธเฐ**, ธึฎฐ193. [ชทล เมเรย, **เบ้งลธัธรอยยัธของเขมร**, หน้ท193].

นอกเหนือจากความสำเร็จทางทหารแล้วการรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกายังเป็นที่มาของงบประมาณในแต่ละปีของกัมพูชาโดยคิดเป็นร้อยละ 57 ของเงินที่ต่างประเทศให้ความช่วยเหลือแก่กัมพูชา โดยตามข้อมูลของเดียบ โส๊ะพ็อล อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยวชิราวุฒินิเทศศาสตร์ชี้ให้เห็นว่าในช่วงเพื่อตอบสนองแผนการพัฒนาประเทศระหว่างปี ค.ศ. 1956-1968 ซึ่งรัฐบาลวางแผนให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโตขึ้นร้อยละ 3 ต่อปีนั้นรัฐบาลต้องใช้เงินถึง 3.5 ล้านเรียลเพื่อพัฒนาโครงสร้างทางสังคมเศรษฐกิจ⁸⁵ ความช่วยเหลือทางการเงินแก่กัมพูชาของรัฐบาลสหรัฐนั้นเป็นสิ่งสำคัญในการกระตุ้นระบบเศรษฐกิจของกัมพูชาในกรุงพนมเปญเงินช่วยเหลือของทางสหรัฐอเมริกาช่วยสร้างงานมากมายแก่ชาวเขมร ตั้งแต่พนักงานเสิร์ฟอาหารและเครื่องดื่ม ช่างซ่อมรถยนต์ ช่างซ่อมเครื่องปรับอากาศ พนักงานเสมียน คนเดินหนังสือ คนขับรถหญิงโสเภณี⁸⁶ ดังนั้นภายหลังจากตัดการรับความช่วยเหลือจากสหรัฐเพียงไม่นาน มิดตัน ออสบอร์น ซึ่งพำนักอยู่ในกรุงพนมเปญช่วงนั้น จึงพบว่าบรรดาชนชั้นเมืองซึ่งเคยเป็นที่รวมกันของชาวต่างประเทศดูเจ็บบ้างลงไป ในขณะที่ผลจากความชะงักงันของเศรษฐกิจก็ส่งผลให้ “เชื้อร้าย” คือการคอร์รัปชันในวงราชการก็ยิ่งขยายวงกว้างออกไป และมีความรุนแรงยิ่งขึ้นเนื่องจากจำนวนเงินที่เคยมีอยู่ในระบบหายไปทำให้บรรดาข้าราชการต้องหาผลประโยชน์จากทางอื่นๆ เช่น การขูดรีดจากประชาชน ด้วยเหตุนี้เมื่อออสบอร์นได้พูดคุยกับเขาวชนเขมรจึงพบว่า พวกเขาจำนวนมากต่างเริ่มรู้สึกว่าการแสวงหาของกลุ่มนิยมซ้ายอาจเป็นทางเลือกที่ดีกว่าในการขจัดความไม่เท่าเทียมกันในสังคมและปัญหาการคอร์รัปชันขยายตัว⁸⁷

ศูนย์วิทยพัทยาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁸⁵ ฝ็อบ สุกุณ, **ระบบสหตุยก [สุทธิยษทัษภายัธษะณนษะเสถ์ณวิษตุลธิษการตุณรณ]** 1955-1970 (กรุงเทพฯ: สุกุณ, 2005), ธีณั 299-300. [เดียบ โส๊ะพ็อล, ระบบสังคมราชภรรณินิยมจากมหาษัษนษะถิงการล่มสลาย 1955-1970 (พนมเปญ: สุกุณ, 2005), หน้า 299-300].

⁸⁶ William Shawcross, *Sideshow Kissinger, Nixon and the Destruction of Cambodia* (London: Andre Deutsch, 1979), p. 58.

⁸⁷ Milton E Osborn, *Before Kambuchea: Prelude to Tragedy* (Bangkok: Orchid press, 2004), pp. 16-17.

5.2.2 ภาวะความเสื่อมทางสังคมในกัมพูชา

ปัญหาการคอร์รัปชันในวงราชการเป็นปัญหาหนึ่งของกัมพูชาในยุคสังคมนิยมที่ชาวตะวันตกที่เข้าไปใช้ชีวิตในกัมพูชาสังเกตเห็นได้ง่าย เมื่อต้องเข้าไปติดต่อกับราชการที่ต้องมีการจ่ายเงินหรือมอบ “ของขวัญสินน้ำใจ” ให้แก่เจ้าหน้าที่หรือข้าราชการ⁸⁸ คณะกรรมการสมเด็จสีหนู (Samdech Ov teams) ซึ่งได้ชื่อว่าเป็น “รัฐบาลคู่ขนาน” ของสมเด็จสีหนูเนื่องจากเป็นการรวบรวมบุตรหลานขุนนางเชื้อพระวงศ์ที่มีความใกล้ชิดกับสมเด็จสีหนูและสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศในการเข้ามาทำงานรายล้อมองค์สีหนูเองก็เป็นช่องทางหนึ่งในการคอร์รัปชันระดับนโยบาย เนื่องจากบุคคลกลุ่มนี้จะคอยทูลยุยงและกีดกันไม่ให้บรรดาข้าราชการที่มีความสุจริตและผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ สามารถเข้าทูลถวายรายงานปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากการบริหารงานที่ผิดพลาดของคณะทำงานของสมเด็จสีหนูได้⁸⁹ สิ่งนี้ถือว่าเป็นตัวอย่างหนึ่งในการทุจริตเชิงโครงสร้างในยุคสังคมนิยม เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ต่างอาศัยความใกล้ชิดของสีหนูในการเรียกรับสินบนหรือผลประโยชน์จากผู้ประกอบการนักธุรกิจที่ต้องการความสะดวกสบายในการประกอบกิจการเช่น เจ้าของบ่อนการพนันชาวเขมรเชื้อสายจีนได้จ่ายเงินเดือนละ 40,000 ดอลลาร์สหรัฐให้แก่พระมเหสีโมนิก อิชซี (Monique Izzie)⁹⁰ ทำให้เกิดการสร้างถนนระยะทางหลายกิโลเมตรจากท่าเรือไปยังบ่อนคาสีโนที่กรุงเกป (Kep) ในสภาวะทางเศรษฐกิจที่ฝืดเคืองเนื่องจากการตัดการรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาส่งผลให้รัฐบาลจำต้องหาทางเพิ่มรายได้เข้าสู่รัฐ ในด้านหนึ่งสมเด็จสีหนูได้ตัดสินใจเปิดบ่อนการพนันให้ทั้งชาวเขมรและชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการในกรุงพนมเปญซึ่งก่อให้เกิดความพินาศล่มจมแก่ประเทศ ช่วงหกเดือนหลังของปีค.ศ. 1969 ชาวกัมพูชานับพันคนได้สูญเสียเงินนับล้านเหรียญที่โต๊ะพนัน คนที่มีชื่อเสียงหลายคนและคนยากจนนับสิบได้ทำอัตวินิบาตกรรมหลังจากเผชิญกับความสูญเสียหมดตัว และครอบครัวนับร้อยประสบภาวะล้มละลาย⁹¹

⁸⁸ Milton E Osborn, *Politics and Power in Cambodia the Shihanouk year*, p. 84.

⁸⁹ Marie Alexandrine Martin, *Cambodia: a Shattered Society*, p. 86.

⁹⁰ Milton E Osborn, *Before Kambuchea: Prelude to Tragedy*, p.25.

⁹¹ เดวิด แชนด์เลอร์, *ประวัติศาสตร์กัมพูชา* พิมพ์ครั้งที่ 3 แปลโดยพรธงงาม เถาธรรมสาร, สดใส ชันติวารวงศ์, วังเดือน นาราจักร์ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์แห่งประและมนุษยศาสตร์, 2546), หน้า 321.

สมเด็จพระสันตะปาปาได้พยายามแก้ไขปัญหาการคอร์รัปชันด้วยการทูลเชิญพระองค์เจ้าสีสุวัตติมนีเรศ พระญาติผู้มีภาพลักษณ์ที่ดีในสายตาของประชาชนที่ได้รับการศึกษา เข้ามาทำหน้าที่ “ตรวจสอบ” การทำงานของสมาชิกรัฐสภา ซึ่งกลับส่งผลให้เกิดความไม่พอใจในหมู่สมาชิกสังคมนิยมเพราะความพยายามในการตรวจสอบการทำงานกระทบกับผลประโยชน์ที่ไม่ชอบธรรม สมาชิกวุฒิสภาและบรรดาคณะรัฐมนตรี นักการเมืองกลุ่มนี้จึงกดดันด้วยการไม่ให้ความร่วมมือในการทำงานกับพระองค์ เป็นเวลาหลายเดือนจนต้องทำให้พระองค์เจ้าสีสุวัตติมนีเรศ ทรงลาออกจากตำแหน่งในที่สุด⁹²

ตามการประเมินผลของระบอบสังคมนิยมในช่วงเวลาหลังปี ค.ศ. 1966 ในมุมมองของบุคคลที่มีโอกาสอยู่ร่วมในเหตุการณ์และผลจากการประเมินจากคนในยุคหลังต่างชี้ให้เห็นว่าเป้าหมายของการตัดการรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาซึ่งสมเด็จพระสันตะปาปาทรงอ้างว่าทรงมีจุดประสงค์เพื่อปกป้องประเทศกัมพูชาไม่ให้ต้องเผชิญพบกับอันตรายเช่นเดียวกับที่เวียดนามใต้และลาว เผชิญคือต้องกลายเป็นสมรภูมิของสหรัฐในการต่อต้านภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ซึ่งขัดแย้งกับแนวนโยบายเป็นกลางระหว่างประเทศ⁹³ นั้นดูจะล้มเหลว สำหรับเหล่าปัญญาชนที่นิยมแนวทางของสังคมนิยมเช่น เขียว สัมพันธ์นั้นในช่วงแรกแม้จะเห็นด้วยกับการตัดการรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา ที่เขามองว่ายิ่งทำให้กัมพูชาต้องตกเป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างทุนนิยมของต่างชาติและในที่สุดก็เงินช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาก็จะเป็นเพียง”การเบี่ยงทาง”ให้แก่ผลประโยชน์ของประเทศสหรัฐอเมริกา⁹⁴ ทางด้าน ฮู ยวน (Hou Yuon) ก็ได้เขียนบทความแสดงความเห็นในปี ค.ศ. 1964 ว่าเห็นด้วยกับแนวทางการตัดการรับความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาและหันมาใช้แนวทางพึ่งพาตนเองจะโดยเห็นว่าสิ่งนี้จะประโยชน์อย่างมากกับประชาชนตัวเล็กๆ

ความเป็นเอกภาพของชาวเขมรในปัจจุบันจะเกิดขึ้นได้เมื่อเราชาวเขมรตระหนักถึงอันตรายของจักรวรรดินิยมอเมริกาที่สร้างความขัดแย้งขึ้นในภูมิภาค (คือเป็นศัตรูของ ชาวอินโดจีน) ความแตกต่างระหว่างจักรวรรดินิยมอเมริกัน(และสมุน)กับชาวเขมร(และอินโดจีน)เป็นสาเหตุของความขัดแย้ง การรวมพลังกันเพื่อ

⁹² Milton E Osborn, *Before Kambuchea: Prelude to Tragedy*, p. 90.

⁹³ Milton E Osborn, *Politics and Power in Cambodia the Shihanouk year* (Hong Kong: Longman, 1973), p. 86.

⁹⁴ เขียว สัมพันธ์, *เศรษฐกิจกัมพูชากับการพัฒนาอุตสาหกรรม* แปลโดยภูวดลทรงประเสริฐและคณะ, หน้า 84.

ต่อต้านจักรวรรดินิยมอเมริกันและสมุนเป็นหนทางที่จะปกป้องเอกราช สันติสุข
นโยบายถือความเป็นกลาง การพัฒนาบูร ภาพเหนือดินแดน⁹⁵

ตามแนวคิดของปัญญาชนที่นิยมแนวทางฝ่ายซ้ายหรือสังคมนิยมต่างเห็นว่าการ
สนับสนุนการจัดตั้งระบบสหกรณ์จะเป็นสิ่งที่ช่วยแก้ปัญหาคำรนำเข้าและการรับความ
ช่วยเหลือจากต่างประเทศได้ ในด้านหนึ่งหลังจากการตัดการรับความช่วยเหลือจากสหรัฐ
ทำให้นโยบายการพึ่งตนเอง หรือ“สังคมนิยมพระพุทธศาสนา”ของกัมพูชา โดยเฉพาะ
โครงการสหกรณ์ในพระราชดำริ (Office royal de cooperation) ซึ่งเป็นตามแนวทางที่
สมเด็จพระสันตะปาปาเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1956 กลับได้รับการสนับสนุนเพิ่มมากขึ้นจากรัฐ ดังนั้น
จึงพบว่า เพื่อส่งเสริมการจัดการการผลิตของเกษตรกรให้มีประสิทธิภาพและ การให้ความ
สนับสนุนสินเชื่อแก่ ราษฎรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยเมื่อถึงปี ค.ศ. 1968 สหกรณ์ประเภท
ต่างๆ ในกัมพูชามีจำนวนถึง 2,292 แห่ง⁹⁶ การเพิ่มขึ้นของจำนวนสหกรณ์ในกัมพูชาใน
ด้านหนึ่งเป็นความพยายามของสมเด็จพระสันตะปาปาที่จะลดบาบาทฝ่ายนิยมขวาที่ได้รับแนว
ทางการรับความช่วยเหลือจากอเมริกาจนร่ำรวย สมเด็จพระสันตะปาปาไม่ได้ปรารถนาที่จะให้กัมพูชา
เป็นรัฐสังคมนิยมแบบเข้มข้น⁹⁷ การดำเนินการของระบบสหกรณ์ที่มีคณะทำงานของสมเด็จพระสัน
ตะปาปา จึงเน้นความสำคัญไปที่การพยายามเปลี่ยนให้เกษตรกรรายย่อยหันมาใช้เทคโนโลยี
การผลิตที่ทันสมัยขึ้นในการทำเกษตรแบบเดียวกับที่ประสบความสำเร็จในประเทศ
จีน⁹⁸ นับตั้งแต่ที่กัมพูชาได้รับเอกราชเป็นต้นมาสหรัฐอเมริกาเป็นหนึ่งในประเทศ
มหาอำนาจที่ให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการทหารแก่กัมพูชาอย่างต่อเนื่อง ซึ่ง
ตามข้อมูลของโรเจอร์ เอ็ม สมิธแล้วเงินช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกานั้นเมื่อเทียบเป็น

⁹⁵ Hou Yuen, “Solving rural problem a Socialist programe to safeguard the nation” thranslated by
Chanthou Boua In Ben Kiernan Chanthou Boua, *Peasants and Politics in Kampuchea 1942-1981*(Lon Don:
Zed press.1982), p.137 (ความในวงเล็บเป็นของผู้วิจัย).

⁹⁶ **สมุสภุภวิทย์เดชาวุธภักดิ์ ไธษณูศาสนสุภณฺญายะยธยธกษณฺญายะย** (กรุงเทพฯ: ภาชสมุสภุชฌณฺญายะย, ๒๕๓๓)
8. [หนังสือภาพที่ระลึกในกัมพูชา ยุคสังคมนิยมเกษตรกรรม, (พนมเปญ: รามการพิมพ์), หน้า 8].

⁹⁷ David P Chandler, *The tragedy of Cambodian history: politics, war, and revolution since 1945*,
pp.133-138.

⁹⁸ Kao Kan” *Les relation Sino-Cambodgiennes 1963-1970*(Thèse pour le doctorat en études
politiques, Paris Ecole pratique hautes études 6e section, 1973), Cited in Marie Alexandrine Martin,
Cambodia: A shattered society, p.45.

เปอร์เซ็นต์ต่องบประมาณในแต่ละปีของรัฐบาลกัมพูชาแล้วจำนวนความช่วยเหลือมีเพิ่มมากขึ้นทุกๆ ปีในช่วงระหว่างปีค.ศ. 1958-1962⁹⁹

หลังตัดการรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาแล้วรัฐบาลกัมพูชายังมีนโยบายกระชับความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศสังคมนิยมโดยเฉพาะจีนและสหภาพโซเวียต จึงปรากฏว่ามีการนำเอาวิธีการดำเนินการจัดการเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมมาใช้ในกัมพูชามีการโอนกิจการของเอกชนมาให้ธนาคารแห่งชาติของกัมพูชา (Bank of Cambodia) ดำเนินการ เกิดการแปลงสินทรัพย์ของเอกชนมาให้หน่วยงานของรัฐเป็นผู้ดำเนินงานแทน (Nationalization) ความพยายามข้างต้นของรัฐบาลกัมพูชาด้านมีเป้าหมายที่จะควบคุมการนำเข้าและส่งออกของรัฐให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น กลับยิ่งสร้างปัญหา โดยเฉพาะการส่งออกข้าวนั้น ความพยายามควบคุมราคาและบังคับซื้อข้าวในราคาต่ำกว่าขานากลับยิ่งทำให้มีการลักลอบส่งออกข้าวเพิ่มจำนวนมากขึ้น ในขณะที่การดำเนินงานอย่างขาดความชำนาญการ ยังส่งผลให้รัฐขาดดุลทางการค้าและต้องสูญเสียรายได้จากการเก็บภาษีขาออก¹⁰⁰

เพื่อแก้ปัญหานี้สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอได้ทรงพยายามหาความช่วยเหลือจากต่างประเทศ เช่นจาก ฝรั่งเศส สหภาพโซเวียตและจีนเพื่อนำมาทดแทนสภาพคล่องทางเศรษฐกิจที่ขาดหายไป แต่ก็ไม่อาจหาประเทศใดที่ยินดีจะรับภาระค่าใช้จ่ายที่สูงเท่ากับที่สหรัฐอเมริกาให้แก่กัมพูชาได้¹⁰¹ ที่สำคัญเท่าที่หวาดระแวงของสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอว่าสหรัฐอเมริกาจะแทรกซึมเข้ามายังส่งผลกระทบต่อกรดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ โดยเฉพาะภายหลังจากที่นายทรงศักดิ์ กิจพานิชย์ (Songsankd Kitchapanich) ผู้อำนวยการธนาคารแห่งกรุงพนมเปญ (Bank of Phnom Penh) ธนาคารที่ใหญ่ที่สุดในพนมเปญซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นสายลับของหน่วยสืบราชการกลางของสหรัฐอเมริกา (Central Intelligence Agency CIA.) จนต้องลอบนำเงินสดราว 4 ล้านดอลลาร์สหรัฐหนีออกจากกัมพูชาและขอลี้ภัยทางการเมืองไปที่กรุงเทพฯ¹⁰² ตามรายงานของธนาคารโลกระบุว่าในช่วงต้นของสมัยการปกครองของสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอที่ประเทศกัมพูชามีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจเฉลี่ยปีละ

⁹⁹ Roger M Smith, "Cambodia" In George Milurman Kahin (eds.), *Government and politics of Southeast Asia 2* nd (Ithaca: Cornell University Press, 1968), pp. 669-670.

¹⁰⁰ David P. Chandler, *A history of Cambodia*, 2nd (Chiang Mai: Silkworm Books, 1993), p. 201.

¹⁰¹ อิบตี บัวคำศรี, *ประวัติศาสตร์กัมพูชา* (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2547), หน้า 102.

¹⁰² Justin Corfield, *Khmer stand up a history of the Cambodian Government 1970-1975* (Victoria: Center of Southeast Asian Study Monash University, 1994), p. 35.

5 เปอร์เซนต์ แต่ภายหลังจากการตัดการรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาและปัญหาความขัดแย้งกับประเทศเพื่อนบ้าน (และสหรัฐอเมริกา) สองถึงสามปีต่อมาอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของกัมพูชาก็ลดลงเหลือเฉลี่ยปีละ 3 เปอร์เซนต์¹⁰³

ตามทัศนะของปัญญาชนที่จบการศึกษาจากต่างประเทศและต่อมาได้เข้าร่วมกับกลุ่มเขมรแดง เช่น ฮู นิม ก็เห็นว่า การดำเนินนโยบายในรูปสหกรณ์ของรัฐนั้นมีผลเสียคือยิ่งทำให้แรงจูงใจในการเพาะปลูกของเกษตรกรลดน้อยลง ส่งผลให้อัตราผลผลิตต่อหน่วยการผลิตตกต่ำเหลือ เพียงแปดสิบถึงหนึ่งร้อยกิโลกรัมต่อหนึ่งเฮกตาร์ในแต่ละปีการผลิต¹⁰⁴ ปัญหาทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำได้ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมาโดยเฉพาะปัญหานี้เดินทางการเกษตรกรของเกษตรกรรายย่อยที่เพิ่มขึ้น การสูญเสียที่ดินทำกินให้แก่นายทุนเพิ่มมากขึ้นจนเกิดการว่างงานของประชาชนที่สูญเสียที่ดินทำการจากการเพาะปลูกที่ล้มเหลว ในช่วงทศวรรษที่ 1960 นั้นจำนวนประชาชนจากส่วนต่างๆ ของประเทศที่ต้องเข้าไปหางานทำในเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่มีจำนวนมากขึ้น¹⁰⁵ สอดคล้องกับภาวะความชะลอตัวทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่ออย่างร้ายแรงต่อจำนวนอัตราตำแหน่งงานที่มี นอกจากนี้ตำแหน่งงานที่มีอยู่ก็ไม่เหมาะสมกับวุฒิการศึกษาของนักเรียนนักศึกษาที่ทยอยจบการศึกษาออกมาจำนวนมาก¹⁰⁶ ด้วยเหตุนี้บรรดานักเรียนนักศึกษาจำนวนหนึ่งจึงเริ่มไม่พอใจในแนวนโยบายของสมเด็จพระเจ้าสีหนุและหันไปสนับสนุนอุดมการณ์ของครูหัวรุนแรงจนเกิดการรวมกลุ่มเป็นกองกำลังต่อต้านรัฐบาลโดยมีฐานที่มั่นอยู่ในชนบทและชายแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน¹⁰⁷

ด้วยความที่หวาดระแวงว่าประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะไทยที่มีการตั้งกำลังทหารอยู่ตามบริเวณแนวชายแดน ภายหลังจากที่สภามาสชาติได้ลงมติให้รัฐบาลกัมพูชาตัดการรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกานักโทษทั้งสองคนซึ่งถูกนำตัวขึ้นไปแสดงต่อหน้าที่ประชุมคือ เบรียบ อิน (Prep In) และเซง ซาน (Saing San) ก็ถูกสมเด็จพระเจ้าสี

¹⁰³ เขียน ธีระวิทย์ และสุณัย ผาสุข, กัมพูชา: ประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 73.

¹⁰⁴ Hu Nim " Les sevices publics économiques du Cambodge (Thèses pour le doctorat en droit, Phnom Penh, 1965), p.206. cited in Marie Alexandrine Martin, Cambodia: A Shattered Society, p. 76.

¹⁰⁵ เทียว สัมพันธ์, เศรษฐกิจกัมพูชากับการพัฒนาอุตสาหกรรม แปลโดยภาวุดลทรงประเสริฐและคณะ หน้า 62.

¹⁰⁶ Klairung Amratisha, The Cambodian Novel: A study of Its Emergence and Development (Ph.D. Thesis, University of London, 1998), p.190.

¹⁰⁷ Milton E Osborn, Politics and power in Cambodia the Shihanouk year, p.92.

หนูตัดสินใจมีความผิดในข้อหาเป็นสายลับของต่างชาติที่แทรกซึมเข้ามาหวังยึดจังหวัด
เกาะฮัง¹⁰⁸ ผู้ต้องหาทั้งสองต้องถูกประหารชีวิตด้วยการยิงเป้า การประหารชีวิตนักโทษ
ทั้งสองได้ถูกถ่ายทำภาพยนตร์ออกเผยแพร่ตามโรงภาพยนตร์ในกรุงพนมเปญด้วย ตาม
บันทึกของลอง โทบล (Long Tbol) ชาวเขมรที่มีชีวิตร่วมสมัยได้บันทึกความทรงจำข้างต้น
นี้ว่าภาพการสังหารบุคคลทั้งสองกลายเป็นสิ่งที่ชาวเขมรกล่าวขวัญถึงในแง่ของความ
โหดร้ายของสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศา โดยเฉพาะพระดำรัสที่ทรงตรัสผ่านวิทยุว่า สำหรับผีร้ายในยาม
ค่ำคืนของพระองค์นั้นการสังหารพวกเขมรแดง (และเขมรเสรี) ถึงพันคนก็ไม่อาจทำให้ทรง
ชมตาหลับได้¹⁰⁹ พระดำรัสที่ตรัสว่าทรงไม่กลัวการตกนรกในข้างต้นขัดแย้งกับแนวคิดของ
พระพุทธศาสนาเมื่อผนวกกับการปราบปรามราษฎรที่แสดงความไม่พอใจรัฐบาลที่
ขยายตัวขึ้น ไม่ว่านับแต่พระสงฆ์ ทรงกล่าวหาว่าพระสงฆ์ที่เป็นแกนนำประท้วงรัฐบาลซึ่ง
เป็นชาวเขมรที่ผู้นิยมลัทธิหมากการปราบปรามราษฎรและพระสงฆ์ที่ต่อต้านรัฐบาลนี้ยัง
ส่งผลให้ความนิยมในสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาในหมู่ของประชาชนและพระสงฆ์ยังคงดำรง¹¹⁰

ในยุคสังคมนิยมบรรดาเยาวชนชาวเขมรยังต้องต้องเผชิญกับความไม่เป็น
ธรรมจากระบบเส้นสายและการใช้ที่ตักตักสินบนให้แก่บรรดาข้าราชการตลอดจนการใช้
อำนาจเกินเลยของข้าราชการที่อาศัยอำนาจในการจับกุมประชาชนผู้บริสุทธิ์ โดยกล่าวหา
ว่าเยาวชนเป็นสมาชิกของขบวนการต่อต้านรัฐบาลส่งผลให้เยาวชนและชาวบ้านที่บริสุทธิ์
และต้องเผชิญกับความทุกข์ยาก เช่นในกรณีของชาวบ้านในจังหวัดเกาะฮังที่มีเตี้ย บัญ
(Tea Banh) เป็นหนึ่งในชาวบ้านที่ถูกกล่าวหาจากผู้ใหญ่บ้านและตำรวจว่า เป็นสาย
ข่าวให้แก่กลุ่มเขมรอิสระจนถูกนำตัวไปสอบสวนและเจ้าหน้าที่ของรัฐยังหวังจะสังหาร
ชาวบ้านที่ไม่มีความผิดโดยไม่ผ่านการตัดสินของศาล การใช้อำนาจโดยไม่ชอบของ
เจ้าหน้าที่ของรัฐนี้เองที่สร้างความไม่พอใจให้แก่ชาวบ้านตามชนบททางไกลและนำไปสู่
การให้ความช่วยเหลือแก่บรรดาขบวนการต่อต้านรัฐบาล อย่างลับๆ¹¹¹

¹⁰⁸ Realities Cambodgiennes July 26 1963, Cited in Roger M Smith, *Cambodia's Foreign Policy*, p.152 .

¹⁰⁹ Long Tbol, *km-uCa (Cambodia) an annotated chronology of event from the French protectorate: 1863-1953*(n.p.), (n.d.), p. 172.(ความในวงเล็บเป็นของผู้วิจัย)

¹¹⁰ Ian harrist, *Cambodian Buddhism history and practice* (Chiang Mai: Silkworm, 2006), p. 153.

¹¹¹ ฌี ยี สุกุณี, *ผืนแผ่นดินที่หายไป* (กรุงเทพฯ: ฌี ยี สุกุณี, 2007), ฌี ยี 32-33. [ฌี ยี สุกุณี, *คนที่ถูก
ยิง* (พนมเปญ: ฌี ยี สุกุณี, 2007), หน้า32-33].

5.2.3 ภาวะความเสื่อมในทางการเมืองของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี

จากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศที่กำลังประสบปัญหาทำให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงเล็งเห็นว่าประเทศไทยจะมีความเสี่ยงอย่างมากในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ โดยเสด็จเยือนประเทศต่างๆ เพื่อขอรับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการทหาร ตลอดจนเรียกร้องให้นานาประเทศรับรองสถานะความเป็นกลางระหว่างประเทศของกัมพูชา¹¹² ซึ่งทรงให้สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชนที่ฝรั่งเศสว่าการแทรกแซงจากต่างประเทศนี้เองที่ทำให้บรรดา “ลูกๆ” บางส่วนของพระองค์เองต้องไปสู่วางที่ไม่ถูกต้องแต่ทรงยังเชื่อว่าชาวเขมรอีกจำนวนมากยังคงจงรักภักดีต่อพระองค์¹¹³ ความมั่นใจในตนเองว่าทรงสามารถควบคุมจนทรงละเลยที่จะให้ความสนใจในการเลือกคัดเลือกผู้ที่จะลงสมัครเข้ารับการเลือกตั้งของสังคมนิยมที่จะมีขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1966 โดยทรงตรัสกับบรรดาผู้สมัครจำนวนมากที่จะเสนอตัวเข้ามาเป็นตัวแทนของสังคมนิยมในการเลือกตั้งว่า

ข้าพเจ้ารู้สึกไม่พอใจนักกับสมาชิกที่ได้เลือกไว้ในปี ค.ศ. 1962 พวกเขาได้สร้าง ความไม่พอใจ ให้แก่บรรดาผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ความไร้ความสามารถหรือความไม่เข้าใจถึงรัฐธรรมนูญ (หรือกฎ) ของสังคมนิยม ทำให้สมาชิกทำให้โจมตีและต่อต้านสังคมนิยมเราจะต้องจัดการกับกับสมาชิกเหล่านี้ในทันที¹¹⁴

ในปีนี้ซึ่งมีการจัดการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎร สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี จึงได้ทรงสละสิทธิในการคัดเลือกบุคคลที่จะเข้ามาขอเป็นตัวแทนของสังคมนิยมในการเลือกตั้ง โดยเปิดให้มีการแข่งขันกันภายในซึ่งกลับส่งผลให้บรรดาสมาชิกของสังคมนิยมฝ่ายนิยมขวาที่มีเงินและอำนาจตลอดจนมีความใกล้ชิดกับชาวตะวันตก เช่น ดุจ ราซี (Douc Rasy) มีโอกาสมากกว่านักการเมืองที่นิยมซ้าย ในการเข้าเป็นตัวเลือกของสังคมนิยมในการเลือกตั้ง กระนั้นฝ่ายนิยมซ้ายที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของประชาชน ทั้งเขี้ยวสัมพันธ์ ฮุน นิมและ ฮุน ยวนเป็นนักการเมืองที่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เห็นว่าเป็นศัตรูของระบอบสังคมนิยม

¹¹² David P. Chandler, A history of Cambodia, p. 194.

¹¹³ สุนทร เหมธัย, **กบฏเขมรแดง**, หน้าที่ 118. [ชวลิต เหมธัย, เบื้องหลังรอยยิ้มของเขมร, หน้า 118].

¹¹⁴ David P Chandler, The Tragedy of Cambodian History: Politics, War, and Revolution since 1945, 154.

และประชาชนจำนวนมากถูกสังหารและถูกจับกุม¹²⁰ สมเด็จพระสันตปาปาจอห์นที่ 23 ได้ทรงตั้งหน่วยงานที่เรียกว่ารัฐบาลเงา (Counter Administration) ขึ้นมาโดยหวังว่าให้หน่วยงานนี้ซึ่งประกอบไปด้วยบรรดานักการเมืองฝ่ายซ้ายและ คนสนิทของสมเด็จพระสันตปาปาจอห์นจะทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลฝ่ายนิยมขวาได้¹²¹ ในระหว่างที่ทรงคุ้มครองพระวรกายให้แก่การแก้ปัญหาระหว่างประเทศของกัมพูชาที่สมเด็จพระสันตปาปาจอห์นทรงเห็นว่าการป้องกันไม่ให้กัมพูชาต้องตกเป็นสมรภูมิรบของสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ของฝ่ายเสรีนิยมเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่า ดังนั้นในทางการเมืองระหว่างประเทศสมเด็จพระสันตปาปาจอห์นจึงยังคงอ้างว่าทรงเลือกดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบเป็นกลางโดยทรงเลือกมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับฝ่ายสังคมนิยมอย่างเวียดนามเหนือที่ยอมให้สัญญาว่าจะเคารพในอธิปไตยของกัมพูชา แม้ว่าจะทำให้ทรงต้องเผชิญกับความขัดแย้งกับประเทศเพื่อนบ้านที่นิยมแนวทางเสรีนิยมของสหรัฐอเมริกาด้วยทรงเห็นว่าในท้ายที่สุดฝ่ายที่นิยมอเมริกาจะพ่ายแพ้¹²²

ในระหว่างที่สมเด็จพระสันตปาปาจอห์นกำลังดำเนินนโยบายผูกสัมพันธ์กับบรรดาประเทศสังคมนิยม เช่นการยอมรับสถานะทางการทูตของแนวร่วมปลดปล่อยเวียดนาม(National Liberal Front) หรือ N.L.F. อยู่ นั่นในกัมพูชาก็เกิดความวุ่นวายทางการเมืองขึ้นซึ่งถูกตีความว่าเป็นการเริ่มต้นของการลุกขึ้นเพื่อต่อต้านรัฐบาลอันแสดงออกซึ่งสภาวะความขัดแย้งทางการเมืองที่เป็นปัญหาหลักๆของกัมพูชา เมื่อบรรดาชาวนาในซัมลวด (Sam Luat) ในจังหวัดบัตเกียมบองได้ทำการลุกขึ้นต่อต้านนโยบายเรียกคืนที่ดินและบังคับซื้อข้าวในราคาต่ำกว่าท้องตลาดของรัฐบาล ในการลุกขึ้นประท้วงนี้ชาวนาได้จับอาวุธขึ้นมาทำลายแปลงการเกษตรของรัฐ มีการสังหารหัวหน้าหมู่บ้านและทหารยามตลอดจนปล้นปืนที่มีออกไปด้วย¹²³ ซึ่งตามทัศนะของนักสังคมศาสตร์ชาวฝรั่งเศสผู้มีโอกาสอยู่ใน

¹²⁰ เจริญ สุกใส, **ระบบสหฤกษ์สุริยคติยภชัชยธรรมาเสถียรวิบูลิทธิกรมณ** 1955-1970 igit 317. [เดียบ โสะพ็อด, สงครามกับสันติภาพในกัมพูชาปัจจุภายในภูมิภาคและปัจจุระดับสากล, หน้า 317].

¹²¹ อิบตี บัวคำศรี, **ประวัติศาสตร์กัมพูชา**, หน้า 105.

¹²² Milton E Osborn, **Before Kambuchea: Prelude to Tragedy**, p.171.

¹²³ Ben Kiernan Chanthou Boua, **Peasants and politics in Kampuchea 1942-1981**, pp.166-167.

กัมพูชาช่วงปลายยุคสังคมนิยม เซอร์จ ทอริน (Serge Thion) เห็นว่าพวกเขาเหล่านี้
เพียงแต่ลุกขึ้นมาต่อสู้กับนโยบายรัฐที่ขัดกับประเพณีปฏิบัติ ดั้งเดิมของตน¹²⁴

เมื่อพิจารณาความรู้สึกของสมเด็จพระเจ้าสีหนุในเวลานั้นด้วยพื้นฐานความเป็นอดีต
พระมหากษัตริย์สมเด็จพระเจ้าสีหนุย่อมมีความหวาดระแวงในฝ่ายซ้ายมากกว่าฝ่ายขวา ผนวก
กับการที่ฝ่ายขวากำลังมีอำนาจในทางการเมืองและ การมีอิทธิพลต่อสื่อมวลชนของ
นักการเมืองฝ่ายขวาอย่างนาย ดุค ราซีเจ้าของหนังสือพิมพ์พนมเปญเพรสที่ได้โฆษณา
ชวนเชื่ออย่างต่อเนื่องว่าฝ่ายซ้ายกำลังวางแผนล้มล้างสถาบันกษัตริย์¹²⁵ ได้ส่งผลให้การ
ตัดสินใจแก้ไขปัญหากบฏล้มล้างของสมเด็จพระเจ้าสีหนุเป็นไปอย่างรุนแรง ด้วยทรงเชื่อว่าฝ่าย
ซ้ายอยู่เบื้องหลังการลุกขึ้นมาทำการกบฏต่อต้านรัฐบาล ส่งผลให้มีประชาชนโดนจับกุม
กว่าสี่พันคนโดนจับกุมและมีกลุ่มเขมรแดง (Khmer Rouge) กว่าหนึ่งพันห้าร้อยคนโดน
สังหาร¹²⁶

การตัดสินใจใช้มาตรการรุนแรงกับบรรดา ชาวนา “ลูกๆของพระองค์” ที่ลุกขึ้น
ต่อต้านอำนาจรัฐของสมเด็จพระเจ้าสีหนุ นอกจากจะไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาแล้ว สิ่งนี้ยังเป็นการ
กระตุ้นให้บรรดาชาวนาที่มีความไม่พอใจนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐหันไปให้การ
สนับสนุนแก่ฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล จนเกิดการลุกขึ้นมาต่อต้านรัฐบาลอีกหลายครั้ง
โดยเฉพาะการลุกขึ้นต่อต้านของชาวนาตามบริเวณเขตชายแดนด้านตะวันออกเฉียงเหนือ
ที่มีการเคลื่อนไหวกองกำลังเวียดนามเหนือและกองกำลังต่อต้านรัฐบาลกัมพูชา(พื้นที่
ปลดปล่อยของเขมรแดง)¹²⁷ การใช้ความรุนแรงต่อประชาชนผู้บริสุทธิ์สิ่งนี้ดูยิ่งแสดงออก
ให้เห็นถึงสภาวะความเสื่อมใน “ศีลธรรม” ที่กำกับความชอบธรรมในพระราชอำนาจทาง
การเมืองของสมเด็จพระเจ้าสีหนุมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะช่วงหลังทศวรรษที่ 1960นั้นสมเด็จพระ

¹²⁴ **โสม ฤกษ์บุษยิณี ฐิติชิตี มุกโอบายเสฏฐยาตมาภักตวิบุษยิณี** ธิเบต
เบ็ช ธิเบต ธิเบต 107. [แนว ทุง ฮสง กุลุด โบโมงตี , จากผู้ติดตามเสด็จกลายเป็นผู้ต่อต้านความวิบัติแห่ง
ประเทศเขมร, หน้า107].

¹²⁵ บัณฑิต ธินาธนะ, การปกครองของเจ้าสีหนุฯ หน้า 127.

¹²⁶ Douc Rasy, Khmer representation at the United Nation p. 53 cited in Ben Kiernan Chanthou
Boua, Peasants and Politics in Kampuchea 1942-1981, p.166.

¹²⁷ Ibid., p.167.

พระสังฆราชแห่งคณะมหานิกาย จวน ณาต ทรงยื่นซาไม่กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติภารกิจของประมุขทางสงฆ์เพื่อสนับสนุนนโยบายต่างๆ ตามที่สมเด็จพระสังฆราช¹²⁸ ตามข้อมูลในหนังสือชีวประวัติของพลเอกเตี้ย บัญ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของกัมพูชาในปัจจุบัน ซึ่งได้ลุกขึ้นจับอาวุธขึ้นสู้กับรัฐบาลที่ใช้อำนาจโดยไม่ชอบของสมเด็จพระสังฆราชมาตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 1960 จะพบว่าหลังเหตุการณ์ปราบกบฏที่ซั่ม ลวดการปราบปรามฝ่ายตรงข้ามของรัฐที่ความรุนแรงขึ้นส่งผลให้กลุ่มที่เคลื่อนไหวต่อต้านเดิมกับเยาวชนที่หนีออกจากกรุงพนมเปญได้หนีการกวาดล้างเข้าไปยังเขตประเทศไทยและรวบรวมกำลังเสบียงอาหารและอาวุธให้พร้อมสำหรับการทำสงคราม¹²⁹

สมเด็จพระสังฆราชและระบอบสังคมนิยมที่ทรงตั้งขึ้น มักประกาศว่าพระองค์เป็นผู้รักชาติ แต่ชาตินิยมของพระองค์นั้นกลับมีพระองค์เป็นศูนย์กลาง ดุจดั่งกษัตริย์ในเมืองพระนครโดยมีราชฎเป็นเพียงองค์ประกอบในชาติ บททางของราชฎที่สำคัญจึงได้แก่การเป็นแรงงานภายใต้การบัญชาการออกคำสั่งของสมเด็จพระสังฆราช สังคมนิยมที่เป็นการจำลองยุคพระนครโครงสร้างสังคมแบบพระนครเอาไว้ สมเด็จพระสังฆราชทรงข่มเอาราชฎให้อยู่ใต้พระบารมีพระองค์ บท *ในกอรีเวียจ* [นครราช] ซึ่งเป็นบทเพลงชาติที่ถูกแต่งขึ้นและใช้อย่างเป็นทางการจึงแบ่งเนื้อหาคือออกออกเป็น 3 บท โดยเริ่มต้นถึงการสรรเสริญพระบารมีพระมหากษัตริย์เขมร โดยเฉพาะพระราชกรณียกิจในสร้างปราสาทเขมรในยุคโบราณซึ่งปรากฏในบทที่ 2 ส่วนบทที่ 3 กล่าวถึงของเขมรซึ่งถือพระพุทธศาสนา¹³⁰ การวางความที่กล่าวสรรเสริญคุณพระมหากษัตริย์ไว้ในลำดับต้นนั้น โดยนัยยะคือการแสดงถึงสถานะที่สูงกว่า เหนือกว่าของสมเด็จพระสังฆราช ผู้อ้างตนว่าเป็นผู้รักษาสถานะกษัตริย์ว่าอยู่เหนือราชฎ และกษัตริย์ที่มาในบทเพลงชาตินั้นก็เป็น “วงศ์กษัตริย์ผู้สร้างปราสาทหิน” ซึ่งสะท้อนถึงอุดมคติที่เป็นต้นแบบของรัฐกัมพูชาในยุคสังคมนิยมว่านั่นด้วยไม่ได้ยึดถืออุดมการณ์แบบรัฐประชาชาติที่ประชาชนเป็นใหญ่ ซาย โบเรีย ข้าราชการซึ่งจบการศึกษาจากฝรั่งเศสแล้วกลับมาร่วมงานกับสังคมนิยมกล่าวเปรียบเทียบกับระหว่างกัมพูชากับฝรั่งเศสไว้อย่างน่าสนใจว่า

¹²⁸ Ian Harris, *Buddhism, Power and Political Order* (New York: Routledge, 2007), p. 153.

¹²⁹ ณีษ สุวัก, *ผดไผดถูรเตา*, ธีถั 78. [ถัม สุวัก, *คนถัถูถิง*, หน้า 79].

¹³⁰ ถาข ถิส, *บรูถึบถธถรถถถถถถถถถ* (ถัถถถ: หบถถ, 1995) ธีถั 5-6.

สำหรับชาวเขมรแล้วเสรีภาพเป็นสิ่งที่ได้รับพระราชทานมาจากองค์
อธิปัตย์ แตกต่างจากในฝรั่งเศสที่เสรีภาพย่อมเป็นชัยชนะที่ประชาชนได้มาจาก
การต่อสู้เรียกร้อง ไม่ใช่เป็นเพียงเสรีภาพอันโง่เขลาที่ได้ทรงพระราชทานมาให้แก่
ราษฎรที่โง่ๆนี่คือสิ่งที่พบได้ในความเป็นประชาธิปไตยแบบกัมพูชา¹³¹

ราษฎรในสมัยสังคมนิยมเป็นเพียงส่วนประกอบสำคัญที่สำคัญของประเทศ
ประเทศที่อยู่ใต้ผู้ปกครองคือสมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्र เมื่อจะอธิบายถึง ไตรสรณฐานของประเทศ คือ
คุณลักษณะเด่นอันเป็นศูนย์รวมของคนในชาติสามประการ คำขวัญที่ถูกต้องใช้อย่าง
แพร่หลายในหนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์ในสมัยสังคมนิยมซึ่งถูกบัญญัติขึ้นให้เป็นคำขวัญของยุค
โดยซิม วา (Sim Var) ที่ปรึกษาคนสำคัญซึ่งได้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการทั่วไปของสังคมนิยม
ราษฎรนิยามกำหนดให้คำขวัญที่ประจำของสังคมนิยมคือ ชาติ ศาสนา และพระ
ราชวงศ์¹³² ด้วยเหตุที่แทบไม่มีพื้นที่ให้แก่ราษฎรหรือประชาชนนักในคำอธิบายเกี่ยวกับ
ไตรสรณฐานคือลักษณะ 3 ประการของประเทศราษฎรจึงอยู่ในฐานะที่เป็นสิ่งซึ่งจรรโลง
ชาติให้รุ่งเรือง เป็นแรงงานที่จะทำให้ชาติกัมพูชามีความยิ่งใหญ่ ดัง เช่น ข้อความหนึ่งใน
หนังสือรวมสมัยสังคมนิยมที่ระบุว่า

เราเป็นชาวเขมร ซึ่งต้องรู้จักภาษาและอักษรชาติของเราให้มากกว่า
อักษรชาติอื่น พร้อมทั้งทำอักษรศาสตร์ของชาติให้มีคุณค่าสูงขึ้นสำหรับยุวชน
ชาติของเราทั้งปัจจุบันและอนาคต เพื่อให้พลรัฐมีสมรรถภาพบริบูรณ์ด้วยคุณ
ของการศึกษา. เพราะว่าการศึกษานี้เป็นองค์การหนึ่งซึ่งสำคัญมาก เป็นเครื่อง
อบรมนิสัยของพลรัฐให้มีสติปัญญา ให้มีรังสรรค์มีรุ่งเรืองสว่างไสวระบือลือเลื่อง
ไม่ทำให้ชาติอับจนต่อไป ในอนาคต ซึ่งเป็นกรณียกิจของทั้งราษฎรทั้งข้าราชการ
ต้องปฏิบัติให้สมบูรณ์¹³³

¹³¹ Say Bory, L'administration rurale au Cambodge et ses projets de réforme p.24. Cited in
Marie Alexandrine Martin, Cambodia: A Shattered Society, p.63.

¹³² Long Tbol, กษุณา (Cambodia) an Annotated chronology of Event from the French
Protectorate: 1863-1953, p.131.

¹³³ ព្រះឧបាទិវង្ស (សូរ ហាយ), ត្រៃសរណ្ណានុវត្តន៍ប្រទេស (ភ្នំពេញ: តិម សេង, 1953),
ទំព័រ 5-6. [พระอุบาสิวงส (สัว หาย), ไตรสรณฐานของประเทศ (พนมเปญ: ทิม เสง ,1957), หน้า 5-6.]

ด้วยภาวะความเสื่อมทรามทางด้านต่างๆ ที่สังคมราษฎรและสมเด็จพระสังฆราช เจริญเป็นเวลาหลายปีในที่สุดเวลาหกโมงเช้าของวันที่ 18 มีนาคม ค.ศ. 1970 ระหว่างที่ สมเด็จพระสังฆราชประทับอยู่ในสนามบินที่สหภาพโซเวียตและกำลังเสด็จต่อไปยังประเทศจีน นายพลลอน นอล ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและสมเด็จพระสังฆราช สิริมาตะซึ่งมี บทบาทนำในรัฐสภาที่มาจากการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 1966 จึงได้เปิดประชุมสภาสมัยพิเศษ เพื่อถอดถอนสมเด็จพระสังฆราชออกจากตำแหน่งประมุขของรัฐ โดยในเวลาต่อมาอิน ตัม (In Tam) ประธานรัฐสภาซึ่งขึ้นมามีอำนาจสูงสุดตามรัฐธรรมนูญได้เผยแพร่มติของรัฐสภาที่ ถอดถอนสมเด็จพระสังฆราชออกจากตำแหน่งโดยอธิบายว่าเป็นเพราะทรงใช้อำนาจอย่างเผด็จ การ ทรงลดทอนอำนาจของสมาชิกรัฐสภาที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน และทรงไม่ ประพฤติตนอยู่ในหลักทศพิธราชธรรมอันดี

ประวัติศาสตร์เขมรก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวเขมรต้องอยู่ภายใต้ ผู้ปกครองที่ยึดหลักทศพิธราชธรรม หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การปกครองของ เขมรเป็นไปตามข้อกำหนดที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในตอนนี้เป็นที่ชัดเจนแล้ว ว่ากษัตริย์ไม่อาจทรงใช้อำนาจอย่างเด็ดขาดเผด็จการได้ ไม่อาจตัดสินประหาร ชีวิตพลรัฐหรือยินยอมมอบดินแดนแม้เพียงบางส่วนเพื่อรักษาไว้ซึ่งอำนาจของตน ได้...ด้วยเล็งเห็นถึงความเสื่อมทรามของลัทธิราชานิยมดั้งที่ได้กล่าวในข้างต้น ข้าพเจ้าอิน ตัมประธานรัฐสภาในนามของประชาชนชาติชาวเขมร ขอใช้โอกาสใน วันที่ 9 ตุลาคม ค.ศ. 1970 นี้ตั้งแต่วเวลา 7 นาฬิกาเป็นต้นไปประกาศจัดตั้ง ประเทศเขมรขึ้นเป็นประเทศสาธารณรัฐแต่เพียงหนึ่งเดียวซึ่งไม่อาจ แบ่งแยกได้และให้มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่าสาธารณรัฐเขมร¹³⁴

การล้มล้างระบอบการปกครองที่มีกษัตริย์เช่นสมเด็จพระสังฆราชเป็นผู้นำลงส่งผลให้ บทบาทของสมเด็จพระสังฆราชในการเรียกร้องสิทธิในการครอบครองปราสาท “พระวิหาร” คืบจากการเข้ายึดครองโดยรัฐบาลไทยเป็นสิ่งที่ ประวัติศาสตร์กัมพูชาสมัยใหม่ไม่ได้ทำ การมีการบันทึกไว้ในแบบเรียน-ประวัติศาสตร์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันจึงกล่าวถึงเฉพาะในส่วน ที่เป็นคำตัดสินที่ชอบธรรมของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศไม่ได้กล่าวถึงเรื่องราวหรือการ ต่อสู้ของรัฐบาลสังคมนิยมเพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะเหนือไทย ดังปรากฏเนื้อความใน แบบเรียนในยุคปัจจุบันของกัมพูชาว่า

ในปี ค.ศ. 1954 ประเทศไทยได้ยกกองทัพเข้ามายึดปราสาท “พระวิหาร” ไว้ ปราสาทหลังนี้เป็นผลงานศิลปะซึ่งตั้งอยู่บนพนม” พระวิหาร” การกระทำของ

¹³⁴ มุกต์ฉัตติย 12 (ตุลาคม 1970): 7. [นักชาตินิยม 12(ตุลาคม 1970):7].

โบราณที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่ราบซึ่งเป็นประเทศพม่าลาวและไทยในปัจจุบัน¹³⁷ และสองคือ ปราสาท “พระวิหาร” เป็นชัยชนะของพวกเขา (ชาวเขมร)เหนือประเทศไทยซึ่งเป็นไปตามคำตัดสินอย่างยุติธรรมของศาลโลก¹³⁸

5.3 สรุป

กล่าวโดยสรุปความหมายแฝง หรือชุดคำอธิบายที่แฝงอยู่เบื้องหลังปราสาทเปรียะวิเชียหรือ “พระวิหาร” จึงเปรียบเสมือน “พื้นที่” ที่แม้แต่คนในประเทศกัมพูชาก็แย่งชิงการนิยามหรือให้คำอธิบาย โดยเฉพาะภายหลังจากที่สมเด็จพระเจสีย์หนุญญิตปฏิวัติในปี ค.ศ. 1970 ส่งผลให้อำนาจทางการเมืองของพระองค์ลดลง บทบาทของพระองค์ในฐานะผู้นำทางการเมืองในยุคสังคมนิยมกลายเป็นสิ่งที่นักประวัติศาสตร์เขมรเองไม่ได้กล่าวถึงนัก ส่วนเรื่องปราสาท “พระวิหาร” ที่จัดได้ว่าเป็นหนึ่งในนโยบายที่ประสบความสำเร็จของสมเด็จพระเจสีย์หนุญญิตได้ระบอบสังคมนิยมก็ถูกนำเสนอเพียงในฐานะเหตุการณ์หนึ่งที่กัมพูชามีชัยชนะและได้ดินแดนที่ไทยยึดไปอย่างไม่ชอบธรรมกลับคืนโดยตัดบริบททางการเมืองในยุคที่สมเด็จพระเจสีย์หนุญญิตมีอำนาจสูงออกไป ตรงข้ามกับบริบททางการเมืองของกัมพูชาในยุคที่เรียกว่าสังคมนิยม คือนับตั้งแต่ช่วงเวลาระหว่าง ค.ศ. 1957-1970 ที่ปราสาท “พระวิหาร” นั้นถูกสมเด็จพระเจสีย์หนุญญิตไปใช้อย่างมากในเงื่อนไขที่กัมพูชา มีความขัดแย้งกับประเทศไทย ไม่เพียงแต่ในช่วงที่คดีความอยู่ภายใต้การไต่สวนของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเท่านั้น โดยหลังจากการที่ศาลตัดสินออกมาแล้วแต่ฝ่ายไทยยังไม่ล้มเลิกความต้องการปราสาทแห่งนี้ทางรัฐบาลกัมพูชาก็ได้การนำของสมเด็จพระเจสีย์หนุญญิตได้นำเอาความรู้ทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่ฝรั่งเสสวางรากฐานไว้มาใช้เพื่อใช้ตอบโต้ความคิดกับฝ่ายไทย ส่งผลให้ชื่อของปราสาทซึ่งปรากฏในจารึกว่า “กมรเตงชัตต

¹³⁷ สิริ สัมภาษณ์ รัส ฐรรพบุรุษ, **พงศาวดารเขมรสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช** **มหิตกาลบุรุษและมรดกชาติเขมรสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชสมัยกรุงศรีอยุธยา** **กษัตริย์บุรุษเจ้าอุบลราชธานี 2 เสาโบราณคดีเขมรสมัย 1-7 อยุธยา 2002 (n.p.)** (n.d.). ยี่ 112-13c [สอน สำแดง วัชรวิชัย จันทบุรุษ, เอกสารสังเขปเกี่ยวกับประวัติปราสาท “พระวิหาร” อดีตกาลอันรุ่งเรืองกับความภาคภูมิใจของชาติเขมร สำหรับการศึกษาศึกษาของคณาจารย์ราชบัณฑิตสถานแห่งกัมพูชาและนักศึกษาชั้นสูงที่ 2 ณ ปราสาท “พระวิหาร” อลองแวงและอังกอร์ วันที่ 1-7 เมษายน 2002 (ม.ป.ท.), (ม.ป.ป.), หน้า 12-13].

¹³⁸ ฐรรพบุรุษ, “เขมรเรย์อโณนตย์นเรศวรมหาราชเสด็จขึ้นครองราชย์ที่กรุงศรีอยุธยา” **กษัตริย์บุรุษ** 34 (กษัตริย์ 1963): 216). [ฐรรพบุรุษ, “เขมรเรย์อโณนตย์นเรศวรมหาราชเสด็จขึ้นครองราชย์ที่กรุงศรีอยุธยา” **กษัตริย์บุรุษ** 34 (กษัตริย์ 1963): 212].

ศรีศิขเรศวร” ถูกปรับไปให้ทันสมัยและเข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบันที่กัมพูชาเผชิญว่าปราสาท “พระวิหาร” ที่สำคัญที่สุดปราสาท “พระวิหาร” ได้ถูกผูกเข้ากับรู้สึกความรักความห่วงหาอาทรดินแดนและภาคภูมิใจในอารยธรรมอันยิ่งใหญ่ของชาวเขมร ซึ่งตามค่านิยมเช่นนี้จึงเป็นความชอบธรรมอย่างสูงยิ่งของชาวเขมร และประเทศกัมพูชาในฐานะรัฐชาติที่จะนำมาใช้อธิบายถึงสิทธิของตนเหนือปราสาท“พระวิหาร”แทนที่คำอธิบายในมิติความชอบธรรมตามแนวทางอันเป็นสากลซึ่งกัมพูชาได้เคยอ้างถึงข้อผูกมัดตามสนธิสัญญาที่สยามทำกับฝรั่งเศสจนทำให้กัมพูชาเป็นฝ่ายชนะคดีความตามคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ หลังคำตัดสินในปี1962 คำอธิบายนี้ไม่มีพลังพอในการอธิบายหรือสร้างความเข้าใจให้กับชาวเขมรได้เพราะผลการตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศยังไม่อาจทำให้ไทยหยุดความพยายามที่จะอ้างสิทธิในการเป็นเจ้าของศาสนาสถานที่ตั้งอยู่ระหว่างชายแดนของประเทศเพื่อนบ้านทั้งสองประเทศ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

บทสรุป

ปราสาท “พระวิหาร” ตามความเข้าใจของคนไทยโดยทั่วไป คือโบราณสถานที่สร้างเพื่ออุทิศแด่พระศิวะเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่และสถิตอยู่บนเขาไกรลาสตามคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ แต่สำหรับชาวเขมรซึ่งบนธงชาติได้ใช้ภาพปราสาทนครวัดเป็น “สัญลักษณ์” ของชาติซึ่งสืบทอดความยิ่งใหญ่มาจากยุคเมืองพระนครด้วยความคิดเช่นนี้ ปราสาท “พระวิหาร” ในฐานะสิ่งก่อสร้างที่เป็นมรดกตกทอดจากสมัยเมืองพระนครจึงมีความหมายที่พิเศษแตกต่างออกไปจากความคิดของคน ไทย ในยุคสังคมนาษฎร์นิยม ความหมายของปราสาท “พระวิหาร” จึงได้ถูกโยงเข้ากับพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์เขมรในฐานะที่ทรงเป็นผู้สร้างความยิ่งใหญ่ให้แก่พระราชอาณาจักร

ภายใต้ระบอบสังคมนาษฎร์นิยมที่สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีทรงดำรงตำแหน่งประมุขแห่งรัฐ (Chief of State) ที่มีพระราชอำนาจเด็ดขาด ผ่านทางระบอบการเมืองที่กีดกันนักการเมือง ทรงทำลายระบบพรรคการเมืองผ่านการผนวกเอานักการเมืองทั้งหมดให้ร่วมกับขบวนการการเมืองที่ทรงเรียกว่าสังคมนาษฎร์นิยม (Sangkum Reastr Niyum) นักการเมืองตามระบบสภานิติบัญญัติ (National Assembly) ที่มาจากการเลือกตั้งถูกทำลายหรือถูกลดบทบาท โดยการที่ทรงคัดเลือกราษฎรจากทั่วประเทศให้มาชุมนุมกันภายใต้สภาสมัชชาชาติ (National Congress) ซึ่งจัดขึ้นในบริเวณพระราชวัง ภายใต้ระบบสังคมนาษฎร์นิยมที่ราษฎรยังคงให้ความเคารพสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีพระมหากษัตริย์และพระบิดาแห่งเอกราช ทำให้ในระยะแรกทรงสามารถควบคุมนโยบายต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับปราสาท “พระวิหาร” สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีทรงดำริว่าเป็นการเรียกร้อง “ความเป็นธรรม” ให้กัมพูชา ด้วยเหตุนี้จึงทรงนำเรื่องขึ้นสู่การพิจารณาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ในปัจจุบันมิเชล ตราเน (Michel Trane) นักประวัติศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงชาวเขมรได้อ้างถึงพระราชดำรัสของสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีว่า

การรักษาไว้ซึ่งปราสาท “พระวิหาร” เป็นข้อกำหนดที่บัญญัติไว้ในกฎหมายของกัมพูชาซึ่งอ้างถึงความเป็นหนึ่งเดียวกันของพระราชอาณาจักร ซึ่งไม่อาจแบ่งแยกได้หากเรายินยอมมอบดินแดนส่วนนี้ให้แก่ผู้อื่นเท่ากับว่าเรายอมอยู่ได้

การปกครองของเขา ยอมให้เขาลบประเทศเราออกจากแผนที่และประวัติศาสตร์โลก เราจึงไม่อาจยอมได้เป็นอำนาจที่จะเสียดินแดนแม้คืบเดียว.¹

นักประวัติศาสตร์จำนวนหนึ่งมีทัศนะว่ากรณีปราสาท "พระวิหาร" จึงเป็นพระราชกรณียกิจที่กษัตริย์พึงกระทำเพื่อปกป้องดินแดนเขมรจากการรุกรานของเพื่อนบ้านคือไทย ในยุคสังคมนาษฎร์นิยมสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีทรงมีพระราชดำรัสและทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานาประการตามธรรมเนียมราชประเพณีของกษัตริย์ เช่น เสด็จเป็นประธานในพิธีแรกนาขวัญบริเวณลานพระบรมราชวังในกรุงพนมเปญ ดังนั้นเมื่อสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีทรงเป็นผู้นำในการยื่นฟ้องต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศให้ไทยถอนกำลังทหารที่เข้ายึดครองปราสาท "พระวิหาร" และคืนโบราณวัตถุที่ไทยยึดไปให้แก่กัมพูชา สิ่งนี้ย่อมเป็นพระราชกรณียกิจสำคัญของสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดี และเป็นสิ่งที่เอกสารร่วมสมัยต่างๆ ในยุคสังคมนาษฎร์นิยมพึงบันทึกไว้ แต่ด้วยความทุกข์ยากและ "โคกนาฏกรรม" ที่ชาวเขมรต้องพบเจอในยุคเขมรแดง และสงครามกลางเมืองหลังการสิ้นสุดของระบอบสังคมนาษฎร์นิยมได้ส่งผลให้หลักฐานร่วมสมัยจำนวนมากถูกทำลายไป จึงเป็นอุปสรรคในการที่จะทำความเข้าใจถึงบทบาทของสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดีในการต่อสู้เพื่อให้ได้รับชัยชนะเหนือประเทศไทยตามคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในกรณีคดีปราสาท "พระวิหาร"

ตามหลักฐานทางราชการร่วมสมัยสังคมนาษฎร์นิยมที่หลงเหลือและได้รับการเผยแพร่ในปัจจุบัน* คืองานเรื่องปัญหาปราสาท "พระวิหาร" ที่คณะกรรมการถาวรของกัมพูชาประจำองค์การสหประชาชาติพิมพ์เผยแพร่ในปี ค.ศ. 1960 งานชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ในการจัดทำเพื่อรวบรวมข้อมูลและความเห็นเพื่อให้ได้แย้งกับรัฐบาลไทย จึงได้แสดงหลักฐานประเภทสนธิสัญญาต่างๆ เพื่อให้เห็นถึงความชอบธรรมในการเป็นเจ้าของปราสาท "พระวิหาร" ของกัมพูชา และยังได้นำหลักฐานต่างๆ มาแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลฝรั่งเศสในยุคอาณานิคมและรัฐบาลกัมพูชาหลังได้รับเอกราชต่างมีความพยายามหลายครั้งในการร้องขอให้ทางการไทยถอนกำลังออกจากปราสาท "พระวิหาร" อันเป็นส่วนหนึ่งของกัมพูชาตามแผนที่ปี ค.ศ. 1907 และอาศัยข้อสนธิสัญญาที่สยามและฝรั่งเศสตกลงให้สัตยาบันกันไว้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1904 หลักฐานราชการที่ตกทอดมาจากยุคอาณา

¹ ยี่ไฉส ฐาณ, **ประวัติศาสตร์ประเทศไทยยุคใหม่** (กรุงเทพฯ; (n.d.), 2005). ยี่ไฉส 134. [มิเชล ตราณ, **ประวัติศาสตร์พระราชอาณาจักรกัมพูชาสัมพันธ์ระหว่างประชาชนเขมร-ไทย** (พนมเปญ; (มปป.), 2005), หน้า 134].

* สามารถดาวน์โหลดเอกสารนี้ได้ทาง <http://khmervipheak.wordpress.com/category/> [2010, March 1]

นิคมนี้เป็นข้อสนับสนุนสำคัญที่รัฐบาลกัมพูชาและคณะทนายความได้ใช้ในการโต้แย้งว่า รัฐบาลไทยยอมรับในแผนที่และสนธิสัญญา มาตลอดเพื่อเรียกร้องความชอบธรรมของตน จากศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

ในปีค.ศ. 1962 เมื่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศตัดสินให้กัมพูชาเป็นฝ่ายชนะคดี โดยมีคำสั่งให้อธิปไตยเหนือปราสาท “พระวิหาร” ตกเป็นของกัมพูชา และรัฐบาลไทยต้องถอนกำลังออกจากบริเวณที่เข้าครอบครอง ตลอดจนถึงโบราณวัตถุที่ยึดไปนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1954 ให้แก่รัฐบาลกัมพูชา เหตุการณ์นี้เป็นชัยชนะที่สำคัญมากของรัฐบาลกัมพูชา จึงมีการพิมพ์ธนบัตรที่มีรูปปราสาท “พระวิหาร” ออกใช้หลังคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าในธนบัตรที่พิมพ์ออกมาใช้ไม่ปรากฏว่ามีพระบรมสาทิสลักษณ์ของสมเด็จพระเจ้านุ ซึ่งเมื่อผลตรงกับที่มีพระราชดำรัสแก่ราษฎรชาวเขมรที่ชุมนุมแสดงความยินดีเมื่อทราบข่าวชัยชนะของกัมพูชาว่า

ชัยชนะในครั้งนี้ไม่ได้เป็นผลมาจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง ไม่ใช่ด้วยลำพังความสามารถของข้าพเจ้า แต่(ชัยชนะนี้) คือผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนจากคนทุกชนชั้นในชาติซึ่งได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนอย่างเต็มความสามารถ ซึ่งข้าพเจ้าต้องขอขอบคุณบรรดาสมาชิกของราชวงศ์ เหล่าบรรดาข้าราชการ สมาชิกของขบวนการเยาวชนราชนิยม และราษฎรทุกเพศทุกวัยที่ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ข้าพเจ้า²

พระราชดำรัสในข้างต้นสอดคล้องกับคำอธิบายของ ฮู นิมป์ญญาชนฝ่ายซ้ายร่วมสมัย ที่อธิบายถึงชัยชนะของเขมรว่าเป็นเรื่องของการการรักษากฎและข้อปฏิบัติระหว่างประเทศซึ่งศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้ตัดสินไปอย่างยุติธรรม ในด้านหนึ่งหลักฐานประเภทหนังสือตำราเรียนที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้ในยุคนั้นได้แสดงให้เห็นว่าอย่างน้อยดินแดนที่พวกเขา ส่วนที่เรียกว่าพนมเปญแรกอันเป็นเส้นพรมแดนธรรมชาติที่กั้นกลางระหว่างกัมพูชาและไทยก็เป็นสิ่งที่ถูกอ้างถึงในฐานะพื้นที่ซึ่งพระมหากษัตริย์เขมรแผ่พระราชอำนาจไปปกครอง ภาพปราสาท “พระวิหาร” ที่ปรากฏในธนบัตรที่ออกใช้ในยุคนั้น ราชกรณียกิจจึงแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของดินแดนอันเป็นที่ตั้งของปราสาท “พระวิหาร” ที่กัมพูชาได้คืนกลับมา

² Preah Vihear case verdict” Cambodian Commentary 3(May-June 1962): 25.(ความในวงเล็บเป็นของผู้วิจัย)

หลังคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศรัฐบาลไทยยังคงอ้างสิทธิ์ในการโต้แย้งคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ รัฐบาลไทยได้ดำเนินการล้อมรั้วกันแยกเขตแดนส่วนที่เป็นของไทยกับ"พระวิหาร"ที่เป็นของกัมพูชาออกจากกัน การกระทำของรัฐบาลไทยทำให้รัฐบาลกัมพูชาไม่พอใจและเห็นว่ามีความจำเป็นต้องให้ความสำคัญยิ่งขึ้นกับการอ้างสิทธิ์ในฐานะเจ้าของปราสาท ด้วยเหตุนี้ในปี ค.ศ. 1963 สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จฯ ไปเยือนกัมพูชาเพื่อแสดงความเคารพและชื่นชมในกัมพูชา รวมทั้งบรรดาทูตานุทูตจากนานาประเทศขึ้นไปร่วมเป็นสักขีพยานในการเชิญธงชาติกัมพูชาขึ้นสู่บริเวณปราสาท"พระวิหาร"

ในยุคสังคมนิยมเป็นช่วงเวลาที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับแนวคิดที่เรียกว่า "สังคมนิยมพระพุทธศาสนา" ด้วยเหตุนี้การได้ปราสาท "พระวิหาร" กลับคืนมาตามคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศจึงถูกกล่าวขานว่าเป็นความ "ชอบธรรม" ของกัมพูชา ในขณะที่การเข้ายึดปราสาทด้วยความโลภของไทยเป็น "สิ่งผิด" เหตุการณ์นี้ได้รับการนำมาต่อยอดผ่านสื่อต่างๆ ของรัฐอยู่เสมอ ช่วยตอกย้ำภาพลักษณ์ความเป็น "ผู้ร้าย" ของไทยในทัศนะของชาวเขมร "ภาพ" หนึ่งที่รัฐบาลสังคมนิยมได้นำเสนอแก่ชาวเขมรจึงเป็นภาพของปราสาท "พระวิหาร" แปลงเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปโดยเอกสารทางราชการของกัมพูชาเรียกโบราณสถานแห่งนี้ว่า พุทธาราม หรือ วิหารวัดร้าง โดยมีภาพผู้นำฝ่ายรัฐบาลไทยกำลังหันกระบอกปืนมายิง

ในช่วงปลายยุคสังคมนิยมเมื่อสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอฯ ทรงเผชิญกับ "ความเสื่อม" จากพระราชอำนาจ อันเป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาด การแทรกแซงทางการเมืองจากภายนอกประเทศ และการเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วของนักการเมืองทั้งฝ่ายนิยมขวาและนิยมซ้าย ทำให้สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอฯ ทรงหันไปให้ความสนใจอย่างมากในกิจกรรมทางศิลปะและวัฒนธรรม ทรงอาศัยสื่อสิ่งพิมพ์ที่รัฐบาลสังคมนิยมควบคุม ทรงพระนิพนธ์บทความเพื่อตอบโต้ความคิดของคนไทยโดยเฉพาะความคิดที่ว่า "เขมรไม่ใช่ขอม" และการที่ไทยยังอ้างสิทธิ์ความเป็นเจ้าของปราสาท "พระวิหาร" ทรงอำนวยการสร้างภาพยนตร์ที่มีชื่อเรื่องเป็นภาษาเขมรว่า "เปรี๊ยะฮิวีเยียร์" (Preah Vihear) เพื่อให้ราษฎรชาวเขมรระลึกถึงเหตุการณ์ในปี ค.ศ. 1958 ที่รัฐบาลไทยได้ส่งกำลังทหารเข้ายึดปราสาท "พระวิหาร" ผลจากการที่ทรงใช้แนวทางด้านวัฒนธรรมในการตอบโต้และต่อยอดทำที่ไม่เป็นมิตรของไทยได้กระตุ้นให้ปัญญาชนชาวเขมรและ นักเขียนร่วมสมัยหยิบยกเอาประเด็นเกี่ยวกับปราสาท "พระวิหาร" หรือเรื่องราวในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หรือเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มาสร้างความสำเร็จในการเป็น

เจ้าของปราสาท เหตุการณ์ที่ไทยรุกรานอาณาจักรเขมรในยุคอดีตยังถูกนำมาใช้แตงนวนิยายเพื่อสร้างความรู้สึก “ต่อต้านไทย” และส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของกษัตริย์เขมร ไม่นานก่อนที่ลอน นอล และสิริมาตะผู้นำทหารที่มีแนวคิดนิยมขวาจะปฏิวัติระบอบสังคมนิยม รัฐบาลของสังคมนิยมที่มีลอน นอลเป็นนายกรัฐมนตรีจึงยังคงอนุมัติให้มีการตีพิมพ์แบบเรียนสำหรับนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาเล่มหนึ่ง ซึ่งในคำนำตอนต้นเล่มระบุถึงเป้าหมายของการแต่งว่าเพื่อให้ผู้เรียนได้รู้ถึงประวัติศาสตร์ เกิดความรู้สึกรักในพระมหากษัตริย์ของเรา...³

ในเดือนมกราคมปี ค.ศ. 1970 ลอน นอลยังได้ตั้งสถาบันมอญเขมร (Mon Khmer Institute) ขึ้น⁴ โดยในเวลาต่อมา (ค.ศ. 1974?) หนังสือเล่มหนึ่งที่ออกโดยสถาบันนี้ได้เผยแพร่ผลการศึกษาที่ว่าเขมรและขอมเป็นคนกลุ่มเดียวกันและเป็นชนชาติที่มีอำนาจปกครองเหนือดินแดนนี้มาอย่างยาวนาน คำอธิบายนี้เป็นการตอกย้ำแนวคิดที่สมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रวงศาธิบดีได้ถ่ายทอดได้ฝ่ายไทยให้เป็นรูปธรรมขึ้น โดยอาศัยการอ้างอิงผลการศึกษาทางด้านอักษรศาสตร์ ประวัติศาสตร์และ โบราณคดีของนักวิชาการชาวฝรั่งเศสมาช่วยยืนยันความคิดที่ว่า ขอมกับเขมรเป็นชนชาติเดียวกัน⁵ หลังจากที่นักการเมืองฝ่ายขวาที่มีลอน นอลและสิริมาตะซึ่งมีความใกล้ชิดกับพันธมิตรกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ล้มล้างระบอบสังคมนิยมและอำนาจของสมเด็จพระเจ้าสุริเยन्द्रวงศาธิบดีไปในช่วงเดือนมีนาคม ค.ศ. 1970 ปรากฏข่าวต่อมาว่ารัฐบาลสาธารณรัฐเขมรยินดีที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับไทยและพร้อมจะพัฒนาบริเวณปราสาท “พระวิหาร” ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว⁶ แต่ทางการกัมพูชาเองยังคงยืนยันว่าปราสาท “พระวิหาร” เป็นของกัมพูชาตามการตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ในส่วนของการสอนวิชาประวัติศาสตร์ยุคใหม่จึงได้บรรจุเรื่องปราสาท “พระวิหาร” ในแบบที่นักการเมืองฝ่ายขวาเองก็ให้การยอมรับว่าปราสาทและอภิปโตยเหนือดินแดนแห่งนี้เป็นสิทธิอันชอบธรรมของประเทศกัมพูชาซึ่งไม่อาจส่งมอบคืนให้แก่ไทยหรือแม้กระทั่งไม่อาจยอมให้ไทยใช้สิทธิในการขอขึ้นทะเบียนร่วมปราสาทแห่งนี้

³ ณา หุຍ ផៃ ផៃង សោម អុម. **ប្រវត្តសាស្ត្រនៃប្រទេសកម្ពុជាថ្នាក់ទី ១ ថ្នាក់ទី ៨ ថ្នាក់ទី ៧**

(กรุงเทพฯ: IRC printing, 1992) ទំព័រ ៦. [ชา อวม ไพบง และ โชม อุม, **ประวัติศาสตร์ในประเทศกัมพูชาชั้นที่ 9 ชั้นที่ 8 ชั้นที่ 7** (พนมเปญ: IRC printing, 1992), หน้า ๖]

⁴ Long Tbol, **កម្ពុជា (Cambodia) an annotated chronology of event from the French protectorate: 1863-1953** (n.p.), (n.d.), p. 229.

⁵ ប្រគុយសេស៊ីយ៉ា ធីត្រាប្រមូធី, **ខ្មែរ-ខម** (n.p.), (n.d.), ទំព័រ ៦. [ฉัตรภา เปรมฤดี, **เขมร=ขอม** (ม.ป.ป.), (ม.ป.ท.) หน้า ๖]

⁶Tropical report, June 24 1970, p. 1.

เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของโลก เนื่องจากลักษณะเฉพาะของโบราณสถานแห่งนี้ นอกจากจะเป็นสัญลักษณ์ความเหนือกว่าของอารยธรรมเขมรแล้วโบราณสถานที่ตั้งอยู่ระหว่างแดนกัมพูชาและไทยยังเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นสิ่งแสดงออกซึ่งชัยชนะเหนือไทยของทั้งฝ่ายรัฐบาลกัมพูชาและประชาชนชาวเขมร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- การต่างประเทศ, กระทรวง. **เขาพระวิหารคำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ**. พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2505.
- กรณวงศ์ เจริญระวี. **อำนาจความรู้ในวาทกรรมงานทางประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดีเขมรในประเทศไทย** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; 2545.
- กาญจนา นาคสกุล. **อ่านภาษาเขมร**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ไกล่รุ่ง อามระดิษ. “คำอธิบายการถ่ายคำเขมรเป็นไทย”. ใน **เขียน วิริยะวิทย์ และสุณัย ผาสุก. กัมพูชา: ประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ**. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- กอบแก้ว สุวรรณทนต์ เพียร. **นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลพิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532.
- เกษียร เตชะพีระ. “อำนาจนำ (hegemony)” **มติชนรายวัน** 12 ตุลาคม 2550.
- ขรพรวรรณ ธรรมรส. **ผลกระทบต่อจังหวัดศรีสะเกษในกรณีพิพาทระหว่างไทยกับกัมพูชาเรื่องปราสาทเขาพระวิหาร พ.ศ. 2502 – 2505** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร มหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2546.
- เชี่ยว สัมพันธ์. **เศรษฐกิจกัมพูชากับการพัฒนาอุตสาหกรรม**. แปลโดย ภูวดล ทรงประเสริฐ, ปนัดดา เลิศล้ำอำไพ และ จิราภรณ์ รัตนจัญญ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชีย, 2525.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. **ถกเขมร**. พระนคร: ชัยฤทธิ์, 2496.
- คู่มือการพิมพ์วิทยานิพนธ์**. กรุงเทพฯ: หน่วยมาตรฐานวิทยานิพนธ์และเผยแพร่ งานมาตรฐานการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

- เจโรม คาราเบล **ความขัดแย้งของการปฏิวัติ : อันโตนิโอ กรัมสกี กับปัญหาของปัญญาชน** แปลโดย สมบัติ พิศสะอาด กรุงเทพฯ : มุลนิธิโกมลคีมทอง, 2525.
- โจวตากวาน. **บันทึกว่าด้วยชนบธรรมเนียมประเพณีของเงินละ.** แปลโดย เฉลิม ยงบุญเกิด. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน, 2543.
- จาร์ส ดวงธิสาร และประหยัด ศ. นาคะนาท. **ความเมืองเรื่องเขาพระวิหาร.** พระนคร: สาส์น สวรรค์, 2505.
- น้ำ ทองคำวรรณ. **หลักภาษาเขมร.** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2527.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. **สัตววิทยา โครงสร้างนิยมและหลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์.** กรุงเทพฯ : วิชาษา, 2545.
- ไชยวัฒน์ คำชู (บรรณารักษ์). **ญี่ปุ่นศึกษา.** กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **การสำรวจแนวพรมแดนไทย พม่า ลาว กัมพูชา.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- _____. **ประวัติการเมืองไทยสยาม พ.ศ. 2575-2500.** พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2551.
- _____. “ ลัทธิชาตินิยมไทย – สยามกับกัมพูชาข้อพิพาทปราสาทพระวิหาร (กลับมาเยือน)” **เอกสารประกอบการแสดงปาฐกถาพิเศษ ป่วย อังภากรณ์ ครั้งที่ 11.** คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2552 ณ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.
- แซนด์เลอร์, เดวิด. **ประวัติศาสตร์กัมพูชา.** แปลโดย พรรณงาม เถาธรรมสาร, สดใส ชันติวรงค์ และ วงเดือน นาราสะจจ์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2540.
- ชุมพล เลิศรัฐการ. **บทบาทเจ้าสีหนุสงครามและสันติภาพกัมพูชาในการเมืองโลก.** กรุงเทพฯ: ธีญา พับลิเคชัน, 2534.
- ดี จี อี ฮอลล์. **ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้: สุวรรณภูมิอุษาคเนย์ภาคพิสดาร เล่ม 1** พิมพ์ครั้งที่ 3 ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (บรรณารักษ์), กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2549.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. **นิราศนครวัด**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2545.

_____ . **นิทานโบราณคดี**. พิมพ์ครั้งที่ 13 กรุงเทพฯ: รุ่งวัฒนา, 2513.

ดำเนิน เลขาภกุล. “ปราสาทพระวิหารใครสร้างขอมหรือเขมร? “ **อ.ส.ท. 3** (สิงหาคม 2505):

7 ในสำนักโบราณคดี กรมศิลปากร,” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่ององค์

ความรู้จากปราสาทพระวิหาร ณ ห้องประชุมสำนักหอสมุดแห่งชาติ

กรุงเทพมหานคร วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2551.

โดนัลด์ เค สแวนเนอร์. “ธัมมิกสังคมนิยมของท่านพุทธทาสภิกขุ” ใน โดนัลด์ เค สแวนเนอร์.

ธัมมิกสังคมนิยมพุทธทาสภิกขุ. กรุงเทพฯ: แก้วการพิมพ์, 2525.

ทัศนาศาสตร์. **สงครามอินโดจีน และสนธิสัญญาที่ทำให้ไทยต้องเสียเขาพระ**

วิหาร กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2552.

ทวิช สุภาภรณ์. **ภัยด้านอินโดจีน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2509.

ที่ระลึกสยามรัฐพิพิธภัณฑ์สวนลุมพินีพระพุทธรศักราช 2468 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์

แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

โทชิฮารุ โยชิกาวา, **สัญญาไมตรีญี่ปุ่น-ไทยสมัยสงครามโลก**. แปลโดยอาทรพูน ธรรม

สาร กรุงเทพฯ: มติชน, 2550.

ธิดา สาระยา. **ปราสาทพระวิหาร**. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2542.

ธิดา สาระยา. **ปราสาท (เขา)พระวิหาร** พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2552.

ธิปดี บัวคำศรี. **ประวัติศาสตร์กัมพูชา**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2547.

_____ . “เอกสารมหาบุรุษ” : การศึกษางานประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของ

กัมพูชา.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตศึกษา, ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

ธนาสฤษฏี สตะเวทิน. **ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาระหว่างพ.ศ. 2496-**

2504. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตศึกษา, ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่าง

ประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.

ธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์, **สยามประเทศไทยกับ “ดินแดน” ในกัมพูชาและลาว**.

กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2552.

นภดลชาติประเสริฐ. **เจ้าบรมมสึหนุกับนโยบายความเป็นกลางของกัมพูชา**.

กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2540.

นัยนา ไปรุ่งรุระ. **ภาษาเขมรสำหรับนักท่องเที่ยว** กรุงเทพฯ: ที่ระลึกงานพระราชทาน
เพลิงศพ อาจารย์นัยนา ไปรุ่งรุระ วันที่ 9 ธันวาคม 2544, 2544.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. **ประวัติศาสตร์และการวิจัยทางประวัติศาสตร์**. เอกสารประกอบการ
สัมมนา เรื่อง การวิจัยสาขามนุษยศาสตร์ ของสภาวิจัยแห่งชาติ ณ ศูนย์
สารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 22-24 สิงหาคม 2523.

_____. “สำนึกเล็กและสำนึกใหญ่” **มติชนสุดสัปดาห์** 29 (ตุลาคม 2551): 25.

_____. “วัฒนธรรมคือระบบความสัมพันธ์”ใน**ชาติไทยเมืองไทยแบบเรียน
อนุสาวรีย์ ว่าด้วยวัฒนธรรม รัฐ และรูปแบบของจิตสำนึก** พิมพ์ครั้งที่ 2
กรุงเทพฯ: มติชน, 2547.

นิธิ เอียวศรีวงศ์ และอาคม พัฒนียะ. **หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในประเทศไทย**.
กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2525.

นุชจรี ใจเก่ง. “ระลึกชาติในแบบเรียนภาษาไทย,”อ่าน 1 (2กรกฎาคม-กันยายน 2551)
จ้ง ลากูตีวัวร์. **เขมรในทัศนะเจ้าโรตมสีหนุ**. แปลโดย สว่าง วงศ์พั้วพันธ์.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ดวงกมล, 2521.

บริหารบุรีภัณฑ์,ขุน. **จดหมายเหตุการณ์เสด็จตรวจโบราณวัตถุสถานมณฑล
นครราชสีมาของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงเดชาานุภาพ
พ.ศ. 2472**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์, 2531.

บัณฑิต ธานณะ. **การศึกษาการปกครองของเจ้าสีหนุ** วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.

เบน แอนเดอร์สัน, **ชุมชนจินตกรรมบทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยาย
ของชาตินิยม** แปลโดยชาญวิทย์ เกษตรศิริและคนอื่นๆ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2552.

เบญจมาภ ไกรฤกษ์, **เนาขแมร์** กรุงเทพฯ : มติชน, 2547

บรรจบ พันธุเมธา. “คำอธิบายการใช้พจนานุกรมภาษาเขมร-ไทย,” ใน **พจนานุกรม
เขมร-ไทย ฉบับทุนพระยาอนุমানราชชน เล่ม 1 ก-ด** กรุงเทพฯ ทุนพระยา
อนุমানราชชน, 2517.

ประพัฒน์ ตีรณรงค์. **พระชีวประวัติและผลงานของสมเด็จพระยาดำรงราชานุ
ภาพ**กรุงเทพฯ:(ม.ป.พ.), 2518.

ปรีดา ศรีชลาลัย. “ขอมไม่ใช่เขมร” **สราญรมย์** 15 (พฤศจิกายน: 2502)

รุ่งพงษ์ ชัยนาม. **รวมบทความวิชาการรัฐศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 5 นนทบุรี:

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2549.

ราชบัณฑิตยสถาน, **สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถานเล่มที่ 3 กาลิทาส-ขอม**

แปรพักตร์ พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรือง, 2502.

มติชนรายวัน ฉบับวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551.

ไมเคิล ลีเฟอร์. **พจนานุกรมการเมืองสมัยใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้**

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

มนัส ปิยะกุลชัยเดช. “อุดมการณ์เมื่อแบบกรัมีซี เมื่ออุดมการณ์ต้องถูกวิพากษ์ หลายมิติ

ของอุดมการณ์และความสัมพันธ์กับการครองความเป็นใหญ่” 27 **รัฐศาสตร์**

ผู้จัดการ, กองบรรณาธิการ. **ปราสาทพระวิหารความจริงที่คนไทยต้องรู้**. พิมพ์ครั้งที่

2 กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์, 2552.

ยอร์จ เซเดส. **ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ถึง พ.ศ. 2000**. แปลโดยหม่อมเจ้าสุ

ภัทรดิศ ดิศกุล พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ: สามลดา, 2549.

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 58 ภาคที่ 2 (21 ธันวาคม 2484). ในเทียมจันทร์ อ่ำแหวน,

บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพลป. พิบูลสงคราม พ.ศ.

2475 - พ.ศ. 2487. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, ภาควิชาการปกครอง

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

วสันต์ ปัญญาแก้ว. “วัฒนธรรมศึกษาในประเทศไทยอังกฤษจากซ้ายใหม่ถึงสจ๊วต ฮอลล์”

เอกสารประกอบการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 7 ยกเครื่อง

เรื่องวัฒนธรรมศึกษา วันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2551

วินัย พงศ์ศรีเพียร. “งานเขียนทางประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

กลุ่มประเทศภาคพื้นทวีป” ใน **รวมบทความประวัติศาสตร์**. ฉบับที่ 16. 2537.

นโรดม สีหนุ วิลเฟรด เบอ์เซท, **สงครามระหว่างข้าพเจ้ากับซีไอเอ** แปลโดย สุทธินันท์

กรุงเทพฯ: สารสยาม, 2522.

วิทยา สุจริตนารักษ์. “สีหนุ-การนำประชาธิปไตยมาสู่กัมพูชาและบทบาทของสีหนุใน

การพัฒนาการเมือง: การศึกษาเบื้องต้น” **วารสารสังคมศาสตร์** 2 (เมษายน

2514)

สมพงษ์ ชูมาก, **กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ:

ด้านสุทธาการพิมพ์, 2548.

- สำนักกรรมเนียบรัฐบาล. **วิจิตอนุสรณ์ คณะรัฐมนตรีพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพพลตรีหลวงวิจิตวาทการ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 16 สิงหาคม 2505** กรุงเทพฯ: สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2505.
- ศิริอักษรจำกัด. **คำพิพากษาศาลโลกคดีเขาพระวิหาร**. กรุงเทพฯ: ศิริอักษร, 2505.
- ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม และวลัยลักษณ์ ทรงศิริ. **เขาพระวิหารระเบิดเวลาจากยุคอาณาจักรนพิตย**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2551.
- สรเชต วราคามและ วิชัย สมมาตร ผลเกิด. **ปราสาทเขาพระวิหาร**. บุรีรัมย์: เรวัตการพิมพ์ 2535.
- สวัสดิ์ สุขคนธรังสี. **ประชาธิปไตยกับการวัดมติมหาชน**. กรุงเทพฯ: ดวงกมล, 2518.
- สายชล สัตยานุรักษ์. **ความเปลี่ยนแปลงในการสร้างชาติไทยและความเป็นไทย โดยหลวงวิจิตรวาทการ** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2545.
- สิริ เปรมจิตต์. **สงครามระหว่างไทยกับเขมรและเขาพระวิหารของไทย**. พระนคร: แพร่พิทยา 2502.
- สีดา สอนศรี (บรรณานุกรม), **เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเมืองการปกครองหลังสิ้นสุด สงครามเย็น**, พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.
- เสนีย์ ปราโมช. **คดีเขาพระวิหาร**. พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2505.
- สุพัฒศรี วรสายัณห์ “การปกครองแบบเทศบาลมณฑลบูรพา” ใน วุฒิชัย มูลศิลป์และสมโชติ อ๋องสกุล. **มณฑลเทศาภิบาลการศึกษาเปรียบเทียบมณฑลเทศาภิบาล: วิเคราะห์เปรียบเทียบ**. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2524.
- สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, หม่อมราชวงศ์. **ปราสาทเขาพระวิหาร: ศาสนบรรพตที่โดดเด่นที่สุดในภาคพื้นเอเชีย อาคเนย์**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2536.
- สวัสดิ์ สุขคนธรังสี. **ประชาธิปไตยกับการวัดมติมหาชน**. กรุงเทพฯ: ดวงกมล, 2518.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. “ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับ 2 วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501” **อ้างในคณะรัฐมนตรี, ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502-2505** พระนคร: โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี, 2503.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. “หัวข้อการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 35/2497 วันที่ 7 มิถุนายน 2497” ใน **ณรงค์ พ่วงพิศ. ย้อนรอยความสัมพันธ์ไทยกับประเทศเพื่อนบ้านช่วง พ.ศ.2496-2506**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์ 2545.

สโมสรรผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์. **สมุดปกขาวสัมพันธ์ภาพระหว่างประเทศไทยกับ**

กัมพูชา พระนคร: สโมสรรผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์, 2502.

อเล็กซานดรา เดนนิส, "วัฒนธรรมศึกษากับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในสุรินทร์" เอกสาร

ประกอบการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 7 เรื่อง "ยกเครื่อง

เรื่องวัฒนธรรมศึกษา" กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2551.

ภาษาฝรั่งเศส

Coedes Gorge. *Inscriptions du Cambodge Tome IV*, Paris; BEFEO, 1954.

Coedès, George " Essai de classification des documents historiques conservées

à la Bibliothèque de Ecole Française d ' Extrême Orient " BEFEO18

(1918): 15.

Etudes Cambodgiennes "XVI anniversaries de L' independence retrospective

1953-198" 15(July-September 1968):18.

Le Sangkum 1(August 1965):18-19.

Norodom Sihanouk. *L'action de S.M.Norodom Sihanouk pour l'indépendance*

du Cambodge 1941-1955, preface de S.E. Samdech Penn Nouth. Phnom

Penh: Ministère de l' Information, 1959.

Norodom Sihanouk. *Notre socialisme bouddhique*. Phnom Penh: Minister of

Information, 1969.

Norodom Sihanouk. *Sangkum Reastr Niyum le développement général du*

Cambodge Année 1960 (n.p.), Rama printing, 1991.

_____. *XVe Anniversaire de l'indépendance: Rétrospective 1953-1968*.

Etudes Cambodgiennes 15 (Juillet-Septembre 1968): 10-44.

ศุภ ฐิต. **ព្រះបាទពញាយ៉ាត**. ភ្នំពេញ; (n.d.), 2004, [ក្រុម វិភាគ “កំណត់ត្រា” លើ **ព្រះបាទពញាយ៉ាត** ព្រះបាទពញាយ៉ាត ព្រះបាទពញាយ៉ាត: (ម.ប.ត.), 2004].

គណៈកម្មការនីតិវិធី. **សិក្សាសង្គម 4** បោះពុម្ពលើកទី 6 ភ្នំពេញ: អប់រំ 2006. [គណៈកម្មការនីតិវិធី. **សិក្សាសង្គម 4**. ទិន្នន័យលើកទី 6 ព្រះបាទពញាយ៉ាត: អប់រំ, 2006].

_____. **សិក្សាសង្គម 5**. បោះពុម្ពលើកទី 4 ភ្នំពេញ: អប់រំ 2005. [គណៈកម្មការនីតិវិធី. **សិក្សាសង្គម 5**. ទិន្នន័យលើកទី 4 ព្រះបាទពញាយ៉ាត: អប់រំ, 2005].

_____. **សិក្សាសង្គម 7 ភូមិប្រវត្តិវិទ្យា** ភ្នំពេញ: អប់រំ, 2008. [គណៈកម្មការនីតិវិធី. **សិក្សាសង្គម 7 ភូមិប្រវត្តិវិទ្យា**. ព្រះបាទពញាយ៉ាត: អប់រំ, 2008].

គណៈកម្មការនីតិវិធី. **សិក្សាសង្គម 9 ផ្នែកទី 1 ភូមិប្រវត្តិវិទ្យា** បោះពុម្ពលើកទី 2 ភ្នំពេញ: អប់រំ, 2000. [គណៈកម្មការនីតិវិធី. **សិក្សាសង្គម 9 ផ្នែកទី 1 ភូមិប្រវត្តិវិទ្យា** ទិន្នន័យលើកទី 2 ព្រះបាទពញាយ៉ាត: អប់រំ, 2000].

_____. **សិក្សាសង្គម 10 ផ្នែកទី 1 ភូមិប្រវត្តិវិទ្យា** បោះពុម្ពលើកទី 8 ភ្នំពេញ: អប់រំ, 2007 [គណៈកម្មការនីតិវិធី. **សិក្សាសង្គម 10 ផ្នែកទី 1 ភូមិប្រវត្តិវិទ្យា**. ទិន្នន័យលើកទី 8 ព្រះបាទពញាយ៉ាត: អប់រំ, 2007].

_____. **សិក្សាសង្គម 12 ផ្នែកទី 1 ភូមិប្រវត្តិវិទ្យា** បោះពុម្ពលើកទី 5 ភ្នំពេញ: អប់រំ 2007 [គណៈកម្មការនីតិវិធី. **សិក្សាសង្គម 12 ផ្នែកទី 1 ភូមិប្រវត្តិវិទ្យា**. ព្រះបាទពញាយ៉ាត: អប់រំ, 2007].

គណៈកម្មការនីតិវិធី. **បញ្ហាប្រឈមនៃប្រទេសកម្ពុជាប្រចាំទសវត្សរ៍សហប្រជាជាតិ**.

បញ្ហាប្រឈមនៃប្រទេសកម្ពុជា (n.p.), ក្រសួងព័ត៌មាន, 1960. [គណៈកម្មការនីតិវិធី. **បញ្ហាប្រឈមនៃប្រទេសកម្ពុជា** ក្រសួងព័ត៌មាន, 1960].

ត្រួង រៀន “ភាគប្រវត្តិសាស្ត្រ” 16 (មីនា-មេសា 1964):67-68. [ក្រុមប្រឹក្សា “ប្រវត្តិសាស្ត្រ” 16 (មីនា-មេសា 1964): 67-68].

_____. “ដើមកំណើតអំពីបញ្ហាប្រឈមនៃប្រទេសកម្ពុជា “17 (កុម្ភៈ 1964): 45-58. [ក្រុមប្រឹក្សា “ប្រវត្តិសាស្ត្រ” 17 (កុម្ភៈ 1964): 45-58].

_____. “ភូមិប្រវត្តិវិទ្យា” 22 (មីនា-មេសា 1969): 6. [ក្រុមប្រឹក្សា “ភូមិប្រវត្តិវិទ្យា” 22 (មីនា-មេសា 1969): 6].

យឹង ហុកឌី. **ទិដ្ឋភាពទូទៅនៃអក្សរសាស្ត្រខ្មែរ** . Paris; L' Harmattan, 1997, [ឆឹង ឌុកឌី, លំដាប់ទៅវិញនៃអក្សរសាស្ត្រខ្មែរParis: L'Harmattan, 1997].

_____ . **មាណីបទអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរសតវត្សទី 20** (ភ្នំពេញ; អង្គរ, 2002). [ឆឹង ឌុកឌី, បុ មាណីបទអក្សរសិល្ប៍ខ្មែរសតវត្សទី 20 . (ពណ៌សៀវភៅ; ខេងកែវ, 2002)]

ចាប ពិស, **ប្រវត្តិបទនគររាជរង្វងជាតិខ្មែរ** ភ្នំពេញ: អប្សរា, 1995. [ចាប ពិស, **ប្រវត្តិបទនគររាជរង្វងជាតិខ្មែរ** ពណ៌សៀវភៅ: ខេងកែវ, 1995].

ជៀប សុផល, **របបសង្គមរាស្ត្រនិយមពីមហាជ័យជំនះនាយករដ្ឋមន្ត្រីនិងការដួលរលំ 1955-1970** ភ្នំពេញ: សុភាព, 2005, [ជៀប សុផល, **របបសង្គមរាស្ត្រនិយមពីមហាជ័យជំនះនាយករដ្ឋមន្ត្រីនិងការដួលរលំ 1955-1970** ពណ៌សៀវភៅ: សុភាព, 2005].

_____ . **សង្គ្រាម និងសន្តិភាពនៅកម្ពុជា កត្តាតំបន់និងកត្តាសកល 1955-1991**. ភ្នំពេញ: សុខណាត, 2005). [ជៀប សុផល, **សង្គ្រាម និងសន្តិភាពនៅកម្ពុជា កត្តាតំបន់និងកត្តាសកល 1955-1991** ពណ៌សៀវភៅ: សុខណាត, 2005].

ឆត្រាប្រមូល, **ខ្មែរ=ខម (n.p.), (n.d.)**, [ឆត្រា ប្រមូល, **ខ្មែរ=ខម (n.p.), (n.d.)**, (ម.ប.ប.), (ម.ប.ត.)] ជា អូម ផៃ ផៃង សោមអូម. **ប្រវត្តិសាស្ត្រនៃប្រទេសកម្ពុជា ថ្នាក់ទី១ ថ្នាក់ទី 8 ថ្នាក់ទី 7**. (n.p.): IRC printing, 1992 [ឆាខុម វិបេង និងឆែម គុម, **ប្រវត្តិសាស្ត្រនៃប្រទេសកម្ពុជា ថ្នាក់ទី១ ថ្នាក់ទី 8 ថ្នាក់ទី 7** (ម.ប.ត.): IRC printing, 1992].

ជីវិតាភ្នំ, **កំណត់ហេតុរបស់ជីវិតាភ្នំអំពីប្រពៃណីនៃអ្នកស្រុកចេនឡា**. ភ្នំពេញ; មហាណាត, 1973. [ជីវិតាភ្នំ. **កំណត់ហេតុរបស់ជីវិតាភ្នំអំពីប្រពៃណីនៃអ្នកស្រុកចេនឡា** ពណ៌សៀវភៅ: មហាណាត, 1973].

ណាត ស្រាង យិនលីបូរពងហុក បេបាង សៅសុភាសី, **ប្រវត្តិសាស្ត្រពុទ្ធសាសនាប្រទេសកម្ពុជា**. ភ្នំពេញ: X 7 Design group, 2005.[ណាត ស្រាង យិនលីបូរពងហុក បេបាង សៅសុភាសី, **ប្រវត្តិសាស្ត្រពុទ្ធសាសនាប្រទេសកម្ពុជា** ពណ៌សៀវភៅ: X7 design group, 2005].

ណឹម សុវត្ថិ. **ជនដែលត្រូវគេបាញ់**. ភ្នំពេញ: វាហុ, 2007. [ណឹម សុវត្ថិ, **ជនដែលត្រូវគេបាញ់** ពណ៌សៀវភៅ: វាហុ, 2007].

ណុត ណារាំង, “បុព្វយោគ” ក្នុង ប៊ែណារឺលីវីទីក្រុងទឹកអង្គរជំហរអារ្យធម៌ខ្មែរប្រៃស្រួលតោយ
ណុត ណារាំង ភ្នំពេញ; CEDORECK,2003,. [ធុត ឆើមរឿង “ បព្វយោគ ” បណ្ណាល័យ
ស៊ីអិលស៊ី, រឿងរ៉ាវរឿងប្រវត្តិសាស្ត្រ ប្រែសម្រួល ធុត ណារាំង បណ្ណាល័យ: CEDORECK,
2003]

ត្រឹង ងា. **ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរភាគ 1 និង 2** ភ្នំពេញ; (n.d), 1973, [ត្រឹង ងើម,
ប្រវត្តិសាស្ត្រ ខេមរ ភាគ 1 និង 2 បណ្ណាល័យ: (ម.ប.ត.), 1973] .

តូច ឈួង. **ចាត់ដំបងសម័យលោកម្ចាស់** បោះពុម្ពលើកទី 2, ភ្នំពេញ; Cedoreck,1994.
[ត្រឹង ងើម. ប្រវត្តិសាស្ត្រសម័យលោកម្ចាស់ បោះពុម្ពលើកទី 2, បណ្ណាល័យ: Cedoreck
,1994].

ធម្មការ ក្រសួង, **ព្រះពុទ្ធសាសនា នៅប្រទេសកម្ពុជាសង្ខេប** ភ្នំពេញ: ក្រសួងធម្មការ, 1961.
[ធម្មការ, ក្រសួង. **ប្រវត្តិសាស្ត្រសាសនាសាសនា** ប្រទេសកម្ពុជាសង្ខេប បណ្ណាល័យ: ក្រសួងធម្មការ, 1961].

នួន ឃើន. **វិទ្យាសាស្ត្រ 1932 ពីសៀមទៅថៃ** ភ្នំពេញ; (n.p.) 1971. [នួន ឃើន .
ប្រវត្តិសាស្ត្រ 1932 ពីសៀមទៅថៃ បណ្ណាល័យ: (ម.ប.ត.), 1971].

នរោត្តម សីហនុ សម្តេចព្រះ, **សេចក្តីប្រកាសអំពីអត្ថប្រយោជន៍សង្គមស្ត្រីនិយម**
នៃសម្តេចព្រះយុវរាជឧត្តមប្រឹក្សា: (n.p.), ក្រសួងយោធាសាសនាជាតិ, 1955. [នរោត្តម សីហនុ
សម្តេចព្រះ, កថាខណ្ឌស្តីពីអំពីអត្ថប្រយោជន៍សង្គមស្ត្រីនិយម បណ្ណាល័យ: ក្រសួងយោធាសាសនាជាតិ,
1955].

_____ . **សេចក្តីថ្លែងការណ៍ចំពោះរដ្ឋសភានៃសម្តេចព្រះបាទព្រះបរមនរោត្តម ២ តុលា**
1955 (n.p.), (n.d.),[នរោត្តម សីហនុ សម្តេចព្រះ ប្រវត្តិសាស្ត្រប្រទេសកម្ពុជាសង្ខេប
នៃសម្តេចព្រះយុវរាជឧត្តមប្រឹក្សា បណ្ណាល័យ: (ម.ប.ត.), (ម.ប.ត.)].

_____ . **សេចក្តីថ្លែងការណ៍នៃសម្តេចព្រះបាទព្រះបរមនរោត្តម សីហនុប្រធាន**
សង្គមស្ត្រីនិយម ក្នុងសម័យប្រជុំសមាសជាតិលើកទី 3” កម្ពុជាលេខ 49(កក្កដា 1
956):3 [នរោត្តម សីហនុ សម្តេចព្រះ, “ការព្រឹត្តិការណ៍នៃសម្តេចព្រះបាទព្រះបរមនរោត្តម
នរោត្តម សីហនុ ប្រធានសង្គមស្ត្រីនិយមនៃសម័យប្រជុំសមាសជាតិលើកទី 3”
កម្ពុជាលេខ 49 (កក្កដា , 1956): 3].

នរោត្តម សីហនុ សម្តេចព្រះ, **លទ្ធិសង្គមនិយមព្រះពុទ្ធសាសនាសម្រាប់យើង** (n.p.), [
ក្រសួងយោធាសាសនាជាតិ, 1965. [នរោត្តម សីហនុ, សម្តេចព្រះ, **លទ្ធិសង្គមនិយម**

พระพุทธศาสนาของเรา (ม.ป.ท.) กระทรวงโฆษณาการชาติ, 1965].

_____ . **อุทฺตยคติคាលบំណងនឹងករណីយកិច្ចនៃយុវជនរាជសង្គមនិយម** (n.p.):
ក្រសួងយោសនាការជាតិ,1958. [นโรดม สีหนุ สมเด็จพระ. **อุดมคติวัดอุประสงค์
และหน้าที่ของยุวชนราชสังคมนิยม** (ม.ป.ท.): กระทรวงโฆษณาการชาติ,
1958,].

_____ . **ប្រៀបធៀបរឿងផ្កាស្រព្រាន និងរឿងប៉ែនវិហារនី សារណាបណបញ្ចូបការសិក្សា
ភ្នំពេញ: សាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទភ្នំពេញ,2003, [ปอน สารี, **เปรียบเทียบเรื่อง
ผกาชรอโปน กับเรื่องป้อลวิชนี** พนมเปญ: มหาวิทยาลัยภูมิทรพนมเปญ
,2003].**

_____ . **មត្តទេសក៏នគរ** បោះពុម្ពលើកទី 2 ភ្នំពេញ: ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ, 1957). [ปาง ขัต,
มัตถเทศกัพระนคร, พิมพ์ครั้งที่ 2 พนมเปญ: พุทธศาสนบัณฑิตย, 1957].

_____ . **“អរិយធម៌ខ្មែរ” ក្នុង យ៉ង់ ជី អត្តសញ្ញាណប្រទេសកម្ពុជា**ភ្នំពេញ:(n.d.),2000,
[บาง ขัต, **“อารยธรรมเขมร”** ใน ยวง ธิย **อัตลักษณ์ของประเทศกัมพูชา**
พนมเปญ: (ม.ป.ป.),2000].

_____ . **រឿងអ្នកស្នេហាជាតិ សាសនា មហាក្សត្រ កម្ពុជសុរិយា** 28 (កម្ពុ:1956): 228-237
[บุญ ไป, **“เรื่องผู้รักชาติ ศาสนา มหากษัตริย์”** **กัมพูชาสุริยา** 28(กุมภาพันธ์ 1956:
228-237)].

_____ . **ប្រវត្តិសាស្ត្រសង្គមអំពីទំនាក់ទំនងខ្មែរ- សៀម** ភ្នំពេញ:អប្សរា, 1997, [แปน นุต,
ประวัติศาสตร์สังเขปเกี่ยวกับความสัมพันธ์เขมร-สยาม พนมเปญ: อับสรา
,1997].

ប្រវត្តិសង្គមនៃព្រះរាជបេសកកម្មប្រយុទ្ធនាយាវរាជសំរាប់ប្រទេសកម្ពុជា
ភ្នំពេញ,រោងពុម្ពបរមរាជវាំង,1956.[ประวัติสังเขปในพระราชกิจต่อสู้เพื่อ
เรียกร้องเอกราชสำหรับประเทศกัมพูชา พนมเปญ: โรงพิมพ์พระบรมราชวัง,
1956].

_____ . **ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ, វចនានុក្រមខ្មែរ ភាគទី1 ភាគទី2** បោះពុម្ពលើកទី5 ភ្នំពេញ:
ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ, 1968. [พุทธศาสนบัณฑิตย. **พจนานุกรมเขมรภาคที่ 1
ภาคที่ 2** พิมพ์ครั้งที่ 5 พนมเปญ: พุทธศาสนบัณฑิตย, 1968].

_____ . **ប្រជុំរឿងព្រេងខ្មែរភាគ 5 ទាក់ទងដោយដើម**

កំណើតប្រវត្តិសាស្ត្រនិងភូមិសាស្ត្រ នៃប្រទេសកម្ពុជា. បោះពុម្ពលើកទី 3 ភ្នំពេញ: រស្មីបដិវត្តិ, 1990 . [ប្រធានរឿងព្រេងខ្មែរ ភាគ 5 ទាក់ទងដើមដំបូង
ប្រវត្តិសាស្ត្រនិងភូមិសាស្ត្រនៃប្រទេសកម្ពុជា ពិធីប្រជុំលើកទី 3 បណ្ណាល័យ: រស្មីបដិវត្តិ, 1990].

ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ, **ប្រជុំរឿងព្រេងខ្មែរ ភាគ 6 ទាក់ទងភូមិសាស្ត្រនិងប្រវត្តិសាស្ត្រ**
បោះពុម្ពលើកទី 2 ភ្នំពេញ: អប់រំ, 2003. [ប្រធានប្រជុំរឿងព្រេងខ្មែរ
6 ទាក់ទងភូមិសាស្ត្រ និងប្រវត្តិសាស្ត្រ ពិធីប្រជុំលើកទី 2 បណ្ណាល័យ: អប់រំ,
2003].

ពុយ គា ស្វែងយល់ពី រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាឱ្យយកក្នុងរយៈពេល 6 ទសវត្សរ៍ចុងក្រោយ. ភ្នំពេញ
ព្រឹត្តិបត្រ. 2006 . [ប្រុស គឹម, **ការងារយ៉ាងម៉ឺងម៉ាត់ក្នុងរយៈពេល 6 ទសវត្សរ៍ចុងក្រោយ**
កម្ពុជា ក្នុងរយៈពេល 6 ទសវត្សរ៍ចុងក្រោយ បណ្ណាល័យ: ប្រភេទ ឌី.អេ.អេ.ស៊ី, 2006].

“ព្រះរាជវិញ្ញាបនបត្រនៃសម្តេចព្រះមហាសុមេធាធិបតីជួន ណាត ព្រះសង្ឃរាជថ្នាក់ទី 1
នៃគណៈមហានិកាយ” **កម្ពុជសុរិយា**⁴¹(តុលា 1969):1127-1136) “**ប្រវត្តិសាស្ត្រ**
ជីវប្រវត្តិសាស្ត្រ របស់ព្រះបាទសុរិយោវរ្ម័នទី៧ ធានាព្រះបាទសុរិយោវរ្ម័នទី៧
នៃគណៈមហានិកាយ” **កម្ពុជសុរិយា** 41(តុលា 1969): 1127-1136].

មាស, បណ្ឌិតាមាស បោះពុម្ពផ្សាយដោយ យ៉ឹង ហុកឌី, ភ្នំពេញ: អង្គរ. 2007. [ធីតា
បណ្ឌិតាមាស បោះពុម្ពផ្សាយដោយ យ៉ឹង ហុកឌី, ភ្នំពេញ: អង្គរ. 2007].

មីសែន ត្រាណេ. **ប្រវត្តិសាស្ត្រនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាសម្តេចព្រះបាទសុរិយោវរ្ម័នទី៧**
ថ្ងៃភ្នំពេញ; (n.d.) ,2005 . [មីសែន ត្រាណេ. **ប្រវត្តិសាស្ត្រនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាសម្តេចព្រះបាទសុរិយោវរ្ម័នទី៧**
កម្ពុជា ក្នុងរយៈពេល 6 ទសវត្សរ៍ចុងក្រោយ បណ្ណាល័យ: ប្រភេទ ឌី.អេ.អេ.ស៊ី, 2005].

មែន ឈុម, “សុទ្ធត្រកថា សហជីវិត មែន ឈុម អនុរដ្ឋលេខាធិការក្រសួងធម្មការ”
កម្ពុជសុរិយា 36 (មករា 1964): 105-106. [ធីតា ឈុម , “**សុទ្ធត្រកថា**
ធម្មការ ប្រវត្តិសាស្ត្រ របស់ព្រះបាទសុរិយោវរ្ម័នទី៧ ធានាព្រះបាទសុរិយោវរ្ម័នទី៧
នៃគណៈមហានិកាយ” **កម្ពុជសុរិយា** 36(មករា 1964):105-106].

មុញ សារី. **សង្គ្រោះអក្សរសិស្សខ្មែរ**. ភ្នំពេញ; (n.d.),1999. [សារី . **សង្គ្រោះអក្សរសិស្សខ្មែរ**
បណ្ណាល័យ: ប្រភេទ ឌី.អេ.អេ.ស៊ី, 1999]

ฉลองรำลึกปีที่ 46 ในวันชัยชนะเลิศปราชยา”พระวิหาร” ณ กรุงเฮก วันที่ 15 เดือน มิถุนายน 1962- 2008. (ม.ป.ท.) (ม.ป.ป.).

ហុក សីវែស, **កំពូលស្តេចក្រុងកម្ពុជាជ័យវ្រឹនទី 7** ប្រែចេញភាសាខ្មែរដោយជុំ មៅ ភ្នំពេញ:ព្រះរាជបណ្ណាល័យ, 1935. [ฮสก เซอแฉะ, **กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่ง กัมพูชา พระบาทชัยวรมันที่ 7** แปลโดยจุม เมา พนมเปญ: พระราชบรรณालัย, 1935].

សាតូ សាមិត. **ស្រុកខ្មែរការវិវត្តន៍ចលនាឃោបាយ**. ភ្នំពេញ: អង្គរវត្ត 2000.

[ชากู ซาเมิต. **ประเทศเขมร วัฒนาการขบวนการทางการเมือง**. พนมเปญ: ออง โกวัด, 2000].

ស្គាល មេធយ **ក្រោយស្នាមញញឹមរបស់ខ្មែរ** ប្រែសម្រួលដោយទី យាយ (n.p.), (n.d.) .[ชหาล เมเรย, **เบื้องหลังรอยยิ้มของเขมร** แปลโดย ดี เจียยู (มปท. มปป.)].

ស៊ិន ហ៊ាន. “អក្សរសាស្ត្រខ្មែរក្រោយសម័យអង្គរ” **កម្ពុជសុរិយា** 31(មករា1959):402 - 403.[ซุน เฮียน. “;วรรณคดีเขมรหลังยุคอังกอร์” **กัมพูขสุริยา** 31(มกราคม 1959): 402-403].

សូ ណេម. “ពុទ្ធិនិយមនឹងជាតិនិយម” **កម្ពុជសុរិយា** 31 (វិចិត្រ: 1959):1205-1210.

[สุ แณม, “พุทธนิยมกับชาตินิยม” **กัมพูขสุริยา** 31 (พฤศจิกายน : 1959) : 1205- 1210].

សែរ ចុង ហុង កុង ប៊ូម៉ូទី. **អ្នកហែហមស្តេចក្រោយថាអ្នកតស៊ូ** ប្រែសម្រួលដោយ លឹម វាសនា ភ្នំពេញ:ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ. 2004. [แสง จุง หอง กุด ปูมุงตี, **ผู้ติดตามพระองค์ กลายเป็นผู้ต่อต้าน** แปลโดย สีม วาสนา พนมเปญ: พุทธศาสนบัณฑิตย, 2004].
លាង ហាប់អាន

.សង្ខេបកម្ពុជារតនាដ្ឋានយស្សរដ្ឋសម្រាប់បេក្ខជនប្រឡងវិញ្ញាបនបត្របំពេញបឋមសិក្សា

ពោះពុម្ពលើកទី 3 ភ្នំពេញ: គមគី,1955,. [เลียง ฮับอาน, **สังเขปกัมพูชาวดารคู่มือ สำหรับการสอบแข่งขันระดับประถมศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ 3 พนมเปญ: ตมเกอล, 1955].

ហុក សីវែស. **ដើម្បីយល់កាន់តែច្បាស់អំពីអង្គរ** ប្រែសម្រួលដោយមុបាញ សារី (n.p.),

(n.d.),1999 [ฮอร์ช เซเดส, **ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับอังกอร์**, แปลโดย โมล ซารี (ม.ป.ท.) (ม.ป.ป.), 1999].

ហង់រិម្យាល. “សិល្បៈនិងអដ្ឋិតនៃព្រះរាជអាណាចក្រខ្មែរ”. ប្រែសម្រួលដោយ រ៉ាយបុក់

កម្ពុជសុរិយា 29(កក្កដា 1957): 623-636. [បារទិដ្ឋិយា, “គិតប្រកបប្រកបទៅនឹងប្រទេស
រាជានាមាជ័យខេមរ” 29 **កម្ពុជសុរិយា** (កក្កដា 1957): 623-636].

ហ្វ្រង់ស្វ័យ ប៉ូងស្វីត. **ប្រវត្តិសង្គមនៃ ប្រទេសកម្ពុជា**. ភ្នំពេញ: CCC; 2006, [ស្រវង ឆ័រ ឡុង
ឆ័រ. **ប្រវត្តិសង្គមនៃប្រទេសកម្ពុជា** បណ្ណប្រែ: ccc, 2006].

ហ្វ្រង់ស្វ័យ “ខ្មែរយើងទទួលជ័យជំនះជាលើកដំបូងនៅតុលាការអន្តរជាតិអំពីរឿងព្រហ្មទណ្ឌ” .

កម្ពុជសុរិយា 34 (ខែកុម្ភៈ 1963): 212-218. [ស្រី ណឹម, “ខេមរនារបានប្រយោជន៍
ក្នុងការសម្រេចរវាងប្រទេសក្នុងគោលការណ៍ “ព្រះវិហារ” **កម្ពុជសុរិយា** 34(កុម្ភៈ 1963): 212-218].

_____ “ខ្មែរយើងទទួលជ័យជំនះជាលើកដំបូងនៅតុលាការអន្តរជាតិអំពីរឿងព្រហ្មទណ្ឌ”

កម្ពុជសុរិយា 35 (មីនា 1963): 318-329). [ស្រី ណឹម, “ខេមរនារបានប្រយោជន៍
ក្នុងការសម្រេចរវាងប្រទេសក្នុងគោលការណ៍ “ព្រះវិហារ” **កម្ពុជសុរិយា** 35(មេសា 1963): 318-
329].

_____ “ខ្មែរយើងទទួលជ័យជំនះជាលើកដំបូងនៅតុលាការអន្តរជាតិអំពីរឿងព្រហ្មទណ្ឌ”

កម្ពុជសុរិយា 35 (ឧសភា 1963): 545-548). [ស្រី ណឹម, “ខេមរនារបានប្រយោជន៍
ក្នុងការសម្រេចរវាងប្រទេសក្នុងគោលការណ៍ “ព្រះវិហារ” **កម្ពុជសុរិយា** 35(មិថុនា 1963): 545-
548].

ហ្វ្រង់ តាត, សម្តេចព្រះមហាសុរេន្ទ្រវរ្ម័នទី៧. **កណ្តាលមិត្តរបស់ខ្ញុំគឺសម្តេចព្រះសង្ឃរាជជួន**

ណាត. ភ្នំពេញ: ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ, 1993. [ស្រី ណឹម, **ក្រុមប្រឹក្សានៃប្រទេសកម្ពុជា**
គឺជាសម្តេចព្រះសង្ឃរាជជួន ណាត. បណ្ណប្រែ: ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ, 1993].

អាដេម៉ារ ឡឺវ៉ែរ. **ប្រវត្តិសាស្ត្រនៃប្រទេសកម្ពុជា** ប្រែសម្រួលដោយ រេត ម៉ែងហាន ហៅទីហាយុ(

Phnom Penh; Documentation Center of Cambodia , 2005). [អាដេម៉ារ ឡេ

ហ្វ្រង់, **ប្រវត្តិសាស្ត្រនៃប្រទេសកម្ពុជា** ប្រែសម្រួលដោយ រេត ម៉ែងហាន ហៅទីហាយុ(

Phnom Penh; Documentation Center of Cambodia, 2005)].

យូរ អ៊ុន. “ប្រវត្តិសាស្ត្រនៃសង្គ្រាមកម្ពុជាសុរិយា” **កម្ពុជសុរិយា** 30 (តុលា 1958): 933-939.

[ยูธ វិន . “ประวัติในวารสารกัมพูชาสุริยา” กัมพูชาสุริยา 30(ตุลาคม 1958: 933-939)].

អ្នកជាតិវិទ្យា 12 (តុលា 1970): 7. [นักชาตินิยม 12(ตุลาคม 1970): 7].

អេង សុត. ឯកសារមហាបុរសខ្មែរ ព្រះរាជពង្សាវតារខ្មែរតាមសាស្ត្រាស្តីក្រឹតពិភពក្នុងក្រុងភ្នំពេញ

ភាគទី 1-8 ភ្នំពេញ: (n.p.), 2000, [เอง สด. เอกสารมหาบุรุษเขมร พระราช

พงศาวดารเขมรตามคัมภีร์โบราณจริงแท้ไม่ปลอมแปลง ภาค 1-8 พนมเปญ;

(ม.ป.ท.), 2000].

អនុស្សាវរីយ៍ដោយរូបភាព នៃ កម្ពុជា សង្គមស្ត្រីនិយម ខាងឌីស្តាបកម្ម ច្បាប់ទី 1 ភ្នំពេញ:

រាជាអន្តថាតិ [หนังสือภาพที่ระลึกในกัมพูชา ยุคสังคมนิยมนิยามด้าน

อุตสาหกรรม ฉบับที่1, พนมเปญ: รามอนันต์เจียต].

អនុស្សាវរីយ៍ដោយរូបភាព នៃកម្ពុជាសង្គមស្ត្រីនិយមខាងសិក្សាធិការ ច្បាប់ទី 2 ភ្នំពេញ:

រាជាអន្តថាតិ. [หนังสือภาพที่ระลึกในกัมพูชา ยุคสังคมนิยมนิยามด้านการศึกษา

เล่มที่ 2 พนมเปญ: รามการรามอนันต์เจียตพิมพ์].

អនុស្សាវរីយ៍ដោយរូបភាព នៃកម្ពុជាសង្គមស្ត្រីនិយមខាងសិក្សាធិការច្បាប់ទី 3 ភ្នំពេញ:

រាជាអន្តថាតិ, [หนังสือภาพที่ระลึกในกัมพูชายุคสังคมนิยมนิยามด้านการศึกษา

เล่มที่ 3 , พนมเปญ: รามการรามอนันต์เจียต].

អនុស្សាវរីយ៍ដោយរូបភាព នៃ កម្ពុជា សង្គមស្ត្រីនិយម ខាងសុខាភិបាល ច្បាប់ទី 4

(n.p.), (n.d.) [หนังสือภาพที่ระลึกในกัมพูชายุคสังคมนิยมนิยามด้าน

การสาธารณสุขเล่มที่ 4 (ม.ท.พ.) (ม.ป.ป.)].

អនុស្សាវរីយ៍ដោយរូបភាព នៃកម្ពុជាសង្គមស្ត្រីនិយម ខាងសាធារណការ ច្បាប់ទី 5

(ភ្នំពេញ: រាជាអន្តថាតិ) [หนังสือภาพที่ระลึกในกัมพูชา ยุคสังคมนิยมนิยามด้าน

กิจการสาธารณะ เล่มที่ 5 , พนมเปญ: รามรามอนตเจียต].

ឧបាលិវង្ស សួរ ហាយ. ត្រៃសរណ៍ផ្លូវរបស់ប្រទេស ភ្នំពេញ: គិមសេង, 1953.

[พระอุบาลีวงศ์ หาย, 'ไตรสรณฐานของประเทศ พนมเปญ: คิม เสง, 1953].

ภาษาอังกฤษ

Armstrong, John P. **Sihanouk Speaks**. New York: Walker and Company, 1964.

Aymonier, Etienne. **Isan Travelers Northeast Thailand's Economy in 1883-1884**.

Translated by Walter EJ Tips. Bangkok: White Lotus press, 2008.

Aymonier, Etienne. **Le Cambodge Tome I**. Paris: Ernest Leroux, 1901.

Aymonier, Etienne. **Journal Asiatique** (April-June 1883): 451.

Aymonier, Etienne. **Khmer Heritage in Thailand: with Special Emphasis on Temples, Inscriptions, and Etymology**. Translated by E. J. Tip
Bangkok: White lotus, 1999.

Ayres, David M. **Anatomy of a Crisis: Education, Development, and the State in Cambodia 1953-1998**. Honolulu: University of Hawai'i Press, 2000.

Brown, Frederick Z and Timberman David G. (eds.), **Cambodia and the International Community: The Quest for Peace, Development, and Democracy**. Singapore: Asia Society Institute of Southeast Asian Studies, 1999.

Cambodian Commentary 3 (December 1959): 12.

Cambodian Commentary 4 (September 1963): 22.

Chandler, David P. **A History of Cambodia**. 2nd Chiang Mai: Silkworm Books, 1998.

_____. **Brother Number One: A Political Biography of Pol Pot**. revised ed.

Boulder: Westview Press, 1992.

Chandler, David P. **Facing the Cambodian Past: Selected Essays 1971-1994**.

Chiang Mai: Silkworm Books, 1996.

- Chandler, David P. **The Land and People of Cambodia**. New York: Harper Collins, 1991.
- Chandler, David P. **The Tragedy of Cambodian History: Politics, War and Revolution since 1945** Chiang Mai: Silkworm Books, 1991.
- Chau Seng. "The development of Education in Cambodia". **Kambuja** 3(June 1965).
- Coedès, George. **Angkor: An Introduction**. Translated by Emily Floyd Gardiner. London: Oxford University Press, 1963.
- _____. **Indianization of Southeast Asia**. Honolulu: (n.d.), 1968.
- _____. **The Making of Southeast Asia**. Translated by H.M. Wright California: University of California, 1966.
- Coe, Michael D. **Angkor and the Khmer Civilization**. Singapore: Thames and Hudson, 2003.
- Corfield, Justin. **Khmers stand up: A History of the Cambodian Government 1970-1975**. Victoria: Centre of Southeast Asian Studies, Monash University, 1994.
- Corfield, Justin and Laura Summers. **Historical Dictionary of Cambodia**. Lanham: The Scarecrow Press, 2003.
- Edwards, Penny. **Cambodge: The Cultivation of A Nation, 1860-1945**. Ph.D.Thesis, Monash University, 1999.
- _____. **Cambodge the Cultivation of a nation, 1860-1945**. Bangkok: Silkworm Books, 2008.
- Edwards, Penny. (ed.). **The Buddhist Institute a Short History**. Phnom Penh: x7 design Group, 2005.

- Field, Michael. **The Prevailing Wind Witness in Indo-china**. Lon don: Methuen, 1965.
- Flood, Thadeus E. **Japan's Relations with Thailand: 1928-41**. Ph.D. Thesis, University of Washington, 1967.
- Garnier, Francis. **Travels in Cambodia and Part of Laos: The Mekong Exploration Commission Report 1866-1868. Vol1**. Bangkok: White Lotus Press, 1996.
- Oldman, Geofferey P. **Banknote of Cambodia an Illustrated Price Guide for Collectors**, 2 edition Auckland: Millimem, 2008.
- Goslier, Georges. "Prak Vihêar" In Marguerite Triaire, **Indochina Throught Text**. Hanoi : The Gioi Publishers, 2000.
- Grant, Helen and Darryl, Collins Leon, **Building Cambodia new Khmer Architecture1953-1970** Bangkok: Key publisher, 2006.
- Gratross, Helen. "The Sangkum Reast Niyum Buddhism and Nationalism after Independence" In **Paper of the Congress 5th Socio-cultural Research Congress on Cambodia12-14November 2002**.
- Groslier, Bernard Philippe. **Indochina**. Translated by John Hogarth Geneva: Nagel, 1966.
- Groslier, Bernard Philippe. **Angkor: Art and Civilization**. translated by Eric Ernshaw Smith Singapore: Donald Moore, 1966.
- Hansen Anne Ruth. **How to Behave Buddhism and Modernity in Colonial Cambodia1860-1930**. Chiang Mai: silkworm, 2008.
- Harris, Ian. **Cambodian Buddhism History and Practice**. Chiang Mai: Silkworm, 2006.
- Higham, Charles. **The Civilization of Angkor**. London: Weidenfeld & Nicolson, 2001.
- International Court of Justice., **ICJ Reports. Judgment 15 VI 1962**. Netherlands: The Hague. 1962.

Jacques, Claude and Lafond, Filippe. **The Khmer Empire Cites and Sanctuaries 5th -13th Century.** Translated by Tom White Bangkok: River, 2008.

Jacob, Judith M. **The Traditional Literature of Cambodia: A Preliminary Guide.** New York: Oxford University Press, 1996.

Jenna, Raoul M. **The Cambodian Constitutions 1953-1993.** Bangkok: White Lotus, 1995.

Jeldres, Julio A. **The Royal House of Cambodia.** Phnom Penh: Monument Books, 2003.

_____. (ed.), **Shadows of Angkor Memoirs of HM King Norodom Sihanouk of Cambodia volumes one.** Phnom Penh: Monument Books, 2005.

Kahin, George Milurman (eds.). **Government and Politics of Southeast Asia.** 2nd Ithaca: Cornell University Press, 1968

Klairung Amratisha. **The Cambodian Novel: A Study of Its Emergence and Development.** Ph.D.Thesis, University of London, 1998.

"Khmer socialism" **Cambodian Commentary** 5(January 1960): 5.

Keyes, Charles F. "Communist Revolution and the Buddhist Past in Cambodia" In Charles F. Keyes, Laurel Kendall and Helen Hardacre (eds.). **Asian Vision of Authorities: Religion and the Modern States of East and Southeast Asia** Honolulu: University of Hawai'i Press, 1994.

Kiernan, Ben. **How Pol Pot Came to Power: Colonialism, Nationalism and Communism in Cambodia, 1930-1975.** 2nd. New Haven: Yale University Press, 2004.

_____. Chanthou Boua. **Peasants and Politics in Kampuchea 1942-1981.** Lon Don: Zed press, 1982.

- Kobkua Suwannathat-Pian. **Kings, Country and Constitutions: Thailand's Political Development, 1932- 2000**. London: Routledge Curzon, 2003.
- Leifer, Michael " The Cambodian election" 7 **Asian Survey** (November 1962):24.
- _____. **Cambodia; the Search for Security**. London: Pall ma press, 1967.
- _____. The Frailer of Political Institutlization in Cambodia, **Modern Asian Study** 2 (April 1968):129.
- .Ly Daravuth and Muan, Ingrid (eds.). **Cultures of Independence: An Introduction to Cambodian Arts and Culture in the 1950's and 1960's**. Phnom Penh: Reyum. 2002.
- Marston ,John. " The Cambodian hospital for monk" In Ian Harris. **Buddhism , Power and Political Order**. New York: Rutledge, 2007.
- Martin, Marie Alexandrine. **Cambodia: A Shattered Society**. Translated by Mark W. McLeod. Berkeley: University of California Press, 1994.
- Mehta, Harish C. **Cambodia Silenced: The Press under Six Regimes**. Bangkok: White Lotus, 1997.
- Ministry of Foreign Affair, **Relation between Thailand and Cambodia**. Bangkok: Ministry of Foreign Affair, 1959.
- Munson, Frederick P. (eds.). **Area Handbook for Cambodia**. Washington: the American University Foreign Area Studies, 1963.
- Norodom Sihanouk. "Buddhism in the world today" **Cambodians Commentary**3 (January-February 1961): 22.
- _____. Cambodia neutral: The dictate of necessity. **Forgien Affairas** 36 (July 1958)
- _____. The Eaters of Khmer Earth. **Kambuja** 9 (December 1965): 13-17.

- Norodom Sihanouk. "Press conference held on the war effort of the royal
Cambodian army and operation Samakki " **Cambodia Cambodian
magazine special** (January 1954: 29).
- _____. "Princely problems" **Cambodian Commentary** 9(April –May 1960):
5-6.
- _____. "Message to the Cambodian people from his royal highness
prince Norodom Sihanouk " **Cambodian Commentary** 9 (June-July 1960):11.
- _____. **The royal Action for Independence of Cambodia.** Phnom Penh:
15th anniversary 1969,
- Osborne Milton E. "History and kingship in contemporary Cambodia"
Journal Southeast Asian History7(March 1966): 9
- _____. **Before Kampuchea: Preludes to Tragedy.** Bangkok: Orchid Press,
2004.
- _____. **King-making in Cambodia: From Sisowath to Sihanouk.**
Journal of Southeast Asian Studies 4 (September 1973).
- _____. "History and Kingship in Contemporary Cambodia" " **Journal of
Southeast Asian History** 7 (March 1966): 4.
- _____. **The French Presence in Cochin China and Cambodia: Rule and
Response 1859-1905.** Bangkok: White Lotus, 1997.
- _____. **Journal Southeast Asian History** 7 (March 1966): 11.
- Pap ,Peter Gyally. "Reconstructing the Cambodian policy Buddhism, kingship
and the quest for legitimacy" In Ian Harris, **Buddhism, Power and
Political Order** (New York: Rutledge, 2007
- Preschez, Philippe. **Essai sur la Democratie au Cambodge** translated by .
Philippe Devillers Paris: National des sciences politiques, 1961
- " Preah Vihear case background to dispute" **Cambodian Commentary**
3(March 1962): 22.

- “Preah Vihear case verdict” **Cambodian Commentary** 3(May June 1962):25.
- Ponchaud Francois. **A short History of Cambodia**. Phnom Penh: CCC, 2007
- Robinson, David. **Dictionary of Modern Politic**. 3th Lon Don and New York: Europa publication, 2002.
- Romney, Eliza. “ **King, political, artist the film of Norodom Sinanouk** “Master thesis of Arts, Politics school of Sociology politic and Anthropology Humanity and Social science La Frobe University, 1998.
- San Yun, “Preah Vihear who is behaving properly ?” **Cambodian Commentary** 3 (December 1959): 13.
- Samboon Suksaman. **Buddhism and Political Legitimacy** Bangkok: Chulalongkorn University, 1993.
- Scheeter, Jerrold. **The new Face of Buddha; Cambodia the people’s prince** New York; Coward McCann, 1967.
- Singh, L. P. “The Thai – Cambodian temple dispute’ 2 **Asian Survey** (October 1962):23-26.
- Slocomb, Margaret, “ The nature and role of ideology in modern Cambodia state” 37**Journal of Southeast Asian Studies** (October 2008): 380
- Status de Sangkum Reastr Niyum (Pnom Penh, 1955) In Roger M smith, “Cambodia” **Southeast Asia Document of Political Development and Change** (Ithaca: Cornell University press, 1974
- Sisowath Sirimatak. “The reason the deposition of Prince Sihanouk” **Khmer Information Bulletin**1 (March 1970):1.
- Seng, Meaklyn. **Cambodian Radio Listening and Reaction Study**. Coordination Center for Southeast Asian Studies,(n.d.) 1961.
- Smith Roger M. “Prince Norodom Sihanouk of Cambodia” 7 **Asian Survey** (June 1967):359.
- _____. **Cambodia's Foreign policy** Ithaca, New York: Cornell University Press, 1965.
- Shawcross, William. **Sideshow Kissinger, Nixon and the destruction of Cambodia** Lon Don: Andre Deutsch,1979.

- Steinberg David J. *Cambodia: Its People, Its Society, Its Culture*. New Haven: HRAF Press, 1985.
- Sulak Sivaraksa. *Thai thoughts on the one hundredth Anniversary of Diplomatic relations between Japan and Siam*. Bangkok: Pridi Bonomyong Intitute, 1987.
- Long Tbol. *km-uCa (Cambodia) an annotated Chronology of event from the French Protectorate: 1863-1953(n.p.), (n.d.)*
- Toshiharu, Yoshikawa , *Field Marshall Pibulsonggram's Government and The Pacific War*. Bangkok: Foundation for the Promotion of Text Books on Social Sciences and Humanities, 1985.
- Tropical report*, June 24 1970, p. 1.
- Tully, John. *Cambodia under the tricolour: King Sisowath and the 'Mission Civilisatrice' 1904-1927*. Victoria: Monash Asia Institute, Monash University, 1996.
- Willmott W.E. *The Political Structure of the Chinese Community in Cambodia*. Bristol: London University Press, 1970.
- Vickery, Michael. *Cambodia and its neighbors in the 15th Century*. Paper presented to the Workshop on Southeast Asia in the 15th Century and the Ming Factor, Singapore, July 18-19, 2003.
- Vickery, Michael. *Cambodia after Angkor, The Chronicular Evidence for the Fourteenth to Sixteenth Centuries*. Ph.D.Thesis, Yale University, 1977.
- _____. *History of Cambodia* Phnom Penh: Pre Angkor Study Society, 2002.
- Yang Sam. *Khmer Buddhist and Politic1954-1984*. Newington: Khmer studies institute, 1987.

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

ระเบียบการของสังคมาชฎาภิธาน

หมวด 1

การก่อตั้งสังคมาชฎาภิธาน

มาตรา 1 สังคมนี้อาจตั้งขึ้นระหว่างชาวเขมรทั้งหลายที่ยอมรับปฏิบัติตามระเบียบการนี้อันเป็นสังคมประชาชนอันหนึ่งมีชื่อว่า “สังคมาชฎาภิธาน” อันนี้สำนักงานตั้งอยู่ที่กรุงพนมเปญ

มาตรา 2 สังคมนี้อาจประกอบด้วยหมู่มิตรซึ่งตอบรับคำเรียกร้องด้วยเสรี

หมวด 2

โครงการและวัตถุประสงค์ของสังคม

มาตรา 3 การตั้งของสังคมนี้อาจมีความประสงค์ก่อสร้างโครงร่าง ผู้ที่สมัครใจในอันจะประกอบกิจการของชุมชนสร้างความมั่นคงและเที่ยงธรรมด้วยอุดมการณ์ที่จะปลุกสามัคคีธรรมแก่ประชาชาติเขมร สามัคคีอันอาจจะได้รับภัยจากการมากไปด้วยพรรคการเมือง เพื่อให้กำเนิดขึ้นในประเทศกัมพูชา ซึ่งลัทธิประชาธิปไตย สังคมนิยมและความเสมอภาค และทำยสุดเพื่อให้ประเทศชาติกลับสู่ความเจริญรุ่งเรืองดังที่ได้เคยมีในอดีต ที่จะให้เพื่อให้อับกลับคืนมาเช่นว่านั้นสังคมนี้อาจจะพยายามให้ความรับรองที่ให้มีขึ้นในความหมายอันแท้จริงขององค์สามชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สิ่งทั้งสามนี้จะทรงอยู่ได้และจะยังประโยชน์แก่ประเทศชาติก็ต่อเมื่อองค์การแห่งรัฐได้คำนึงถึงความต้องการของประชาชนและปฏิบัติงานภายในการควบคุมอันแท้จริงโดยตรงตลอดเวลาจากประชาชน

สังคมนี้อาจมีความประสงค์จะยกย่องคุณสมบัติทางจิตใจ ยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชนด้วยการสร้างความเจริญทางสังคม ทางเศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

มาตรา 4 ความหมายอันแท้จริงของสังคมและแผนปฏิบัติการของสมาชิกมีดังต่อไปนี้

สังคมนี้อาจมีใช้เป็นคนละพรรคการเมือง

สังคมนั้นเป็นสัญลักษณ์แห่งความต้องการของราษฎรอันต่ำต้อย แต่เป็นราษฎรอันแท้จริงของกัมพูชาอันเป็นที่รักของเรา

สังคมนั้นเป็นองค์การรวบรวมชาติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อต่อสู้กับความยุติธรรมคอร์รัปชั่น การรีดนาทาเร้น และการกดขี่ อันเป็นความชั่วร้ายที่กระทำต่อประชาชนและประเทศชาติ สังคมนั้นจะรักษาไว้ซึ่งความสามัคคีแห่งชาติ และนำกลับมาซึ่งประเพณีอันดีที่ได้เคยสร้างความเจริญรุ่งเรืองแก่ประเทศในอดีต ประเพณีนี้เป็นศีลธรรมของประชาชนพร้อมด้วยผู้คุ้มครองโดยธรรมชาติหรือ ศาสนา พระราชบัลลังก์

สังคมนั้นตั้งใจจะส่งเสริมการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ ที่อาจประสิทธิประสาทแก่พระราชราษฎรอันแท้จริงอันประกอบเป็นชาติเขมร ได้ใช้โดยตรงซึ่งอธิปไตย และอำนาจแห่งชาติภายในตำบล จังหวัด และประเทศตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และตามหลักที่ได้วางไว้ตามข้อเสนอแก้ไขของบทบัญญัติ ดังได้กำหนดในรัฐธรรมนูญ คือสมเด็จพระเจ้าบรมมหาราช สี่หนุ

มาตรา 5 สังคมนั้นมีเครื่องหมายซึ่งจะได้เลือกขึ้นในที่ประชุม

หมวด 4

รายได้ของสังคมนั้นและหน้าที่สมาชิก

มาตรา 11 สังคมนั้นมีรายได้อันได้มาจาก

1. ผลที่ได้เกิดขึ้นจากงานต่าง ๆ สลากกินแบ่งสิ่งของ (วัตถุ) เป็นต้น ที่ได้จัดทำขึ้นประโยชน์แก่สังคมนั้นโดยได้รับอนุญาตถูกต้อง
2. เงินช่วยเหลือและผลประโยชน์ทุกอย่างที่มีผู้ศรัทธาให้
3. ผลประโยชน์จากทรัพย์สินแห่งสังคมนั้น ค่าเช่าเป็นสมาชิกกับเงินบำรุงไม่ต้องเสีย

หมวด 5

องค์การของสังคมนั้น

มาตรา 12 สังคมนั้นประกอบด้วย

คณะกรรมการกลางหน่วย และสมาชิก

ภาคที่ 1 คณะกรรมการ

มาตรา 13 คณะกรรมการกลางตั้งขึ้นตามมติของสมัชชาแห่งชาติ เลือกตั้งใหม่ทุก 1 ปี และประกอบด้วย เลขาธิการ 1 ผู้ช่วยเลขาธิการ 3 เภรัณญิก 1 คน ผู้ช่วย เภรัณญิก 2 คน

คณะกรรมการต้องรับการช่วยเหลือและคำปรึกษาจากประธานที่ปรึกษา 1 คน และที่ปรึกษาทางการเมือง 3 คน คณะกรรมการนี้มีมติด้วยการออกคะแนนเสียง ในกรณีใดที่มีคะแนนเสียง เท่ากันก็ให้ประธานที่ปรึกษา และที่ปรึกษาการเมืองนั้นลงคะแนนด้วย ถ้าหากว่าเสียงยังเท่ากันอีกให้ประธานเป็นผู้ชี้ขาด

มาตรา 14 ประธานที่ปรึกษาตามหลักการ เป็นผู้ประกอบประโยชน์อย่างใหญ่หลวงมาให้ประเทศกัมพูชาและเป็นที่ยอมรับว่าเป็นวีระบุรุษของชาติ เพื่อบทบาทอันรับรองความเป็นปึกแผ่นระหว่างสมาชิกของสังคม และกระตุ้นเตือนให้แสดงบทบาทของชาติขึ้นตามพฤติการณ์ที่ต้องการ

มาตรา 15 เลขาธิการมีผู้ช่วยจัดการปกครองสังคม เลขาธิการนี้ต้องศึกษาทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นประโยชน์ของสังคม และดูแลให้มีการร่วมมือระหว่างองค์การทั้งหลายของสังคม ในการปกครองสังคมเลขาธิการนี้ต้องรับคำสั่งจากสมัชชาแห่งชาติ เลขาธิการตั้งคณะกรรมการพิจารณาศึกษาขึ้น เพื่อส่งให้คณะกรรมการกลางซึ่งกิจการทั้งหลายอันเป็นเทคนิค เพื่อปฏิบัติการ

มาตรา 16 ที่ปรึกษาการเมืองต้องส่งความเห็นและข้อเสนอไปยังเลขาธิการ เพื่อพิจารณาให้เป็นประโยชน์แก่สังคม

มาตรา 17 เภรัณญิกมีผู้ช่วย เภรัณญิกมีหน้าที่รับผิดชอบต่อไปนี้รักษาเงินรายได้ของสังคมที่ได้มาจากที่ใด ๆ จ่ายเงินตามคำสั่งของคณะกรรมการกลางในการนี้ให้มี เภรัณญิกมีบัญชีเงินสดลงรายรับและรายจ่าย และให้ทำงบเดือนทุกเดือนโดยมีเลขาธิการลงชื่อกำกับ

มาตรา 18 เภรัณญิกจะเก็บเงินสดให้เกินจำนวนที่สมัชชาแห่งชาติได้กำหนดไว้ไม่ได้เงินที่เกินจำนวนต้องเก็บไปฝากไว้ในธนาคารในบัญชีของสังคม

ภาคที่ 2 หน่วยทั้งหลาย

มาตรา 19 หน่วยทั้งหลายประกอบด้วยองค์การ ในการรวบรวมการปฏิบัติงาน ในท้องถิ่น คือหน่วยตำบลหน่วยอำเภอ หน่วยนคร หรือ หน่วย จังหวัด

มาตรา 20 หน่วยตำบล อำเภอ จังหวัดแห่งหนึ่งอยู่ภายใต้ความอำนวยการ ของคณะกรรมการตั้งแต่ 5 คน - 20 คน ตามความสำคัญของตำบล อำเภอ จังหวัด กรรมการนั้นได้รับการเลือกตั้งคราวละหนึ่งปี โดยลงคะแนนเสียงเป็นทางลับจากสมาชิก ของหน่วย คณะกรรมการนี้ตั้งสำนักงานขึ้นหนึ่งแห่ง ที่มีผู้อำนวยการหนึ่งคนและสมาชิก 2 คน

มาตรา 21 แต่ละหน่วย ๆ มีผู้แทนหนึ่งคนที่คณะกรรมการกลางของสังคมได้ ตั้งขึ้นเพื่อดูแลงานพิเศษของหน่วยและสังคม ผู้แทนนี้แนะนำในคณะกรรมการหน่วยใน ด้านที่เกี่ยวกับการปกครอง ภายในผู้แทนให้มีเหรียญหนึ่งคน ที่คณะกรรมการกลางได้ แต่งตั้งเป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับตัวเงินและบัญชีการจ่ายทุกอย่างจะต้องได้รับความ เห็นชอบจากเหรียญนี้

ภาคที่ 4 สภา

มาตรา 22 มีสภาสองอย่าง คือ

สภาจังหวัด

สมัชชาชาติ

มาตรา 23 การประชุมสภาจังหวัดหรือการประชุมผู้แทนตำบลทั้งหมดของ จังหวัดนั้น ๆ ทุก ๆ สามเดือน จังหวัดต้องเปิดสมัยประชุมของตน การประชุมนี้ก็เพื่อ ทารือและตอบคำถามของสมาชิกทั้งหลายอันเนื่องมาจากกรณีของหน่วยต่าง ๆ เวลาประชุม นี้เป็นการแสดงออกซึ่งความเห็นส่วนรวม อันจะเป็นแนวทางต่อไปและเป็นการยืนยันการ แต่งตั้งผู้สมัคร เข้าคัดเลือกทั่วไปหรืออย่างน้อยการ เลือกตั้งนั้นก็ได้รับการรับรองจาก หน่วยตำบล อำเภอ และนครแล้ว

การประชุมจัดตั้งขึ้นโดยคณะกรรมการของหน่วยที่จังหวัด หรือกรุงด้วย ความเห็นชอบของผู้แทนซึ่งคณะกรรมการกลางได้ตั้งขึ้น

มาตรา 24 สมาสชาติมีการประชุมเป็นปกติ เป็นสมัยประชุมธรรมดาอย่างน้อย ปีละ 2 ครั้งแต่การประชุมวิสามัญกระทำได้ตามความต้องการโดยเลขาธิการเป็นผู้เรียกประชุม

สมัชสาประกอบด้วย ผู้แทนของหน่วย ตำบล อำเภอ จังหวัด และนคร จำนวนผู้แทนแต่ละตำบล อำเภอ จังหวัด จะได้กำหนดในการประชุมครั้งแรกโดยผู้ก่อการ และในการประชุมต่อไปสภาจะได้กำหนดล่วงหน้า

หมวด 6 บทบัญญัติพิเศษ

ก. ข้อบังคับภายใน

มาตรา 25 ข้อบังคับภายใน ซึ่งกรรมการกลางได้บัญญัติขึ้นเพื่อควบคุมการประชุมสมัชชาแห่งชาติหากมีปัญหาให้นำบทบัญญัตินี้มาใช้บังคับ สมาชิกทั้งมวลต้องปฏิบัติตามบทบัญญัตินี้

ข. การเปลี่ยนแปลงบทบัญญัติ

มาตรา 26 บทบัญญัตินี้จะแก้ไขโดยสมัชชาแห่งชาติ

การยุบเลิก

มาตรา 27 การทรงอยู่ของสังคมนิยามไม่มีกำหนดเวลาแต่การยุบเลิกของสังคมนี้อาจกระทำโดยสมัชชาแห่งชาติ และอย่างน้อยต้องมีมติ 2 ใน 3 ของสมาชิกที่มาประชุม

มาตรา 28 ถ้าน้อยกว่ามีการยุบเลิกสังคมนี้อัตโนมัติของสังคมนี้อาจต้องมอบเป็นการกุศลต่อองค์การใดองค์การหนึ่ง โดยสมัชชาแห่งชาติซึ่งมีมติให้ยุบเลิกสังคมนั้นเป็นผู้สั่ง

ที่มา “Status of Sangkum Reastr Niyum” (Pnom Penh, 1955) In Roger M Smith , “Cambodia” Southeast Asia document of political development and change (Ithaca: Cornell University press, 1974) p. 493-497.

ภาคผนวก ข

ลำดับรัฐบาลกัมพูชาตามรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1947-1975

รัฐบาลก่อนสังคมนิยม

ลำดับ	รัฐบาล	ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง	จำนวน/วัน	หมายเหตุ
1.	สีสุวัตถ์ ยุตวงศ์	18 ธ.ค. 1946 ถึง 24 ก.ค. 1947	218	มีการเลือกตั้ง
2.	สีสุวัตถ์ วัตต์มายาวงศ์	25 ก.ค. 1947 ถึง 20 ก.พ. 1948	211	
3.	เฉียน วอม	21 ก.พ. 1948 ถึง 14 ส.ค. 1948	175	
4.	แปน นุต	15 ส.ค. 1948 ถึง 11 ก.พ. 1948	181	
5.	แยม ส้อมโบร์	12 ก.พ. 1949 ถึง 14 ก.ย. 1949	220	
6.	เอียว เกิส	20 ก.ย. 1949 ถึง 28 ก.ย. 1949	9	
7.	แยม ส้อมโบร์	29 ก.ย. 1949 ถึง 2 พ.ค. 1950	216	
8.	นโรดม สีหนุ	3 พ.ค. 1950 ถึง 31 พ.ค. 1950	29	
9.	สีสุวัตถ์ มุนีพงส์	1 มิ.ย. 1950 ถึง 31 ธ.ค. 1950	214	
10.	สีสุวัตถ์ มุนีพงส์	1 ม.ค. 1951 ถึง 2 มี.ค. 1951	61	
11.	อุม เฉียงสุน	3 มี.ค. 1951 ถึง 2 พ.ค. 1951	72	
12.	อุม เฉียงสุน	14 พ.ค. 1951 ถึง 12 ต.ค. 1951	152	
13.	หุຍ ก้อนตล	13 ต.ค. 1951 ถึง 15 เม.ย. 1952	185	
14.	นโรดม สีหนุ	16 เม.ย. 1952 ถึง 23 ม.ค. 1953	314	
15.	นโรดม สีหนุ	24 ม.ค. 1953 ถึง 28 ก.ค. 1953	186	
16.	นโรดม สีหนุ	29 ก.ค. 1953 ถึง 22 พ.ย. 1953	25	
17.	จัน ฌาก	23 พ.ย. 1953 ถึง 6 เม.ย. 1954	135	
18.	นโรดม สีหนุ	7 เม.ย. 1954 ถึง 17 เม.ย. 1954	11	
19.	แปน นุต	18 เม.ย. 1954 ถึง 31 ก.ค. 1954	105	
20.	แปน นุต	1 ส.ค. 1954 ถึง 26 ส.ค. 1955	26	
21.	แปน นุต	27 ส.ค. 1954 ถึง 25 ม.ค. 1955	152	
22.	เพง แงต	26 ม.ค. 1955 ถึง 3 ต.ค. 1955	251	

รัฐบาลยุคตั้งคมราษฎรนิยม

ลำดับ	รัฐบาล	ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง	จำนวน/วัน	หมายเหตุ
1.	นโรดม สีหนุ	3 ต.ค. 1955 ถึง 5 ม.ค. 1956	95	มีการเลือกตั้ง
2.	อุม ฌียงสุน	5 ม.ค. 1956 ถึง 29 ก.พ. 1956	56	
3.	นโรดม สีหนุ	1 มี.ค. 1956 ถึง 2 เม.ย. 1956	33	
4.	ฉิม ตีต	3 เม.ย. 1956 ถึง 15 ก.ย. 1956	166	
5.	นโรดม สีหนุ	15 ก.ย. 1956 ถึง 25 ต.ค. 1956	41	
6.	सान ยุน	25 ต.ค. 1956 ถึง 3 ม.ค. 1957	71	
7.	सान ยุน	3 ม.ค. 1957 ถึง 9 เม.ย. 1957	97	
8.	นโรดม สีหนุ	9 เม.ย. 1957 ถึง 26ก.ค. 1957	109	
9.	สีมวา	26 ก.ค. 1957 ถึง 11 ม.ค. 1957	170	
10.	แปน นุต	17 ม.ค. 1958 ถึง 24 เม.ย. 1958	97	มีการเลือกตั้ง
11.	สีม เวีย	24 เม.ย. 1958 ถึง 10 ก.ค. 1958	78	
12.	นโรดม สีหนุ	10 ก.ค. 1958 ถึง 17 ก.พ. 1959	223	
13.	นโรดม สีหนุ	17 ก.พ. 1959 ถึง 12 มิ.ย. 1959	117	
14.	นโรดม สีหนุ	13 มิ.ย. 1959 ถึง 19 เม.ย. 1960	311	
15.	โพ เปร็อง	19 เม.ย. 1960 ถึง 28 ม.ค. 1961	285	
16.	นโรดม สีหนุ	28 ม.ค. 1961 ถึง 17 พ.ย. 1961	294	
17.	นโรดม สีหนุ	17 พ.ย. 1961 ถึง 6 ส.ค. 1961	263	
18.	เจาแสน กุศลฉุม	6 ส.ค. 1962 ถึง 6 ต.ค. 1962	62	มีการเลือกตั้ง
19.	นโรดม ก้อนตล	6 ต.ค. 1962 ถึง 25 ธ.ค. 1962	811	
20.	นโรดม ก้อนตล	25 ธ.ค. 1964 ถึง 7 พ.ค. 1964	134	
21.	นโรดม ก้อนตล	7 พ.ค. 1964 ถึง 25 ต.ค. 1966	172	
22.	ลอน นอล	25 ต.ค. 1966 ถึง 30 เม.ย. 1967	188	
23.	นโรดม สีหนุ	1 พ.ค. 1967 ถึง 31 ม.ค. 1968	276	
24.	แปน นุต	31 ม.ค. 1968 ถึง 13 ส.ค. 1969	195	
25.	ลอน นอล	14 ส.ค. 1969 ถึง 18 มี.ค. 1970	217	

รัฐบาลยุคหลังตั้งกรมราชทัณฑ์(รัฐบาลสาธารณรัฐ)

ลำดับ	รัฐบาล	ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง	จำนวน/วัน	หมายเหตุ
1.	ลอน นอล	18 มี.ค. 1970 ถึง 21 เม.ย. 1971	35	
2.	ลอน นอล สิริมตะ	7 พ.ค. 1971 ถึง 12 มี.ค. 1972	310	
3.	เชิน จ็อก ทัญ	20 มี.ค. 1972 ถึง 14 เม.ย. 1973	209	
4.	หงส์ ชนหัก	15 พ.ค. 1973 ถึง 17 เม.ย. 1973	283	
5.	อิน ตัม ครั้งที่ 1	15 พ.ค. 1973 ถึง 22 ต.ค. 1973	161	
6.	อิน ตัม ครั้งที่ 2	22 ต.ค. 1973 ถึง 7 ธ.ค. 1973	47	
7.	ฟง โบเรต ครั้งที่ 1	26 ธ.ค. 1973 ถึง 13 มิ.ย. 1974	169	
8.	ฟง โบเรต ครั้งที่ 2	16 มิ.ย. 1974 ถึง 21 มี.ค. 1975	279	
9.	ฟง โบเรต ครั้งที่ 3	21 มี.ค. 1975 ถึง 12 เม.ย. 1975	23	

ที่มา ฤๅย ศา. ไสฺยขยลต์ตี รณฺฑกิตลยคณฺฑณีสึยพยทฺฐขรยระเทย 6ธสฟศุภีตฺฐขเรย
(กฺุณเฑยต ฤๅย, 2000 .[ปฺย เกย, การทําคอยมเข้ใจเกยวกับรฐบยลหน้งของ
ประเทศกัมพูขยในชวงระยระเวลย 6 ทศวรรษหล้ง (พนมเปยญ: ปนเลื่อแยมร
,2006)]

ศูนย์วิทยพัทพยกร
จุพยลขกรณฺมทยวทยยลย

ภาคผนวก ค

เอกสารเกี่ยวกับปราสาท “พระวิหาร” ของกัมพูชา*

ซากปรักหักพังของปราสาทแห่งเบรียะฮ์วีเฮียหรือที่พำนักอันศักดิ์สิทธิ์และน่าเลื่อมใสซึ่งตั้งอยู่บนทิวเขาแห่งภูองแร็ก(ดงรัก) ที่ตั้งอันเป็นจุดยุทธศาสตร์เป็นศูนย์กลางในทางทิศตะวันตกของอาณาจักรเขมร จุดสูงสุดของทิวเขาอันเป็นที่ตั้งของปราสาท ตัวปราสาทสร้างขึ้นตามระดับความลาดเอียงของพื้นที่ราบสามเหลี่ยมซึ่งอยู่สูงจากที่ดินด้านล่างราว สามพันฟิต จากตำแหน่งที่ตั้งอันสูงตระหง่านทำให้สามารถมองเห็นที่ราบลุ่มทางเหนือของแม่น้ำมูลและแม่น้ำสีที่ทอดตัวยาวจากทะเลสาบเขมรซึ่งอยู่ห่างราว 150 ไมล์ได้อย่างชัดเจนทัศนียภาพอันกว้างไกลสุดลูกหูลูกตาของเทพเจ้าศรีวิศิวิศวรหรือพระคิระผู้เป็นเทพเจ้าสูงสุดที่ปกป้องเบรียะฮ์วีเฮีย

ปราสาท “พระวิหาร” หันหน้าไปทางทิศเหนือซึ่งถูกกำหนดขึ้นก่อนตามที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ซึ่งอุดมไปด้วยวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง อาคารศูนย์กลางของโบราณสถานมีรูปแบบโครงสร้างแบบพีระมิดอันมีต้นแบบจากพระมงกุฎบนเศียรของของเทพเจ้าผู้เป็นที่เคารพ ส่วนหลังคาของปราสาทยังคงรักษาความสมบูรณ์ของโครงสร้างได้หลายศตวรรษ แต่ก็ถูกรื้อคั่นจากบรรดานักล่าสมบัติจนทำให้สภาพของปราสาททรุดโทรมลงเช่นทุกวันนี้

ส่วนกลางของปราสาท “พระวิหาร” ตั้งอยู่ในทิศเหนือซึ่งมีกำแพงสร้างล้อมรอบหนึ่งชั้น ปราสาทหลังนี้ประกอบด้วยโคปุระ 5 หลัง โคปุระหลังที่ 1 ประกอบด้วยส่วนของกำแพงที่เป็นช่องประตูออกไปสู่พระลานที่มีบันไดลงมาจากทางทิศเหนือ ถัดจากบันไดหินออกมาจะพบที่พักริมทางและนาค 2 ตัว อยู่ด้านข้าง ปลายสุดของเส้นทางนี้จะพบกับโคปุระชั้นที่ 3 ซึ่งมีบันไดอีกอันที่เชื่อมไปยังโคปุระที่ 4 จากโคปุระที่อยู่ทางเหนือยังมีทางอีกเส้นหนึ่งที่เชื่อมไปยังโคปุระหลังที่ 5 ซึ่งมีบันไดหินตั้งอยู่ด้านหน้า จากทิศตะวันออกจรดทิศตะวันตกของกำแพงชั้นที่ 1 มีอาคาร 2 หลังซึ่งคาดว่าเป็นบรรณาลัยตั้งอยู่คู่กันตรงด้านข้างพระลานกับโคปุระหลังที่ 1 มีอาคารขนาดยาวทอดตัวจากทางทิศเหนือไปยังทิศใต้จรดกับโคปุระที่ 3 จากด้านหน้าลาดลงมาจากทางทิศตะวันออกข้ามโคปุระที่ 4 มีสระน้ำหนึ่งสระ

เนินเขาทางด้านหน้าของปราสาททอดตัวยาวลงไปยังที่ราบสูงโคราช ผู้สร้างโบราณสถานนี้มีทักษะ ความกล้าหาญและความมุมานะอย่างสูงจึงสามารถสร้างบันไดทางขึ้นผ่านโคปุระหลังต่างๆ จากเหนือจรดใต้ได้สำเร็จ อย่างไรก็ตามทางเข้ามายังปราสาทที่สะดวกที่สุดอีกทางคือผ่านทางช่องบันไดหัก ทุกวันนี้บันไดยังคงขาดการซ่อมบำรุง ตามรายงานการตรวจเยี่ยมประจำปีของท่านชวอน โบน (Suon Bonn) อดีตผู้ว่า

* แปลและเรียบเรียงใหม่จากเอกสารที่เผยแพร่โดยกระทรวงข้อมูลข่าวสารในยุคสังคมนิยม

ราชการประจำจังหวัดก็อมปงมซึ่งขึ้นไปสำรวจก่อนการประกาศคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในวันที่ 15 มิถุนายน รายงานว่ายังมีบางส่วนของบันไดเท่านั้นที่สามารถเชื่อมต่อกันได้

ปราสาท “พระวิหาร” ถูกสร้างเสร็จสมบูรณ์ระหว่างคริสต์ศตวรรษ 9 ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 12 เมื่อครั้งที่อาณาจักรเขมรมีอำนาจสูงสุด ในศูนย์กลางของตัวปราสาทถูกสร้างขึ้นในปี ค.ศ. 889-900 โดยพระบาทยศวรมันผู้ทรงโปรดให้สร้างเมืองยโสธรปุระในเวลาต่อมาปราสาทหลังนี้ถูกปฏิสังขรณ์ในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 (ค.ศ. 1002-1050) เจ้าชายผู้มาจากที่ราบสามเหลี่ยมปากแม่น้ำอองคินคือผู้ทรงกรีธาทัพพิชิตบ้านเมืองต่างๆ จากบริเวณทะเลสาบเขมรไปถึงที่ราบแอ่งราช ต่อมาปราสาทหลังนี้ยังได้ถูกสร้างเพิ่มเติมในสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 (ราวปีค.ศ. 1113-1145) พระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ผู้ดำริให้สร้างปราสาทนครวัดขึ้นเป็นสุสานของพระองค์ สิ่งนี้เป็นสุดยอดผลงานทางสถาปัตยกรรมของชาวเขมร ทำให้แผนผังของปราสาท “พระวิหาร” สะท้อนแนวคิดอันยอดเยี่ยมที่มีความสอดคล้องกับความยิ่งใหญ่ของปราสาทนครวัด

ส่วนหนึ่งของความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ต้องมอบให้แก่พราหมณ์เทวกรรिता (Devakarapadita) ครูอาจารย์ผู้ร่วมประกอบพิธีให้แก่กษัตริย์ผู้สถาปนาราชวงศ์สุริยวรมันพราหมณ์ผู้นี้แม้จะไม่มีอำนาจทางการเมือง แต่กลับมีส่วนในการรวบรวมกำลังพลให้กับพระเจ้าชัยวรมันที่ 6 ที่ต้องการแย่งชิงอำนาจแห่งเทวราชา (God King) ด้วยการเข้าร่วมประกอบพิธีอันศักดิ์สิทธิ์ในพนมกุเลน หลังจากการสวรรคตของพระเจ้าชัยวรมันที่ 6 ด้วยความร่วมมือของพราหมณ์ท่านนี้อีกเช่นกันพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 พระราชนัดดาของกษัตริย์องค์ก่อนจึงได้ขึ้นครองราชย์ ระหว่างรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 6 พราหมณ์เทวกรรिताได้เปลี่ยนมารับผิดชอบหน้าที่ที่ปราสาท “พระวิหาร” เมื่อพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ขึ้นมาครองราชย์พราหมณ์เทวกรรिताก็ยังคงปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความอุทิศตนจนได้รับพระราชทานทองคำเป็นสิ่งตอบแทนจารึกหลักสุดท้ายที่พบบริเวณปราสาทระบุดิศกรราช 1121 กล่าวถึงการกัลปนาที่ดินและทาสให้แก่ปราสาท “พระวิหาร” ของผู้บริจาคที่อายุกว่า 80 ปี

หลังจากที่ฝรั่งเศสผนวกกัมพูชาเข้าเป็นรัฐในอารักขาในค.ศ. 1863 สยามก็ถูกบีบบังคับให้ถอนกำลังออกจากดินแดนที่ตนครอบครองในศตวรรษก่อนหน้า รวมถึงจังหวัดบ็อดฏอมบอง (พระตะบอง) เซะเรียวไซพิวน (ศรีโสภณ) และ เขียมเรียบ (เสียมเรียบ) การถอนกำลังนี้สยามถูกบีบบังคับตามข้อตกลงระหว่างสยามและฝรั่งเศสซึ่งได้เจรจากันในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1904 โดยให้ถือว่าเขตแดนของเขมรอยู่หลังสันปันน้ำของเทือกเขาพนมกวนแรก ในเขตจังหวัดก็อมปงม (ข้อตกลงข้อที่ 1) และให้มีการตั้งคณะกรรมการ

ร่วมระหว่างสยามและฝรั่งเศสเพื่อสำรวจภูมิประเทศและข้อมูลที่สำคัญสำหรับการกำหนดเส้นเขตแดน(ข้อตกลงข้อที่ 3) คณะกรรมการนี้กำหนดให้ตั้งขึ้นและต่อมาได้ร่วมทำรายงานฉบับทางการออกมาในวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ. 1907

การประชุมร่วมกันในปี ค.ศ. 1904 ทำให้เกิดข้อตกลงฝรั่งเศส-สยามที่ลงนามในวันที่ 23 มีนาคม ค.ศ.1907 ภายใต้ข้อตกลงสยามยอมคืนดินแดนที่เขมรเสียไปคือ บ็อดฏอมบอง เซะเรียไซพ็อน เขียมเรียบ แต่ว่าพิธีสารแนบท้ายของข้อตกลงยินยอมให้การกำหนดเส้นเขตแดนของทิวเขาภูองแร็กอันเป็นที่ตั้งของปราสาท “พระวิหาร”การดำเนินโดยคณะกรรมการร่วมที่ได้ทำการสำรวจพื้นที่และทำการตกลงเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงมีการตกลงตามข้อตกลงในปี ค.ศ.1905และได้ตกลงร่วมกันในแผนที่ทั้ง 5 ฉบับโดยมีแผนที่ภูองแร็กซึ่งเป็นทั้งของปราสาท “พระวิหาร”ตั้งอยู่ในเขตแดนของกัมพูชาเข้ามา 544 หลา แต่ต่อมาในภายหลังจากการแผนที่ร่วมของคณะกรรมการก็ถูกยกเลิก โดยที่แผนที่เจ้าปัญหาที่ยังไม่ได้รับการลงนามอย่างเป็นทางการ

อย่างไรก็ตามแผนที่ทั้ง 5 ฉบับ ก็ยังได้รับการยอมรับโดยปราศจากการประท้วงหรือข้อสงวนสิทธิ์จากรัฐบาลไทยและยังคงถูกใช้ในเวลาต่อมากกว่า 50 ปีในระหว่างปี ค.ศ. 1934-1935 คณะสำรวจอิสระที่จัดตั้งโดยรัฐบาลไทยได้เผยแพร่ข้อมูลการสำรวจที่แสดงให้เห็นว่าเกิดความผิดพลาดอย่างยิ่งในการกำหนดเขตสันปันน้ำบนยอดเบรียะฮ์วิเฮียซึ่งไม่ใช่เส้นเดียวกับที่กำหนดลึกเข้าไป 544 หลาจากบริเวณซากปรักหักพังของปราสาท แม้ว่าจะมีการค้นพบข้อเท็จจริงนี้แล้วแต่การกำหนดเส้นเขตแดนที่ดำเนินการโดยการประชุมในปี ค.ศ. 1904 และสนธิสัญญา ค.ศ. 1907 ก็ยังดำเนินต่อไปได้ จึงได้มีการลงสัตยาบันระดับสูงร่วมกันในสนธิสัญญาพันธมิตรและการเดินเรือในวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ. 1937

ภายหลังจากที่กองกำลังทหารของฝรั่งเศสเสียท่าในฤดูร้อนปี ค.ศ. 1940 สยามก็ได้เข้ายึดครองพื้นที่ของปราสาท โดยมีข้อตกลงร่วมกันระหว่างฝรั่งเศสไทยในวันที่ 9 พฤษภาคม 1941 รับรอง หากแต่หลังจากที่ญี่ปุ่นพ่ายแพ้อย่างราบคาบตามข้อตกลงวอชิงตันลงวันที่ 17 พฤศจิกายน 1946 เป็นผลให้ไทยต้องคืนผลประโยชน์ที่ได้ไปอย่างไม่ชอบธรรมและกลับไปสู่สภาวะดั้งเดิมก่อนสงคราม อย่างไรก็ตามข้อตกลงร่วมกันได้เปิดโอกาสให้มีการตั้งคณะกรรมการร่วมกันระหว่างกัมพูชาไทยและฝรั่งเศสในการตัดสินปัญหาชายแดนเพื่อให้ออกคล้อยกับเชื้อชาติ ภูมิศาสตร์ หรือเศรษฐกิจ แม้ว่าคณะกรรมการจะได้ประชุมกันการดำเนินงานของคณะกรรมการปฏิบัติงานเป็นกว่าหนึ่งปี แต่ก็ไม่มีความคืบหน้าใดๆ ในท้ายที่สุดจึงไม่มีการปรับปรุงเส้นเขตแดนแต่อย่างใด

ในระหว่างนั้นฝ่ายไทยก็ยังคงครอบครองพื้นที่บางส่วนของปราสาทและยอดพนมเปรียะฮิวีเสียไว้จนถึงในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1949 สถานทูตฝรั่งเศสประจำกรุงเทพฯ จึงได้ยื่นประท้วงอย่างเป็นทางการถึงทางการไทยที่ส่งกรมกรขึ้นไปสร้างที่พักบนปราสาท “พระวิหาร” โดยในปีเดียวกันในเดือนมีนาคมและกรกฎาคมฝรั่งเศสยังคงส่งหนังสือไปประท้วงทางการไทยเรื่อยๆ เพื่อให้ถอนกำลังออกไปในเดือนมกราคม ปี 1954 เอกอัครราชทูตของกัมพูชาประจำกรุงเทพฯ ก็ได้ทำการประท้วงอย่างรุนแรงในการที่รัฐบาลไทยขับไล่ชาวเขมร สามคนที่ดูแลปราสาท “พระวิหาร” ออกจากพื้นที่ หลังจากที่ขับไล่เจ้าหน้าที่ชาวเขมรออกไปจากบริเวณที่ตั้งของปราสาท “พระวิหาร” กำลังตำรวจของไทยเข้ายึดครอง มีการตั้งค่ายอยู่บริเวณตอนเหนือของปราสาท โดยมีการปักธงชาติไทยไว้บริเวณริมหน้าผาด้วยนี้เป็นการแสดงออกซึ่งความดีด้านของรัฐบาลไทย ด้วยอารมณืความรู้สึกรักชาติที่อัดแน่นในอกความหมายของธงไตรรงค์อันเป็นสัญลักษณ์อันมีค่าสูงส่ง จึงถูกหน่วยงานด้านวัฒนธรรมของไทยได้เผยแพร่ดังข้อความที่ว่า “ ริมยอดผาสูงธงไตรรงค์ยังคงโบกสะบัดอย่างปลอดภัย ด้วยความภาคภูมิใจ สีสันเป็นสัญลักษณ์ของชาติ ยังปรากฏชัดบนเนินเขา ติดชายแดนของประเทศอื่นที่เราเข้ายึดครองไว้”

จนถึงในปี 1954 ตัวแทนของรัฐบาลกัมพูชาก็ยังคงกดดันให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยให้ถอนกำลังตำรวจออกจากบริเวณเปรียะฮิวีเสียไว้ในเดือนเมษายน 1956 เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงเทพฯ ได้ยื่นหนังสือบันทึกความร่วมมือซึ่งรวมเรื่องการเสนอแก้ปัญหของ 2 ประเทศมายังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของกัมพูชา แต่ว่าบันทึกความร่วมมือนี้กลับไม่พูดถึงข้อสัญญาที่ได้ทำไว้ก่อนหน้านี้ รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชาจึงแถลงกลับไปว่า ข้อตกลงในเรื่องเส้นเขตแดนจะต้องดำเนินไปตามข้อสนธิสัญญาที่ยังมีผลบังคับอยู่ หนังสือตอบกลับของเราทำให้รัฐบาลที่กรุงเทพฯ ได้คิดไตร่ตรองจนถึงเดือน พฤษภาคม 1957 ข้อเสนอของฝ่ายกัมพูชาจึงได้รับการยอมรับ มีการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อศึกษาปัญหาชายแดน โดยทางฝ่ายรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรกัมพูชาก็ได้เดินทางไปยังกรุงเทพฯ เพื่อเจรจาเรื่องเศรษฐกิจและข้อตกลงทางเทคนิคต่างๆ แต่เนื่องจากฝ่ายไทยยังคงยืนยันที่จะเจรจาภายใต้เงื่อนไขที่ว่ารัฐบาลกัมพูชาต้องไม่ยืนยันว่าตนเป็นเจ้าของปราสาท “พระวิหาร” สิ่งนี้ทำให้การเจรจายุติลง ในเดือนธันวาคมปีนั้นรัฐบาลไทยเริ่มสร้างความวุ่นวายตามแนวชายแดนด้วยการเสริมกำลังทหารเข้าประชิดชายแดน ฝ่ายไทยได้เรียกเอกอัครราชทูตของตนกลับและสั่งปิดชายแดนระหว่าง 2 ประเทศ

ข้อขัดแย้งระหว่างกัมพูชาและไทยสามารถคลี่คลายไปได้ด้วยแนวทางการเจรจา ที่องค์การสหประชาชาติเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ยในต้นปี ค.ศ. 1959 โดยพอถึงวันที่ 20

กุมภาพันธ์ทั้งไทยและกัมพูชาจึงมีการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตกันดังเดิม แต่ทางการไทยก็ยังคงยืนยันที่จะไม่ถอนกำลังออกจากปราสาท “พระวิหาร” ทางรัฐบาลกัมพูชาเองจึงได้ยุติความพยายามที่จะเจรจากันสองฝ่ายกับรัฐบาลไทย และได้นำเรื่องข้อพิพาทระหว่างประเทศขึ้นสู่การพิจารณาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในวันที่ 6 ตุลาคม การดำเนินการของกัมพูชาสร้างความไม่พอใจให้แก่รัฐบาลไทยผู้ไม่อาจอดทนต่อคำตัดสินที่ยึดมั่นในหลักการได้ รัฐบาลไทยจึงได้โต้แย้งขึ้นว่าศาลยุติธรรมระหว่างประเทศไม่มีอำนาจในการตัดสิน แต่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศก็ได้มีคำวินิจฉัยในวันที่ 1 มีนาคมว่าศาลมีอำนาจตัดสินเมื่อถึงวันที่ 26 พฤษภาคม ค.ศ. 1961 ศาลก็เริ่มกระบวนการไต่สวนคดีปราสาท “พระวิหาร”

คุณดิน เอชเชินสัน (Dean Acheson) รัฐบุรุษชาวอเมริกันผู้มีชื่อเสียงและเชี่ยวชาญด้านกฎหมายระหว่างประเทศได้ร่วมมือกับศาสตราจารย์ ปินโต (Pinto) และศาสตราจารย์รอยเตอร์ (Reuter) คณาจารย์จากวิทยาลัยกฎหมายแห่งกรุงปารีสเป็นหัวหน้าคณะต่อสู้ฝ่ายกัมพูชา ส่วนฝ่ายไทยได้เสนอชื่อท่านเซอร์ แฟรงก์โซซึคี (Sir Frank Soskice) อดีตผู้พิพากษาใหญ่แห่งสหราชอาณาจักรและศาสตราจารย์โรลิน (Rolin) จากศาลแห่งกรุงบรัสเซลเป็นตัวแทนฝ่ายไทย

เป็นที่เห็นได้อย่างชัดเจนในไม่ช้าว่าในคดีนี้ฝ่ายกัมพูชาสามารถพิสูจน์ให้ศาลเชื่อได้ว่ารัฐบาลสยามได้เคยตกลงยอมรับโดยไม่มีข้อโต้แย้งในแผนที่ภูองแรกที่พิมพ์เผยแพร่ในปี ค.ศ. 1908 ละฝ่ายกัมพูชายังสามารถเสนอข้อเท็จจริงที่ว่ารัฐบาลที่กรุงเทพฯไม่เคยโต้แย้งความถูกต้องของแผนที่นี้กว่าห้าสิบปี ยิ่งไปกว่านั้นฝ่ายรัฐบาลกัมพูชายังสามารถโต้แย้งได้อีกว่าคณะสำรวจพื้นที่ในปี ค.ศ. 1934-1935ซึ่งได้สำรวจพบเส้นสันปันน้ำที่กำหนดขึ้นก่อนหน้ามีความผิดพลาดไม่ตรงกับความเป็นจริงจึงได้มีการตกลงให้มีการยุติปัญหาตามข้อตกลงสนธิสัญญาราชไมตรีฝรั่งเศสสยามในเรื่องปัญหาชายแดนในปี ค.ศ. 1937

ในวันที่ 15 มิถุนายน ค.ศ. 1962 ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศประจำกรุงเฮกได้ตัดสินให้ประเทศกัมพูชามีสิทธิเหนือปราสาท “พระวิหาร” และยังคงออกคำสั่งตามคำตัดสินด้วยคะแนนเสียง 9 ต่อ 3 ให้รัฐบาลไทยต้องถอนกำลังทหารที่เข้ายึดครองออกจากโบราณสถานบริเวณเนินเขาพนมมืองแรก ซึ่งไทยได้เข้ายึดครองตั้งแต่ ค.ศ. 1954 ผู้พิพากษา 9 ท่านที่ตัดสินให้กัมพูชานะคดีความคือผู้พิพากษาจากประเทศโปแลนด์ ปานามา สหราชอาณาจักร สหภาพโซเวียต ญี่ปุ่น เปรู อิตาลี และกรีซส่วน 3 เสียงที่ตัดสินให้ไทยชนะคดีความคือผู้พิพากษาจากอาร์เจนตินา ได้หวัน และออสเตรเลียโดยผู้พิพากษา อีก 12 ท่านยังตัดสินให้ไทยต้องคืนโบราณที่ยึดไปด้วย

เมื่อข่าวการผลการตัดสินอันน่ายินดีแพร่กระจายไปทั่วประเทศประชาชนจำนวนพันกว่าคนได้มารวมตัวบริเวณลานหน้าพระราชวังเพื่อฟังสุนทรพจน์ของสมเด็จพระเจ้าจี้หนู่ผู้เป็นประมุขของรัฐ ในวันเดียวกันนั้นสาส์นแสดงความยินดีจากสถานทูตมิตรประเทศของกัมพูชาจากทั่วโลกก็ถูกส่งมาให้รัฐบาลกัมพูชา จำนวนผู้ที่มาร่วมชุมนุมสร้างความปลอดภัยแก่องค์พระประมุข เมื่อทรงปรากฏต่อหน้าผู้คนที่มาเข้าเฝ้าจากนั้นคณะระบำจากวิทยาลัยช่างหลวงก็ออกมาแสดง เพื่อเฉลิมฉลองในวโรกาสอันยิ่งใหญ่ เมื่อบุคคลชั้นสูงท่านอื่นๆมาถึงบริเวณจัดงานสมเด็จพระเจ้าจี้หนู่ทรงมีพระดำรัสแก่ผู้ที่มาเข้าเฝ้าว่า

“ในฐานะตัวแทนของประเทศของขอบคุณไปยังศาสตราจารย์ปีโต คุณดิน แอชชินสันรัฐบุรุษชาวอเมริกันผู้มีชื่อเสียงและเชี่ยวชาญด้านกฎหมายระหว่างประเทศ และขอขอบคุณไปยังพลฯท่านตริงกั้ง (Truong Cang) ผู้ดำเนินงานในฐานะตัวแทนของรัฐบาลกัมพูชาประจำกรุงเฮก ซึ่งได้ดำเนินอย่างเต็มที่จนทำให้กัมพูชาชนะคดี ความด้วยผลการลงคะแนนตัดสินอย่างท่วมท้น” หลังจากนั้นสมเด็จพระเจ้าจี้หนู่ก็ได้ตรัสอธิบายถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดลบันดาลให้ประเทศกัมพูชาประสบชัยชนะในกรณีปราสาท “พระวิหาร” ว่า สมเด็จพระราชินีและข้าพเจ้าได้วิงวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และองค์บูรณกษัตริย์ในอดีตให้ช่วยเหลือในกรณี “พระวิหาร” ตอนนี้พวกเราจึงได้ทำตามสัญญาที่ได้ให้ไว้ ตามธรรมดาแล้วเมื่อไม่มีมบบนหัวยอมทำให้เกิดความรู้สึกอับอายแต่สำหรับข้าพเจ้าแล้วความรู้สึกอับอายกลับลดลง เมื่อได้ประสบกับความสุขสมหวังซึ่งคงทำให้ข้าพเจ้าเพลิดเพลินไปได้อีกนาน”

“ท้ายที่สุดข้าพเจ้าขอเรียกร้องให้ชาวเขมรทุกคนตระหนักถึงผลดีอันมากมายจนไม่อาจนับได้ของความเป็นเอกภาพชัยชนะคราวนี้ก็เหมือนกับการดำเนินกิจการอื่นๆ หากขาดซึ่งความเป็นเอกภาพขาดซึ่งความพึงพอใจในคุณค่า ตามที่ประชาชนได้ประณามแล้วว่าคือผลประโยชน์ที่แท้จริงของชาติ ย่อมไม่ได้รับความสนับสนุนอย่างมากมาอย่างที่ยกข้าพเจ้าได้รับ ความสำเร็จของพวกเราคงไม่อาจเกิดขึ้นได้ หากขาดปัจจัยทางศีลธรรมมาสนับสนุน ความลึกซึ้งเช่นนี้ จึงมีพื้นฐานมาจากความมีเอกภาพภายในชาติ การรณรงค์เพื่อความ เป็นเอกภาพในชาติจึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เราได้รับชัยชนะ ชัยชนะครั้งนี้ไม่ได้เป็นเหตุจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง ไม่ได้เกิดจากเกิดจากบุคลิกความสามารถของข้าพเจ้า แต่เป็นผลสำเร็จที่เกิดขึ้นมาจากการที่ข้าพเจ้าได้ได้รับการสนับสนุนจากมวลชนทั่วทั้งประเทศ ซึ่งได้ทำตามหน้าที่ตามปกติของตนอย่างเต็มที่ สิ่งนี้คือความจริง ซึ่งข้าพเจ้าต้องขอขอบคุณสมาชิกแห่งราชวงศ์ ผู้เป็นที่เคารพ เหล่าข้าราชการ สมาชิกของขบวนการเยาวชน ราษฎรทุกเพศทุกวัยที่ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ข้าพเจ้า”

“เมื่อสิ่งที่ได้สาบานไว้สำเร็จตั้งใจหมาย เราควรจะใช้โอกาสนี้ให้เกิดประโยชน์แก่พวกเรา เมื่อพลังสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ปกป้องและคุ้มครองพวกเราจากความมั่งร้ายของคนไทยและเวียดนาม โดยเฉพาะจากสฤณี ธนะรัชต์ และโง่หินดินเดียมได้ จะดีขึ้นสักเล็กน้อยหากพวกเขาสำนึกได้ถึงความเป็นเพื่อน เพื่อนชาวไทยนั้นได้เคยปฏิเสธความหวังดีของเราแล้ว เราทำได้เพียงแต่อ่อนวอนขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยเปลี่ยนจิตใจของพวกเขา เราไม่ได้ต้องการมิตรที่เป็นเพียงแค่เครื่องอวดอ้างชัชชนะบนใบหน้าของตน เราต้องการมิตรภาพแบบถาวรจากเพื่อนบ้านของเรา แต่เรากลับไม่พบการตอบสนองเช่นนั้น แม้เราจะได้เพียรพยายามสร้างขึ้นแล้ว เรายังคงมุ่งที่จะแสวงหามิตรภาพที่ตั้งอยู่บนฐานความเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง”

ที่มาข้อมูล

คณะเสกศกษุหธิ์ไธริบรูเศสภคษุฒ่าบรูช่าเส่าหฐุการสภบรูช่าฒ่าติ, **ชฎาฎาสถาฎะวิหาร**

(n.d.), กฤษณทัตติยาส, 1960 [คณะกรรมการถาวรของกัมพูชาประจำองค์การสหประชาชาติ, **ปัญหาปราสาท “พระวิหาร”** (ม.ป.ท.) : กระทรวงข้อมูลข่าวสาร, 1960

“Preah Vihear case background to dispute” **Cambodian Commentary** 3(March 1962): 18-23.

“Preah Vihear case verdict” **Cambodian commentary** 3(May June 1962):23-26.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายพงษ์พันธ์ พึ่งตน เกิดเมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2526 ที่จังหวัดสุรินทร์ สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) สาขาประวัติศาสตร์จากคณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในปีการศึกษา 2548 และเข้าศึกษาต่อระดับปริญญามหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีการศึกษา 2549 โดยได้รับทุนอุดหนุนการศึกษาจากคณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีการศึกษา 2549-2550 ในปีการศึกษา 2551 ได้รับทุนจาก Southeast Asian Region Exchange Program (SEASREP) เพื่อไปเรียนภาษาเขมรเพิ่มเติม ณ กรุงพนมเปญตั้งแต่เดือน พฤษภาคมถึง ตุลาคม พ.ศ. 2551 รวมเป็นเวลา 6 เดือน

ศูนย์วิทยพัทธพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย